

STATISZTIKAI KÖZLEMÉNYEK

SZERKESZTI: DR. ILLYEFALVI L. LAJOS

ADALÉKOK A TANONCOKTATÁS FEJLŐDÉSÉHEZ A SZÉKES- FŐVÁROSBAN

ÁGOTAI BÉLA
KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

HIVATALOS ADATOK ALAPJÁN ÖSSZEÁLLÍTOTTA

SZENDY KÁROLY

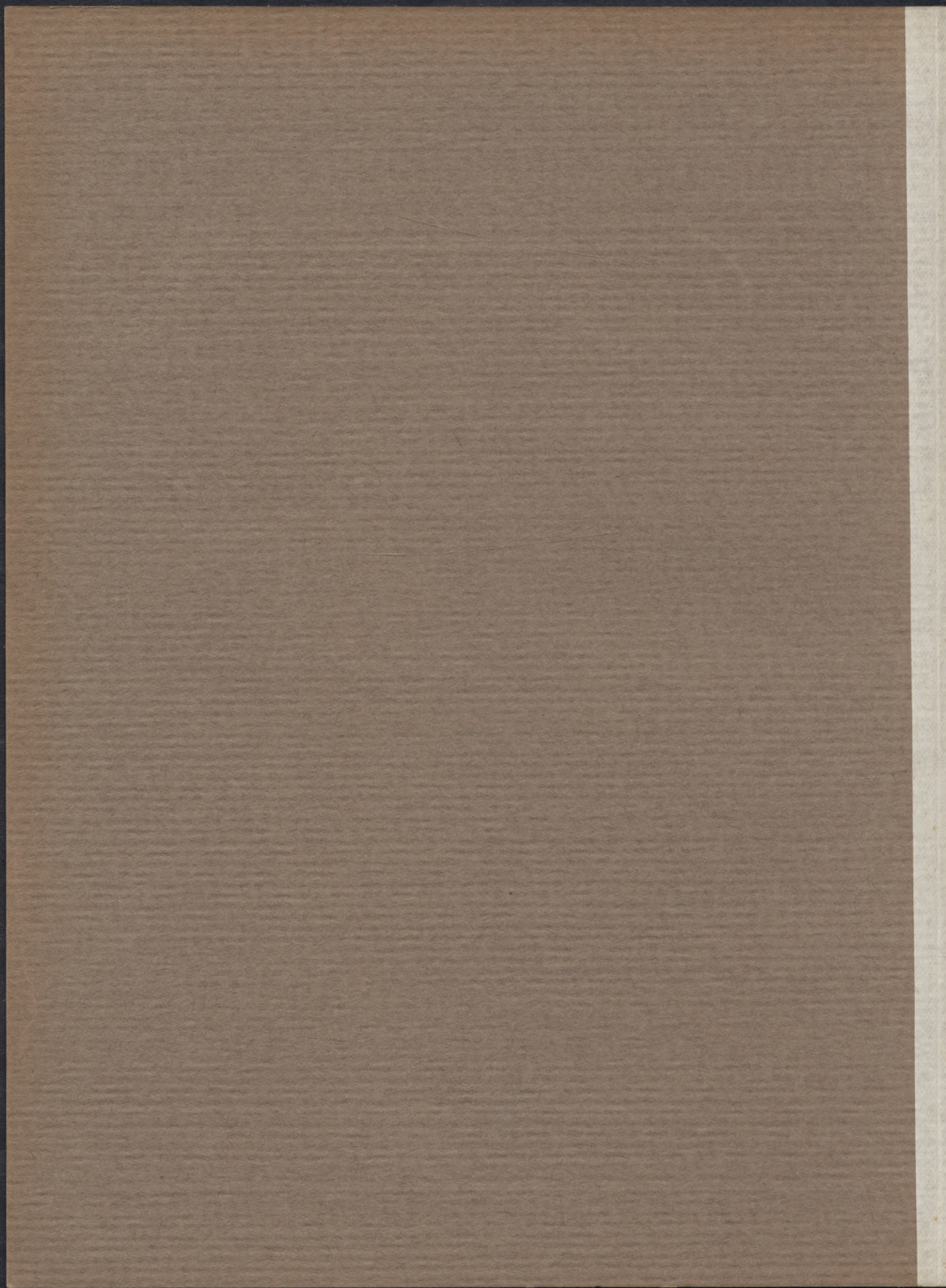
MÁSODIK RÉSZ

75. KÖTET

3. SZÁM

KIADJA: BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS STATISZTIKAI HIVATALA

Ára 5 pengő

STATISZTIKAI KÖZLEMÉNYEK

SZERKESZTI: DR. ILLYEFALVI I. LAJOS

ADALÉKOK A TANONCOKTATÁS FEJLŐDÉSÉHEZ A SZÉKES- FŐVÁROSBAN

ÁGOTAI BÉLA
KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

HIVATALOS ADATOK ALAPJÁN ÖSSZEÁLLÍTOTTA

SZENDY KÁROLY

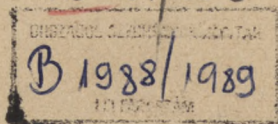

MÁSODIK RÉSZ

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS HÁZINYOMDÁJA

M15.054/75.3

Bevezetés.

A tanoncoktatás félszázados évfordulóján rendezett ünnepi megnyilatkozásokból a székesfőváros is méltó módon vette ki a részét. Azon az országos jellegű kiállításon, mely 1934. évi június hó 16—25. napjaiban a multba való visszapillantásnak és a jövőbeli célkitűzésnek nyilvános szemléje volt, a székesfőváros tanonciskolái multjuknak és fejlettségüknek megfelelő helyet foglaltak el.

Ez a nevezetes évforduló adta meg az alkalmat arra is, hogy a székesfővárosi tanoncoktatás történetét és jelen helyzetét bemutató szöveges mű nyilvánosságra kerüljön. A munka első kötete a budapesti tanoncoktatás történeti multját szemléltette, miközben — rövid visszapillantással az ipartörvényt megelőző időkre — az 1884. évtől egészen a mai napig haladva mutatta be a fővárosi tanoncoktatás sokszor küzdelmes, de állandóan felfelé ívelő történetét.

Jelen második kötetben a tanoncoktatás mai helyzetére vonatkozó anyagot veszi kézbe az olvasó. Szerves kiegészítője e kötet a történeti multa vonatkozó munkának, mert a jelenlegi helyzet csak a történelmi távlatok ismeretében ítélni lehet meg helyesen, viszont a régmult idők eseményeinek kutatása is akkor bír értékkel, ha a levont tanulságokat a jelenkori feladatok megoldásánál alkalmazni tudjuk.

Az ötvenéves jubileum egyébként is nevezetes évforduló a tanoncoktatás fejlődése terén. Épen az ötvenedik esztendő küszöbére esik a tanoncoktatás nagy átszervező munkájának megindulása, mely az önálló tanonciskolák létesítésében és a gyakorlati szakirányú oktatásnak széles alapokra való fektetésében jut kifejezésre.

A nagy elgondolásoknak ez a valóráváltása is bizonyítja, hogy a fővárosi tanoncoktatás dolgozva ünnepel. Nemcsak kiállításon mutatja be multját és teljesítményeit, nemcsak szöveges munkák útján tárja fel történetét, hanem nehéz időkben is alkotni képes és szilárd hittel várja a magyar ipar és a magyar iparoktatás szebb jövőjét.

Tekintettel arra, hogy ezek a nagy átalakulások épen az évfordulónak és így munkánk írásának idejére esnek, természetes, hogy a jelenlegi

helyzet ismertetésének igen tekintélyes részét a gyakorlati irányú oktatásra és műhelymunkára vonatkozó fejezetek alkotják.

Ezeknek a gondolatoknak jegyében született meg munkánk tartalmi tagozódása is. Az önálló tanonciskolák anyagát ezért a nem önálló iskolákétól elválasztva tárgyaljuk s előbbieket külön-külön fejezetekben egyenkinti beható méltatásban részesítjük. Ezután tekintjük át a nem önálló községi iparostanonciskolák adatait, majd a kereskedőtanonciskolák és a magánjellegű iparostanonciskolák fejezete kerül sorra. Végül az egészségügyi és szociális gondozás, a tanoncotthonok, a tanoncnilyántartás és a tanítószemélyzet részletes ismertetése zárja le a fejezetek sorát.

Az 1933/1934. tanévben négy önálló iparostanonciskola állott fenn, melyek a következők:

A) autószerelő-, órás-, látszerész- és géplakatos iparostanonciskola (VI., Bajnok-utca 18.),

B) műszerész-, elektromosipari és villanyszerelő iparostanonciskola (VIII., Szentkirályi-utca 12.),

C) díszítő- és sokszorosítóipari iparostanonciskola (VII., Nyár-utca 9.),

D) építő-, lakatos- és bádogos iparostanonciskola (VII., Dohány-utca 65.).

A fenti rendszerezésnek megfelelően az önálló községi iparostanonciskolák tárgyalásával kezdjük meg a tanoncottatás jelenlegi helyzetének az ismertetését.

I. A székesfővárosi önálló iparostanonciskolák.

A) Autószerelő, órás, látszerész és géplakatos iparostanonciskola.

(VI., Bajnok-u. 18.)

a) Az iskola létesítése.

A polgármesteri rendeletek alapján a VI., Bajnok-utcai épületben 1932. év szeptemberében alakult meg az önálló iparostanonciskola. Ebben az időpontban az autószerelő-, órás- és látszerésztanoncok, az 1933. évben pedig a géplakatos tanoncok nyertek az iskolában elhelyezést.

A géplakatos gyűjtőnév alá: a fémesztergályos-, felvonószerelő-, géplakatos-, kazánkovács-, malomszerelő-, mintakészítő-, reszelő- és szerszámkovács-, szerszámlakatos-, vasesztergályos-, vas- és fémöntőtanoncok tartoznak.

Az 1933. évben átmenetileg ide iskolázták be az frógép-, kerékpár- és a varrógépműszerészeket is.

Az önálló iskola megnyitásával 10 iskola vált feleslegessé és szűnt meg. Tanulóik az új önálló iparostanonciskolában nyertek elhelyezést. A megszűnt iskolák közül két iskola 1886, egy pedig 1887 óta állott fenn.¹⁾

A központosított iskolának önálló épületben való elhelyezésével a tanításnak új lehetőségei nyíltak. A saját otthon és a gazdagabb felszerelés a tanítás intenzitását nagymértékben előmozdította. E cél érdekében az épület beosztását és felszerelését is az új feladatoknak megfelelően kellett elrendezni. Tehát már az átalakítások előtt meg kellett tervezni az új iskola képét, programját. Ez meg is történt s ennek alapján végezték el az iskola-épület átalakítását, mely aránylag igen kisméretű volt.

Nagyobb munkát csak a kovácsműhely megépítése, az ipari áram bevezetése és a világítótestek kicserélése tett szükségessé. A kovácsműhely részére ugyanis az udvaron új helyiség épült. Az iskola szeptemberre teljesen elkészült és berendeztetett.

¹⁾ A megszűnt iskolák a következők (zárójelben az alapítás éve): II., Margit-körúti (1886), III., Tímár-utcai (1886), V., Sziget-utcai (1913), V., Pannonia-utcai (1911), VI., Váci-úti (1897), VII., Kertész-utcai (1913), VII., Hernád-utcai (1887), VIII., Dugonics-utcai (1912), IX., Bakáts-téri (1920) és a IX., Kén-utcai (1912) iskola.

Első probléma a délelőtti tanítás bevezetése volt. Eddig a tanulók két délután jártak iskolába, most pedig egy délelőtt és egy délután folyik a tanítás. Elismeréssel kell megemlékeznünk a munkaadókról, akik az 1932. évben ezt a változást minden tiltakozás nélkül, belátással fogadták és támogatták, mert megértették az ügyosztályvezető tanácsnok törekvését, mellyel az iparostanoncoktatást magasabb színvonalra igyekeztek emelni.

A géplakatostanoncoknak 1933-ban a központi iskolában történt elhelyezésekor már több tiltakozás hangzott el, de ezeket is sikerült közvetlen tárgyalások útján mindkét fél megnyugvására elintézni. A délelőtti tanításnak a többi között előnyéhez tartozik az is, hogy a tanulók a délelőtti órákban, mikor közvetlenül hazulról érkeznek, nagyobb számban látogatják az iskolát mint délután, mikor a műhelyből kénytelenek iskolába jönni.

b) Épület és felszerelés.

Az iskola kétemeletes saroképület, mely az 1880. évben elemi iskola céljára épült. Az önálló iparostanonciskola részére aránylag kevés költséggel volt átépíthető.

Minden osztályfokozatnak külön-külön egy-egy, összesen tehát 4 közismereti tanterem és 4 rajzterem áll rendelkezésre. Ezenkívül természettan-vegytan és technológiai előadóterem, demonstrációs terem, kovácsműhely, 2 kéziszerszámműhely, gépterem, 2 szertárhelyiség és tornaterem áll a tanítás szolgálatában. Van az épületben ezenkívül igazgatói iroda, tanári szoba, orvosi rendelő megfelelő várószobával, altiszti lakás és 42 növendék befogadására tanoncotthon, melynek kibővítése folyamatban van.

A termék, kivéve a természettani előadótermet, utcaiak s így nappali világításuk megfelelő. A természettani előadóterem udvari, de a II. emeleten van s világítása jó. A természettani előadóterem és szertár elsötétíthető.

A tantermekben a tanoncok testméreteinek megfelelő kétülékes vasváz, a természettani előadóteremben 4 üléses padok vannak. Az előadóterem 70 tanuló befogadására alkalmas. A tanteremek átlagos mérete $8 \cdot 20 \times 6 \cdot 50$ m, a rajz- és előadótermeké pedig $9 \cdot 50 \times 6 \cdot 50$ m.

A tanteremek zsúfoltságának elkerülésére a ruhafogasokat a folyosón helyezték el, amely intézkedés egészségi és rendtartási szempontból bevált; a fokozott gondosság következtében nagyon kevés hiány fordult elő.

A tanteremek padozata hajópadló, bútorzata pedig a szükséges íróasztalon kívül egy-egy többrekeszes szekrény, melyben a tanulók összes írásbeli dolgozatai és az iskola által rendelkezésre bocsátott tollszárazak, vonalzők elférnek. A rajztermekben is megfelelő szekrények szolgálnak egyrészt a szükséges eszközök, rajzminták, modellek stb., másrészt a rajzszerk és a rajzok elhelyezésére. Érdemes a megemlítésre, hogy a tanítás megkönnyítése céljából minden rajzteremben a szükséges tanítási eszközök

külön-külön rendelkezésre állnak. Ez az eljárás egyrészt lehetővé tette a szertárak számának csökkentését, másrészt az intenzív szemléltetést, mert az összes szemléltetőeszközök és szerek az előadónak állandóan rendelkezésre állanak és előkészítésük csak néhány pillanatot vesz igénybe. A rajzteremben nyertek elhelyezést a szemléltetőeszközökön kívül a tanulók számára szolgáló rajzeszközök is, mégpedig minden rajzteremben a tanulók létszámának megfelelő teljes sorozat rajztábla és vonalzó, melyeket az osztályok közösen és díjmentesen használnak. Tekintettel arra, hogy egy-egy rajztermet átlag 10 osztály használ, ezzel az intézkedéssel nemcsak a tanulók rajzeszközökkel való ellátásának a kérdése nyert megoldást, hanem az iskola mentesült 1200 tanuló rajzfelszerelésének tárolási nehézségeitől is.

A rajzszertárak felszerelése kielégítő, sőt bizonyos irányban elsőrendű. Tekintettel azonban arra, hogy a géplakatosok csak az 1933/34. iskolai évben kerültek ide, felszerelésük még kiegészítendő. Az ábrázolómérőtan tanításához szükséges testmodellek példányszáma a tanulók létszámának megfelelő, úgyszintén a műhelyrajzok készítéséhez szükséges egyes szerszámoké is. Az egyszerűbb gépelemek több példányban, a szükséges szerkezetek pedig a megfelelő felmetszésekkel állanak rendelkezésre. A természettan-vegytani és technológiai szertár felszerelése majdnem teljesnek mondható, a szükséges kiegészítés évenként fokozatosan történik.

Az alapfelszerelést az összevont iskolák leltára szolgáltatta. A rajz- és demonstrációs felszerelés kiegészítésére a Beszkárt, a Magyar Királyi Posta Járműtelepe, a Műegyetemi Sportrepülők Egyesülete, a Győri vagongyár és a munkaadók közül Hannák Vilmos, Jurkó és Róna cég, Méray mótorkerékpárgyár rt., özv. Petrasits Józsefné, Weisz Á. fogaskerékgépgyár adakoztak. A műhely részére Farkas Sándor mérnök egy emeltyűslemezzöllő és egy golyós prést, Frisch Károly pedig apróbb szerszámokat ajándékozott.

A kovácsműhely felszerelése az iskola céljának teljesen megfelelő. A különleges célokra szolgáló eszközök kiegészítése az oktatás keretében állandóan folyik. Úgy a kovácsüllő tőkáját, mint a Steyer-satu állványát az iskola maga készítette.

A két kézi szerszámműhely 16—16, összesen 32 munkahellyel (satuval) van felszerelve. Egy-egy munkahelyen a szükséges reszelők, mérővesszők és apróbb felszerelési tárgyak, valamint a kisebb kéziszerszámok állnak a tanulók rendelkezésére. A két műhely a szükséges közös szerszámokkal is rendelkezik. (Menetvágók, fúrók, tolómércék, fogók, stb.)

A gépműhelyben megfelelő felszerelésű esztergapad, egyetemes marógép, shaping gyorsgyalugép, egyetemes szerszámcsiszológép és köszörűkő áll a gyakorlati oktatás rendelkezésére.

Az órák műhelye megfelelő esztergafelszerelést, esztergaágyat nyereg-gel és nyeregszeggel, csapfényezőgépet, 2 db csavarfényezőgépet, 12 db forgatható satut és kézi szerszámokat tartalmaz.

A látszerészek műhelyfelszerelése a kisiparosoknál általában szokásos szerszámfelszereléssel egyező. A meglevő szerszámokkal a csontkeretek minden fajtája s a fémkeretek egyszerű fajtái elkészíthetők. Az üvegek megmunkálására is van szerszám.

A demonstrációs teremben több motor és az autónak különböző részei eredeti és részben felmetszett példányban, szétszedhető állapotban állnak a tanítás szolgálatában. A géplakatos irányú modellek kiegészítése most történik.

A tornaterem felszerelését a szükséges német- és svédrendszerű tornaszerek, valamint kéziszerrek alkotják.

A technológiai, rajzi és autószerkezeti szemléltető képek nagyobb részét a tantestület tagjai készítették, részben grafikus, részben fotografikus úton.

A tanári könyvtár állománya: 677 kötet és 441 füzet, összesen 1118 mű, melyből a szépirodalmi művek száma 151. A könyvtárban az újabb szakirodalom is képviselve van. Az iskola részére 13 különféle közlöny, szaklap és folyóirat jár. Az ifjúsági könyvtár kötetszáma 512.

c) A tanulók statisztikája.

A Bajnok-utcai új önálló tanonciskola ma Budapestnek legnagyobb létszámú tanonciskolája. Az 1933/34. tanévben beírt tanoncok száma 1630 volt és abból az időközi felszabadulások és kimaradások folytán az év végén tényleg 1236 tanonc járt az iskolába. A létszámnak pontosan fele, vagyis 618 tanonc a géplakatosok fentebb felsorolt különböző csoportjaiból adódik össze. A 414 autószerelő-tanonc 33·5%-os arányszámmal az iskola összes tanulólétszámának $\frac{1}{3}$ részét képezi. Az órásk- és látszerészek 71, az írógép-, kerékpár- és varrógépműszerészek 89 tanulót számlálnak. A létszám hátralevő része kisebb jelentőségű csoportok között oszlik meg.

Érdeklődésre tarthatnak számot a tanulók statisztikájának azon adatai, melyek a kormegoszlásra vonatkoznak. A tanoncok között ugyanis igen nagy korkülönbség áll fenn. A 12—13 éves tanoncokkal szemben vannak mások, akik már a 30. életévüket is meghaladták. Mégis megállapítható, hogy a létszámnak túlnyomó többsége (92·3%) a 14—19 korévek közé esik. E mellett azonban 6·7%, vagyis 83 tanonc már elérte vagy túlhaladta a 20 éves korhatárt. Legnépesebb a 16 évesek korcsoportja 23·0%, majd a 17 és 15 éveseké 17·1, illetve 16·1%-os aránnyal.

A tanulók anyanyelve 99·4%-ban magyar, hitfelekezeti megoszlását pedig az alábbi kis tábla mutatja be:

	Szám szerint	Százalékban
Róm. katolikus	920	74·4
Ág. evangélikus	42	3·4
Református	173	14·0
Izraelita	82	6·6
Egyéb	19	1·6
Összesen	1.236	100·0

Társadalmi vonatkozásban világítják meg a tanulók származását azok az adatok, melyek a tanulók atyjának foglalkozását tüntetik fel. Érdekes tanúsága ezeknek a számadatoknak, hogy az 1236 tanonc közül csak 122 tanonc (9·9%) származik önálló kisiparos családból. Legnagyobb részük ipari munkás vagy napszámos gyermeke. Ebbe a csoportba 445 tanonc (36·0%) tartozik. Ehhez járul a kereskedelmi és közlekedési segédszemélyzet 3·0, illetve 11·4%-os aránya, míg egyéb altiszt, munkás vagy napszámos gyermeke további 13·3%-ban fordul elő. A tanoncok legnagyobb tömegei tehát a munkástársadalomból és a segédszemélyzet más csoportjaiból származnak. Önálló kereskedők 3·9%-ot, köztisztviselők és szabadfoglalkozásúak 2·5%-ot, magántisztviselők pedig 1·9%-ot érnek el a tanulók atyjának foglalkozási statisztikájában. Igen alacsony az önálló őstermelők 0·9%-os részesedése, viszont a nyugdíjasok, nyugbérések 6·1 százalékos arányt tüntetnek fel.

A tanulók előmenetelére vonatkozó adatok közül megemlítenő, hogy mindössze 79 tanuló, vagyis a létszám 6·4 százaléka utasított osztályismétlésre. A tanulók mulasztásai sem lépték túl a mult kereteit és a következetesen keresztülvitt intézkedések ezen a téren is javulást hoztak. A mulasztott órák száma 21.220 volt, egy-egy tanulóra tehát átlag csak 17 mulasztott óra jutott az egész év folyamán. Az igazolatlanul mulasztott órák száma 6061 volt, ami az összes mulasztások 28·6%-át képezi.

Itt kell megállapítanunk azt is, hogy az igazolatlan mulasztások egyik nagy százaléka abból ered, hogy akad több olyan tanuló, akiket az eddigi eszközökkel nem sikerült beiskolázni. A munkaadók nagyobb részben megértik az iskola intencióját és vállalva munkálkodnak a jövő iparosság nevelésében, egy kisebb résznél azonban nem talál kellő megértésre s ezért szükséges volna, hogy az iparostanonciskoláknak két fontos problémája, a beiskolázás és a képzés kérdése megfelelő törvényes megoldást nyerjen.

d) Tanítótestület, tanterv és tananyag.

Az iskola vezetését az igazgató és állandó helyettese végzi. A nagy növendéklétszám és az osztályok nagy száma a vezetés teendőit annyira megszorították, hogy a kezelési és adminisztrációs teendőkben az igazgató alig vehet részt. Ezért a polgármester ezen teendők ellátására állandó helyettest rendelt ki.

Az iskola 45 osztályának heti óraszámát, ami a technológiai gyakorlatokkal együtt heti 443 órát tesz ki, 27 tanár és 12 vallás tanár (hitoktató) látja el. Az oktatók közül: 8 tanítói, 3 tanári, 2 iparművészeti iskolai, 1 felsőipariskolai és 11 pedig mérnöki képzéssel bír, 2 pedig érettségizett gyakorlati szakember. Két oktató érettségizett mester (látszerész). Szolgálati viszonyukat illetőleg 18 rendes (bevásztott, kinevezett) 3 ideiglenes és 6 helyettes tanerőkből áll a testület.

Az iskola létesítésével együtt alakult a tantestület is. A kiválasztásnál elsősorban a képesítés, a szakirányú oktatásban eltöltött idő és eredmény s az a körülmény jött számításba, hogy az új iskola szervezése nagyobb, áldozatosabb és lelkesebb munkát kíván.

Az átlagos heti óraszám 20, de vannak kevesebb heti órát ellátó ideiglenes tanerők is. Bemutatjuk ezzel kapcsolatban az autószerelő, órás, lát-szerész és géplakatos iparostanonciskola osztály- és órabeosztását :

Osztályfokozat	Elméleti osztályok száma	Rajz-osztályok száma	T a n u l ó k beiratott	s z á m a az év végén
I. osztály	8	8	334	279
II. „	15	16	583	498
III. „	12	13	342	268
III—IV. egyesített osztály	2	1	63	41
IV. osztály	8	9	308	150
Összesen	45	47	1.630	1.236

A tantestület heti óraszámja összesen 219 elméleti órát, 151 rajzórát, 54 technológiai gyakorlati órát és 19 ifjúsági órát tesz ki.

A tanártestület az új helyzetben elsősorban a tantervi kérdésekkel foglalkozott és elkészítette az iskolának úgy a szak-, mint a közismereti tárgyakra vonatkozó helyi tantervét. Ebben a munkálatban a tantestület minden egyes tagja résztvett.

e) Tanműhelyek.

Úgy tantervi szempontból, mint általában a tanoncoktatás rendszere tekintetében a legnagyobb változást a technológiai gyakorlatok bevezetése okozta. A tanműhelyben a gyakorlati irányú oktatás számára új lehetőség nyílt, mely az egyes munkaadó mesterek gyenge felszerelésű műhelyeiben nyújtott egyoldalú képzettséget hivatott pótolni.

Az 1933. évi február 1-én a kovács- és kéziszerszámműhely felszerelése már elkészült. A tantestület által már előzőleg elkészített tervezetet a minisztérium jóváhagyta s ennek alapján a technológiai gyakorlatok tanítása február elsejével megkezdődött.

A technológiai gyakorlati oktatásnak célja :

a) A nyersanyag származásának és tulajdonságainak és az ezek alapján végezhető változtatásoknak (alakítási módoknak) az ismertetése.

b) A fémfeldolgozásnál előforduló munkanemek módszeres ismertetése és elvégzése.

c) Kézi szerszámok és munkagépek megismertetése, helyes és gazdaságos használatuk tanítása, egyes kéziszerszámok, egyes alkatrészek és egyes géprészek elkészítése.

d) Szerkezetani ismereteknek gyakorlati, szemléltető tanítása és felhasználása a fémiparban.

e) Rajzolás, azaz eszközök és géprészek előállítása rajz után pontos méretben.

A fenti cél megvalósítására szolgálnak a már előbb említett technológiai gyakorlati műhelyek. Bár ezek berendezése még nem teljes és kiegészítésük fokozatosan történik, mégis már a mai felszerelés is elégséges ahhoz, hogy a tanulókkal részben gyakorlatban, részben bemutatás útján a fémiparban használatos munkameneteket és feldolgozási módokat megismertessék.

A főváros áldozatkészségét bizonyítja, hogy a múlt iskolaévben erre a célra 13.000 pengő értékű beszerzést, az 1933/34. iskolai évben pedig 9000 pengő felhasználását engedélyezte.

A technológiai gyakorlatok tanításának bevezetésénél gondoskodni kellett az órák beállításáról, mert az eddigi tanterv erre időt nem ad. A vallás- és közoktatásügyi minisztérium a II—III—IV. osztályokban heti egy-egy órát engedélyezett a rajzóra rovására. A heti egy-egy óra nem gazdaságos, ezért ezeket összevonva 3 órára, a technológiai gyakorlatokat a rajzzal váltakozva úgy tanítják, hogy minden harmadik héten a rajzóra helyett technológiai gyakorlatokat tartanak. Ez a megoldás azonban csak ideiglenes természetű, mert gondoskodni kell arról, hogy a technológiai gyakorlatok megfelelő heti óraszámmal, de a többi tantárgyak vesztesége nélkül állíttassanak be az órarendbe. Ezzel a kérdéssel foglalkozott a tanártestület is és igyekszik kiépíteni, azaz megtalálni a fémipari iskolának olyan tantervét, amely úgy a hazafias és nemzeti, mint a megfelelő szaknevelésnek megadja a lehetőségét.

A technológiai gyakorlatok keretében végezik a tanulók az anyagmeghatározásokat egyszerű módszerek alapján (törés, szikrapróba, edzhetőség, stb.). Készítenek szerszámokat és gépalkatrészeket normál méretekben, műhelyrajzok után.

Az egyes munkadaraboknál szükséges előkovácsolást a tanulók maguk végzik a kovácsműhelyben. Az előkovácsolt munkadarab a kéziszerszám-műhelyben kerül feldolgozásra.

Minden olyan kidolgozási módot, amely kézzel és géppel is végezhető (pl. hengeres, vagy kúpos alakú megdolgozás) a tanulók először kézzel végzik, azután gépen is szemlélik és egyesek el is végzik. A gépen úgy osztják el a munkát, hogy különböző munkaalakok (pl. hengeres, kúpos, gömb stb.) esztergálását minden tanuló elvégzi, csak más-más munkadarabon.

Az elkészült szerszámok elsősorban a műhelyfelszerelés, másodsorban a rajzszerterek kiegészítésére és pótlására szolgálnak. Az esetleg még fennmaradó és sajátmaguk által készített darabokat a tanulók az anyag árának megtérítése fejében megválthatják. Egy részük pedig átdolgozva kisebb szerszámok nyersanyagául fog szolgálni.

Az órák a technológiával és szakrajzzal kapcsolatosan olyan munkát végeztek, melyeket egyrészt a tanulónak a műhelyben is végezni kell, másrészt, amelyeket a műhelyben a gépek hiánya miatt nem ismerhet meg. Az oktatás részben demonstratív. A munkákat kisebb csoportokban a tanulók is elvégzik. A kisebb csoportokat az indokolja, hogy a munkadarabok aprósága miatt az oktatónak nagyobb figyelemmel kell kísérni az egyes tanulók munkáját.

A látszerészek üveget formáznak, fémből és falemezből szemüvegkereteket alakítanak, a felső osztályban pedig szemüvegkeretet és összecusukható rugókkal szerelt lorgnetteket készítenek. Végeztek azonkívül reprodukciós felvételeket és fényképnagyításokat is.

A technológiai gyakorlatokról szerzett eddigi tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a tanításnak gyakorlati részére nagy szükség volt. A tanulók belátják az ebből reájuk háramló hasznot és nagy kedvvel és szeretettel járnak el az órákra.

A műhely különleges, gyakran egyoldalú munkával nem tudja megismertetni a tanulókkal a mesterség minden fogását. Az iskola a rendszerbe szedett munkamenetek ismertetésével és gyakorlásával elsősorban a tanulók technikai készségét igyekszik fejleszteni. Másodsorban a tanultak alapján a tanonc kevesebb sikertelenséggel, több önbizalommal és kedvvel vállalkozik a műhelyben reábízott feladatokra s azokat jobban meg is oldja.

A technológiai gyakorlatokat részben a rajzot tanító mérnöki képesítésű tanárok, részben pedig külön csak technológiai oktatást végző mérnökök tanítják. A látszerészeket mester tanítja.

f) A tanulók szellemi, erkölcsi és testi nevelése.

A tantestület állandóan foglalkozott a nevelési kérdésekkel is és nevelő munkájában a helyes önérték kifejllesztésére törekedett. Ennek kapcsán felhasználta a tantestület az iskola önállóságának a gondolatát is és az iskolát mint otthont állította be, melynek minden igyekezete a tanulók szellemi és erkölcsi erőinek kifejllesztése. Az otthon fogalmával törekedett ránevelni az ifjúságot az épület és felszerelési tárgyak megbecsülésére és kímélésére. A mestereket nemcsak a tanulók mulasztásáról, hanem az előmenetelükben tapasztalt hanyagságról is értesítette. A tanulók önértékét, munkakedvét, munkájuk elismerésével fokozza. Félév- és évvégén úgy az egyes tanulókat, mint a jó előmenetelű és magaviseletű osztályokat is megdicsérte.

A székesfőváros szociális gondoskodását bizonyítja, hogy az iskolaorvosi intézményt az iparostanonciskolákra is kiterjesztette és az iskolával kapcsolatban tanoncotthont állított fel.¹⁾

¹⁾ Az iskolaorvosi és iskolanővéri intézményről és működésükről V. fejezet A) és B) címe alatt, a tanoncotthonról a VI. fejezetben számolunk be tüzetesen.

Figyelemmel kísérte a tantestület a vallás- és leventeoktatás eredményeit is. A tantestület ezeknek buzgó támogatója volt. Az évet istentisztelettel kezdték és zárták, évközben is ügyeltek, hogy vallási kötelességeiknek a tanulók eleget tegyenek. De minden alkalmat felhasznált a testület a hazafias érzések kifejlesztésére is, a tanításon kívül az alkalmi és nemzeti ünnepek is ezen célt szolgálják.

g) A leventeegyesület.

Nagy feladatok vártak az iskola keretében alakult VI. 5. számú leventeegyesületre is. Az 1933/34. kiképzési év az alapozás kemény munkájában telt el. A tanonciskolák összevonása folytán ugyanis sok volt az új levente.

Főbb munkairánya a testi, szellemi és erkölcsi nevelés volt, továbbá lelki előkészítés a székesfővárosi testnevelési felügyelőség irányelvei szerint, készülés az 1934. évi tornászvilágbajnokságra és a tanonciskolák 50 éves jubileumi kiállítására — csendes, dolgos propaganda a »Szebb jövő«-ért.

Az egyesület oktatói karára nagy feladat hárult: körülbelül 1000 leventének kiképzéséről kellett gondoskodnia. Hogy ezen nagy feladatnak meg tudott felelni, azt elsősorban a felettes testnevelési hatóságok céltudatos és áldozatkész vezetésének, a közigazgatási hatóságok, az iskola igazgatósága és tanári kara, továbbá a munkaadók és szülők szeretetteljes, megértő támogatásának köszönheti. Az egyesületet az elnök és a főoktató vezetik.

Az egyesület tényleges állománya a második félévben 923 levente és 40 segédoktató volt. Idegen kerületek és a cserkészek körülbelül 300 főt kértek ki, felszabadult és kimaradt 200 fő. Orvosi vélemény alapján a testi foglalkozás alól felmentettek 10 főt.

A foglalkozásokat az iskola tornatermében, tantermeiben, folyosóin és udvarán tartották. A leventék egy-egy csoportja naponta 12—14 óráig, két-két csoportja este 19—21 óráig, további egy-egy csoportja csütörtökön délután 17—19 óráig és szombaton 15—19 óráig nyert oktatást. Összesen 19 csoportba voltak a leventék beosztva. Az oktatás tárgyai a következők voltak: szabad- és rendgyakorlatok, játékok, atlétika, szertorna, céllövészet és ismeretterjesztő tárgykörök.

A népművelési bizottság és az OTI előadásai (80) elsősorban a nemzeti műveltség megalapozását és a faji öntudat mélyítését szolgálták. Vetített képek kíséretében ismertették a magyar történelem legfontosabb eseményeit és terjesztették az egészségügyi, természettudományi, állampolgári és társadalmi ismereteket. A vezetőség az »ép testben ép lélek« igazságának megfelelően nemcsak a testi erőt és ügyességet óhajtotta fejleszteni, hanem ennek mozgató erejét, a szellemi és lelki erőket is. Előadók a tanári testület tagjai voltak. Az egyéni kiválóságokkal (zene, ének, szavalat, bűvészet, színészet stb.) rendelkező növendékek közül néhányan a VI. kerületi levente kultúrscsoportban rendezett ünnepélyeken működtek szép eredménnyel.

A birkózás, ökölvívás, talaj- és szertorna, kerékpár, lovaglás, sí, úszás és evezésből az arra rátermettek — körülbelül hetvenen — a székesfőváros felügyelősége által felállított szakcsoportokban és segédoktatói tanfolyamokon nyertek alaposabb kiképzést.

Az ifjúság gondos testi kiképzésének fontos tényezői és kiegészítői voltak a VI. kerületi testnevelési vezetőség tejakciója, kenyér- és hústartványai, szeretetadományai és nyaraltatása. Naponkint átlag 20 liter tejet fogyasztottak el a leventék. Karácsonyi ajándékkul cipőt, ruhát 60 növendék kapott, az érdemesek pedig két hétig nyaralhattak a Balatonon. A foglalkozások látogatottsága különösen a déli csoportoknál kielégítő volt. A hiányzások okai az OTI orvosi kezelés, sürgős munka és ritkábban a hanyagság voltak. Ilyen esetekben a munkaadót azonnal írásban és sokszor telefonon is figyelmeztették. Minthogy a munkaadók minden körülmények között csak a hazafias szellemtől áthatott munkásosztályra támaszkodhatnak, ezért meg kell érteniök, hogy a tanoncifjúság testi és szellemi fejlődése, valamint erkölcsi színvonalának emelkedése a munkaadók érdekeit is szolgálja. A munkaadók részéről tanoncaik ellenőrzése a leventeigazolványok és ellenőrzőkönyvecskék hetenkinti aláírásával történt.

Fegyelem szempontjából öntudatosságon alapuló határozott jellemre nevelés a cél, amely nehéz időkben mindig egygé kovácsolta a nemzetet. Ennek elérésére eszköz a férfias önérték felkeltése, az értelem meggyőzése volt arra való utalással, hogy — mint azt a közelmúlt világ eseményei is bizonyítják — bármely nemzet életerege csak a tökéletes fegyelem talajában virágozhat ki a maga teljes erejével. Ez az idősebb és komolyabb fiúknál igen jó talajra talál; ami a jó példa vonzóerejével csak mindjobban erősödik. Ennek köszönhető, hogy súlyosabb fegyelemsértés csak két esetben fordult elő.

Befolyásolták a munkát az évközi gyakori beiratkozások, kimaradások és a nehéz gazdasági viszonyok, melyek az ifjúságot is érintik. Le kell szögeznünk, hogy az ifjúság becsületes és odaadó, igaz magyar lélekkel teljesíti kötelességét.

Örömmel és a szebb magyar jövőbe vetett hittel állapíthatjuk meg, hogy a céltudatosan keresztülvitt összhangzatos testi, szellemi és erkölcsi nevelés meg fogja hozni a maga értékes eredményeit.

B) Műszerész, elektromosipari és villanszerelő iparostanonciskola.

(VIII., Szentkirályi-utca 12.)

a) Az iskola létesítése.

A VIII., Szentkirályi-utcai épületben, mint önálló iparostanonciskolában az 1932. évben a műszerész, elektromosipari és villanszerelő tanoncok nyertek elhelyezést.

Az 1932. évi szeptember hó első napjaiban délelőtti és délutáni tanítással kezdte meg működését a második önálló tanonciskola. A délelőtti tanítás ellen a tanonctartó mesterek alig tettek észrevételt, csupán annak a kívánságuknak adtak kifejezést, hogyha már az iskola délelőtt vonja el a tanulót a műhelytől, ugyanazon a napon tehessen eleget a délutáni iskolakötelezettségének is.

Az első év tapasztalatai azt mutatták, hogy semmi akadályja nincs annak, hogy az összes műszerész tanoncok egy iskolában nyerjenek elhelyezést. Intézkedés történt aziránt, hogy az V., Sziget-utcai műszerész tanonciskola növendékei is ide csoportosíttassanak.

Tekintve azt a körülményt, hogy az 1933. évi beiratkozások során nehézségek merültek fel a VII., Wesselényi-utcai villanyszerelő iskola elhelyezésével kapcsolatban, a székesfőváros polgármestere úgy intézkedett, hogy a villanyszerelők tanonciskolája egyesíttessék a már létesített Szentkirályi-utcai elektromosipari iskolával.

Ezek szerint most a VIII., Szentkirályi-utcai iskolában együtt vannak az összes elektromosipari és villanyszerelő tanoncok, továbbá az összes műszerészek, a csekély számú kerékpár-, varrógép- és írógépműszerész kivételével.¹⁾

b) Épület és felszerelés.

A Szentkirályi-utca 12. sz. alatti iskolaépület az 1880-as évek elején épült. Nyitott folyosóival, udvarra nyíló és szűk tantermeivel nem felel meg a mai kor követelményeinek. A tantermek száma is kevés; a 41 osztályt a 4 közismereti, 3 rajz-, 1 erősáramú elektrotechnikai, 1 gyengeáramú kísérleti teremben, 1 mechanikai és 1 kovácműhelyben alig-alig lehet elhelyezni.

Az iskola irodahelyiségeinek száma elegendő: van 1 igazgatói, 1 helyettes igazgatói, 1 kezelői iroda és 1 tantestületi terem. Ezenkívül orvosi rendelő áll az iskolai egészségügy szolgálatában. Az iskola gazdag szertárainak már nem jutott kellő számú helyiség, hanem az irodában, tantestületi teremben és osztályokban nyertek elhelyezést.

A Szentkirályi-utcai tanonciskola épületének az a nagy hátránya, hogy szűkre szabott helyiségei mellett nélkülözi a tornatermet vagy azt némileg pótolni tudó tágas, fedett folyosókat; ezek hiányában nem tudja a tanulóifjúságot nagyobb tömegben összegyűjteni. Ebből viszont az következik, hogy nemzeti ünnepélyeket vagy nagyobb szabású előadásokat és összejöveteleket rendezni nem tud.

¹⁾ A jelenlegi műszerész és elektromosipari tanonciskola a következő iskolák összevonásából keletkezett (zárójelben az alapítás éve): az I., Váli-úti (1911), VII., Elemér-utcai (1907), VII., Kertész-utcai (1906), VII., Wesselényi-utcai (1912), IX., Ranolder-utcai (1925) műszerész tanonciskolákból, végül pedig a VII., Wesselényi-utcai villanyszerelő tanonciskolából, mely utóbbi 1932-ben a VI., Szív-utcai villanyszerelő iskolából és a VIII., Homok-utcai villanyszerelő iskolából alakult.

A tantermek átlagos mérete 50 m², magassága 4 m. Padlózatuk hajópadló, mely elhasznált állapotánál fogva az iskolaegészségügyi követelményeknek nem megfelelő. A tantermek felszerelése szabványos. A közismereti termekben az ilyen korú tanulóknak megfelelő méretű 2 és 3 üléses padok vannak.

Zárható ruhaszekrények sem az osztályokban, sem a műhelyekben nincsenek. A tanulók felső ruháikat az osztályokban elhelyezett fogasokon függesztik fel, ami iskolaegészségügyi szempontból kétségtelenül nem ideális.

A mechanikai műhely, az erősáramú kísérleti és a gyengeáramú kísérleti terem berendezését a későbbiek során külön-külön ismertetjük. Az iskola összes szertárainak felszerelése teljesen a szakmák igényeihez és a kor követelményihez alkalmazkodik. A tíz, tizenháromszoros párhuzamosított osztálynak megfelelően egy-egy szemléltető és kísérleti eszközből 2—3 példány is van, úgyhogy a szemléltető és kísérletező oktatásnál semmi fennakadás nincsen.

A földrajz és történelem tanításához 31 térkép, 22 kép és 1 földgömb továbbá a tanulók földrajzi ismereteinek kibővítéséhez 43 tekercs film és hozzávaló vetítógép áll rendelkezésre. A természettan tanításához 374, az elektrotechnika tanításához pedig 160 db különféle eszköz, továbbá a tanulók kísérleteihez megfelelő mérőeszközök, áramszámlálók, 29 db különféle nagyságú dinamó, 11 db transzformátor stb. áll az iskola rendelkezésére. Hasonlóképpen megfelelő minták és modellek tartoznak a rajzosztályok felszereléséhez. A technológiai tanítás céljára vasérc, salakképző anyagok, nyers-vasminták és 115 különféle szerszám szolgálnak. Falitáblák szemléltetik az ipari balesetek elhárítását, illetve megelőzését.

Mindezekben az iskola rendkívül sokoldalú leltárának csak érdekesebb részleteit emeltük ki. Végeredményben az iskola szertárának és műhelyeinek leltári értéke 39.485 pengőt tesz ki.

A tanulók szórakozását, továbbképzését és izlésének fejlesztését segíti elő a körülbelül 600 kötetből álló ifjúsági könyvtár. A 215 db szépirodalmi és 138 db szakkönyvből álló tanári könyvtár pedig a tanárok szaktudásának mélyítését segíti elő, a különféle technikai szakkönyvek és lexikonok a tanításhoz időnkint szükséges táblázatokat és adatokat szolgáltatják.

A tanári könyvtárnak van egy külön osztálya, melybe mindazok a könyvek tartoznak, melyek a tanítás előkészítésénél nagyobb jelentőséggel bírnak és amelyekből szemelvényeket mutatnak be az egyes előadók.

c) A tanulók statisztikája.

Az 1933/34. tanévben beírt tanulók száma 1353 volt, míg az év végén a kimaradt és felszabadult tanoncok leszámításával 997 tanuló fejezte be a tanévet. Legnagyobb létszámmal a 379 műszerésztanonc szerepelt, de meg-

közéltette azt a számot az elektrotechnikusok 316 és a villanszerelők 302 főnyi csoportja is. Az iskola tanulólétszáma tehát aránylag egyenletesen oszlik meg e három kategória között. A műszerésztanoncok foglalkozás szerint való százalékos megoszlása egyébként a következő volt :

Általános műszerész	27%	Tanszerkészítő-műszerész	5.5%
Finom- «	31%	Rádió- «	10 %
Orvosi «	7%	Telefón- «	5 %
Vetítőgép- «	6%	Mótorszerelő- «	4.5%
		Mórtortekercselő- «	4 %

A tanulók előképzettségét tekintve öröndetes jelenség, hogy évről-évre több a magasabb képzettségűek, illetve a négy középiskolát végzettek száma. Különösen áll ez a műszerész iparokra, míg a villanszerelő iparban a cégek még mindig megelégszenek alacsonyabb képesítésű tanulókkal is. A tanulók előképzettsége százalékban kifejezve 1934 március havi összeírás alapján a következő képet mutatja :

	Villanszerelő :	Műszerész :
Az elemi iskola I—IV. oszt. végezte	5.3%	14.5%
Az elemi iskola V—VI. és középisk. I—II. oszt. végezte ..	15.2%	33.2%
Középiskola III—IV. oszt. végezte	71.7%	48.1%
« V—VI. « «	5.2%	3.2%
Ennél többet végzett (érettségizett)	2.6%	1.0%

A tanulók vallás szerint való megoszlása a következő :

Róm. kat. 71.4%, gör. kat. 1.0%, gör. kel. 0.1%, ref. 12.6%, ág. ev. 4.1%, unit. 1.0%, izr. 9.8%.

A tanulók 3 német anyanyelvű leszámításával valamennyien magyar anyanyelvűek (99.7%).

A tanulók korát tekintve, 22.4 százalékos aránnyal a 16 évesek vannak túlsúlyban, ezután azonban a 17 évesek következnek 21.0 százalékos aránnyal. A 17 éveseknél idősebb tanulók általában igen nagy számmal szerepelnek és a tanulók létszámának csaknem felét alkotják. Ez szintén magasabb előképzettség mellett bizonyít, mert a négy középiskolát elvégezve 15 éves vagy annál idősebb korban szerződnek ipari pályára.

A tanulók itt is főleg az iparossegéd, munkás és altiszti társadalomból kerülnek ki. Az ipari segédszemélyzet csoportjára 289 tanonc (29%) esik, egyéb altiszt, munkás vagy napszámos szülők gyermeke pedig 308 (30.9%) tanuló volt. Eléggé jelentős az önálló iparos apáknak 106 főnyi csoportja is. Érdekes, hogy 73 köztisztviselő, illetve szabadfoglalkozású és 33 magántisztviselő is gyermekét erre a pályára adta. Az értelmiségnek ez a 10.6%-os aránya a többi tanonciskolákkal szemben igen magasnak mutatkozik és arra enged következtetni, hogy a leginkább minősített munkát kívánó műszerézi és elektrotechnikai szakra legszívesebben engedik gyermekeiket az értelmiségi családok.

A tanulók tanulmányi eredménye megfelelő volt. Az 1933/34. tanév első félévében az összes tanulók 13%-a volt általános jeles, 13%-uk bukott vagy késői iratkozás miatt nem volt osztályozható, míg a hátralevő 74% kielégítő eredménnyel végzett. A tanév végén mindössze 4.1% végzett nem kielégítő eredménnyel és 2.6% nem volt osztályozható. A tanulmányi eredmény tehát kitűnőnek mondható.

Az iskola látogatása alól nagykorúsága és iskolai képzettsége alapján részben vagy teljesen 20 tanuló nyert felmentést.

A tanulók mulasztása nem múlta felül az átlagot. Az összes mulasztott órák száma 24.332, az igazolatlanul mulasztott óráké pedig 6884 (28.3%) volt. Egy-egy tanulóra átlag tehát 24 mulasztott óra jutott, az évvégi létszám alapján számítva. Feltűnő jelenség, hogy a délelőtti mulasztások alig képezték a délutáni mulasztásoknak a harmadát, amit azzal lehet magyarázni, hogy délután a műhely nem engedi el azt a tanulót, aki megkezdett munkáját nem fejezte be, míg estére a munkát rendszerint befejezik s így reggelre nem rendelik be a tanulót a műhelybe. Ezért remélhető, hogy az 1934. február hónapban kísérletképen bevezetett egésznapos tanítás a mulasztók és a mulasztott órák számát erősen csökkenteni fogja.

Az igazolatlanul mulasztókat a szükség szerint megintik, sőt indokolt esetekben feljelentik a mestert. Az iskola március havág 1100 intőt küldött ki és 33 esetben tett a mesterek ellen feljelentést.

d) Tanítótestület, tanterv és tananyag.

Az iskola vezetését az igazgató és a helyettes igazgató látja el. A 27 tagot számláló tantestület 18 beválasztott rendes tanerőből, 6 ideiglenes és 3 helyettes tanerőből áll. A tantestületi tagok heti óráinak száma átlag 20, ezenkívül minden tag hetenkint egyszer ebédfelügyeletet tart. Három ideiglenes tanítónak heti óraszámuk egyenkint a 14 órát nem haladja meg.

A tantestület heti óraszámuk összesen 225 elméleti órát, 135 rajzórát, 58 műhelygyakorlati órát és 34 ifjúsági órát tesz ki. Az osztályok átlagos létszáma 30, ami a kisméretű tantermeket tekintve, meglehetősen magasnak mondható.

Az osztálytagozódást a következő tábla szemlélteti:

Osztályfokozat	Elméleti osztályok száma	Rajzosztályok száma	Tanulók száma beírt	Tanulók száma az év végén
I. osztály	4	4	169	152
II. «	13	13	395	347
III. «	12	12	362	303
IV. «	11	11	339	186
Továbbképző	1	1	88	9
Összesen	41	41	1.353	997

Ezidőszerint a VIII., Szentkirályi-utcai tanonciskolában egymástól teljesen elválasztott önálló osztályokban a tanítás 3 csoportban folyik.

a) Az első csoportba tartoznak a finom-, az általános és az orvosi műszerészek,

b) a második csoportba az elektrotechnikusok,

c) a harmadik csoportba a villanyszerelők.

A három csoportnak külön történik a természettan, a technológia, elektrotechnika és a szakrajz oktatása.

A természettan anyaga azonos az általános és az elektrotechnikai osztályokban, de a villanyszerelőknél tekintettel a világítási technikára, a fénytannak jut kiemelkedő szerep.

A finom- és az általános műszerészeknél és az elektrotechnikusoknál a technológiai ismeretek tanításánál a mechanikai technológiára esik a súlypont, míg a villanyszerelőknél a mechanikai technológia alárendelt jelentőségű, de helyébe lép a villanyszerelési technikák elsajátítása.

Az elektrotechnikai ismeretek tanításánál a tananyag majdnem azonos, de a tanítás intenzitása más-más. Amíg az általános szakon csak demonstratív tanítás folyik, az elektroműszerészek a legprecízebb műszerek igénybevételeivel maguk végeznek megfigyeléseket, kísérleteket és méréseket. A mérések eredményeit megfelelő számításokkal ellenőrzik. A villanyszerelők kísérleti anyaga a szerelőipar igényeihez alkalmazkodik.

A rajztanítás a második osztály befejezéséig teljesen azonos, de a harmadik osztálytól felfelé nemcsak a szakma, de az egyének igényeihez és képességeihez alkalmazkodik.

A gyakorlati műhelyoktatás külön csoportokban és műhelyekben történik.

I. csoport: az általános műszerészek és az elektroműszerészek a mechanikai műhelyekben;

II. csoport: az elektroműszerészek az erősáramú kísérleti teremben;

III. csoport: a villanyszerelők a gyengeáramú teremben.

e) **Tanműhelyek.**

1. Műszerész- és elektromosipari tanműhely.

Az önálló iparostanonciskola felállításával időszerűvé vált a műhelyoktatás bevezetése is. Ennek szükségességét az alábbi körülmények indokolják meg:

a) a mesterműhelyekben el nem sajátítható műveletek megtanítása,

b) a mesterműhelyekben nem látható gépek és szerszámok megismeretése és kezelésének elsajátítása,

c) a rajzolás közvetlen módon való tanulása,

d) a tanulóknak rajz után való pontos munkára való szoktatása,

e) a technológia gyakorlati oktatása és így eredményesebbé tétele.

Midőn az iskola tantestülete megbízást kapott, hogy a műhelyoktatáshoz szükséges gépek, szerszámok, felszerelési és berendezési tárgyak jegyzékét, valamint a fentebbi célok elérésére alkalmas műhelyi tanmenetet összeállítsa, a fentebb elmondottakból indult ki. A törekvés tehát az volt, hogy az iskolai műhely minden tekintetben mintaműhely legyen, továbbá, hogy a főváros pénzügyi helyzetére való tekintettel annak beszerzését nem szorgalmazza egyszerre, hanem több évre elosztva.

Nálunk, de általában külföldön is, a tanonctartó mesterek műhelyei a tanoncoknak csak egyoldalú kiképzésére adnak alkalmat, mert a műhelyek menete vagy egyoldalú vagy hiányos a felszerelésük. A harmadik nagyon hátrányos körülmény, hogy a gazdasági pangás miatt a műhelyek legnagyobb részében rendszeres termelőmunka alig folyik.

Ha a tanonc ilyen műhelyből szabadult fel és mint fiatal segéd más műhelyben óhajt elhelyezkedni, hosszú ideig kell kísérleteznie, míg az illető műhely munkamenetébe be tud illeszkedni.

A tanműhely alapfelszerelése: satupadok és esztergák, a kitűzött cél első pontját szolgálják; amikor a tervszerűen előkészített munkarend mellett módot nyújtanak az ifjúságnak arra, hogy a satupadon és az esztergapad mellett teljes biztonsággal állja meg helyét.

A műszerész a modern élet ezermestere, működési tere határtalan, azért tökéletes szerszámkészletet és gépberendezést igényel. A kor színvonalán álló műhelyberendezés olyan tökebefektetést igényel, amellyel csak kevesen rendelkeznek, azért a tanoncok legnagyobb része komplikáltabb (drágább) szerszámgépeket sohasem láthat, azok működése előtte ismeretlen, bánni tehát velük nem tud.

Az iskolára hárul a feladat, hogy ilyenek beszerzésével az ifjúság segítségére siessen, azok működését megismertesse és az ezekkel való bánásmódban őket kiképezze.

A műhely tanmenete úgy van összeállítva, hogy benne minden művelet szerepeljen, viszont a szerszámok és gépek megválasztásánál tekintettel voltak arra, hogy a tanmenet minden darabja gazdaságosan és szabatosan legyen elkészíthető.

A következőkben bemutatjuk a műhelyberendezés beszerzésének három évre beosztott tervezetét. A gépberendezés következő egységekből áll:

- 2 db vezetőorsós műszerész esztergapad,
- 1 « univerzális marógép,
- 1 « harántgyalú (shaping),
- 1 « oszlopos fűrőgép,
- 1 « szerszámköszörülőgép,
- 1 « szupport köszörülőgép,
- 1 « kézi csavarsajtó,
- 1 « kovácstűzhely, 2 tűzparttal,
- 2 « kovácssatu,
- 3 « 4000 × 1200 mm-es, 30 satu elhelyezésére szolgáló munkapad,
- 24 « satu,
- 3 « szekrény a gépekhez.

A kéziszerszámok megválogatásánál tekintettel kellett lenni a munkapadok egyéni szerszámükségletére és a közös szerszámokra.

Az egyéni szerszámok helye a satupad alatti zárt fiók ; minden darabnak megvan a pontosan kijelölt helye, úgyhogy a tanuló, amikor a fiókot kinyitja, első tekintetre látja, hogy van-e hiány a fiókban vagy sem. A szerszámfiókban van a szerszámokon kívül 5 darab számmal ellátott érme, amelyek ellenében kiveheti a közös raktárból mindazokat a szerszámokat, amelyekre alkalmilag szüksége lehet. A gyakorlati óra végeztével a vezető tanár vagy a műszaki altiszt az összes fiókokat megvizsgálja és ha minden szerszám és érme a helyén van, a fiókokat lakattal lezárja.

A tervezett teljes felszerelés, a fent felsorolt gépeken és egyéb felszerelési tárgyakon kívül még a következő egységekből áll : kovácstűzhely 2 tűzparttal, kovácsszerszámok, edzőkályha mótórral, autógénhegesztőkészülék, lakatosszerszámok, ellenőrző és mérőszerszámok, 32 rekeszes munkásszekrény, 60 darab munkásruha.

Az egész berendezés megállapított beszerzési ára 27.000 pengő, amelyből a közoktatási ügyosztály 1933. május havában 7000 pengőt folyósított.¹⁾ 1934. évi február hó folyamán a polgármester újabb 7500 pengőt engedélyezett a mechanikai műhely berendezésének kiegészítésére.²⁾

A gyakorlóműhely tervszerűen összeállított munkamenetét a vallás-és közoktatásügyi m. kir. minisztérium jóváhagyta. A jóváhagyás után, megfelelő formák tekintetbevételével a tantestület tagjai megrajzolták az összes műhelyrajzokat, amelyek nemcsak a készítendő darabok műhelyrajzát tartalmazták, hanem a pontos anyagjegyzéket, a végzendő munkanemek sorrendjét és a szükséges szerszámokat is feltüntették.

¹⁾ Ebből az összegből a következő felszerelési tárgyakat szerezték be :

- 2 db vezetőorsó nélküli műszerésztergát,
- 1 « asztali, közlóművel hajtott fűrőgépet,
- 1 « szerszámköszőrút,
- 3 « satupadot (30 munkahely),
- 24 « satut,
- 1 « kovácstűzhelyet, 1 tűzparttal,
- 24 « egyéni lakatosfelszerelést,
- 1 « készlet kovácsszerszámot,
- gépiszerszámokat, mérő és ellenőrző szerszámokat.

²⁾ Ebből az összegből 1 vezetőorsós, saját mótórral hajtott esztergát szereztek be, amely revolverfejjel, maróberendezéssel, szupportköszőrülővel és osztótárcsával van ellátva. Ezen a padon szemléltetni lehet az esztergályozás körébe eső minden munkát. Az esztergapad alkalmas például szolgál a kis műhelyberendezéseknél követendő elgondolásra, hogy kis helyen, kis tőkével, lehetőleg minden műszerész munkára alkalmas gépet szerezzen be a mester. Ebből az összegből került ki az egytetemes marógép is, amely méreteinél fogva minden precíziós munkára alkalmas és fel van szerelve mindazokkal a kiegészítő berendezésekkel, amelyek segítségével a marógépen minden munkanem elvégezhető.

A tanmenet a következő:

II. és III. oszt. Cél: a reszelés és kovácsolás elsajátítása.

Munkadarabok: csavarhúzó, lapos és keresztvágó, kézi esztergakések, esztergakések, hegyes körző, csőkészítés lemezből, húzó- és nyomórúgó és bakcsapágy.

IV. oszt. Cél: Fúrás, esztergályozás, rovátkolás, menetvágás, marás elsajátítása.

Munkadarabok: lemez lyukakkal, pontozó, csavarorsó, rovátkolt csavaranya, szárnyas csavaranya, csaposfúró, rajztű, rúgós körző, fogaskerék marás, rögzítő rugó.

A rajzsorozatot, mely 35 lapból áll, a székesfőváros házinyomdája 15 példányban sokszorosította s így minden tanuló rajz után dolgozhat. A szükséges nyersanyagjegyzékek összeállításánál természetesen a már előre megállapított tanmenetre voltak tekintettel. Az egyévi munkához szükséges anyag vételára 1300 pengő volt. A tanulók az anyagért nem fizetnek, de az elkészített munkadarab az iskola tulajdona marad, kivéve azokat az eseteket, amikor a tanuló az anyagár megtérítése ellenében azt saját magának megváltja. A gyakorló műhelyben készült munkadarabokat forgalomba hozni tilos.

A tanulók műhelymunkája a rajzoktatás betetőzését jelenti, mert a tanonciskolai rajztanításnak célja az, hogy a tanulók megtanuljanak műhelyi (műszaki) rajzot olvasni. A szakrajz elsajátítása ennek már csak közvetett módja, közvetlen módja és gyakorlása a műhelyrajz után való műhelymunka.

A rajztanítás módszerének helyességét igazolja, hogy III., de különösen IV. osztályú tanulók, a kézbeadott rajzot a legnagyobb könnyedséggel olvassák, míg a II. osztályú tanulók, akik a saját műhelyükben rajz után még nem dolgoztak és a rajztanulásnak is a kezdetén vannak, csak külön magyarázattal képesek a legegyszerűbb tárgy rajzán eligazodni.

Ennek a tapasztalatnak a nyomán a jövőben a műhelygyakorlatokat a II. osztályból ki kell majd hagyni. Erre két körülmény készlet. Az első: amennyiben a vallás- és közoktatásügyi minisztérium az előterjesztéshez hozzájárul, mód lesz arra, hogy a tanoncok már a második osztályban olyan rajzkésztségre tegyenek szert, amely képessé teszi őket a rajz után való céltudatos munkára. A második pedig az, hogy a tanonciskola II. osztályának évi 30 munkaórája nem elegendő arra, különösen a későn beiratkozóknál, hogy a tanulót a reszelő használatának tökéletes begyakorlására ránevelje, viszont ha a tanulónak van már némi gyakorlata, a rendszeres reszelési gyakorlat elvégzése is könnyebb. A II. osztályú tanulók reszelési készség-hiányából származó hibái olyan nagy arányúak, hogy azok kiigazítása sokszor lehetetlen, ezzel szemben a III. és IV. osztályok ifjúsága minden erejét megfeszíti, hogy a kiszabott feladat nehézségeivel megküzdjön.

Egy-egy feladatot ugyanabban az időben 10—10 tanuló old meg; ennek célja az, hogy a munka középértéke megállapítható legyen s hogy a tanulók egészséges versenyre keljenek egymással. A kitűzött feladat mindenkor a szabatos és pontos munka elvégzésére és a reális munkateljesítésre való nevelés. A verseny, ha hallgatólagos is, de mindenkor felkelthető. Pl. három szárnyas csavaranyát reszeltek a tanulók. Az egyik, akinek alig volt gyakorlata, nagyon elmaradt, a másik annyira előrehaladt, hogy majdnem eljutott a befejezésig, a harmadik csak a fele munkát végezte el. Amikor a műhelyvezető megvizsgálta a munkát, első pillanatra látta, hogy az a tanuló, aki legmesszebbre jutott, teljesen hiábavaló munkát végzett, mert a munkamenet második fázisánál már jóvátételten hibát követett el, azáltal, hogy a csavaranya furatát ferdén készítette el és annak ellenére, hogy ezt okvetlen észre kellett volna vennie, mégis folytatta a munkát, sőt teljesen befejezte azt.

A tanulók bár műhelyrajz után dolgoznak, a feladott tárgyról műhelykönyvükben külön vázlatot is készítenek; feljegyzik az igénybevett anyag minőségét és mennyiségét. Beírják az egyes munkanemre fordított időt, végül amikor a kiszabott 10 darab elkészül, a munkaérték alapján megállapítják a tárgy önköltségi árát.

Az eddigi tapasztalatok is igazolták, hogy a műhelyoktatásnak az iparosnevelésben mily rendkívüli nagy jelentősége van. Igen sok tanuló a rendszeres reszelés módját sem ismeri. Vannak műhelyek, ahol a tanulók kiváló műhelyi kiképzést kapnak, de viszont sok az olyan műhely is, ahol a tanulók kiképeztetése rendkívül kétes értékű, mert vagy a műhely üzletmenete egyoldalú vagy a műhely berendezése primitív. Vannak sokan, akik esztergapadon még nem dolgoztak, sőt igen sokan olyanok, akik precíziós esztergapadot sohasem láttak, a legegyszerűbb gépen, a fúrógépen sem végeztek munkát. A tanulók igen magas százaléka sohasem kovácsolt. Azért nagyon fontosnak látszik a műhelyoktatást odáig fejleszteni, hogy minden tanuló, akinek a tanítómesterénél nincs módja megtanulni a kovácsolást és az esztergályozást, azt az iskolában okvetlenül elsajátíthassa. Hogy ez megtörténhessék, szükség lesz még kb. 12—16 esztergapadra. A kovácsműhelyek számát is legalább 6—8-ra kell emelni.

A műhelyoktatás legfontosabb feladata: a pontosságra való nevelés. Ebben a tekintetben szerzett tapasztalatok a legszomorúbbak. Az elkészített munkadarabokról csekély kivétellel megállapítható, hogy a tanulókat a pontos méretre való munkára nem tanították. A tized, századmilliméternyi pontosságról, ennek mérési lehetőségeiről a tanulók csak igen kis hányadának volt fogalma.

A tanulóknak a műhellyel szemben tanúsított magatartása meglepően kedvező. Alig várják a műhelygyakorlati órákat. Az erre szánt időből nem mulasztanak el egy percet sem. Az óraközi szüneteket egyáltalában nem

veszik igénybe. A legnagyobb sietséggel látnak a munkához és azt a munkaidőt semmi címen meg nem rövidítik.

Az egyik kis tanteremben elhelyezett műhely az igényeket csak nehezen tudja kielégíteni, bár minőség tekintetében fel van szerelve mindazokkal az eszközökkel, gépekkel, amelyek ismeretére és amelyeken biztos kézzel való munkára a tanulókat tanítani lehet. A technológiai gyakorlati oktatás teljessége szempontjából vannak még hiányok, de ezek pótlása a harmadik beszerzési részlettel kapcsolatban meg fog történni.

A műhelyszabályzat a következőket tartalmazza :

A műszerész osztályok minden harmadik (második) rajzóra és esetleg technológia helyett műhelygyakorlaton vesznek részt.

A műhelygyakorlaton résztvesz az osztály rajztanára is. Ő tartja nyilván a hiányzókat, ő vezeti a műhelybe és vissza az osztályba a tanulókat, ő hozatja le az osztály rajzszekrényéből a tanulók ott őrzött munkadarabjait és munkakönyveit és azonkívül a műhelyekbe beosztott tanárokkal együtt irányítja és ellenőrzi a tanulók munkáját.

Minden tanuló munkakönyvet kap. Az elsőt díjtalanul, ha elveszti, a másodikat vennie kell. Ára 80 fillér. A tanulók a munkakönyvükbe bejegyzik, hogy melyik satunál vagy gépnél milyen darabon és mennyi ideig dolgoztak. A munkakönyvben levő üres lapra pedig felvázolják a munkadarabokat. A műhelygyakorlatot vezető tanárok a hozzájuk beosztott 8—10 tanuló munkáját és munkakönyvi bejegyzését ellenőrzik. A munkadarabba a tanulók nevének kezdőbetűi beütendők.

Minden satuhoz egy-egy egyformán felszerelt fiók tartozik. A hiányok megállapítása céljából a vezető tanárok a fiókok kinyitásakor és lezárásakor egyenként ellenőrzik a fiókokat. A fiókok a műhelyórákon kívül zárva vannak. A kulcsokat a műhelyaltiszt adja ki, illetve veszi át.

Minden fiókban van öt érme — a szerszámgépeknél 10 — melyek ellenében a műhelyaltiszt egyes szerszámokat a raktárból kiad.

A szerszámokat kímélni kell. A szerszámok erőszakos sérüléseért, töréséért vagy eltűnéséért a tanulók felelősek. Ilyen károkat a műhelyvezetőnek írásban kell jelenteni, aki arról kimutatást vezet és gondoskodik az okozott károk megtérítéséről.

A szerszámokat csak arra a munkára szabad használni, amire valók.

Anyagot és szerszámot csak az altiszt adhat ki. Az esetleges hiányokért, ha nem jelenti, ő felelős. A kiadott anyag nemét, mennyiségét és az osztályt, amelynek kiadta, írásban köteles a műhelyvezetőnek átadni.

A tanulók az anyagért nem fizetnek ; az elkészített tárgy az iskola szertárának tulajdona, azonban a tanulók a nyersanyag áráért a munkadarabot megválthatják.

Műhelygyakorlat alatt a mótort csak a vezető tanárok kapcsolhatják be.

A szerszámgépeket nem a motor kikapcsolásával, hanem a szíjnak a laza tárcsára való áttolásával kell leállítani. A motor bekapcsolása előtt a vezető tanár köteles meggyőződni arról, hogy a szerszámgépek kikapcsolt állapotban vannak-e.

Egy szerszámgépnél csak egy tanuló dolgozhatik. A szíjat nem kézzel, hanem a szíjtolóval kell áttolni, Forgórészbe nyúlni nem szabad. A szerszámgépnél dolgozó ruhája legyen begombolva s lehetőleg testhez simuló.

A műhelyben óvatosnak és körültekintőnek kell lenni, akkor a balesetek elkerülhetők. A maguk és társaik épségére vigyázni kell.

A rendre és műhelytisztaságra ügyelni kell. A satuhelyeket és gépeket az óra végén a tanulóknak kell letisztítani. A szerszámok és gépek magyar elnevezését kell használni.

A műhelyben dohányozni nem szabad.

2. Elektromos ipari ismeretek tanítása.

A műszerészek elektrotechnikai tanmenetének megállapítása igen nehéz feladatot jelentett. Az elektrotechnikának igen nagy az anyaga, szinte felülmulhatatlan nehézségeket okozott ezt kb. 80 óra keretébe beilleszteni. Egy másik körülmény is megnehezítette a munkát, még pedig a tanoncok különböző előképzettsége, különösen a matematikában igen nagy járatlanságuk. Pedig az elektrotechnika megfelelő matematikai tudás nélkül el sem sajátítható; felületes ismeretet nyújthat, de szaktudást nem. Ezek szem előtt tartásával készült a tanmenet.

A tananyag megválasztásánál a gyakorlati szempontok voltak irányadók. Óvatos kézzel kellett kerülni minden felesleges elméletet, amely csak fárasztotta volna a tanoncokat, de a kitűzött célhoz nem vitt volna közelebb. Ahol csak lehetett, példákkal és kísérleti eredményekkel hidalták át az elméletet. Így a tanmenet két részre oszlott: elméleti és gyakorlati részre, a két részt az egész anyagot felölelő példatár köti össze egy szerves egésszé. Az elméleti részben ismerteti az ellenállás, az áramerősség, a feszültség fogalmát, majd azoknak összefüggését, vagyis Ohm törvényét, Kirchhoff törvényét, az elektromos teljesítmény és munka fogalmát, az elektromosság hő-, vegyi és mágneses hatását; az elektromos mérőszereket; az elektromos indukciót, a váltóáramú jelenségeket, az áramfejlesztőgépeket és transzformátort, az egyenirányító berendezéseket, majd rövid ismertetést ad a magasfrekvenciás áramokról és azoknak gyakorlati felhasználásáról.

A gyakorlati rész Ohm törvényénél kapcsolódik az elméleti részhez. A jól felszerelt laboratórium bő lehetőséget nyújt a tanoncoknak, hogy a gyakorlati elektromosságban is jártasságot szerezhessenek vagy szakszerűen kifejezve: bánni tudjanak az elektromos árammal. Szinte felesleges hangsúlyozni, hogy ez mennyire fontos.

A gyakorlati rész ellenállásméréssel kezdődik, Ohm törvénye alapján, majd Wheatstone-hiddal. Ez egyben kellő gyakorlatot és biztonságot ad a tanoncoknak a műszerek helyes bekapcsolásához. Ezután a sorba és párhuzamosan kapcsolt fogyasztók áramviszonyait mérik. Volt- és ampermérőket hitelesítenek. Elektromos fogyasztást mérnek wattmérőkkel és áramszámlálókkal. Vizsgálják a váltóáram periódus- és fáziseltolási viszonyait, lát szólagos ellenállást határoznak meg váltóáramú körben és végül hatásfokot állapítanak meg.

A tanoncok 4—5 tagú csoportokban végzik a méréseket. Egyszerre 4—5 csoport dolgozhat, mert a rendelkezésükre álló műszerek száma ezt lehetővé teszi. Az áramot a városi egyenáramú hálózatból kapják, amely 30 amper terhelést megengedő kapcsolótáblán át jut a kísérleti asztalokhoz.

A váltóáramot konverter szolgáltatja, amellyel a periodusszámot nagy határok között tudják változtatni. A laboratórium tehát minden igényt kielégít, sőt összehasonlítva az elektromos üzemek laboratóriumaival, közöttük elismert helyet foglal el.

Ezen gondos berendezés mellett sajnos, még mindig távol marad a teljes cél. Ennek okát a fentemlített körülményekben kell keresni. Remélhető azonban, hogy ezen gátló okok hamarosan megszűnnek, ezeken könnyű segíteni. Először is az órán jelenlevő tanulók létszámának csökkentésével. A tanonc hetenkint csak egyszer jön iskolába, hogy úgy mondjuk: a tanuló nincs benne a tanulásban és a tanárnak keil őt átsegíteni ezen az állapoton. Ez gyorsan és eredményesen csak úgy történhetik, ha minden tanonccal külön tud foglalkozni, ami csak kisebb létszám mellett lehetséges.

A számtantanítást fokozni kell. Erre a legjobb mód, ha az alsó két osztályban alapos matematikai oktatásban részesülnek a tanoncok. Ennek a tanításnak legalább azt a célt kell elérnie, hogy amikor a tanonc a III. osztályba kerül, a törtekkel való műveletekben és az egy ismeretlent tartalmazó elsőfokú egyenletek megoldásában jártas legyen.

Érdekes, hogy a tanoncok hogyan fogadják ezt az alapos elektrotechnikai tanítást és mennyire igyekeznek elsajátítani ezt a szaktárgyat. E tárgy iránti érdeklődésük oly nagy, hogy a cél elérése szempontjából a legszebb reményekre jogosít. Tanoncaink megértették az élet szavát, hogy a mai súlyos időkben csak az boldogulhat, csak az állhatja meg helyét, aki szakmájában tényleg szakember. De úgy látszik, azt is megértették és látják, hogy az elektromosság korunk iparának leghatalmasabb tényezője és térfoglalása napról-napra nagyobbodik. Mivel lehetne különben magyarázni azt a sok-sok kérdést, amely minden elektrotechnikai óra utolsó negyed-órájában elhangzik? Az iskola ugyanis azt a szokást vezette be, hogy minden tanítási napon egy-egy negyedórán a tanoncok kérdéseire szakszerű választ és magyarázatot ad. A nehéz elméleti kérdéstől a gyakorlati kérdésig

minden előfordul, jeléül annak, hogy műhelyükben is figyelnek és az iskolán kívül is gondolkoznak elektromos problémák felett.

A tudás és a haladás vágya sarkalja őket, ami az eredményes jövőnek legbiztosabb ígérete.

3. Villanyszerelő tanműhely.

Midőn 1933. szeptember havában a székesfőváros összes villanyszerelő tanulóit a VIII., Szentkirályi-utca 12. sz. alá, az akkor már önálló műszerész-tanonciskolába telepítették át, gondoskodás történt arról is, hogy az elméleti oktatás mellett a gyakorlati oktatás is bevezetessék. Ennek a célnak az érdekében létesült a villanyszerelő-tanműhely, melyben a tanulók egyrészt az elméleti és technológiai órán tanultakat a gyakorlatban bemutatva láthatják, a szakrajzoktatás fontosságáról és gyakorlati értékéről közvetlenül bizonyosságot szerezhetnek, másrészt az életben előforduló minden fajta szereléssel és kapcsolással megismerkedhetnek, sőt azokat gyakorlatban el is végezhetik.

A villanyszerelő-tanműhely célja ennél fogva :

1. a technológiának gyakorlati oktatása s így annak eredményesebbé tétele,
2. a rajzolásnak közvetlen módon való tanulása s az iparban használt jelölések gyakorlása,
3. a szakma körébe vágó különböző szerelések és kapcsolások rajz után való elkészítése és gyakorlása.

Az iskola szűk volta és a rendelkezésre álló tantermek csekély száma miatt a villanyszerelő tanműhelyt az iskolának erre a célra átalakított pincehelyiségében kellett elhelyezni. A helyiség átalakítása, használhatóvá tétele, a szükséges minimális felszerelési anyag beszerzése oly sok időt vett igénybe, hogy a gyakorlati munka csak 1934. február 12-én indulhatott meg.

A tanműhely berendezése : 3 db szerelőasztal, 3 db szekrény a szerelési anyagok részére és 1 db fali rajztábla a vázlatok tanításához. Felszerelése : 10 db villamoscsengő, 4 db házitelefon, 1 db számjelző tábla, szigetelők, törpefoglatok, égők, kapcsolók, dugaszok, különböző színű vezetékek stb., melyek részben a székesfőváros VII. ügyosztálya gondoskodásának, részben a gyárak és villanyszerelőmesterek áldozatkészségének köszönhetők. Áramszolgáltatásra egy 4 V-os és egy 8 V-os accumulator áll rendelkezésre. A berendezés és felszerelés értéke kb. 600 pengő.

A műhelyoktatás súlypontja a vázlatkészítésen és az ennek alapján elvégzendő gyakorlati munkán, a tényleges szerelésen nyugszik. A szerelés az egyes munkák természetének megfelelően kisebb-nagyobb táblákon történik. A tanulók a táblákon felerősítve, készen találják a munkához szükséges szerelvényeket : csengőket, foglatokat, kapcsolókat stb. A fel-

adat megadása után a tanulóknak először el kell készíteniök a kapcsolat vázlatrajzát, azután megkapják a szükséges szerelési anyagot s a saját vázlatuk után elvégzik a szerelést. A szerelés elkészítésénél különös gondot kell fordítaniok a munka gondos, előírás szerinti kivitelére, a helyes, de legrövidebb vonalvezetésre s a csatlakozások és bekötések tökéletességére. Amikor a tanuló a feladatot elkészítette, áramot kap s önmaga győződhet meg elvégzett munkájának helyességéről. Ha a tanuló a feladatot segítség nélkül nem tudja elkészíteni, akkor megkapja a kapcsolat kész vázlatrajzát, melynek megértéséhez a vezető-tanár táblai magyarázattal is segít.

A műhelyóra végén a tanulók a vezetékeket leszerelik, úgyhogy a táblákon ismét csak a szerelvények maradnak. A tanulók a felhasznált szerelési anyagot díjtalanul kapják.

A rendelkezésre álló, még nagyon szerény és hiányos felszerelés mellett a tanműhely hivatását csak korlátozott mértékben töltheti be, ami most, a kezdet-kezdetén természetes is, hiszen az elmúlt néhány hét még nagyon rövid idő volt ahhoz, hogy a kidolgozott munkaprogramm minden részlete megvalósítható és a hozzá szükséges felszerelés beszerezhető lett volna. Így ma a szabad vezetékek kötésén kívül csak 5 csengő, 8 világítási, 1 biztosítótábla és 2 telefonkapcsolás végezhető el a tanulókkal.

A műhely teljes tanmenete 5 részre tagozódik :

1. szabadvezetékek kötése szigetelőkre,
2. csengőkapcsolások,
3. világítási kapcsolások,
4. telefonkapcsolások,
5. transzformátor, dinamó- és mótorkapcsolások.

Az elvégzendő munkák száma 60 és pedig : ötféle szabadvezeték-kötés, 10 csengő, 14 világítási, 5 biztosítótábla, 2 árammérőkapcsolás, 3 szigetelés-mérés, 5 telefon, 3 transzformátor, 5 dinamó és 8 mótorkapcsolás.

Minthogy a tanmenet utolsó részéhez szükséges transzformátor, dinamó és mótór beszerzése tetemes kiadással jár, ennél többre a közel jövőben nem is lehet gondolni. Mindazonáltal ez a munkatervezet még nem teljes kimerítése a lehetőségeknek, mert — további anyagi áldozatokkal — kifejleszhető egész addig, míg a tanműhelyben elvégezhető szerelések fellelik mindazokat a munkákat, amelyekkel a tanuló a gyakorlati életben találkozhatik s így a jövő villanszerelő-nemzedék tökéletes kiképzésének biztos alapja lesz.

Ha az elmúlt néhány hét tapasztalatait, a műhelyórák alatti jókedvet, a feltűnő érdeklődést, felfokozott tanulásvágyat és nemes versengést szemléljük, jogos bizakodással tekinthetünk a jövő elé és minden elfogultság nélkül megállapíthatjuk, hogy a villanszerelő-tanműhely is — megfelelő felszerelés mellett — be fogja tölteni hivatását.

f) A tanulók szellemi, erkölcsi és testi nevelése.

A tanulók értelmét és tudását iskolán kívüli előadásokkal, tanulmányi kirándulásokkal, színházi előadásokkal is igyekeznek fejleszteni. E célból 100, részben vetített képes, részben szabad előadást rendeztek. Az ifjúsági órákon különböző csoportokban az algebra alapelemeit, művészettörténetet, üzemi mérőeszközök használatát, esztergapadon való menetvágást stb. tanították.

A székesfőváros által rendezett színházi előadásokon is résztvettek a tanulók, többek között megtekintették Herczeg Ferenc: Híd c. darabját.

A tanulmányi kirándulások keretében 1933. júniusában az intézet 60 tanulója 5 tanár kíséretében a bánhidai Dunántúli Villamossági Rt. áramfejlesztési telepét tekintette meg. E kirándulás célja: az okszerű energiazdálkodás és a magyar ipar fejlettségének megismertetése volt.

Az 1932. és 1933. években az összes tanulók megtekintették a világítástechnikai kiállítást, mely kiállítás meglátogatásának célja a korszerű világítási berendezések tanulmányozása volt. Ugyancsak két ízben megtekintették a Székesfővárosi Elektromos Művek állandó villamossági kiállítását is, hogy a tanulók megismerjék az újabb villamos háztartási készülékek használatának gazdaságosságát. Végül 1933. decemberében meglátogatták a rádiókiállítást, hogy a tanulók idegen cégek újabb rádiókészülékeit is megismerjék.

Tanulmányi kirándulásaikat igyekeztek úgy megválogatni, hogy a tanulók, akiknek 70%-a az elektromosiparból kerül ki, e kirándulásokon látottakkal szakmabeli tudásukat gyarapítsák.

A tanév folyamán az iskola kölcsönképen kiosztott 595 db tankönyvet. Nagyjelentőségű ez iskolában is az iskolaorvosi és iskolanővéri intézmény.¹⁾

g) A leventeegyesület.

1932. szeptember második felében alakult meg az iskola növendékeiből a VIII. 3. L. E. jelzésű leventeegyesület. A szervezési munkálatok szeptember végéig tartottak. Az iskolának közel 800 tanoncát kellett kihallgatni, hogy hol óhajtanak eleget tenni a leventekötelezettségüknek. Alig 40—50 volt VIII. kerületi lakos. A többiek lakóhelyükön is járhattak volna »Leventeórára«. A lakóhelyen való leventezésnek kedvezett az a körülmény, hogy a tanuló nem érkezik későn haza, de ellene szól az, hogy a legtöbb helyen az egyetlen vasárnap feláldozását jelentette volna. A tanonciskolákhoz kapcsolódó leventekötelezettség megmentette a vidékiek és más kerületben lakók szabad vasárnapját, viszont elég gyakran kapuzárás után került haza sok tanuló. Nagyobb részének mégis ez utóbbi megoldás volt kedvezőbb.

¹⁾ Lásd: az V. fejezetben.

Így alakult meg a VIII. 3. L. E. 520 leventével és 32 segédoktatóval. Az 500 más kerületi, pestkörnyéki és vidéki levente kötelezte magát, hogy a foglalkozást el nem mulasztja, mert az első igazolatlan hiányzás után lakóhelyének adják át.

Az egyesület állománya szeptember hó végén 514 levente és 32 segédoktató volt. A segédoktatók közül később más kerületek kikértek 17-et. A leventék létszáma az időközi felszabadulások és az új beiratkozások miatt minduntalan változott. Így az 1932. év végén a létszám 484 és a tanév végén 420 volt.

A foglalkozás helye a Szentkirályi-utcai iparostanonciskola udvara és tantermei voltak. 1933. januárban átengedte a székesfőváros tanácsa a Röck Szilárd-utcai elemi iskola tornatermét a keddi és pénteki napokra. Ezekre a napokra 4 csoport volt elhelyezve, de a többi csoportokkal a foglalkozás még mindig legnagyobb részben az iskola udvarán történt. Dicséretet érdemelnek a tornateremnélküli csoportok leventéi, akik sokszor esős időben, hidegben az iskola udvarán jókedvűen teljesítették kötelességüket és a kedvező idő beálltával büszkén emlékeztek vissza arra, hogy ők télen is, legtöbbször szabadban foglalkozva, helyt állottak és a fegyelem mindenkor mintaszerű volt közöttük. Említésreméltó még, hogy a tornateremben foglalkozó csoportoknál a leventék mindannyian beszerezték a tornacipőket.

A foglalkozás ideje mindenkor 19 órától 21 óráig tartott. Ebből az időből a kedd—pénteki csoportoknál 15 percet vett igénybe a tornaterembe való átvonulás, miért is a kedvezőbb időjárás beálltával egy-egy csoport az iskola udvarán tartotta a foglalkozást ezekből a csoportokból is. A foglalkozásnak ez a késői időpontja és a vidéki vagy távol lakó leventék késői hazaérkezése nagy tehertétele volt a L. E.-nek. Ennél azonban sokkal többet jelentett a leventéknek a szabaddá tett vasárnap és ez a körülmény a L. E. fenntartását a leventék érdekében biztosította.

A foglalkozások látogatottsága mindig megfelelő volt. Erős fegyver volt az oktatók kezében, hogy az igazolatlanul mulasztó idegen kerületi vagy vidéki levente lakóhelyének átadva, elesett a hétköznapi foglalkozás előnyétől. A jelenlevők száma ennél fogva nem ritkán 100%-a volt a beszervezett leventéknek és a hiányzók száma még a influenzajárvány idején sem haladta meg a 30%-ot, az átlagos megjelenés pedig 85% volt.

A leventék fegyelmezettsége teljesen kielégítő volt, ami a leventék előképzettségének (tekintélyes részben 4 középiskola), az idegen kerületi leventék kötöttségének, de leginkább a leventék szigorú ellenőrzésének köszönhető, amit a munkaadók is elősegítettek. A munkaadók és a L. E. közt az együttműködés példaszerű volt. Egy üzenet a mesternek, hogy a levente rendetlen, késett vagy esetleg hiányzott, szigorú dorgálást, pénzbírságot, szerződés meghosszabbítás vagy felbontás kilátásba helyezését vonta maga után.

Az egyesület 35 leventéjét vezényelte a testnevelési felügyelőség által felállított táviró- és rádiótanfolyamra, ahol ők sok szakmájukba vágó és talán boldogulásukat elősegítő ismereteket sajátítottak el. Az ugyancsak a testnevelési felügyelőség által felállított úszószakosztályba az egyesület 14 tehetséges úszóját vezényelte. A nyár folyamán két segédoktató a testnevelési felügyelőség vitorlás tanfolyamán a vitorláscsónak kezelését sajátította el. A testnevelési vezetőség által felállított segédoktatói tanfolyamra 24 levente nyert kiküldetést.

Az iskolaorvos véleménye alapján a tisztiorvos 14 leventét a leventefoglalkozásokra alkalmatlannak minősített. Ezek a leventék az Iskolán kívüli Népművelési Bizottság által létesített esti tanfolyamokon (népfőiskolán) a tetszésük szerint választott tantárgyakból szellemi továbbképzésben részesültek.

A testnevelési felügyelőség és vezetőség 25 arra igazán rászoruló érdemes leventét karácsonyi ajándékban és jutalomban részesített. Tíz levente meleg téli kötötruhát, 6 levente cipőt, 3 levente fehérneműt, 6 levente pedig ajándékcsomagot kapott.

Ezenkívül több mint 20 levente 3 pengő összköltségért két teljes hetet töltött a Balaton mellett leventetáborban és onnan testben-lélekben és bajtársi érzésben megerősödve tért vissza.

Szép sikerrel szerepelt az egyesület a VIII. kerületi L. E.-nek atlétikai viadalán. Az első verseny az 1932. április 2-án megtartott mezei futóverseny volt, amelyen 15 levente indult. Ekkor a juniorok versenyén az első és harmadik helyen az iskola leventéi futottak be s megnyerték még az I. junior csapatbajnokságot is. Még nagyobb volt a siker az általános atlétikai versenyen június 4-én. Ekkor 11 érmet hoztak haza s ezzel a teljesítménnyel az egyesület a VIII. kerületben a junior versenyszámokban legjobban szereplő egyesület lett.

A leventeegyesület második éve ugyancsak szervezéssel kezdődött. A tanonciskolai leventeegyesületek minden évben megszűnnek és újra alakulnak szeptemberben. Addig, amíg a tanonc be nem iratkozott, hivatalosan be nem szervezhető. Az újjászervezést szükségessé teszi még az a körülmény is, hogy az egyes szakaszok állománya teljesen kicserélődik és megváltozik. Az a tanonc, aki a múltévben kedden járt iskolába, az idén a műhelyviszonyok változása miatt (felszabadulás, új tanoncok felvétele, elbocsátások, sok munka, kevés munka stb.) esetleg szerdán jön iskolába. De az iskolai körülmények is szükségessé teszik a szakaszok újjászervezését: jönnek új beiratkozók, új osztályok alakulnak, osztályok szétválnak, megszűnnek stb. Ezek miatt az egyes szakaszok létszáma felduzzadna, mások elsorvadásnak, mert a szakaszegységeken belül célirányos az osztályegységek figyelembevétele is, hogy két, legfeljebb három osztály növendékei alkossanak egy-egy leventeszakaszt. Elkerülendő ugyanis, hogy egy oktatónak hat-hét

helyről kelljen összeszedni leventéit vagy egy osztály leventéi három-négy szakaszba járjanak foglalkozásra. Ezek a körülmények rendkívüli befolyással vannak a fegyelemre és a foglalkozások létszámára.

Az új tanévben az iskola munkakörének a villanszerelő-iparra való kiterjesztése folytán már szeptemberben elérte a beiratkozottak száma a 900-at s ezért több szakasz beszerzése vált szükségessé. Az egyesülethez beosztott oktatói karral, az előző évihez hasonló módon sikerült 18 szakaszt beszervezni, szakaszonként 40—45 leventével. Az előírt beszerzendő létszám szakaszonként 50—50 volt. De a helyi viszonyok miatt (tornaterem hiánya, tantermi és udvari foglalkozás) meg kellett elégedni a kisebb létszámmal.

A foglalkozások időpontja nem változott, de mert most egy időben három, sőt négy szakasz is foglalkozott, be kellett osztani az udvar és a tanterem használatát. A szakaszok 40 percenként váltották egymást az udvaron, hogy a kiképzés hasonló körülmények közt történjék. Kedden és pénteken egy, illetve két szakasz ebben az évben is átvonult az ugyancsak e napokra kiutalt Rökk Szilárd-utcai tornaterembe. Szükségessé vált még azon vidéken lakó leventék számára, akiknek 9 óra után nincs megfelelő vonatjuk, szombaton a korábbi leventefoglalkozások beállítása és így két szakasz foglalkozása szombaton 5—7 óráig volt.

A felnövekedett adminisztráció megkönnyítése végett a testnevelési vezetőség október 1-én az egyesületet szétválasztotta és így alakult meg az iskola magasabb osztályú növendékeiből a VIII. 1. L. E. 5 szakasza. Február 1-én az egyesületeket a tanonciskolákba bevezetett egyhuzamos tanítás miatt újra át kellett szervezni. A leventék csak egy nap jöttek iskolába és a tanítás 5:30-kor véget ért. A leventefoglalkozást ugyanakkor meg lehetett kezdeni. A foglalkozások korábbi befejezésére való tekintettel módjában volt a Rökk Szilárd-utcai elemi iskola igazgatójának a tornatermet csütörtök kivételével mindennap rendelkezésre bocsátani. Így február 1-e óta minden héten 5 szakasz tornateremben foglalkozik.

Ez a körülmény nagyon fontos, különösen a foglalkozás mostani főanyagának: a szabadgyakorlatok betanításánál. Minden héten más csoport használja a tornatermet, ahol »télikabát nélkül« a szabadgyakorlatokat jól ki lehet dolgozni. Minden harmadik héten kerül ugyanarra a csoportra a sor. Ném sok, de több a semminél. A testnevelési vezetőség az egyesület rendelkezésére bocsátott 40 pár tornacipőt, így ez a kérdés is megoldást nyert. A testnevelési vezetőség kérte a Horánszky-utcai »Vörösmarty«-reáliskola pincéjében használatlan tornaterem átalakítását és kiutalását leventecélokra. Az átalakítási munkálatok (ablakok üvegezése és világítás bevezetése) eddig azonban még nem történt meg. A téli hónapokban a legnagyobb részt az udvaron való foglalkozás hátráltatta ugyan az előírt anyag elvégzését, de viszont a foglalkozásokon való — legtöbb szakasznál — 90%-ot

meghaladó, sőt gyakran 98—100%-os megjelenés lehetővé tette a tavaszi időjárás beálltával az esetleges elmaradás gyors pótlását.

Az 1934. évben két fontos problémája volt a leventefoglalkozásnak, úgymint a tornászvilágbajnokságokon bemutatandó szabadgyakorlatok betanulása és a tanonckiállítás.

A szabadgyakorlatok betanulása és annak bemutatása nemcsak testnevelésünk fejlett voltát bizonyította be 1934. májusában a világ minden számottevő nemzete előtt, hanem módot nyújt ifjúságunknak a gyakorlatoknak reggelenkinti elvégzésével szervezetük harmonikus fejlesztésére és edzésére.

A tanonckiállításon a leventék »tanoncmunka-darabokkal« vettek részt, hogy szakmájukban szerzett előrehaladásukról, szakmájukon kívüli képességükről tegyenek tanubizonyyságot. Dícséretre méltó lelkesedéssel jelentkeztek több mint nyolcvanan az iskola növendékei közül, hogy a magyar tanonc sokoldalúságát, ügyességét, különböző magukkészítette modellekkel, szerszámokkal, rajzokkal és más tárgyakkal bebizonyítsák.

A leventéknek ebben az esztendőben is alkalmuk nyílt különböző tanfolyamokon hasznos ismeretek elsajátítására. Ki is használták az alkalmat és kb. 80 azoknak a száma, akiket segédoktatói, birkozó, szertorna, ökölvívó, lovaslevente, úszó, egészségügyi, énekkar, kultúr csoport és kerékpáros tanfolyamokra vezényeltek.

Karácsonykor a testnevelési felügyelőség ismét 20 segédoktatót és leventét részesített leventeruha, cipő, téli kötött melegruha és fehérneműajándék jutalomban. A testnevelési vezetőség ugyancsak 30 leventét jutalmazott leventesapkával és élelmiszerral, melegebbé, kedvesebbé varázsolva számukra a szeretet ünnepét, erősítve reménységüket és bátrabb harcosává téve a szebb jövőnek.

C) Díszítő- és sokszorosítóipari iparostanonciskola.

(VII., Nyár-utca 9.)

a) Az iskola létesítése.

A székesfővárosi községi díszítő és sokszorosító szakirányú iparostanonciskola az 1933. év szeptember elsején nyílt meg VII., Nyár-utca 9. sz. alatt, külön, csak ennek az iskolának céljait szolgáló iskolaépületben. A díszítő- és sokszorosítóiparhoz tartozó tanoncok az előző tanévben még nyolc különböző (elemi, polgári, felsőkereskedelmi isk.) épületben voltak elhelyezve. A II., Csalogány-utca 45. sz. alatt a díszítők egy része, az V., Szent István-tér 14. sz. alatt a fényképészek, az V., Sziget-utca 6—8. sz. alatt a fényezők, a VII., Kertész-utca 30. sz. alatt a szobrászok és vésnökök, a VII., Dob-utca 85. sz. alatt a kárpitosok, a IX., Knézits-utca 17. sz. alatt a díszítők

másik csoportja, végül a VII., Nyár-utca 9. sz. alatt az ötvösök végezték tanulmányaikat. Ezeknek az iskoláknak az összevonásából keletkezett a székesfőváros harmadik önálló iparostanonciskolája.

Az alább következő fejtegetések bizonyosságot nyújtanak azokról a nagy előnyökről, melyek az iparostanonciskolának önálló épületben való elhelyezéséből származtak. A legfontosabb eredmények előrebocsátásával itt csupán azt emeljük ki, hogy megszűnik az iskoláknak vándorlása, az iskola stabilizálódott, biztosabb alapokra helyeződött, tehát feltétlenül tökéletesebb lesz a munka is, amely benne folyik. Az iskola testülete is állandósul, a megfelelő szakemberek a nekik való helyre kerülnek, ahol értékesebb munkát végezhetnek. A délelőtti tanítás igen nagy előnye a tanerők munkaidejének és a tanulók szellemi frissességének teljes mértékben való kihasználása, ami mindenképen közérdek. Igen nagy előny származik abból továbbá, hogy az ilyen önálló épületekben elhelyezett iskolákban állandó jellegű tantermeket (fizikai, kémiai, anyagvizsgáló vagy más különböző munkatermeket) lehet felállítani és berendezni, amelyeket nem kell pár éven belül újabb súlyos költségekkel máshol felállítani. Anyagi szempontból nagyjelentőségű, hogy nem több, hanem csak egy iskola szertárait kell megfelelő tanszerekkel teljesen felszerelni. Hogy ennek az iskolának az alapítása is helyes intézkedések folyamánya, igazolják azok az elismerő nyilatkozatok és hivatalos megállapítások, melyek az iparosság és az iskolát látogató hatósági és nem hivatalos személyek részéről elhangzottak, továbbá az a harmónikus együttműködés, az az állandó kapocs, amely az iskola és az ipartestület közt fennáll, amely a tanonczsabadtások és tanoncavatások, továbbá a tanműhelyi oktatás révén állandóan jobban megerősödik.

Az iskolák összevonása a technológiai szertárak gyűjteményét gyarapította, ellenben a fizikai és kémiai szertárak felszerelése csökkent, mert az értékesebb felszerelést az elemi iskola magával vitte. Azok pótlásáról fokozatosan történik gondoskodás.

A gyakorlati tanítás nem egészen újkeletű, mert az több helyen, így a szobrászoknál, vésnököknél, kárpitosoknál, nyomdászoknál és ötvösöknél már évtizedek óta be volt vezetve. Ezek értékes eredményeket tudtak már eddig is felmutatni, ennél fogva a gyakorlati munka végzésének lehetősége a megfelelő állandó jellegű munkatermek felállításával csak fokozódott. A fényképészek és festők csak ebben az évben jutottak először munkateremhez, illetőleg munka végzésére alkalmas helyhez. A fényképészek műterme és laboratóriuma csak 1934. január havában volt — ha nem is teljesen — felszerelve, de a rendszeres munkát ennek ellenére megkezdhették. Az itt végzett gyakorlati munkák anyagáról és eredményeiről más helyen részletesen beszámolunk.

A gyakorlati oktatás multjára nézve érdekes a következőkben még néhány megjegyzést tenni. Az 1902. évben, Budán, a Medve-utcában és

egyidejűleg a pesti oldalon a Szemere-utcában, a Lovag-utcában és a Lónyay-utcában nyíltak meg a nyomdásziskolák. A Medve-utcai iskolában akadunk először nyomára a gyakorlati oktatásnak, ahol Rácz József igazgató buzgóságából a nyomdászok részére egy kis tégelysajtó állott rendelkezésre. A nyomdászok gyakorlati tanítása a technológiai óra keretében történt. Később ugyanebben az iskolában nyertek ízelítőt a gyakorlati oktatásból a szobafestők is. Az említett kis tégelysajtógép és felszerelés később átkerült a tanulókkal együtt a Szemere-utcába, majd a Honvéd-utcába, onnan pedig a mai helyére, a Nyár-utcába, ahol mint történelmi emléket őrzik.

Voltak a díszítőknek is szakosztályaik a Medve-utcai iskolában, ahol a tanulók úgy csoportosultak, hogy egyes osztályokban a festéssel foglalkozók, más osztályban a kárpitosok voltak összegyűjtve, a könyvkötők és többi díszítő szakmához tartozók pedig együtt nyertek oktatást. Ez a szakirányú iskola többször helyeztetett át és választatott szét külön szakmák szerint. A Lovag-utcába összpontosította a székesfőváros tanácsa a főváros egész területéről a könyvkötőket, szobrászokat és vésnököket. Itt létesült a Honvéd-utcai nyomdász tanműhellyel egyidejűleg a legelső állandó jellegű tanműhely, a szobrászok modern és tökéletes felszerelésű mintázóterme.

Ugyanitt kezdték meg a könyvkötők s részben a vésnökök gyakorlati oktatását is. Ez az iskola az 1932-ben teljes felszerelésével a Kertész-utca 30. szám alá került, ahonnan a következő tanévben a székesfőváros polgármestere a szobrászokat és vésnököket felszerelésükkel együtt a Nyár-utcába helyezte át.

Az ötvösök iskolája a Nyár-utcai iskolában 1896-ban létesült általános iskolából fejlődött ki. Itt is külön tanműhely és rajzterem létesült az ötvösök számára.

Az 1933. évi összevonás révén most az összes díszítőszakmákhoz tartozó tanulók egy helyre kerültek, hol a tanműhelyek felállítása folytán a megfelelő szakirányú oktatás teljes mértékben biztosítva van.

b) Épület és felszerelés.

Az új önálló iparostanonciskola állandó otthona a millennium évében, 1896-ban épült, mégpedig eredetileg elemi iskola céljaira. Az elmúlt tanév végéig az épületben tényleg elemi iskolai oktatás folyt. Abból a célból, hogy az épület iparostanoncoktatásra alkalmas legyen, különböző átalakításokat kellett végezni. Mindenekelőtt az elhanyagolt, nedves, raktárhelyiségül szolgáló alagsort kellett nyomdásztanműhely részére alkalmassá tenni, ami közfalak lebontásával, újak emelésével, betonozással, a gáz- és vízvezeték, valamint a villamosvilágítás bevezetésével teljes mértékben sikerült is. Igen jó eredményre vezetett a falaknak új rendszerű légcsatornák útján való kiszáritása. A földszinten irodahelyiségeket, az első és második emeleten

munkatermeket, mintázótermeket, laboratóriumokat kellett létesíteni és a szakszerű követelményeknek megfelelően berendezni, melyek közül különösen a fényképészeti laboratórium mondható mintaszerűnek. Ezekon kívül a mosókonyhát kellett áthelyezni, altiszti konyhát építeni, a kapusfülkét használatra alkalmassá tenni, továbbá egyéb átalakítási és tatarozási munkálatokat végezni, hogy a higiéné követelményeinek teljesen megfelelően kezdődhessen meg benne a tanítás.

Az épületben ezidőszerint 5 tanterem, 4 rajzterem, 1 mintázóterem, 6 munkaterem, 2 kisebb munkahelyiség, 1 fizikai és kémiai előadóterem, amely egyben fizikai és kémiai szertár is, 3 laboratórium, 1 külön öltözővel ellátott tornaterem, 1 testületi (tanácskozó)szoba, 3 hivatalos helyiség előszobával és 6 orvosi rendelő, 1 igazgatói lakás és 1 altiszti lakás áll rendelkezésre.

A rajztermek közül kettőt a szobafestők, egyet a nyomdászok és szobafestők közösen, egyet az ötvösök és fényképészek használnak. A mintázótermek a szobrászok, ötvösök s részben a vésnökök rendelkezésére állanak, mintázásra és a perspektívikus rajzolás céljára. Ugyanitt az ötvösök és szobafestők részére két napon rajztanítás is folyik. A munkatermek és laboratóriumok használatáról már fentebb volt szó. Itt csupán a röntgenlaboratóriumot kell meg megemlíteni, melyet a fogászattal és belgyógyászattal kapcsolatban használnak. A fizikai előadótermet két délután kivételével minden osztály a fizikai és kémiai óráján használja. Más terem hiányában két délutánra az egyik kárpitos-rajzosztályt is ebbe a terembe kellett beosztani. A tornaterem a leveleoktatás céljára szolgál és egyben mozgófényképes előadások tartására is be van rendezve.

A tanteremek és rajztermek, úgyszintén több mintaterem átlagos mérete 6×10 méter. E termek oly nagyok tehát, hogy bennük kényelmesen folyhat a tanítás.

A termek padlózata a hézagmentes padlózattal ellátott mintázóterem és a nyomdásztanműhelyek kivételével nem kifogástalan, mert a legtöbb terem hajódeszkapadlózata igen sok port fog fel a repedéseiben és a deszkák közötti hézagokban, úgyhogy a leggondosabb takarítás mellett sem biztosítható a termék tiszta levegője.

A tanteremek bútorzata használatuknak megfelelően más és más. A kizárólag elméleti tanításra szolgáló termekben két- és háromülékes fapadok vannak elhelyezve, amelyeket elemi iskolai padokból alakítottak át idősebb tanulók számára. A rajztermekben padokat bükkfából készült rajzasztalok és keményfából készült támlás ülőkék helyettesítik. A mintázóteremnek, a munkatermeknek és a laboratóriumoknak a szakszerű kívánalmaknak megfelelően egészen speciális bútorzatuk van. A ruhafogasok higiéniai szempontból nem a termekben, hanem a folyosókon vannak elhelyezve.

A gyakorló munkatermekben és laboratóriumokban nem lehet egyidejűleg annyi tanulót foglalkoztatni, mint az osztályokban. Ezekben a

helyiségekben a munkahelyek száma szabja meg az egyidőben foglalkoztatható tanulók számát. A fényképész laboratóriumban 8—10 tanulónál több nem dolgozhatik egyszerre. A laboratóriummal kapcsolatos műteremben (a felvevő teremben) ugyanakkor 6—8 tanuló végezheti a felvételeket és 6—8 tanuló retusálhat. Az ötvös- és vésnök munkateremben legfeljebb 24, a kárpitos munkateremben 22, a sokszorosítómunkateremben átlag 24—30, a szobrász és ötvös-, öntő- és húzóhelyiségben legfeljebb 15, a mintázóteremben 20—25 tanuló végezheti a munkáját. A munkatermek felszerelése szakmák szerint lényegesen különbözik egymástól. Berendezésük ismertetésére alább térünk rá, ott, ahol a gyakorlati munka bevezetésének eredményéről számolunk be.

Külön szertárak az egyes munkatermek mellett — sajnos — nem állnak rendelkezésre, bár ezek hiánya több helyen erősen érezhető. A szükséges szemléltetési képeket és eszközöket a megfelelő munkaterem falán vagy a terem szekrényeiben, a nagyobb darabokat szabadon kellett elhelyezni. Ez az elhelyezés egyes helyeken, mint pl. a szobrászoknál teljesen megfelelő, sőt egyenesen kívánatos is a szemléltetés céljából, de vannak foglalkozási ágak, melyek nem nélkülözhetik a külön szertárat, amit előbb-utóbb fel kell majd állítani.

A fizikai és kémiai előadóterem mellett ezidőszerint szintén nincsen szertár, s ezért az előadóteremben szekrényekben nyerne elhelyezést a nem nagyszámú fizikai és kémiai eszközök, amely szekrények az általános felszerelést is magukban foglalják.

Az alábbiakban feltüntetjük a különböző tárgyak tanításához szükséges felszerelést és azt az értéket, amit azok képviselnek.

A földrajzi felszerelés egyelőre szerény és Magyarország domború térképén kívül 32 darab szemléltető térképet foglal magában.

A természettani felszerelés — amely egyébként szintén nem tökéletes — a következő leltári állományt tünteti fel:

Az általános mechanikai tanításhoz	23 db eszköz	363 P értékben
A hidrosztatikai	« 23 « «	187 « «
Az aerosztatikai	« 9 « «	122 « «
A hangtan	« 2 « «	5 « «
A fénytán	« 9 « «	38 « «
A hőtan	« 6 « «	36 « «

Mindössze 72 db eszköz 751 P értékben.

A vegytani felszerelés mindössze 25 darab különféle készülékből áll. Az elektrotechnikai felszerelés a következő:

Elektrosztatikai felszerelés	6 db	104 P értékben
Mágnességhez való	« 2 «	6 « «
Elektrodinamikai	« 9 «	184 « «
Dinamók és motorok	« 2 «	90 « «

Mindössze 19 db 384 P értékben.

A rajzi felszerelés a táblai rajzoláshoz szükséges segédeszközökön kívül kisméretű mértani testek gyűjteményét, perspektivikus gipszmintákat és modelleket, az ötvösök és kárpitosok rajzolásához szükséges modelleket, metszeteket és rajzmintákat foglalja magában.

A technológiai felszerelés nagyrésze azonos a tanműhelyek felszerelésével, melyeket más helyeken sorolunk fel. Itt még külön a kárpitosok felszerelését kell megemlítenünk, melyet a kárpitosok szakelőadója, dr. Árkosi Béla igazi hangyaszorgalommal gyűjtött össze.

A fényképezés igen értékes technológiai felszereléssel vannak ellátva. Csoportokba foglalva ezek a következők:

Műtermi, utazó és kézi fényképezőgép	3 darab	1.268 P	értékben
Objektív	5 «	1.013 «	«
Nagyítógép	2 «	140 «	«
Fényforrás és sötétkamra reflektor	37 «	575 «	«
Másoló- és előhívóeszköz	40 «	233 «	«
Anyagok, vegyszerek és egyéb felszerelések	105 «	947 «	«
Mindössze	192 darab	4.176 P	értékben

A szobrászoknak a máshelyen felsorolt technológiai gyűjteményen kívül 32 db eszközük és 22 darabból álló mintagyűjteményük van.

Az iskolának ifjúsági és tantestületi könyvtára van. Utóbbi 353 kötetből áll, míg a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 882—4—8820/1931. sz. rendelete szerint csoportosított ifjúsági könyvtár 725 kötetet foglal magában.

c) A tanulók statisztikája.

Az új egyesített tanonciskolába az első tanév folyamán 1460 tanuló iratkozott be. A felszabadult és kimaradt tanulók, valamint az iskola látogatásának kötelezettsége alól felmentést kapott tanulók leszámításával a tanévet 1041 tanonc fejezte be.

A tanulók 48 osztályba, illetőleg 52 csoportba vannak beosztva, melyeket az alábbi kimutatás foglal össze:

I. osztály	5 osztály	5 csoport	183 tanuló
II. «	10 «	12 «	298 «
III. «	12 «	14 «	223 «
II—III. egyesített osztály	4 «	4 «	80 «
IV. osztály	17 «	17 «	196 «
Összesen	48 osztály	52 csoport	980 tanuló

Ezenkívül a betűszedő-tanműhely 19 és a gépmester-tanműhely 42 tanulója továbbképző gyakorlati oktatásban részesül. Az összes tanulók 7 szakcsoportban nyernek kiképzést.

Az első szakcsoportba tartoznak a fényképészek (fényképészek, mozgófényképészek, fényképnagyítók), akik részére külön fiú- és külön leányosztályok vannak felállítva.

A második csoportba a kárpitosok tartoznak. Köztük néhány gombkötő, műhímző, paszományos, paplankészítő, tapétás is akad.

A harmadik szakcsoportot a nyomdászok alkotják, akikhez a betűszedők, betűöntők, fametszők, fényképsokszorosítók, horganyedzők, könnyomdászok, kőrajzolók, mélynyomók, nyomdai gépmesterek, öntők, réznyomók, térképrajzolók, tömöntők és vonalozók tartoznak. Közülök a betűszedők, továbbá a gépmesterek részére külön osztályok állnak rendelkezésre, a többi sokszorosító úgynevezett vegyes osztályban nyer oktatást.

A negyedik szakcsoport az ötvöstanoncokból áll. Hozzájuk az aranyművesek, aranyverők, ezüstötvsők és műötvsők tartoznak.

Az ötödik a vésnők-szakcsoport.

A hatodik a szobrász-szakcsoport (fa, gipsz- és kőszobrász, továbbá aranyozó és képeretező csoport).

A hetedik a festők szakcsoportja. Ez a csoport a címfestőkből, ércfényezőkből, kézimunkarajzolókból, mázolókból, mozaikközművesekből, porcellánfestőkből, szobafestőkből, üvegfestőkből, kocsifényezőkből áll. Ennek a szakcsoportnak a IV. osztályában a vízfestéssel dolgozók az olajfestéssel dolgozók csoportjától elkülönítve, külön csoportban tanulnak.

Az alábbi tábla a tanulók megoszlását mutatja a felsorolt szakcsoportok szerint :

Szakcsoport	Az év folyamán beiratott tanulók száma	Tanulók száma az év végén abszolút számban	az év végén százalékban
Fényképész	102	76	7.3
Kárpitos	236	166	16.0
Nyomdász :			
a) betűszedő	233	169	16.2
b) gépmester	151	115	11.1
c) vegyes	48	40	3.8
Ötvös	240	152	14.6
Vésnők	40	28	2.7
Szobrász	33	17	1.6
Festő	367	278	26.7
Összesen	1.450	1.041	100.0

A legnépesebb csoportot a nyomdászok alkotják, akiknek három osztályra tagozódott létszáma az iskola tanulóinak 31.1%-át alkotja. A festők különböző ágazatai 26.7%-ot, a kárpitosok pedig 16.0%-ot tesznek ki.

Érdekes képet nyújt a növendékek előképzettség szerint való megoszlása is. Az 1934. márciusában végzett összeírás szerint a tanulósnak mindössze 5%-a lépett négy elemi iskolai vagy annál kisebb végzettséggel az ipari pályára. A tanulók 36%-a 5—6 elemi, illetve 1—2 polgári iskolai

végzettséggel bír, 54 százalékuk pedig a polgári iskola vagy a középiskola 3—4 osztályát végezte el. Ennél nagyobb végzettséggel a létszám 5%-a rendelkezett. Látható ebből, hogy a tanulók legnagyobb része középiskolai tanulmányok után kerül a tanonciskolába és hogy a közép-, illetve polgári iskola harmadik osztályánál magasabb végzettségűek abszolút többséget érnek el. Ez a körülmény természetesen az oktatás színvonalára is előnyös befolyást gyakorol.

Vallás szerint a tanulók 61·1%-a róm. katolikus, 4·6%-a ág. evangélikus, 11·0%-a református, míg az izraeliták 21·4%-os részesedéssel bírnak. Utóbbiak más tanonciskolákhoz képest a szóbanlevő szakmákban különösen nagy szerephez jutnak.

Életkorra nézve nagy korkülönbségek mutatkoznak a tanulók között. Amint az alábbi táblázatból kitűnik, a legfiatalabb tanuló 13 éves, a legidősebb pedig 48 éves. Ezek a nagy korkülönbségek a tanítás és a nevelő munka szempontjából is igen lényeges befolyással bírnak. Mindamellett megállapítható, hogy a tanulók kétharmadrésze (pontosan 62·5%) a 16—19 korévek közé tartozik, a 14—19 évek által jelzett korcsoportba pedig a tanulólétszám 82·2%-a tartozik. E mellett azonban jelentős csoportot alkotnak azok a tanulók is, akik 20. évüket elérték vagy meghaladták. Ez a csoport ugyanis a tanulólétszám 16·9%-át alkotja. A kormegoszlás részletes adatai egyébként a következők:

Születési év:	Az életkor években	Évvégi tanulólétszám abszolút számban	százalékban
1920	13	9	0·9
1919	14	85	8·2
1918	15	120	11·5
1917	16	157	15·1
1916	17	194	18·6
1915	18	161	15·5
1914	19	139	13·3
1913	20	66	6·3
1912	21	35	3·4
1911	22	17	1·6
1910	23	10	1·0
1885—1909	24—48	48	4·6
	Összesen	1.041	100·0

Anyanyelv szerint a tanulók csaknem kivétel nélkül magyarok, az 1041 tanuló között csak két német anyanyelvű akadt.

Miként a többi budapesti iparostanonciskolákban, itt is a tanulók legnagyobb része munkáscsaládból származik. Ipari munkás volt 305 tanulónak az atyja (29·3%), míg 236 (22·7%) tanuló egyéb altiszt, munkás vagy napszámos családból származik. E mellett azonban jelentékeny az önálló iparosszülők csoportja is. Adataink szerint ugyanis 175 tanulónak az atyja

önálló iparos volt, ami 16·8%-os arányával meghaladja a fiúiparostanonc-iskolák átlagos arányszámait. Mindamellettt itt is kifejezésre jutott tény, hogy a tanulók nagy többsége nem tartozik az önálló ipartűző családok csoportjába. Az önálló kereskedők 3·6, az önálló őstermelők 4·8%-os aránnyal szerepelnek, míg köztisztviselő és szabadfoglalkozású apától a tanulók 4·4%-a, magántisztviselőtől pedig 2·9%-a származik.

A tanulóknak az iskolában tanúsított előmenetelét szakcsoportonként feltüntetve az alábbiakban közöljük.

Szakcsoportok megnevezése	A sikerrel végzett tanulók az első félévben	%-os aránya az év végén
Fényképész	62%	87%
Kárpitos	74%	70%
Nyomdai betűszedő	90%	84%
« gépmester	53%	55%
« vegyes	95%	90%
Betűszedőtanműhely	100%	100%
Gépmestertanműhely	90%	100%
Vésnök	84%	92·5%
Szobrász	72%	84·9%
Szobafestő, mázoló, címfestő stb.	62%	74·2%

Ehhez a táblázathoz azt a megjegyzést kell fűznünk, hogy a tanulók első félévi munkájának az eredménye általában kedvezőtlenebb, mert akkor a szorgalom fokozása érdekében sokkal szigorúbban történik az osztályozás, mint a tanév végén. Kiegészítésül még megemlíjtjük, hogy az ötvösök évvégi osztályozása alkalmával a sikerrel végzett tanulók aránya 65·8% volt, az összes szakcsoportok együttvéve pedig 73·9%-os arányt tüntetnek fel.

A tanulók iskolalátogatása nem egészen kifogástalan, mert a tanév első felében már 15.774, az év végéig összesen pedig 23.401 órát mulasztottak. A mulasztott órák összes számából 8911 óra igazolatlan mulasztás volt, ami a mulasztott órák 38·1 %-át alkotja.

Enyhíti ezt a nagymérvű mulasztást az a körülmény, hogy az őszy folyamán a szobafestő és mázoló mesterek, a mázolóknak sztrájkja miatt, két hónapon keresztül otthon tartották a tanulókat és velük végeztették a vállalt munkát.

A tantestület mindent elkövetett a mulasztások megszüntetése érdekében. Csupán az év első felében 1121 esetben volt kénytelen meginteni a mestereket a tanulók mulasztása miatt s az igazolatlan mulasztók mestereit 176 esetben kellett feljelenteni. E feljelentések alapján eddig 82 pengő büntetést szabtak ki a mesterekre, illetőleg kisebb mértékben a szülőkre.

A növendékeket más eszközökkel is buzdítják az iskolabajárrásra. Az iskola 603 tanulót látott el tankönyvekkel, az arra rászorulók közül 34-nek fejeltette és 14-nek talpaltatta meg a cipőjét, 44 tanulónak ruhát, 13-nak fehérneműt, 65-nek 24 filléres ebédet, 32-nek ingyen fürdőjegyet

juttatott az iskolanővéri központ útján. Ez a szociális tevékenység legtöbb esetben kettős célt szolgált: pótolta a hiányokat és hálásabbá tette az illetőket az iskola iránt, ahova legtöbb esetben szívesen jártak.

Az ifjúsági előadásokkal is igyekeztek vonzóbbá tenni a tanuló részére az iskolát. Az ismeretnyújtáson, a nevelőhatások keltésén kívül ez is célja volt annak a 100 előadásnak, melyet ez évben részben a levante, részben az ifjúsági órákon tartottak a növendékeknek. A tanoncoknak az iskolához szorosabb kapcsolása céljából tervbe vették tanulmányi kirándulások rendezését.

d) Tanítótestület, tanterv és tananyag.

A nagy és serény munkát, amely az iskolában folyik, a levanteoktatókat is beleszámítva, a testület 62 tagja látja el. Részletesen felsorolva az iskola testülete a következőkből áll: 2 rendes igazgató (egyik vezető igazgató), 32 tanító, 16 hitoktató, iskolai kezelő, iskolaorvos, iskolanővér, 9 levanteoktató. A tantestület 34 tagja közül 17 rendes (megválasztott), 13 ideiglenes, 4 helyettesi minőségben teljesít szolgálatot. Az iskolaorvos és iskolanővér, valamint az összes hitoktatók és levanteoktatók ideiglenes minőségben vannak beosztva az iskolához. A testületnek 10 olyan tagja van, akinek a beosztása heti 15 órán alul maradt.

Miután az egyes szertárak — főként a fizikai és kémiai szertár — kezelése, továbbá a könyvtárak kezelése nagy feladatot ró a szertárosra, illetőleg a könyvtárosra, felmerült annak szüksége, hogy e címen két óra a rendes óraszámukba betudandó legyen. Ugyanígy be kellett tudni két órát a tantestületi jegyző köteles óraszámába az általa végzett munkatöbblet címén. A fényképész-, az ötvös-, a vésnök- és a szobrásztechnológia eredményes tanítása céljából az eddigi óraszám felül még két óra betudásának szüksége mutatkozott. Úgy ezek, mint az igazgatás kérdése a szervezeti szabályzat módosítását vonják maguk után.

A gyakorlati oktatás az összes szakmába be van vezetve. Megállapítható, hogy a tanulóifjúság igen nagy örömmel fogadja a gyakorlati oktatást és szívesen vesz részt a műhelyi munkában.

A szobafestőktől eltekintve, minden szakcsoportnak van tanműhelye is. Leggazdagabb a nyomdász munkaterem berendezése, ahol külön munkateremben foglalkozhatnak a betűszedők, külön teremben nyernek gyakorlati oktatást a gépmesterek és külön helyiség áll a cinkografusok és litografusok, valamint a betűöntők rendelkezésére. A műhelyek az öntőde kivételével megfelelő felszereléssel is bírnak. A vegyes sokszorosító szakmák részére jelenleg szerelnek fel megfelelő sötétkamrát. Elég jól felszerelt munkateremben foglalkoztatják az ötvösöket és a vésnököket. Jól berendezett tanműhelye van továbbá a kárpitosoknak, ahol a felszabadítást végzi az iskola az ipar-testülettel. A fényképészeknek szintén jól felszerelt műterme és igen prak-

tikusan berendezett sötétkamrája van, előhívó, másoló, nagyító és lemezberakó helyiségekkel. Ez a körülmény indította a fényképészipartestületet arra, hogy a tanoncfelszabadítást itt végezze. Az iskola ehhez készséggel hozzájárult s a múlt év december hó óta a fényképészszaadítás is itt történik. A legtökéletesebb felszerelése a szobrász és ötvös mintázóteremnek van, melyhez még külön egy szobrász-öntő és húzó helyiség is csatlakozik. A szobafestők, mázoló és címfestők a folyosó falán végzik a gyakorlati munkát.

A gyakorlati munka bevezetése elkerülhetetlenné tesz bizonyos tantervi módosításokat. Ezeket a módosításokat a szobrászoknál és nyomdászoknál, úgyszintén az ötvösöknél, ahol az összevonás előtt is gyakorlati tanítás folyt, már végre is hajtották. Ezidőszert a szobafestők és fényképészek tantervének megváltoztatása kerül sorra.

A szobrászok gyakorlati munkája két irányú: mintázás és szerkezeti munka. Ezeket a munkákat úgy itt, mint a többi szakmánál miniszteri engedély alapján végzik a tanulók. A mintázás a harmadik osztály második felében kezdődik és a negyedik osztályban folytatódik. Miután a mintázás nem más, mint térbeli rajzolás, a harmadik osztályban a rajzórák 50%-át, a negyedik osztályban pedig a rajzórák 90%-át a mintázás tanítására fordítják. A szerkezeti munkákat a technológiai órán végzik. A vésnökök, az ötvösök szintén a technológiai órán végzik gyakorlati munkájukat. A kárpitosoknál más a megoldás: minden kárpitostanuló szabadulása előtt 6 héttel felmentést kap az összes tárgyak hallgatásának kötelezettsége alól és ez alatt az idő alatt átlag napi 2 órán keresztül, heti 9 órában a kárpitos munkaterembe köteles járni gyakorlati munkára. Ez alatt az idő alatt készíti el a tanuló szabadulási munkáját is. A nyomdásztanulók közül mindazok, akik a negyedik osztályt sikerrel elvégezték, heti 9 órában a megfelelő tanműhelyben nyernek gyakorlati kiképzést.

A szobafestő, címfestő, üvegfestő, mázó stb. foglalkozású tanulók részben a rajz és a technológiai órán teljesítik a gyakorlati munkát. A fényképészek gyakorlati oktatása ezidőszert csak a technológiai órákra esik, de azt kénytelenek lesznek a jövőben a rajzórák terhére is folytatni, miután a technológiai anyag elvégzése csak így biztosítható.

Az egyes tárgyak szükségessé kapcsolatát a testületi értekezlet is felvette tárgysorozatába. Az egyes tárgyaknak a könyvviteli órán felvett egységes üzletterv alapján való szoros és teljes kapcsolatának kérdése is felmerült, amely bizonyos tantervi módosítást vonna maga után. Ez a kérdés most áll megvitatás alatt. Az üzleti levelezésnek új alapokra való helyezésevel és az ifjúsági órák helyes felhasználásának kérdésével is foglalkozik a tantestület.

A miniszteri tanterv csak a kereteit adja meg az alsófokú iparoktatás anyagának. A részletes tantervet a nagyobb ipari gócpontokban az iskola-fenntartó hatóságnak kell elkészítenie a maga helyi viszonyainak megfelelően.

A székesfőváros elkészítette a maga helyi tantervét a közismereti tárgyra vonatkozóan. A technológia, a rajz és gyakorlati munka tantervének összeállítása most van folyamatban. Ebben a nagyjelentőségű úttörő munkában az iskolához beosztott testületi tagok közül úgy a folyó tanévben, mint az elmúlt években is többen résztvettek.

Végül az iskola osztály- és órabeosztását be mutatjuk.

Az elméleti osztályok beosztása :

Osztályfokozat	Elméleti osztályok száma	Rajzosztályok száma	beírt	Tanulók száma az év végén
I. osztály	5	4	209	183
II. «	10	11	345	298
II—III. egyesített osztály	4	4	99	80
III. osztály	12	15	302	223
IV. «	17	17	362	196
Összesen	48	51	1.317	980

Ezenkívül a két továbbképző tanműhely 61 tanulót számlál.

A tantestület heti óraszámja összesen 218 elméleti órát, 158 rajzórát és 26 ifjúsági órát tesz ki.

e) Tanműhelyek.

A tanterv kérdésével kapcsolatosan az előbbieken már volt szó a tanműhelyek és a gyakorlati oktatás ügyéről. Az általános szempontokra tehát e helyütt nem szükséges újból kiterjeszkedni. Az alábbiakban az egyes szakmák tanműhelyének részletes ismertetését mutatjuk be.

7. Az ötvöstanoncok gyakorlati oktatása.

Az ötvöstanulók gyakorlati oktatása külön erre a célra berendezett tanteremben folyik. A tanteremben 3 gép, 166 db szerszám és 186 db szakfelszerelési tárgy áll az oktatás szolgálatában. A berendezés és a nyersanyagkészlet értéke mintegy 1440 pengőre tehető.

A gyakorlati műhelyoktatás alapismereteit a tanonc a technológiai órákon sajátítja el. A II. osztályban megismerkedik a nemesfémiparban használatos anyagokkal, a fémek tulajdonságaival és ötvözetével, az arany-, ezüst-, és platinaöntvényekkel és ezek finomságával, a nemesfémek olvasztásával, a megömlött fémek kiöntésével, megmunkálásával és az ehhez szükséges eszközökkel, csövek készítésével, a lágy és kemény forrasztás eszközeivel és eljárásaival, a drágakövek történetével, meghatározásával, neveivel, színeivel, becslésével, természetformáival, csiszolási formáival és a drágakövek csiszolásával, a korundcsoportba tartozó berillfajok és kvarc-

félék tulajdonságaival, a zománc anyagával, színeivel, a zománc gyártásával, a zománc törésével, a különféle zománc technikákkal és végül a Niello (tula) anyagával és a megmunkálásánál használt eljárásokkal.

A III. osztály tananyagát a következő ismeretek képezik: az ötvösiparban használatos gépek, szerszámok és berendezési tárgyak, az ötvösség története az Ó-, Közép- és Újkorban, az ötvösség története Magyarországon, híres magyar, német és olasz mesterek nevei, művei és ezek jelenlegi elhelyezése, a kvarcpróba eszközei, eljárása, a nemesfémek savval való választása, az egyszerű és összetett ötvözetszámítás, a tűzpróba (analízis) eszközei és eljárása, a formázási és öntési eljárások és eszközök, a domborítás és cizellálás eszközei és eljárása, a felhúzás, esztergályozás és nyomás eszközei és eljárása, a préselés eszközei és eljárása, forrasztásoknál alkalmazandó különféle kötések és kapcsolási módok, a fémek futtatása, színezés, aranyozás, ezüstözés, nikkelezés és chromozás galván eljárása, a tűzi aranyozás és ezüstözés eljárása.

Minthogy a tanonc a II. és III. osztályban a szakmában szükséges tudnivalókat a rendelkezésre álló szemléltető eszközök és eljárások bemutatásával heti 1 óra keretében megismeri, ezért a IV. osztályban rendelkezésre álló heti 2 technológiai órát gyakorlati műhelyoktatásra fordíthatják. A tanterv megállapításánál azt a célt tartották szem előtt, hogy minden tanonc gyakorlatilag a tanműhelyben olyan eljárást sajátítson el, amely szakmájával összefügg, amelyet azonban tanoncideje alatt mesterének műhelyében nincs módjában megtanulni. Így a tanműhelyben sajátítják el az összes szakcsoportok tanulói a zománcozást, az ezüstművesek, ötvösök és vésnőkök a domborítást, a cizellálást és a felhúzást, az ékszerészek és aranyművesek a vésést és a foglálást stb.

Az ötvösszakmának minden ágazatában bevezetett gyakorlati műhelyoktatás a többi tantárgyak szakszerűbbé való átalakítását vonta maga után.

Elsősorban a rajzoktatást kellett szakosítani minden osztályban, szem előtt tartva azt a célt, hogy a tanonc a IV. osztályban elkészített szakrajzait a gyakorlati műhelyben kivitelezhesse. A IV. osztályban a rajzórákkal kapcsolatos heti 2 mintázási óra keretében jut a tanonc plasztikai érzékének kifejlesztéséhez. A mintázás oktatása is szoros kapcsolatban van a gyakorlati műhelyoktatással azáltal, hogy a megmintázandó formát a rajzórán megrajzolt és a gyakorlati műhelyben kivitelezendő tárgyon díszítés vagy alkatrész gyanánt használja fel. A gipszben kidolgozott és fémbe kiöntött mintát a műhelyben cizellálási gyakorlatul, majd a tárgy díszítéséül is felhasználják.

Hasonlóan szakosítani kellett az összes osztályokban a könyvvitel és a költségvetés tanítását is. A könyvvitel tanításához szükséges üzleti eseményeket a szakma gyakorlati életéből véve állították össze. A költségvetés alapját képező tárgyak rajzait a rajzórán elkészített rajzok szolgál-

tatják. Ilymódon a gyakorlati műhelyben kivitelezésre kerülő tárgyak anyagmennyiségét, munkaóráit és termelési árát a rajzok alapján már előre kiszámítják.

A szaktárgyakon kívül az üzleti levelezés tanítási anyaga teljesen a szakmához simuló témákból épül fel, épúgy, mint az alsó osztályokban a számtan és mértan tananyaga is.

A szakszerű oktatással szorosan kapcsolódik a fizikai és kémiai ismeretek tanítása is. Ez a tantárgy ugyanis az általános ismeretek anyagán kívül kiegészítője a technológia anyagának.

A tanuló a II. és III. osztályban szerzett — fentebb nagyjában már említett — bőséges ismeretekkel jut a IV. osztályba, illetőleg a gyakorlati műhelybe, ahol ki-ki a maga szakmája szerint az elméleti ismereteit már gyakorlati tapasztalatokkal gyarapíthatja.

Az iskolában a tanonc által elvégzett munkából megállapítható, hogy egyetlen órára sem mennek a tanoncok olyan kedvvel, egy órán sem dolgoznak olyan odaadással és elmélyüléssel, mint a tanműhelyben. Ezt bizonyítja a tanműhelyben tanulmányként elkészített munkájuk is.

A gyakorlati műhelyoktatás eredménye néhány éves multjával még nem éreztheti hatását a nemzet kultúrája és gazdasága terén. Bár a tananyag teljesen felöleli a szakma elméleti és gyakorlati oktatásának minden követelményét, mindazonáltal a hiányos berendezés és felszerelés, a rendelkezésre álló heti 2 óra és végül a tanműhelyi oktatásnál a 10-nél nagyobb létszámú osztályok nagyon hátráltatják a kulturális és közgazdasági célok elérését.

Ha számításba vesszük, hogy a legtöbb helyen a tanonc csak szerződési idejének utolsó hónapjaiban jut abba a helyzetbe, hogy szakmáját mesterénél gyakorlatilag tanulmányozhassa, úgy sokszorosan indokoltabbá válik az iskolai tanműhelyek sürgős, tökéletes berendezése és felszerelése, továbbá a műhelymunkára fordított heti 2 órának legalább heti 4 órára való felemelése.

A külföldi államokban már évekkel ezelőtt felismerték a tanonciskolai műhelyoktatásnak a jövőre kiható fontosságát és ennek megoldása olyképen történt, hogy a tanonc IV., illetve szerződött idejének utolsó évét csak az iskolában tölti el. Ennek a szükségszerű és helyes megoldásnak a szakma részéről nemcsak az ország termelési viszonylatában lesznek meg a jövőben áldásos hatásai, hanem a nemzetközi viszonylatban, nívós áruk termelésével learathatja az elmaradottabb gyakorlati nevelésben részesült nemzetek fiai előtt a babérokot.

A magyar ötvösségnek az egész világon jó hírneve volt a multban. Ezt a dicső hírnevet a ránknézve kedvezően javuló világpiacon csak úgy biztosíthatjuk, ha az ifjú iparosnemzedéket a nevelésen kívül a legtökéletesebb gyakorlati oktatásban részesítjük.

2. Nyomdásziparostanoncok műhelyoktatása.

A sokszorosító iparban a gyakorlati műhelyoktatás kifejlesztését elősegíti az a körülmény, hogy a sokszorosító iparra vonatkozólag a kereskedelemügyi miniszter az 1922. évi XII. t.-c. 89. §-ával kapcsolatosan 1925. évi május hó 5-én kelt 62.924/1925. számú rendeletével a tanidő tartamát kötelező erővel akként állapította meg, hogy azoknál a tanoncoknál, akik érettségi bizonyítvánnyal rendelkeznek, a tanidő 2 esztendő, azoknál a tanoncoknál, akik valamely középiskola vagy polgári iskola 4 osztályát sikerrel elvégezték 3 esztendő, azoknál pedig, akiknek ennél kisebb iskolai előképzettségük van: 4 esztendő tesz ki. Minthogy viszont a nyomdászszakmában csak egészen kivételes esetekben vesznek fel a polgári iskola vagy a középiskola 4 osztályánál kevesebb előképzettségű fiút tanoncul, ezért a tanonc a fennálló rendelkezések értelmében az iparostanonciskola előkészítő és I. osztályát megkerülve, már tanoncidejének első évében az iparostanonciskola II. osztályába kerül, a második évben a tanonciskola III. osztályába, harmadik esztendejében pedig a tanonciskola IV., úgynevezett »továbbképző« osztályába jár.

Minthogy azonban törvényes rendelkezés van arra is, hogy a tanonc tanszerződésének tartama alatt mindvégig köteles tanonciskolába járni, ezért a nyomdásztanoncok esetében az a helyzet állana elő, hogy az iparostanonciskola IV. osztályát ismételniük kellene. Már pedig, ha a tanonc ilyen osztályismétlésre kényszerül, ahol a tanítás anyaga nem hoz semmi újat, tanulási kedve természetesen lecsappan s ennek következtében félő, hogy mulasztásra válik hajlamossá. Hogy a tanoncoknak a negyedik esztendőben is a szakra vonatkozó, az eddig tanultakat felülmúló oktatást adjunk, érelődött meg a gondolat: a szakirányú nyomdásziskolában a IV., továbbképző osztály fölé megalkotni a tanműhelyi oktatást.

A mechanizálódott nyomdaiparban drága és kényes, sok ezer pengő értékű gépeken folyik a munka és bizony ilyen gépeket a tanoncok gondjaira nem igen bíznak, úgyhogy a műhelyben önálló munkához nem igen juthat a tanonc. Ezeknek a hiányoknak pótlása is az iparostanonciskola gyakorlati tanműhelyére hárul.

A főnököknek a nyomdai munkásokkal kötött kollektív szerződése azt írja elő, hogy szedőgépeken tanoncok nem foglalkoztathatók. Így tehát a szedőgépen való munkálkodás és a szedőgép mechanikai ismeretének megszerzése egyáltalán nem lehetséges az üzemen belül. A kollektív szerződés értelmében csak felszabadult szedők és azok is csak bizonyos megfigyelési idő után ülhetnek a szedőgépekhez. Már pedig, amikor működésben levő szedőgépeken kell a gépszedést elsajátítani a szedőnek, amikor már segédi fizetést kénytelen a főnök adni, akkor a főnöknek nincs ideje heteken vagy hónapokon keresztül azzal bibelődni, hogy a szedőgép mechanizmu-

sára tökéletesen kitanítsa a munkást, — tehát egy egészen primitív gépszedő válik az illetőből, aki a gép mechanizmusát nem ismerve épen csak a billentyűzést sajátítja el.

Hasonló a helyzet a gépmestereknél, ahol a gépmestertanonc nyomógépet önállóan csak tanulási évének utolsó esztendejében kezelhet.

A fentiekhez járul, hogy a nyomdaiparban rendkívül drága anyagokkal dolgoznak, így nevezetesen a kémigráfiában és a litográfiában, ahol a kényes munkáknál kísérletezésnek, — a mai rossz gazdasági viszonyok között — az üzemekben helye nincsen.

Ezek a körülmények is mutatják, mennyire helyes, hogy a nyomdász-tanoncok gyakorlati képzése céljából az iskola keretén belül tanműhely létesített. A szakma átérezvén ennek szükségét, nagy áldozatokat hozott és a tanműhelyt a mai nehéz viszonyok között is igyekezett úgy felszerelni, hogy kitűzött céljának ez a tanműhelyoktatás meg tudjon felelni.

A betűszedő-tanműhelyben tehát a kéziszedés minden válfaját gyakorlatban oktatják és gyakoroltatják, ismertetik a különböző rendszerű szedőgépek mechanizmusát és az azon való munkálkodást, a gépek kezelését, szerelését, jókarbantartását. A gépteremben ismertetik a magas-, sík-, offset- és mélynyomású eljárásokat a nyomópapír beigazításától kezdve a kész nyomtatványig. A munka során a legegyszerűbb nyomtatványoktól, a legnagyobb igényeket kielégítő úgynevezett akszidens nyomtatványokig mindenféle típusú feladat előfordul. A betű- és tömöntödében, valamint a kémigráfiában teljesen hasonló a helyzet.

A tanműhely felszerelése ezidőszereint a betűszedő-teremben a következő: kéziszedő berendezés betűkkel, kizáró anyagokkal, szerszámokkal, mintegy 30 tanonc foglalkoztatására berendezve, egy Typograph szedőgép és egy teljesen új, a legmodernebb Intertype szedőgép, továbbá egy Gutenberg kézisajtó.

A gépteremben a magasnyomású eljárás céljára Galli-rendszerű önműködő berakóval felszerelt tégelysajtó, a síknyomás céljára Kaiser-féle kézi és átnyomó sajtó, egy Fáber és Leichner-féle 2×12-es legmodernebb gyorsajtó, az ehhez szükséges kövek (úgy vésetekre való kövek, mint kromolitografiai kövek), végül pedig egy próbanyomatsajtó áll rendelkezésre. A mélynyomású munkálatok tanítására gyorsajtó, a fémnyomásra pedig kézisajtó szolgál a hozzávaló segédgépekkel, vágógépekkel és eszközökkel együtt. A tömöntödében komplett tömöntödei berendezés és kézi gép áll rendelkezésre. A kémigráfiai berendezést pedig fényképező gép, a szükséges marótálap, másoló felszerelések és a szükséges kiegészítő felszerelés alkotják.

Ez a felszerelés, melynek beszerzési értéke jóval felülmúlja a 100.000 pengőt, az Ipartestület tulajdonát képezi. Az ipartestület a felszerelési tárgyak beszerzésével igen nagy áldozatokat hozott a gyakorlati oktatás érdekében és egyes tárgyaknak — így köztük a szedőgépnek is, amelyet teljesen új állapotban Amerikából vásárolt — még most is fizeti a részleteit.

Ilyen körülmények között a gyakorlati oktatás, mint azt az elmúlt esztendőök bizonyítják és miként a szakma is elismeri, nemhogy kielégítő, de elsőrendű eredményekkel járt.

3. A szobrásztanoncok gyakorlati oktatása.

A szobrásztanoncok gyakorlati oktatására a jól berendezett mintázó-terem szolgál, amelyben 27 db különféle szerszám és 344 db más felszerelési tárgy van elhelyezve, 2037 pengő értékben.

A gyakorlati oktatás a technológiai ismeretek mellett súlyt helyez arra, hogy a műhelyek egyoldalú kiképzését pótolja.

A gazdasági helyzet és a mai irányzat teljesen száműzte a műhelyekből a stílusokat és plasztikai díszítményeket. Ebből következik, hogy sem a rajzkészséget, sem pedig a plasztikai készséget nem fejlesztik. Ezt is pótolni kell az iskolai gyakorlati oktatás keretében. Igen jó megoldásnak bizonyult a gyakorlatban a mintázásnak a rajzórakkal való egybekapcsolása.

Az épületszerkezeti szobrászatban a műhelyek erősen specializálódtak műkő-, fedkő-, műmárvány-, terranova- stb. készítményekre. Itt is az iskolai gyakorlati oktatásnak kell áthidalni azokat a hiányokat, amelyek a munkamegosztásból következnek. Az összefoglaló gyakorlati ismertetésigen jó hatással van a növendékek érdeklődésének fokozására. Ismereteiknek nagyobb tért nyit és több irányban nyújt alkalmat a rátermettség megnyilvánulására.

Ezen ismeretterjesztést épen a fentemlített okok miatt (munkamegosztás, stílushiány) csak úgy végezheti sikeresen az iskola, ha a gyakorlati foglalkozást a technológiai ismeretekkel heti négy órában foglalja egybe. Jelenleg a negyedik osztályban a gyakorlati oktatás a technológia keretén belül heti 2 órában történik. A gyakorlati oktatás a szobrászatban heti 2 órában azonban nem végezhető el, különösen akkor nem, amikor technológiával is kell foglalkozni, mert a szobrászanyagok, amelyekkel a gyakorlati oktatás foglalkozik, olyan természetűek, hogy sok időt vonnak el az oktatás folytonosságából. Az anyagok halmazállapotváltozása csak bizonyos idő eltelte után engedi meg azt, hogy munkálhatók legyenek.

A mondott cél úgy volna elérhető, ha a könyvviteli ismeretek tanítása a harmadik osztályban befejezést nyerne. A negyedik osztályban így felszabadulna a könyvvitel heti 2 órája, melyet a műhelyoktatás céljaira lehetne fordítani.

A műhelyoktatás felszerelése még nem teljes. A felszerelés kiegészítése fokozatosan történik.

4. A díszítő- és festőtanoncok gyakorlati oktatása.

A díszítő- és festőtanoncoknak még nincsen berendezett és felszerelt tanműhelyük. Az egyes szakmák gyakorlati oktatása a következőképen történik:

a) A szobafestőknél a gyakorlati oktatás patronvágásból és azok átpatronálásából áll. Célja a patron kivágásának begyakorlása s azután a kivágott díszítmények falfelületre való átpatronálása. E munkálatok során az oktatás tárgyát a színek helyes kikeverése, izléses, harmonikus szín-megoldásokkal falfelületek díszítése, kézfestésű dekoratív díszítmények falon való megfestése, különböző adott esetekben (ajtó körüli díszítések, szegélydíszek, falfelület-kitöltések) a díszítés megoldása, stb. képezték.

b) Mázolóknál: mázolási eljárások gyakorlása kartonlapon vagy deszkán. Faerezések, márványozások és magyar díszítésű bútorok festése.

c) Címfestőknél: feliratok, cégtáblák, portálok festése és plakátok mázolása vászonra, kartonra, deszkára, üvegaláfestés és transzparens-táblák készítése.

d) Üvegfestőknél: a megrajzolt üveglapok teljes elkészítése színes üvegekből, üvegvágás és ólmozás.

e) Kirakatrendezőknél: különféle kirakatok tervezése s azoknak kisebbitett méretben való teljes elkészítése.

A cél minden egyes szakmánál a rajzórán elkészített feladat teljes ipari elkészítése az illető iparág anyagával és eszközeivel, ahol lehetséges valódi méretben (mint szobafestőknél és mázolóknál), ahol pedig nem lehetséges (címfestőknél, kirakatrendezőknél és üvegfestőknél) kisebbitett méretben.

Az eddigi tapasztalatok szerint a gyakorlati oktatás hatása nagyon előnyös, mert a tanuló rajzainak végső célját látja s azt a maga megszokott, begyakorolt eszközeivel elkészítheti. Munkára serkenti, mert az ezideig csak rajzlapon kicsinyben való (esetleg a szakmának egyáltalán meg nem felelő) pepecselés helyett komoly szakmunkát végezhet s így minden magyarázat és rábeszélés nélkül belátja, hogy ennek a munkának iparában, az életben is hasznát veszi: mert tudását tényleg iparilag is bővíti az otthoni műhelyben végzett legtöbbször egyoldalú munkával szemben. Végül a közös munka által kapcsolatot teremt a különböző szakmák között, ami barátságos szellemet teremt a különböző anyaggal és eszközökkel dolgozó szakmák tanulói között.

Ezzel szemben sajnos, hogy a gyakorlati tanítás folyamatosságát és rendszerességét erősen hátráltatja az anyagnak időnkinti s főleg az eszközöknek — legalább is ezidőszerinti — teljes hiánya.

A szobafestőknél a gyakorlati oktatást sok fennakadással ugyan, de mégis sikerült keresztül vinni, amit főképen a tanulók helyes és versengés-szerű munkásságának és az önként vállalt túlórázásnak kell betudni. A mázolóknak egyelőre csak kartonlapokon készítették szakmunkát. A kirakatrendezők is készítették két kirakatot dobozban. A címfestők és üvegfestők az anyag és a felszerelés teljes hiánya miatt műhelymunkaszerűen nem készíthették el feladataikat s így gyakorlati oktatás e szakmákon ezideig még nincs. A szükséges anyagok és eszközök beszerzése azonban folyamatban van.

A rajzterem, amelyet a tanulók tanműhelynek is használnak, egyáltalában nem felel meg a célnak. A festők legszükségesebb segédanyaga, a víz hiányzik, úgyhogy állandóan a folyosóról (140 lépés távolságról) kell a vizet hordani. Ez nemcsak nagy idővesztést jelent, hanem megfelelő nagyságú edények híján a tisztaság rovására is megy.

Ez a körülmény a más időszakban ugyanezen rajzteremben dolgozó egyéb szakmákra nézve is hátrányos, mert a falfestés sok piszokkal jár (vágáshulladék, festékek nagyobb mennyiségben való kikeverése, festék törése, próbafestések), úgyhogy a többi szakmák rajzainak tisztaságát is veszélyezteti.

A falfestés céljaira rendelkezésre álló folyosó a munkák kivitelezésére alkalmas ugyan, de itt sem a festőanyagok, sem az eszközök nem helyezhetők el. A folyosón a tanulók a festést megelőző festési próbákat sem végezhetik el, mert ezzel a már kész munkákat tennék tönkre s így ezidőszerint e célra a rajzterem falát kénytelenek felhasználni, ami ismét a rendetlenség látszatát kelti.

A gyakorlati munka a tanulókat teljesen leköti, úgyhogy szinte teljes önfegyelmezés tapasztalható, ami a többi tanítási órákon is érezteti hatását.

5. A kárpitostanoncok gyakorlati oktatása.

A műhely felszerelése, mely a budapesti kárpitosipartestület tulajdonát képezi, 163 db berendezési tárgyból áll és mintegy 500 pengő értéket képvisel. Anyagot és szerszámot a tanulók hoznak magukkal.

A felszerelést technológiai gyűjtemény egészíti ki, amely magában foglalja a kárpitos által használt összes anyagok (szövetek, bőrök, párnázóanyagok, paszományok, rugók, szögek) mintáit, továbbá egy-egy rokka, szövőszék és fonalburkológép-modellt, valamint textilipari és stílustani szemléltető rajzokat és képeket.

A tanulók szabadulásukat megelőző 6 héten keresztül heti 8 (4×2) órában látogatják a tanműhelyt. E tanulmányaik folyamán :

1. rendszeres áttekintést nyernek a kárpitosipar munkanemeiről, mégpedig úgy a bútorpárnázás, mint a függönydíszítés területén s e révén megismernek olyan munkanemeket is, amelyekkel a mesterműhelyekben esetleg nem is találkoztak,

2. megismernek olyan fogásokat és munkaelveket is, amelyeket a mesterműhelyben nem volt módjukban elsajátítani,

3. a tanfolyam során készítik el segédmunkájukat.

Az iskolai tanműhely szolgál az esetleges időszerű szakmai újjátások (új anyagokkal kapcsolatos eljárások) bemutatására és végül a segédvizsgálat megtartására is, mely utóbbin a tantestület képviselőjében a technológia oktatója is aktív részt vesz.

A gyakorlati oktatás igen kedvező hatással van az elméleti tárgyak (különösen a szaktárgyak) és a rajz tanítására, mert *a)* a tanítónak módjában áll tananyagát műhelyi bemutatásokkal szemléltetni, *b)* a szaktanítás nyelvezetének egységesítését előmozdítja, *c)* a szakma gyakorlati részébe az az oktató is bepillantást nyerhet, aki egyébként nem szakember, *d)* szorosabb kapcsolat létesíthető az elméleti és gyakorlati oktatás tanmenetei közt, *e)* a tanulók általános szorgalma fokozódik annak a tudatában, hogy tanulmányaikból szabadulásuk alkalmával az iskolában fognak vizsgát tenni. A felsorolt körülmények a tapasztalat igazolása szerint a tanítás eredményeiben is kifejezésre jutnak. A tanmenetek kerekesebbek, teljesebbek, jobbak, a szakoktatás behatóbb, a tanulók szorgalmasabbak.

Megállapítandó azonban, hogy a gyakorlati oktatásnak ezidőszerint még hiányai is vannak. Az oktatás kimélyítését és eredményességét nagy mértékben hátráltatja a kellő anyagok és szerszámok hiányán kívül az a körülmény is, hogy kellően felszerelt anyagvizsgálati laboratórium nem áll rendelkezésre. Végül a tanterv keretei által korlátozott oktatási idő csekély volta is akadályozza az alapos műhelygyakorlat megvalósítását.

6. A fényképésztanoncok gyakorlati oktatása.

A fényképésztanulók gyakorlati kiképzésére szolgáló tanműhely négy helyiségből áll. Ezek közül egyet felvételek készítésére és retusálási gyakorlatokra, egyet lemezek és filmek berakására, egyet sötétkamrának és egyet nagyító-helyiségnek használnak a tanulók. A tanműhely felszereléséhez tartozik egy műtermi és egy utazógép a belső és külső felvételekhez szükséges tartozékokkal, egy másolóasztal három másológéppel, egy előhívóasztal három előhívó és egy mosómedencével, két nagyítógép, valamint kisebb felszerelési tárgyak, edények és eszközök.

A gyakorlati oktatás a technológiai óra keretén belül történik, ezért legbehatóbban a negyedik osztály tanulói részesülnek kiképzésben, mert a heti két órán belül a szükséges elméleti magyarázatok meghallgatása után végzik gyakorlatukat. A második és harmadik osztályban heti egy óra keretén belül kell elvégezni az elméleti és gyakorlati oktatást s mert összevont osztályokról van szó, ez csak fél órát jelent egy-egy osztályra nézve.

A gyakorlati oktatás célja az, hogy a műhelyben elsajátított ismeretek kiegészítésével és rendszeres összefoglalásával az ipar gyakorlásához szükséges jártasságot biztosítsa. Ennek megfelelően az iskolai tanműhely gyakorlatainak keretében a legfontosabb munkamenetek mintaszerű és gazdaságos kivitelét mutatja be. A tanoncvizsgáztatások alkalmával a vizsgáztató bizottság több ízben kifejezésre juttatta azt a tapasztalatát, hogy a legtöbb fényképészmester műhelye csak bizonyos munkafolyamatok végzésére van berendezve és így a tanoncoknak nem áll módjában mindent ott elsajátítani, aminek az a következménye, hogy a gyakorlati vizsgakövetelményeknek

nem tud megfelelni. Az iskolai tanműhelyben elsősorban arra kell törekedni, hogy az egyes mesterek műhelyében nyert oktatás hiányait pótolja, másrészt rendszeres áttekintést nyújtson a fényképezés körében használt eljárásokról. Ennek megfelelően a gyakorlati oktatás anyaga a következő tagozódást mutatja :

II—III. osztály. A fényképezőgép és egyéb eszközök kezelése. Laboratóriumi munkálatok, fényképészeti nyersanyagok kezelése. Retusálási gyakorlatok.

IV. osztály. A negatív és pozitív eljárás technikai kivitele. Megvilágítás, előhívás, rögzítés, mosás, szárítás. Másolatok készítése különböző másolópapírokon. Különböző felvételek készítése (arckép, csoport, tájkép, belső felvétel, épületfelvétel stb.).

A műhelyoktatás nagy mértékben hozzájárul a fényképészipari tanoncoktatás színvonalának az emeléséhez és remélhető, hogy a tanoncok a vizsga gyakorlati részében ezentúl ugyanolyan jártasságot fognak tanusítani, mint amilyen jártasságról a vizsga elméleti részében már eddig is több ízben tanúságot tettek. Az a körülmény azonban, hogy a műhelyoktatást a technológiai óra keretén belül kell elvégezni, az elméleti oktatás eredményességét veszélyezteti, mert nem lehet annyi időt elméleti magyarázatokra fordítani, amint amennyi idő eddig rendelkezésre állt. Ennek áthidalására az a megoldás kínálkozik, hogy az elméleti technológiai anyag egy részét a természettan és vegytanóra keretén belül végezzék el, a felvételek egy részét pedig — mert egyes felvételeknél művészi szempontokat úgyis figyelembe kell venni — a rajzóra keretén belül eszközölgék. A fényképészeti oktatás természete azonban azt is megkívánja, hogy a tanulók több kisebb csoportban dolgozzanak. Jelenleg a II. és III. osztály összevonása folytán azonban a tanulók száma a műhelygyakorlatok szempontjából igen magas, ezért itt a műhelyoktatást szűkebb keretek közé kell szorítani, vagy pedig a technológiai órát a két osztálynak külön kell adni, ha egyébként elméleti órákon a tanulók oktatása együtt történik is.

A tanműhely felszerelése technikai kivitel tekintetében az időnkinti kisebb kiegészítésekkel és nyersanyagigénylésekkel a munka zavartalan elvégzését biztosítja. Lehetővé teszi a tanoncvizsgáztatások lebonyolítását is, ebből a szempontból az ipartestület kiküldöttei is megvizsgálták a tanműhelyt és elismerésüknek adtak kifejezést.

f) A tanulók szellemi, erkölcsi és testi nevelése.

A testület a tanoncokat állandóan figyelemmel kíséri a tanítási órákon kívül is. Igyekszik megismerni gondolkodásukat és esetleges kívánságukat. Az ilyen megfigyeléseknek, illetőleg bizalmas beszélgetéseknek eredményeképpen megállapítható, hogy nem szeretik a tanulók az esti 6 órán túli taní-

tást. Az ifjúsági órákon inkább az előadások, legfőképpen a mozgófényképes előadások érdeklik őket. Ezeknek állandósítását szeretnék. Kívánságuk lenne továbbá még az, hogy a leventeórákat a rendes tanítási órák keretein belül tartsák.

A modern technika haladásának nyomonkövetése és a szakismeretek bővítése céljából elengedhetetlen szükség van arra, hogy a növendékek olyan intézményeket vagy üzemeket meglátogassanak, amelynek a meglátogatása részükre haszonnal jár. Ez egyúttal a szaktanítás munkáját is megkönnyíti és eredményessé teszi. Ebből a célból meglátogatták a világítás-technikai állomást, az őszi fényképkiállítást és az általános nyomdát. Utóbbit a gépmester és betűszedőtanoncok látogatták meg, kik ott a háromszínnyomatú gyorsajtót és annak működését tekintették meg. A fényképezők az őszi fényképkiállítást, a nyomdászok a Pallas-nyomdát és a csepeli papírgyárat is meglátogatták. Ezek a kirándulások igen értékes eredménnyel zárultak.

A székesfőváros szociális gondossága nyilvánult meg abban, hogy az iskolához iskolaorvost és iskolanővért küldött ki.¹⁾

Az iskolában kifejezetten továbbképző tanfolyam ugyan nincs a tanulók számára, de a nyomdászok tanműhelyi munkája annak felel meg, csupán annyiban különbözik a továbbképző tanfolyamtól, hogy nem a szerződésük lejárta után, hanem még annak lejárta előtt a negyedik osztály elvégzésével kerülnek oda a növendékek.

Végül még az ifjúsági egyesületekről kívánunk pár szóval beszámolni. Az ifjúsági órák főcélja a tanulók öntevékenységének felkeltése és fokozása, amire a tisztikar bevonásával megtartott ülések szolgálnak. Célja továbbá az óráknak, hogy olyan szükséges ismeretekkel bővítsék ki a tanulók tudását, melyeket a rendes órák keretein belül közölni nem lehet. A legfontosabb cél mégis a nevelőhatások elérése. A komoly munka mellett szórakozással, énekkel és zenével is megkedveltethetők ezek az órák.

Az ifjúsági órákon vetített képes előadásokat is tartanak. A folyó tanévben földrajzi, történelmi, irodalmi és művészettörténeti, esztétikai, valamint egészségügyi előadásokat tartottak. Az OTI kiküldöttei a balesetek elleni védekezésről adtak elő. Végül az egyik előadás a magyar iparpártolással foglalkozott.

g) A leventeegyesület.

A Nyár-utcai iparostanonciskola tanulóinak leventeoktatása a »VII—7. sz. Szentpétery József Levente Egyesület«-ben történik.

A testnevelési törvény üdvös rendelkezései folytán ez az iskola is megalakította a sportegyesületét, amelyet az egyik legkiválóbb ötvös-művésztől, Szentpétery Józseftről neveztek el. Az egyesület 1923. szeptember végén körülbelül 400 tanoncleventével alakult meg. Az ifjúság és az oktatói

¹⁾ Az iskolaorvosi és iskolanővéri beszámolót lásd az V. fejezetben.

kar lelkes munkája folytán már az első hónapokban megalakították az atlétikai-, torna-, turisztikai és céllövőszakosztályokat. Az első leventeversenyeken elért sporteredmények és erkölcsi sikerek azt mutatták, hogy a leventék jó, fegyelmezett magatartásuk és komoly sportmunkájuk alapján méltán megérdemelték a testnevelési felügyelőség dícsérő elismerését.

A sportnak egészségügyi és élettani hatásai mellett főként az iskolai fegyelemre és nevelésre gyakorolt áldásos hatásai kezdtek kibontakozni. Az iparostanonciskolai nevelők és egyszersmind leventeoktatók meggyőződtek arról, hogy a helyesen értelmezett és vezetett iskolai sporton keresztül igen értékes nevelői segédeszközkhöz jutottak. A különféle sportszakosztályokban végzett, kedvük szerinti játékos munka útján, olyan erkölcsi értékekhez jutottak a tanítványok, amelyeket csupán a katedráról sohasem kaphattak volna.

Az első évben megrendezett kerületi levente-atlétikai versenyen a VII—7. sz. ötvösleventék az összes versenyszámokban, tehát az összesített sportversenyekben az elsők lettek. Az utána következő években is mindig a legjobbak között voltak és sok érmet, szebbnél-szebb vándordíjat nyertek. A derék leventék nemcsak országos viszonylatban értek el figyelemreméltó sporteredményeket, hanem magaviseletükkel és iskolai előmenetelükkel is öregbítették az iskola jó hírnevét.

A szabadtéri sportok üzése mellett főként a kiváló fegyelem és jó bajtársi szellem volt az egyesület ifjúságának erőssége. Ezt igazolja a legtöbb fegyelmet és bajtársi együttműködést kívánó zártrendű szakaszverseny eredménye. Ezen a versenyen a VII. kerület 28 levente-egyesületének válogatott szakaszai indultak — köztük olyan hatalmas vállalati egyesületek is, mint a B. Sz. K. R. T. és Telefőngyár — és az izgalmas döntőversenyből a Nyár-utcai VII—7. sz. egyesület vezető főoktatójának parancsnoksága alatt álló 16—17 éves, rövidnadrágos ötvöstanoncok szakasza lett az első. Ezzel megszerezték Hamvassy István VII. kerületi előljáró gyönyörű vándordíját és jutalmul minden levente két hétig ingyen nyaralhatott a balatonszántódi leventetáborban. A későbbi rendgyakorlat-szakaszversenyeken is mindig a legjobbak közt találjuk a derék leventéket, akik több ízben vándordíjat, második, harmadik, negyedik helyezést értek el.

A céllövősport üzésében, tekintve annak nemzetvédelmi értékét is, főként a tömegképzésre helyezték a súlyt. Az 1927. évben a kerületi leventecéllövő csapatversenyen elsők lettek és bajnokságukkal védői lettek Munkácsy gyáros, testnevelési bizottsági tag vándordíjának. Azóta minden versenyben indultak a leventék és több-kevesebb sikert értek el; jelenleg is több lővész és mesterlővész van az egyesületnek.

Szertornában és talajtornában is mindig kiváló csapattal rendelkezett az egyesület. Iskolai- és leventeünnepélyeken a mintacsapatok mindig szebbnél-szebb gyakorlatok bemutatásával működtek közre.

Ökölvívásban és különösen birkózásban minden kerületi verseny díjkiosztásánál ott voltak a VII—7. számú leventék, akik több kerületi és Budapest leventebajnokságot és értékes helyezéseket értek el.

A Nyár-utcai VII—7. sz. Levente Egyesület 10 évi sportmunkájának ez a vázlatos eredménye. Az ennél is értékesebb erkölcsi, nevelői munkát, amelyet az egyesület mindenkori sportszerető elnöke és lelkes, fáradhatatlan oktatói, a minden évben megrendezett tanulmányi kirándulások, levente-ünnepélyek és táborozások alkalmával végeztek, nem lehet eléggé méltányolni. Ezt a nehéz, de szebb jövőt építő munkát a legfelsőbb sporthatóság fémjelezte akkor, amikor 1931-ben az egyesület elnökét és vezető főoktatóját az Országos Testnevelési Tanács díszéremmel és elismerő oklevéllel tüntette ki.

A székesfőváros a Nyár-utcai ötvös szakirányú iparostanonciskolát 1933. szeptemberében önálló díszítő és sokszorosító szakirányú iparostanonciskolává fejlesztette. A régi vezető főoktató vezetése alatt megindult a 17 csoportba beszervezett kb. 800 tanoncleventének a kiképzése. Ezt a munkát 9 oktató végzi, akik közül 3 egyúttal ennek az iskolának tanára. A leventefoglalkozás rendes előírt anyagán kívül, amely mozgástornából, rendgyakorlatból, játékból, erkölcsi nevelésből, sportból és céllövészetből áll, az 1934. évi munkaterv még a következőkből áll:

1. 1934. június 21-én az országos iparostanonciskolai kiállítással kapcsolatban, a székesfőváros testnevelési felügyelőségének megbízásából, a tanoncleventék az egyesület vezető főoktatójának összeállítása és vezetése mellett, 2 órás levente-mintafoglalkozást mutatnak be.

2. Az országos iparostanonciskolai kiállítás levente részének szükséges feliratait nyomdásztanonc-leventék készítik el. Ugyancsak a fenti kiállításra, a szobrászleventék a VII. kerületi Horthy Miklós-céllövő és sportpálya kibebírt gipszmodelljét készítik el.

3. A június 3-án, Budapesten rendezendő tornászvilágbajnokságon az egyesületből 400 levente 3 mozgásos tornagyakorlatot mutat be (zenére).

4. A különféle sportszaktanfolyamokra jelentkezett és megfelelő speciális kiképzést nyert leventék a tavaszi leventeversenyeken indulnak.

D) Építő, lakatos és bádogos iparostanonciskola.

(VII., Dohány-utca 65.)

a) Az iskola létesítése.

A VII., Dohány-utcai iskolaépületben 1933. szeptember 1-én nyílt meg a székesfővárosi önálló iparostanonciskola. Ebben az iskolában az összes kőművesek, a kőfaragók, — kivéve azokat, akik a téli tanfolyamra járnak — valamint a lakatos- és bádogostanoncok elhelyezést nyertek.

A tanítási munka megkezdése előtt szükségesnek mutatkozott az épület megfelelő átalakítása és tanműhelyek létesítése. Ezek az átalakítások a célnak megfelelően sikeresen megtörténtek. A beírások eredménye meglepő volt, mert már a tanév első részében beírt tanulók száma meghaladta az 1200 főt, az év végéig pedig összesen 1333 tanonc iratkozott be. Ez a létszám a mindössze 10 tanteremből álló iskolánál igen tekintélyesnek mondható. A beírások eredménye lehetővé tette, hogy az iskola minden szakmának külön osztályt nyisson. Az iskolában ennél fogva 4 építő, 2 üveges, 19 lakatos és 10 bádogos osztály állott fenn, melyek az összpontosítás folytán a következő iskolákból kerültek ki:

- I., Attila-utcai építő, bádogos,
- II., Margit-körúti lakatos,
- VI., Gömb-utcai lakatos,
- VI., Nagymező-utcai bádogos,
- VII., Kazinczy-utcai üveges,
- IX., Bakáts-téri lakatos, építőipari tanonciskolából.

A tanítás felváltva történik, mégpedig hetenkint félnap délelőtt, félnap délután. Az iskolában ennél fogva váltott csoportokban reggel 8-tól este 7 óráig folyik a tanítás. A délelőtti tanításnak ebben az iskolában is sok előnyét tapasztalták, mert a tanulók hazulról jövőt tiszták és megjelenésük is pontosabb.

Az iskolák összevonása a szakirányú oktatás fejlődése szempontjából nagy előnnyel jár, mert az eddig szétszórta s nagy költséget és áldozatot igénylő iskolai szertárak anyaga együtt van, kiegészítésük olcsóbban biztosítható, tehát felszerelésük gazdagabb lehet. Az iskolákból összegyűjtött múzeumi, szertári felszerelések a bemutatás tanulmányi eredményeit fokozottabban biztosították, a különböző körzetekből kikerülő tanoncok műhelyéletükből vett észrevételeiket kölcsönösen kicserélhetik s így ismereteik, látókörük, összehasonlító és ítélőképességük helyesen fejlődik. A szak tárgyak előadásakor a tanulók műhelymegfigyeléseiből a kisebb nivójú műhelyek tanulói is értékes és tanulságos okulást kaphatnak.

b) Épület és felszerelés.

Az épület, melyben az önálló iparostanonciskola elhelyezést nyert, még a 80-as évek elején épült és pedig nem iskolai célra. Az épületben jelenleg 5 rajzterem, 4 elméleti terem és egy fizikai előadóterem áll rendelkezésre. A rajztermek asztalokkal és támlásszékekkel, az elméleti tanterem pedig megfelelő méretű padokkal vannak felszerelve. A termek kisebb méretűek, nagyjából hajópadlóval és csak kis részben vannak parkettával ellátva. A nyitott folyosó is súlyos hátránya az egyébként sem korszerű

épületnek. A nyitott folyosóra való tekintettel történt a ruhafogasoknak az osztályokban való elhelyezése is.

Az iskola hivatalos helyiségei: 1 igazgatói, 1 helyettes-igazgatói és 1 tantestületi szoba. Ezenkívül fizikai szertár és könyvtárszoba áll az oktatás szolgálatában, de műszaki irodának helyszüke miatt már nem jutott megfelelő helyiség. Megemlíthető végül az orvosi rendelő, melyben az iskola-orvos mellett iskolanővér működik.

Sajnálatos körülmény, hogy az iskola műhelyfelszereléssel eddig még nincs ellátva. A műhelyek berendezése részben most van folyamatban. Ezidőszerint kőműves és üveges munkaterem, kovácműhely, továbbá lakatos- és bádogosműhely áll rendelkezésre.

A felszerelés kérdésével kapcsolatban megemlíthető, hogy a földrajz és történelem tanítására 19 darab térkép és egy földgömb, a természettan tanítására pedig 143 darab különféle kísérleti eszköz szolgál. Ennek a felszerelésnek további szaporításáról hasonlóképpen gondoskodás történt. A szemléltető vegytan tanításhoz 130 féle vegyszerrel rendelkezik az iskola. Ezenkívül normál ásványgyűjtemény és az elektrotechnika tanításához 91 darab műszer, a rajztanításhoz 62 darab faminta, 14 darab szelvény, csavar és csavarkötés, szeg és ék, különböző csőkötések, rugók, körzők, modellek állnak a tanulóknak szakmájuk szerint rendelkezésre. A tanulók szórakoztatására 162 darab különféle ifjúsági könyv, valamint különböző szórakoztató játékok szolgálnak. Ezt célozza a tanulók által alapított sakkkör is.

A tantestület szakszerű tudásának a kimélyítésére a 123 kötetből álló tanári könyvtár szolgál.

c) A tanulók statisztikája.

Az év folyamán beírt tanulók száma — miként már említettük — 1333 volt, melyből a tanév befejezése előtt 364 tanuló időközben kimaradt vagy felszabadult. Az évvégi létszám (969 tanulóval) még így is erősen megközelítette az ezer főt.

Szakmák szerint a tanulók között a legnagyobb számmal a lakatosok szerepelnek, akiknek létszáma az év végén 482 főből állott. Ez a szakma tehát az iskola összes tanulólétszámának csaknem felét (49.7%) foglalja magában. Ezután a bádogosok csoportja következik 283 főnyi létszámmal (29.2%), míg az építők 150 főt (15.5%), az üvegesek pedig 54 főt (5.6%) számlálnak. Ami a tanulók előképzettségét illeti, sajnálatos körülmény, hogy épen ennél az iskolánál kerülnek a tanoncok a legkisebb tanultsággal a pályára. Ez okból a tanulmányi eredmény biztosítása is sokkal nehezebb, mert nemcsak iskolai tanulmányaik tekintetében állanak alacsonyabb fokon, hanem más iparostanoncokkal szemben jóval szegényebb környezetből kerülnek

az iskolába, ami a tanulmányi előmenetel szempontjából szintén káros körülmény. Az 1933/34. tanévben végzett évközi összeírás szerint a tanulók 14·7%-a az elemi iskola I—IV. osztályát végezte el, V—VI. osztályú elemi iskolai végzettséggel vagy ennek megfelelő előtanulmányokkal a tanoncok 56·5%-a rendelkezik, míg a középiskola III—IV. osztályát 28·2%, ennél többet pedig csak 0·6% végzett.

A tanulók vallás és életkor szerinti megoszlását az alábbi adatok mutatják be.

	A tanulók száma	
	abszolút számban	százalékban
a) Hitfelekezet szerint :		
Római katolikus	681	70·3
Ágostai evangélikus	50	5·2
Református	170	17·5
Izraelita	50	5·2
Egyéb	18	1·8
Összesen	969	100·0
b) Életkor szerint :		
13 éves	6	0·6
14 «	92	9·5
15 «	143	14·8
16 «	166	17·1
17 «	154	15·9
18 «	135	13·9
19 «	102	10·5
20 «	171	17·7
Összesen	969	100·0

A tanulók 97·9%-a magyar anyanyelvű volt.

Azok az adatok, melyek a tanulók szüleinek foglalkozására vonatkoznak, szintén az előképzettségükről és származásukról mondottakat erősítik meg. Az összlétszámnak több mint egyharmad része (33·8%) ipari munkás vagy napszámos gyermeke. Egyéb altiszt vagy napszámos további 32%-ot tesz ki. Ennélfogva a magasabb társadalmi rétegekre aránylag kevés tanuló jut. Feltűnően alacsony arányban szerepelnek a tanulók szülei között az önálló iparosok. Ennek a csoportnak 7·9%-os aránya mélyen alatta áll más tanonciskolák adatainak. Érdeemes megemlíteni, hogy pl. a díszítő- és sokszorosítóipari tanonciskolánál az önálló iparosszülők aránya 16·8%-ot tesz ki. Visszatérve a Dohány-utcai iskola adataira, megemlíthető, hogy az önálló kereskedők 2·7%, köztisztviselők és szabadfoglalkozásúak 2·9%, magántisztviselők 2·3%, önálló őstermelő 3·1%, nyugdíjasok pedig 5·0% erejéig részesednek a tanulók szüleinek foglalkozási megoszlásában.

Az 1933/34. tanévben 89 tanuló nyert felmentést, legnagyobbbrészt nagykorúsága miatt. A tanulmányi eredmény a fentebb említett körülmények ellenére kielégítő volt, amennyiben mindössze 68 tanuló utasított ismétlésre,

85 nem volt osztályozható, míg a létszám 84,2%-a sikerrel végzett. Mulasztás tekintetében a tanulók nem múlták felül az átlagos viszonyokat. A 26.899 mulasztott óra közül 9694 óra, vagyis 36,0% volt igazolatlan mulasztás. Egy tanulóra tehát 28 mulasztott óra jut az egész év folyamán. Megállapítást nyert, hogy a délutániak mulasztása sokkal nagyobb mérvű, mint azoké, akik délelőtt látogatják az iskolát. Ennek oka abban keresendő, hogy a délelőtt be nem fejezett munka miatt a mesterek továbbra is ott tartják a tanoncokat és így a délutáni tanítást csak késve vagy egyáltalában nem látogatják. Az igazolatlanul mulasztók szükség szerint megintettek, sőt indokolt esetben feljelentést is tett az iskola a mesterek ellen tanoncaik hanyag iskoláztatása miatt. A mulasztások miatt 774 intő és 164 feljelentés küldetett a mesterek ellen.

A tanulók legnagyobb részét az iskola látta el ingyen tankönyvekkel és rajzszerekkel.

d) Tanítótestület, tanterv és tananyag.

Az iskola vezetését az igazgató az igazgatóhelyettes közreműködésével látja el. A tantestület 16 tagból áll. Ezek között a 14 beválasztott rendes tanerő mellett 1 ideiglenes és 1 beosztott tanerő foglal helyett. A tantestületi tagok heti óráinak száma 20, kik ezen felül egyéb tisztségeket és a műhely felállításával kapcsolatosan a különböző szakmunkákat is ellátják.

A tanítótestület a műhelygyakorlat kiépítésével, a pályaválasztás helyes irányításával, a pszichotechnikai vizsgálatok bevezetésével és hasonló kérdésekkel foglalkozott. A testület munkája arra is kiterjeszkedett, hogy az ipari pályákat a szülők és a nagyközönség előtt gyakorlati ismertetésben részesítse.

A központosítással kapcsolatban szükségessé vált a párhuzamos osztályok egységes tanmeneteinek elkészítése, főleg a könyvvitelre és technológiára vonatkozólag. E tanmenetek a tantestületi értekezleten letárgyaltattak és sokszorosításuk e sorok megírása idején folyamatban van. Ugyancsak készülnek az elméleti tárgyak tanmenetei, valamint a rajztanmenetek is.

Gyakorlati (műhely-) oktatás az 1933/34. tanévben még nem volt, a műhelyek felszerelése azonban folyamatba tétetett.

Kívánatos volna a műhelygyakorlati órák mielőbbi rendszeres biztosítása. A heti ötórás tanítás keretébe szorított műhelygyakorlati órák száma kevés, legfeljebb gyakorlati bemutatásokra szorítkozhatnak, nem pedig egyéni műhelygyakorlatra. Így a műhelyoktatás oly mérvű kiépítésére van szükség, hogy a tanulók ne csak a kézügyesség és ipari gyakorlati fogások kiképzésében részesüljenek, hanem mindazon új gépekkel és eszközökkel, valamint szerszámokkal megismerkedjenek, melyeket esetleg a műhelyekben nincs alkalmuk és módjuk megismerni. A műhelygyakorlat

igazi célja a modern technikai felszerelések bemutatásában áll. Kívánatos volna a számtani és könyvviteli óráknak célszerű elosztása is.

A rajzoktatás az első osztályban az összes szakoknál egyöntetűen a síkmértan és szabadkézi rajztanításban merül ki, ami a tanulók hiányos előképzettségének a következménye. A szakoktatás csak a második osztállynál veszi kezdetét. A harmadik osztály második felében és a negyedik osztályban azután a tanulók már méretezés utáni modellrajzokat készítenek, míg az építők és üvegesek a különböző stílusok megismertetésén kívül a kötések és boltívek készítése terén is szakszerű kiképzésben részesülnek. Az egyes szakok technológiai tanmenetének összeállítása, valamint a költségvetési keretek tervszerű előkészítése most van folyamatban.

e) A tanulók szellemi, erkölcsi és testi nevelése.

A tanulók tudását iskolánkívüli előadásokkal, tanulmányi kirándulásokkal és színházi előadásokkal is bővítették. E célból 280 vetítettképes előadást és szakmák szerint különböző előadásokat tartottak részükre. Tanulmányi kirándulás keretében megtekintették a »Világítástechnikai kiállítást«, a műhely helyes megvilágítására vonatkozó ismeretek terjesztése céljából. Megtekintették továbbá a nemzeti munkahéttel kapcsolatban az Iparcsarnokot, egy csoport megtekintette a Felten-kábelgyárat, végül meglátogatták a Dunántúli Villamossági Rt. bányai erőműtelepét.

Az ifjúsági egyesület működése mintaszerű. Munkaprogramja három részre tagozódik: játék, ifjúsági előadások és iskolánkívüli népművelési előadások rendezése. A játékorákon sakk, dominó és egyéb társasjátékok szoktatják rá a tanulókat a csendes szórakozások örömeire. Az ifjúsági előadások száma 50 volt. Tárgyuk irodalmi, történelmi, művészeti, egészségügyi és technikai. Az iskolánkívüli népművelési előadássorozat keretében 30 előadást tartottak a tanulók számára.

f) A leventeegyesület.

A székesfővárosnak VII., Dohány-utca 65. sz. alatt 1933. év szeptemberében alakult meg — sorrendben — a harmadik önálló iparostanonciskolája. Ezzel egyidejűleg jött létre az intézet leventeegyesülete, VII. 9. L. E. elnevezés alatt.

Nagy feladat elé állította az oktatókat a szervezés munkája, amennyiben körülbelül 1200 levente került beszerzés alá, ezeket kellett kihallgatni és személyi adataikat felvenni. De ennél még nagyobb feladat volt az oktatás helyének a kérdését megoldani, mert az iskola épületében tornaterem vagy megfelelő nagyobb terem nem állt rendelkezésre.

Eleinte kénytelenek voltak az oktatást az udvarban megtartani. Ez a megoldás természetesen csak a rossz idő beálltaig volt elfogadható. Idő-

közben azonban a polgármesteri VII. ügyosztály három iskolának, úgymint a Hernád-utcai, Barcsay-utcai és Dob-utcai iskolának a tornatermét az egyesület számára átengedte.

Az oktatás idejének megállapításánál a szokásos esti órák mellett bevezették a déli foglalkozási órát is. Tették ezt azért, hogy az intézettől távol lakó leventéknek ne kelljen az esti tíz óra utáni kapupénzt fizetniük. A leventéknek ez a csoportja a délelőtti tanítás után, 12—14 óráig, a közelben lakók csoportja pedig az esti tanítás után, 19—21 óráig vesz részt az oktatásban.

Ez az újítás a leventék körében nagy tetszésre talált, a munkaadók egy része azonban kifogásolta, hogy a leventeoktatás két óráját a tanonc esti szabad ideje helyett a napközi munkaidőből vonják el. Ennek következtében fentemlített újítás kedvező esélyét nem sikerült a távol lakó leventék teljes egészének biztosítani, hanem azokat a tanoncokat, kiknek mestere nem karolta fel a humánus intézkedést, az esti órákra kellett beosztani.

Az 1200 levente beosztása a következőképpen alakult:

A déli órákra négy szakasz nyert beosztást, körülbelül 200 főnyi létszámmal. E csoport foglalkozási helye a Hernád-utcai iskola tornaterme volt. Az esti órákra kilenc szakasz alakult, ebből öt szakasz körülbelül 300 főnyi, négy szakasz körülbelül 240 főnyi létszámmal. Ezt a kilenc szakaszt két csoportra kellett osztani, egyik csoport foglalkozási helye a Barcsay-utcai, a másik csoporté pedig a Dob-utcai iskola tornaterme lett.

Mivel beszervezéskor — kihallgatásuk alkalmával — a leventék egy része annak a kívánságának adott kifejezést, hogy vasárnap szeretne járni foglalkozásra, egy szakaszt beosztottak vasárnapra, déli foglalkozással. Ide azonban csak a VII. kerületben lakók jártak.

Sok akadály és nehézség leküzdése után indult meg a leventék oktatása körülbelül 800 leventével és 30 segédoktatóval.

A foglalkozásokon való pontos megjelenés teljesen kielégítő, a mulasztók számaránya 6·7%-ra szállt le. Igen sok esetben a megjelenés 100%-os. Ezt a kedvező eredményt az oktatóknak az iskola tanári karával való együttműködése eredményezte.

A leventék kiképzési foka, főleg pedig fegyelmezettsége, a foglalkozási év elején igen sok kívánnivalót hagyott maga után, mert a leventék iskolai előképzettsége a négy elemitől az öt középiskoláig változik. A tanoncok foglalkozási ág szerint sem alkotnak egységes csoportot, vannak közöttük lakatosok, bádogosok, üvegesek és építők (kőművesek). Az is hátrányos körülmény, hogy a leventék nagy százaléka a foglalkozási év keretén belül lépett be a leventeegyesületbe.

Céltudatos munka árán mindazonáltal odáig jutottunk, hogy a VII. 9. Leventeegyesület nemcsak számszerűleg, hanem szervezetileg és kiképzési fokát illetőleg is megalakult.

Tekintettel kell lenni arra is, hogy azok, akik az egyes sportágakban kiváltak, kiképzésben és megfelelő szakoktatásban részesüljenek. Így a VII. kerületi testnevelési vezetőség által felállított boxtanfolyamra 26, birkózótanfolyamra 12, atlétikai tanfolyamra 6, szertorna-tanfolyamra 5, lövésztanfolyamra 3, turisztikai tanfolyamra 3, kultúrtanfolyamra 4, úszótanfolyamra 3, zenekarba 2 és segédoktatói szaktanfolyamra 25 levante vezényeltetett. Összesen tehát 79 leventének nyílt alkalma különösebb képességének kifejllesztésére.

Azokat a leventéket, akik testi vagy szervi hibában szenvednek, az iskolaorvos és a kerületi tisztiorvos vizsgálata után a foglalkozás gyakorlati oktatása alól felmentették és a kerület keretein belül felállított egészségügyi tanfolyamra vezényelték.

Ez az ifjúsági egyesület megszervezve, megerősödve él és működik, habár még nem mutatott fel — az idő rövidsége miatt még nem is mutatott fel — különösebb sikert. A testnevelési felügyelőség és a testnevelési vezetőség jóvoltából az 1933. év karácsonyán igen szép és főleg hasznos dolgokat kaptak a leventék ajándékba. Így három öltöny leventeruhát, harminc rend fehérneműt, hat pár cipőt és negyven darab élelmicikkekből álló szeretetadománycsomagot. Ezek az ajándékok a leventék között anyagi helyzetük szerint osztattak ki.

Az oktatók minden tudásukkal és igyekezetükkel azon vannak, hogy a nevelésükre bízott leventéknek megadják a kellő alapot ahhoz, hogy majdan a magyar hazának és a magyar társadalomnak ép testtel, hazafias szellemmel és tiszta erkölccsel rendelkező polgárai lehessenek.

II. A nem önálló székesfővárosi iparostanonciskolák.

A) A nem önálló fiúiparostanonciskolák.

a) Az iskolák megoszlása szakirány szerint.

A székesfőváros területén jelenleg működő 18 fiúiparostanonciskola közül még csak 4 rendelkezik önálló épülettel, míg 14 más iskolákkal közös épületben nyer elhelyezést. Ezek közül 6 tanonciskola polgári fiúiskolában, 8 pedig elemi iskolában végzi — csak délutáni tanítással — nehéz munkáját.

Eltekintve attól, hogy az elemi és polgári iskolai tantermek berendezése, valamint szertáraik felszerelése a legtöbb esetben nem felel meg a tanonciskola követelményeinek s így a tanítás eredményes támogatója nem is lehet, a tantermeknek, felszerelési tárgyaknak és szertáraknak két egymástól független iskola által való közös használata igen sok surlódásra ad alkalmat, különösen a legnagyobb gondosság és elővigyázat mellett is előálló károk felelősségének megállapítása tekintetében.

A 14 nem önálló fiútanonciskola összesen 99 osztálytermet és 6 rajztermet használ. Előbbiek felerészben 50—60 m², felerészben 60—80 m² méretűek, padozatuk legnagyobb részét hajópadló, de van 8 parkettás és 31 modern hézagmentes, linoleumburkolású tanterem is.

A nem önálló fiútanonciskolák szakirány szerint való megoszlását és az évvégi tanulólétszámot az alábbi táblázat mutatja be :

1.	II., Medve-u. 5—7. Általános, sütő, pék, molnár és húsipari	167	tanuló
2.	IV., Cukor-u. 6. Bőrdíszműves, bőrdöngős, cipész, kesztyűs és könyvkötő	539	«
3.	V., Honvéd-u. 27. Cukrász, pék, sütő, molnár	351	«
4.	V., Sziget-u. 8—10. Borbély és fodrász	459	«
5.	VI., Érsek-u. 4. Férfiszabó és női szabó és süketnéma	335	«
6.	VII., Kazinczy-u. 23. Faipari	311	«
7.	VII., Órnagy-u. 5—7. Általános, géplakatos, lakatos, faipari és kovács	190	«
8.	VIII., Bezerédi-u. 16/a. Általános, kötő-szövő, szabó, kalapos és sapkás	396	«
9.	VIII., Madách-u. 31. Hentes és mészáros	303	«
10.	VIII., Német-u. 44. Építőipari (téli)	135	«
11.	VIII., Német-u. 44. Szűcsipari (tavaszi)	119	«
12.	IX., Knézits-u. 17. Fogtechnikus, réz- és bronzműves	330	«
13.	IX., Ranolder-u. 22. Borbély és fodrász	411	«
14.	X., Szent László-tér 34. Általános, faipari, géplakatos, lakatos és kovács	252	«

A szakirányú iskolák elhelyezését és egyesek tanítási rendszerét különleges körülmények indokolják. Ezek az alábbiakban részletezendő körülmények teszik szükségessé, hogy a VII., Őrnagy-utcai és a X., Szent László-téri iskolák általános, továbbá fa- és fémipari szakirányúak legyenek, holott a főváros területén kizárólagos faipari tanonciskola (VII., Kazinczy-utca 23.), továbbá önálló lakatos és kovács (VII., Dohány-utca 65.) és önálló géplakatos (VI., Bajnok-utca 18.) szakirányú iskola áll fenn, a VIII., Bezerédi-utca 16/a. szám alatti iskola pedig általános irányú.

A Szent László-téri iskolának a jelzett keretek között való fenntartását az a körülmény teszi indokolttá, hogy a X. kerület (Kőbánya) a főváros belső részétől annyira távol esik, hogy a tanulóknak 6—8 km utat kellene megtenniök, míg a belterületeken levő iskolákba eljutnának. Ezért célszerűbbnek mutatkozik Kőbánya részére egy, az összes szakmabeli tanulókat magában foglaló külön iskola fenntartása, bár ennek az iskolának az összes tanulólétszáma csak 252 főt tesz ki. Hasonló a helyzet a VII., Őrnagy-utcai iskolánál is, amely a kerületi mesterek tanoncainak ad hajlékot s ennek a 190 főnyi tanulólétszámmal rendelkező iskolának a fenntartása is csak a kivételes körülményekkel indokolható.

Egész különleges a VIII., Német-utcai iparostanonciskola rendszere. Itt a kora tavasztól késő ősziig dolgozó építőipari, valamint az ősztől tavaszig foglalkoztatott szűcsipari tanulók oktatása felváltva folyik. Ezeknek az ipari ágaknak idényszerű foglalkoztatásához mérten az építőipari tanoncok oktatása télen, november 1-től február 28-ig, a szűcsöké pedig tavasszal, március 1-től június 30-ig történik. A megrövidített szorgalmi időnek megfelelően azonban a tanítás naponként történik, úgyhogy a heti óraszám 22 órát tesz ki.

Megemlítendő továbbá, hogy a főváros területén két borbély-fodrász szakirányú iskola működik, mégpedig egy az északi és egy a déli kerületek tanulói számára. Összevonásuk nagy létszámuk miatt csak önálló épületben volna lehetséges. E két tanonciskolának évvégi tanulólétszáma ugyanis az 1933—34. tanévben 459, illetve 411 volt.

Az élelmiszeriparhoz tartozó tanulók oktatása szintén megoszlik. A budai oldal sütő-, pék-, molnár-, hentes- és mészárosstanulói a II., Medve-utcai iskolában nyernek elhelyezést, míg a pesti oldalon a hentesek és mészárosok részére külön iskola áll fenn; a sütő-, pék- és molnártanoncok pedig a cukrászokkal együtt az V., Honvéd-utca 27. számú iskolában nyernek kiképzést.

A szabótanoncok nagyobb része a kizárólag szabó szakirányú VI., Érsek-utca 4. számú iskolában, míg kisebb részük a kötő-szövő, kalapos és sapkás tanulókkal együtt a VIII., Bezerédi-utcai iskolában részesül oktatásban. A székesfőváros összes fogtechnikus és bőripari tanulói részére már egy-egy kizárólag szakmájuknak megfelelő iskola áll rendelkezésre.

Az azonos szakmákhoz tartozó tanulóknak 2—3 iskola közötti megosztása nagy akadálya az egyöntetű oktatásnak: a további fokozatos összevonásokkal elérhető lesz szakmánként egy-egy központi s a kor igényeit kielégítő kiképzést nyújtó iskola létesítése.

b) A nem önálló fiúiparostanonciskolák általános adatai.

Az 1933—34. tanévben a nem önálló fiúiparostanonciskolákba együttvéve 5993 tanuló iratkozott be. Az év folyamán felszabadult és ki-maradt tanulók száma 1695 volt, úgyhogy az évvégi létszám 4298 főt tett ki. Anyanyelvük csaknem kizárólag magyar, úgyhogy 99·0%-nyi magyar anyanyelvű tanulóval szemben mindössze 1·0% volt idegen anyanyelvű. A tanulók életkoráról az alábbi kimutatás nyújt tájékoztatást.

Életkor	Tanulók száma	
	absz. számban	%-ban
12 éves	4	0·1
13 «	52	1·2
14 «	525	12·2
15 «	643	15·0
16 «	857	19·9
17 «	771	17·9
18 «	579	13·5
19 «	418	9·7
20 «	215	5·0
21 «	104	2·4
22 «	45	1·1
23 «	25	0·6
24 «	13	0·3
25 éves és ennél idősebb	47	1·1

Ha a tanulók egyes szakmák között való korszerinti megoszlását vizsgáljuk, azt találjuk, hogy az egész fiatal, 13—14 éves tanulók a borbély-fodrász-, szabó- és cipőiparban helyezkednek el. A sütőiparban, valamint az építőiparban viszont ezek az egész fiatal korosztályok már a foglalkozások jellegénél fogva is igen csekély számmal fordulnak elő. Utóbbiak még a 15 és 16 évesek között is egészen csekély arányszámmal szerepelnek. Ugyan-ezek az iparágak természetesen kitűnnek a magasabb korosztályokba tartozó tanulók nagy száma által. Így az építőipari tanoncoknak csaknem fele (48·9%-a) 20 éves vagy ennél idősebb. A szabók, szűcsök, fogtechnikusok, továbbá a borbélyok és fodrászok viszont igen csekély számmal találhatók meg ezekben a magasabb életévekben. A szabóipari tanulók pl. kifejezetten a 14—17 évesek közül kerülnek ki. A nagy korkülönbség egyébként, melynek folytán 12 éves tanoncok mellett 24 évnél idősebbek is nem csekély számban látogatják az iskolát, kétségtelenül súlyos feladatok elé állítják az oktatói kart.

Vallásra nézve az összes tanulók 69·6%-a római katolikus, 12·9%-a református, 4·7%-a ág. evangélikus, 10·7%-a izraelita és 2·1%-a egyéb vallású.

Ha a tanulók iskolai előképzettségét vizsgáljuk, azt látjuk, hogy:

1—4 elemi	végzett az összes tanulók ..	12·3%-a
5—6 « vagy 1—2 középiskolát	« « « ..	46·8%-a
3—4 középiskolát	« « « ..	35·8%-a
5—6 «	« « « ..	2·0%-a
7—8 «	« « « ..	1·3%-a
ennél többet	« « « ..	1·8%-a

Az egyes szakmák tanulóinak iskolai végzettségét összehasonlítva megállapíthatjuk, hogy az 1—4 elemi végzett tanulók száma a legnagyobb a szabó-, pék- és molnár tanoncok között. Az általános irányú iskolák tanulóinak, valamint a hentes-, mészáros-, bőr- és faipari tanoncoknak átlag 70%-a 5—6 elemi, vagy 1—2 középiskolát végzett, a fémipari tanulók közel 50%-ban 3—4 középiskolai végzettséggel rendelkeznek, míg a fogtechnikusoknak több mint 80%-a 4 középiskolával szerződik tanoncnak. 5—6 középiskolai végzettséget még szórványosan (1—2%) minden iparágban találunk, de 7—8 középiskolát végzett már a borbély-fodrász-, szabó-, sütő-, pék-, molnár- és faipari tanoncok között egyáltalában nem akad. A cukrászok között viszont nagy számban vannak 5—6, sőt 7—8 középiskolát végzettek és érettségizettek is. Érdekes, hogy érettségénél magasabb képzettségű tanulót kizárólag a cukrászok közt találunk. Feltűnő a hentes-, mészáros- és építőipari tanulók képzettség szerinti összetétele. Míg egyrészt a legnagyobb részük csak 5—6 elemi vagy 1—2 középiskolai végzettséget tud felmutatni, másrészt itt találjuk a legtöbb 5—8 középiskolát végzett tanulót.

Az iskolai előképzettséggel összefügg a tanulmányi eredmény. Átlagban a tanulók 78·3%-a megfelel a követelményeknek, 13·2%-a nem felel meg, s 8·5% pedig mulasztásai vagy késői beiratkozása miatt nem osztályozható. Ha ezen átlagszámok összetevőit keressük, azt találjuk, hogy a legjobb tanulmányi eredmény a tavaszi szűcsipari, valamint a téli időszakban működő építőipari tanonciskolában van, ahol a tanulóknak mindössze 4·2, illetve 4·4%-a mutat fel nem kielégítő eredményt, nem osztályozható tanuló pedig nem fordul elő. Utánuk a cukrász és a hentes-mészáros tanulók következnek 90%, illetve 83% kielégítő eredménnyel, majd a sorrendben a következő helyeket a bőr- (77%), szabó (75%), fémipari (68%) és faipari tanulók (65%) foglalják el. Legkedvezőtlenebb a tanulmányi eredmény a borbélyoknál, ahol a tanulóknak 21·8%-a ismétlésre utasított. Látszólag kedvezőtlen a helyzet a fogtechnikusoknál, ahol a létszámnak mindössze 60%-a ért el megfelelő eredményt. Ennek oka azonban abban keresendő, hogy elbírálásuknál — épen magasabb előképzettségük miatt — szigorúbb mérték érvényesül.

Ami az iskolai mulasztások mérvét illeti, az 1933—34. tanévben 75.848 igazolt, 46.278 igazolatlan, összesen 122.126 órát mulasztottak a tanulók. Ebből — az évvégi létszám alapján számítva — egy tanulóra átlag 17.6 igazolt, 10.8 igazolatlan, összesen 28.4 óra esik. Ha figyelembe vesszük, hogy a mulasztások arányát néhány notórius mulasztó erősen lerontja, ez az eredmény kielégítőnek mondható. Legnagyobb a mulasztás a borbély-fodrász tanulóknál, ahol egy növendékre 16.3 igazolt, 17.3 igazolatlan, összesen 33.6 óra esik, legkisebb az általános, fa- és fémipari iskolákban, ahol egy tanonc átlag 14.5 igazolt és 5.8 igazolatlan órát mulaszt.

Igen érdekes tanulságot rejt magában a tanulók szüleinek foglalkozási statisztikája. Erre a kérdésre az egyes iskolák tárgyalásánál egyenkint is kiterjeszkedünk s így e helyütt csak a főbb összefoglaló jellemvonásokat emeljük ki.

Az alábbi táblázatból kitűnik, hogy az egyes ipari szakmák között a társadalmi eredet szempontjából nagy különbségek vannak. A köz- és magántisztviselők elsősorban a magasabb szellemi munkát igénylő ipari pályára küldik gyermekeiket. Ezért a köztisztviselők gyermekeinek aránya az átlagos 2.3%-kal szemben a fogtechnikusok körében 7.9%, a szűcsöknél pedig 3.4%-ot ér el. Hasonló a helyzet a magántisztviselőknél is, akik e két iparágnál 5.5, illetve 3.4%-os arányban fordulnak elő, az átlagos 1.6%-kal szemben. A borbélyok és fodrászok körében, valamint az általános fa- és fémipari iskoláknál viszont a tisztviselők gyermekeinek aránya igen alacsony. Hasonló a helyzet a szabóiparban is.

Igen jellemző tünet, hogy az őstermelők gyermekei főként az élelmezési iparban találhatók. Míg általánosságban a tanonciskolai létszámnak mindössze 3.6%-a származik őstermelő családból, addig a Medve-utcai iskolában 14.4%-ra, a Honvéd-utcai iskolában 12.3%-ra, a Madách-utcai iskolában pedig 8.9%-ra emelkedik az arányszámuk. Mindezek az iskolák sütő, pék, cukrász, hentes és mészáros szakirányúak. Ugyancsak a sütő- és hentesiparban, majd még nagyobb mértékben a szabó- és építőiparban találjuk meg az önálló iparosok gyermekeit. Utóbbi két iparágban 25.4, illetve 22.2%-ot mutatnak, vagyis itt a tanuló létszámnak körülbelül $\frac{1}{4}$ része önálló kisiparos családból származik. Vannak ezzel szemben más iskolák — pl. az Őrnagy-utcai általános fa- és fémipari, valamint a Kazinczy-utcai faipari tanonciskola —, ahol az önálló iparosok az összlétszámnak egytizedrészét sem érik el.

Az önálló kereskedők aránylag kisebb szerepet töltenek be a tanoncok szüleinek foglalkozási statisztikájában, amennyiben általánosságban az összlétszámnak mindössze 4%-át képviselik. Arányszámuk csak azokban az iparágban emelkedik magasabbra, amelyek a ruházati szakmába tartoznak vagy azzal közelebbi kapcsolatban állnak. Az Érsek-utcai szabó szakirányú

iskolában 6·0%-os, a Bezerédi-utcai iskolában, amely a szabó, kalapos, kötő-szövő stb. iparágakat foglalja magában 8·1%-os, a szücsipari tanonciskolában pedig 8·4%-os arányban találjuk meg az önálló kereskedők gyermekeit.

A munkások, altisztek és egyéb segédszemélyzet csoportja a tanoncok származásánál a legnagyobb szerepet tölti be. Általánosságban a tanonciskolák létszámának több mint hattizedrésze, pontosan 61·7%-a ebből a csoportból származik. Mindössze két olyan iskola található, melynél a segédszemélyzet a létszám 50%-át nem éri el. A szücsök között ugyanis e társadalmi osztályhoz tartozó gyermekek 47·8%, az Érsek-utcai szabó szakirányú tanonciskolánál pedig 45·4% erejéig részesednek. Ezzel szemben négy olyan tanonciskola működik a fővárosban, melynél a munkáscsaládok gyermekei a 70%-os arányt is meghaladják. Ezek az Őrnagy-utcai, Bezerédi-utcai és Szent László-téri, továbbá Kazinczy-utcai tanonciskolák. Mindezek az iskolák általános, fa- és fémipari szakirányokat foglalnak magukban.

A kérdés részletesebb megvilágítás céljából az alábbi tábla a tanulók százalékos megoszlására vonatkozó adatokat iskolák, illetve szakirányok szerint is bemutatja :

Az iskola szakiránya	A szülők foglalkozása %-ban										
	Köztestviselő és szabadfoglalkozási	Magán-tisztviselő	Önálló					Munkás, altiszt és egyéb segédszemélyzet	Nyugdíjas vagy-onából élő	Egyéb foglalkozási	Összesen
			őstermelő	iparos	kereskedő	közlekedési vállalkozó					
1. Sütő, pék, molnár, mészáros hentes	2·4	—	14·4	19·1	4·8	—	50·9	1·2	7·2	100·0	
2. Bőripar	2·0	2·4	3·0	14·7	4·6	0·2	61·8	4·4	6·9	100·0	
3. Cukrász, sütő	2·3	3·1	12·3	12·5	2·6	—	51·6	3·1	12·5	100·0	
4. Borbély-fodrász	1·7	1·5	0·2	18·7	3·1	—	62·6	3·3	8·9	100·0	
5. Férfi-, női szabó	1·8	0·6	6·2	25·4	6·0	0·3	45·4	3·0	11·3	100·0	
6. Faipar	1·6	1·0	1·9	9·3	0·3	—	77·9	1·6	6·4	100·0	
7. Általános, fa- és fémipar ..	1·6	0·5	1·6	6·3	4·2	0·5	74·2	6·9	4·2	100·0	
8. Általános, kötő-szövő, sapkás kalapos	2·5	—	—	14·9	8·1	—	71·2	3·3	—	100·0	
9. Hentes-mészáros	2·0	0·7	8·9	13·2	3·0	—	67·9	3·0	1·3	100·0	
10. Építőipar	1·5	3·0	3·7	22·2	1·5	0·7	53·4	0·7	13·3	100·0	
11. Szücs	3·4	3·4	1·7	16·0	8·4	—	47·8	0·8	18·5	100·0	
12. Fogtechnikus, réz-, bronzműves	7·9	5·5	0·9	15·5	3·9	—	52·7	5·1	8·5	100·0	
13. Borbély-fodrász	1·2	1·5	0·7	12·6	4·9	0·5	61·4	3·6	13·6	100·0	
14. Általános, fa- és fémipar	0·8	—	1·2	10·3	—	—	72·6	2·4	12·7	100·0	
Együtt	2·3	1·6	3·6	15·0	4·0	0·1	61·7	3·3	8·4	100·0	

A munkások, altisztek és egyéb segédszemélyzet csoportját a következő oldalon levő táblázat további részletezésben tagolja szét :

Az iskola szakiránya	A szülők foglalkozása %-ban						
	Inari munkás, v. napszámos	Kereskedelmi segédszemélyzet	Közlekedési segédszemélyzet	Köznevelési áltisztt	Egyéb munkás, napszámos	Háziteselet	Összesen
1. Sütő, pék, molnár, mészáros, hentes	26.9	1.2	2.4	5.4	10.8	4.2	50.9
2. Bőripar	37.3	4.1	5.2	5.0	7.0	3.2	61.8
3. Cukrász, sütő	37.0	2.6	2.3	1.7	4.9	3.1	51.6
4. Borbély-fodrász	30.5	5.2	8.5	9.2	4.8	4.4	62.6
5. Férfi-, női szabó	20.9	4.2	6.8	4.2	5.7	3.6	45.4
6. Faipar	42.8	7.1	7.4	7.7	8.7	4.2	77.9
7. Általános, fa- és fémipar	34.7	1.6	15.3	4.7	13.7	4.2	74.2
8. Általános, kötő-szővő, sapkás, kalapos	53.0	6.3	5.1	3.8	2.0	1.0	71.2
9. Hentes mészáros	32.3	4.9	5.3	4.3	17.8	3.3	67.9
10. Építőipar	23.7	8.2	3.0	5.9	8.9	3.7	53.4
11. Szűcs	26.9	7.5	5.0	2.5	4.2	1.7	47.8
12. Fogtechnikus, réz-, bronzműves	24.5	7.3	7.3	6.1	3.3	4.2	52.7
13. Borbély-fodrász	25.1	12.2	6.3	6.6	4.9	6.3	61.4
14. Általános, fa- és fémipar	33.3	2.4	17.9	7.1	10.3	1.6	72.6
Együtt	33.2	5.5	6.9	5.5	7.0	3.6	61.7

Az iskolák tanulóinak 69.6%-át ingyen tankönyvekkel látják el. Cipő- és ruhasegélyben a tanév első felében 160 tanuló (3.7%), fehérmű-segélyben pedig 28 tanuló (0.7%) részesült. Ingyen ebédet 50 tanuló (1.2%) élvez.

Az általános műveltség emelésére egy évben 1104 előadást tartanak, átlag iskolánként tehát 85-öt. Ezenkívül iskolánként három tanulmányi kirándulás szolgál az ismeretek fejlesztésére.

Bár a nem önálló iskola gyakorlati (műhely-) oktatásának megvalósí-tása az iskolák mostoha elhelyezése miatt nagy nehézségekkel jár, mind-amellett már ezidőszert is öt tanműhely áll fenn. A Cukor-utcai iskolában könyvkötő, a Honvéd-utcai iskolában cukrász-, a Knézits-utcai iskolában pedig fogtechnikustanműhely működik. A fodrászok gyakorlati oktatásának céljára két tanműhely szolgál, melyek egyike a Sziget-utcai, másika pedig a Ranolder-utcai iskolában áll fenn.

c) A nem önálló fiúiparostanonciskolák egyenkinti ismertetése.

Az alábbiakban az egyes iskolák jelen állapotának ismertetését és az 1933/34. évre vonatkozó fontosabb adatokat külön-külön bemutatjuk.

1. Általános, sütő, pék, molnár és húsiipari szakirányú iparostanonciskola. (II., Medve-utca 5—7.)

A Medve-utcai iparostanonciskola 1910-ben alakult és az I., Városmajor-utcai, II., Csalogány-utcai, valamint a II., Toldy Ferenc-utcai tanonciskolá-kat olvasztotta magába. A Medve-utcai polgári iskolával közös épületben

van elhelyezve, ahol hat termet és egy tornatermet használ. Az iskolának saját szertára nincs, mindössze egy sütőipari technológiai gyűjtemény áll rendelkezésére.

Az 1933/34. tanév végén 167 tanuló járt az iskolába, akik közül 89 tanuló (53·3%) a sütő-, pék- és molnár-, 60 tanuló (35·9%) a mészáros- és hentesiparba tartozott, míg a hátralevő 18 tanuló (10·8%) különböző egyéb szakmák között oszlott meg. A sütőipari és húsipari tanulók a II. és III. osztályban egymástól függetlenül, külön-külön szakirányú oktatásban részesülnek, az előkészítő osztályban és a IV. osztályban azonban a tanulók csekély létszáma miatt az oktatás közös.

A tanulók leginkább munkáscsaládból sorozódnak (50·9%). Igen tekintélyes számmal találunk közöttük kisbirtokosokat és kisbirtokos napszámosokat (14·4%), míg az önálló iparosok gyermekei 19·1%-át alkotják a létszámnak. A tanulók előképzettsége — részben bizonyára származásukkal összefüggően — meglehetősen alacsony. Mindössze 4%-uk rendelkezik három-négy középiskolával, míg a legtöbb (84%) csak öt-hat elemi végzet.

Gyakorlati tanítás nincs. A szakmák modern technikai berendezését s a velük való munkafolyamokat kenyér- és húsipari gyárak látogatása kapcsán ismerik meg a tanulók. Csekély előképzettségük miatt az ifjúsági órák főleg az irodalmi és egészségügyi ismeretek bővítésére szolgálnak, nagy súlyt helyezve a hazafias nevelésre. A tanulók szociális gondozása terén cipősegéllyel és ingyenebédrel igyekeznek az iskola betölteni hivatását.

A tanulók 90%-a magyar, 10%-a német anyanyelvű, életkorra nézve 4·8% 15 évnél fiatalabb, 61·6% pedig a 15. és 18. korévek közé esik. Az ennél magasabb korcsoportokra 33·6%, tehát a tanulólétszámnak pontosan egy-harmad része jut. Ebből következik, hogy az iskola tanulóinak elég tekintélyes része már a magasabb életkorban lépett e pályára. Vallási megoszlásuk a következő: római katolikus 80·8%, református 10·2%, ágostai evangélikus 4·8%, izraelita 2·4%.

Az iskola kebelében működő levanteegyesület eredményes munkásságot fejt ki s nagyban hozzájárul a tanulók nyílt, fegyelmezett magatartásának kialakításához s hazafias érzéseik fejlesztéséhez.

2. Bördíszműves, bőröndös, cipész, kesztyűs és könyvkötő szakirányú iparostanonciskola.

(IV., Cukor-utca 6.)

A mai Cukor-utcai fiúiparostanonciskola az 1869. évben a gróf Károlyi-utcában megnyílt Pest-belvárosi iparostanonciskola fejlődött ki, melynek növendékei részben tanoncok, részben segédek voltak. Az iskola tehát az 1884. évi ipartörvénnyel elrendelt kötelező tanoncoktatást megelőző időre vezeti vissza eredetét.

Első igazgatója Nay Ferenc volt. Az 1902. évben az iskola általános, díszítő és sokszorosító szakirányú lesz. 1913-ban költözik az iskola a gróf Károlyi-utcából a mai helyére, a Cukor-utcába. Az iskola szakiránya 1902 és 1932 között többször változott.

Az 1933. év szeptemberében a székesfőváros megszünteti a II., Szalag-utcai cipész, a VII., Kertész-utcai könyvkötő, a VIII., Bezerédi-utcai bőrdíszműves, bőröndös, nyerges, valamint a VIII., Német-utcai kesztyűs szakirányú iparostanonciskolákat s azok tanulóit a Cukor-utcában összpontosítja. Az összevonások következtében ezidőszerint az iskolában az oktatás a bőrdíszműves, bőröndös, cipész, kesztyűs és könyvkötő szakirányok között oszlik meg.

Az iskolának a IV., Cukor-utca 6. számú elemi iskola épületében csak nyolc tanterem és egy műhely áll rendelkezésére, amely körülmény a szakszerű oktatás szempontjából megkívánt párhuzamos osztályok létesítésének igen erős akadálya. A tantermek átlagos mérete 60 m², padzata: linoleum.

Az 1933/34. tanévben a beiratott tanulók száma 714, az évvégi létszám 539 volt. A tanulóknak szakmák szerint való megoszlása a következőképpen alakult:

	Abszolút számban	Százalékban
Autónyerges	15	2.8
Bőrdíszműves	86	15.9
Bőröndös	32	5.9
Cipész	245	45.5
Kesztyűs	51	9.5
Könyvkötő	105	19.5
Óvkészítő	1	0.2
Szíjgyártó	1	0.2
Tokkészítő	3	0.5
Összesen	539	100.0

Ezen szakcsoportok közül a cipészek és a könyvkötők egymástól teljesen független oktatásban részesülnek, míg a bőrdíszműves, bőröndös, nyerges, sportcikk-készítő, tokkészítő, szíjgyártó és kesztyűs tanulók oktatása közös. Ezen csoportosításon belül azonban a kesztyűstanoncok külön szakrajzoktatást kapnak. A könyvkötőtanulók részére 1933. szeptembertől kezdve tanműhely áll rendelkezésre, ahol a tanulók igen eredményes munkát végeznek, főképp olyan szakmunkák elsajátításával, amelyek a mesterműhelyekben ritkán fordulnak elő. A tanműhelyt a székesfőváros rendezte be s látta el megfelelő eszközökkel, gépi felszerelése pedig a budapesti Könyvkötő Ipartestület áldozatkészségének köszönhető. A gyakorlati munkákhoz szükséges anyagokat részben a székesfőváros, részben a Könyvkötő Ipartestület bocsátja az iskola rendelkezésére. Az összevont iskola egységes szakrajztanmeneteivel most foglalkozik a tanítótanmenet.

Az ifjúsági órák keretében főképp irodalmi, történelmi, földrajzi, egészségügyi és nevelésügyi előadásokkal bővítik a tanulók ismereteit.

A tanulók nagy részben kisiparos, kiskereskedő, továbbá ipari és kereskedelmi alkalmazott családokból kerültek ki. Előképzettségük közepes, egy-két középiskolai végzettséggel 53·4%, négy középiskolával 36·6% rendelkezik.

Legnagyobb részük (75·3%) 15—19 éves, ennél fiatalabb a létszám 16·4%-a, míg 20 éves vagy idősebb 8·3%. Vallásra nézve 62·5% római katolikus, 14·5% református, 3·5% ágostai evangélikus, 18·2% izraelita. Egy kivételével valamennyi tanuló magyar anyanyelvű.

3. Cukrász, pék, sütő és molnár szakirányú iparostanonciskola.

(V., Honvéd-utca 27.)

Az V., Honvéd-utca 27. számú iparostanonciskola az V., Szent István-téri cukrász-, a VI., Gömb-utcai, VII., Hernád-utcai, valamint a IX., Ipar-utcai sütő-, pék- és molnáriparostanonciskolák összevonása által 1933. szeptember 1-én kezdte meg ebben az épületben a működését.

A Honvéd-utcai polgári fiúiskola épületében elhelyezve hat tantermet, egy rajztermet, egy munkatermet és egy irodát használ. A tantermek mérete 50 m², padozata hajópadló.

A tanulók száma az év végén 351 volt. Szakmák szerint a létszám 36·8%-a cukrász, 61·0%-a sütő, pék, molnár, míg a hátralevő rész más szakmákra jut. A tanulók oktatása közös.

A tanulók vallási megoszlása a következő: római katolikus 67·8%, református 17·4%, ágostai evangélikus 4·5%, izraelita 8·0%.

A tanulók kor szerinti megoszlását vizsgálva azt találjuk, hogy legnagyobb részük (64·7%) 17—19 éves. A 15 évesek az összlétszámnak 7·7%-át, a 14 évesek pedig 5·4%-át alkotják. Feltűnően magas ebben az iskolában a 20 éves és ennél idősebb tanulók 22·2%-os aránya.

Iskolai előképzettségük: egy-négy elemi 23·7%, öt-hat elemi, illetve egy-két középiskolát 51·2%, három-négy középiskolai osztályt pedig 18·5% végzett. A magasabb képzettségűek közül középiskolai végzettséggel az összlétszám 4·8%-a, ennél magasabb fokú előtanulmányokkal pedig 1·8% rendelkezik.

A cukrász-, sütő-, pék-, molnártanulók — miként a tanonciskolai tanulók általában — legnagyobb részben (37·0%) ipari munkások gyermekei, míg a munkások altisztek és segédszemélyzet különböző csoportjai együttevén 51·6%-ot képviselnek soraikban. Önálló iparos és önálló őstermelői családból 12·5%, illetve 12·3% származik. Utóbbi arányszám a többi tanonciskolákkal való összehasonlításban különösen magasnak mutatkozik. A tanu-

lók 2·3%-a köztisztviselők, 3·1%-a pedig magántisztviselők családjából származik, míg az önálló kereskedők és kereskedelmi alkalmazottak gyermekei egyaránt 2·6% erejéig részesednek a tanulólétszámban.

A tanulók tanulmányi eredménye kielégítő. Az évvégi létszám 89·5%-a megfelel az előírt követelményeknek s mulasztásai miatt nem osztályozható alig akad. Az 1933—34. tanévben például az év végén járt tanulókat kivétel nélkül osztályozták.

A cukrászok gyakorlati (műhely-) oktatása már két év óta eredményesen folyik. A cukrászipartestület áldozatkészségéből az iskola már az V., Szent István-téri iskola épületében szépen felszerelt tanműhellyel rendelkezik, amelyet 1933 szeptember 1-én az V., Honvéd-utca 27. számú iskolába helyezt át. Itt egy műhelyterem és egy szertár áll rendelkezésre, mely a további fejlődés lehetőségét biztosítja.

4. *Borbély és fodrász szakirányú iparostanonciskola.*

(V., Sziget-utca 8—10.)

A borbély- és fodrásztanulók az 1926/27. évig más iparághoz tartozó tanulókkal együtt nyertek oktatást és pedig a VII., Kazinczy-utca 23. sz., VII., Verseny-tér 14. sz. és a VII., Wesselényi-utca 38. számú iskolákban. Az 1927. évben veszi kezdetét a borbély- és fodrásztanulók szakirányú oktatása a II., Csalogány-utca 45. számú és a VI., Lehel-utca 16. szám alatti iskolák felállításával, amelyekhez 1932-ben a VII., Hernád-utca 3. sz. iskola csatlakozik. E három iskola összevonásával 1933-ban alakul meg a mai Sziget-utcai iskola, amelynek növendékei már kizárólag borbélyok és fodrászok, illetve parókakészítők.

Az iskola az V., Sziget-utcai elemi fiúiskola épületében nyolc tantermet és egy irodát használ. A tantermek átlagmérete: 50—60 m², padozata hajópadló.

A tanulók között köz- és magántisztviselők gyermekei igen csekély számmal fordulnak elő (1·7, illetve 1·5%) és igen alacsony az őstermelő-családok leszármazottainak 0·2%-os részesedése is. A tanulók igen jelentékeny része származik viszont önálló kisiparos családból. Erre a csoportra 18·7%, az önálló kereskedőkre pedig 3·1% jut. Az ipari munkások 30·5%-ot, a segédszemélyzet különböző kategóriái együttvéve pedig 62·6%-ot foglalnak le. A tanulók 100%-ban magyar anyanyelvűek. Életkor szempontjából általában a fiatalabb korúak vannak túlsúlyban. Közel $\frac{3}{4}$ részük (74·7%) a 14—17 életévekre esik. Húsz évnél idősebb mindössze 5% fordul elő a borbély- és fodrásztanoncok között. Vallásra nézve 70·4% római katolikus, 13·9% református, 6·1% ágostai evangélikus, 8·1% pedig izraelita. Előképzettség szempontjából a helyzetet a következő adatok szemléltetik:

az elemi iskola egy-négy osztályát a tanulók 11%-a, öt-hat osztályát 56%-a, a középiskola három-négy osztályát pedig 32%-a végezte. Ennél magasabb előképzettséggel a tanulólétszámnak mindössze 1%-a rendelkezik.

Míthogy a tanulók 100%-ban borbélyok és fodrászok, oktatásuk közös. A rajzitanítás Bálint Géza fodrász szakrajztanmenete alapján történik. Az iskola tanulólétszáma igen jelentékeny, amennyiben az 1933/34. tanév végén 459 főt tett ki, az év folyamán beírtak száma pedig a 600 főt is meghaladta. A nagy létszám és a rendelkezésre álló kicsiny munkaterem miatt a gyakorlati (műhely) oktatás igen korlátozott. A műhelymunka alkalmi modelleken végzett borotválásból és hajvágásból, továbbá különböző hajmunkák és parókák elkészítéséből áll. A tanulók a tanműhelyben készítik el a szakrajzoktatás céljaira szolgáló modelleket s ugyancsak a tanműhelyben, gyakorlati órán sajátítják el az elméleti technológiai ismeretek egy részét is. A szakoktatás eredményesebbé tételére szükséges lenne laboratórium és mintázó műhely berendezése, valamint új szaktárgyak bevezetése.

Az ifjúsági órák a tanulók irodalmi, történelmi, szépművészeti és képzőművészeti ismereteinek gyarapítására s hazafias nevelésére szolgálnak; a leventeegyesület működése pedig jótékonyan érezteti hatását. A tanulók közül húsz ingyenes ebédet kap, öt tanuló pedig tanoncotthonban lakik.

5. Férjiszabó, női szabó szakirányú és süketnéma iparostanonciskola.

(VI., Érsek-utca 4.)

A VI., Érsek-utca 4. szám alatt 1869-ben alakult a »Terézvárosi Ipar-tanoda«, mely mint a »VI. alsófokú iparosiskola« folytatta ugyanezen a helyen működését, az 1897. évtől kezdve pedig a VI. ker., Érsek-utcai iparostanonciskola nevet nyerte. Az iskola 1901-ig általános irányú volt, 1902. és 1903-ban kárpitos, díszítő és szabó, 1904—1911-ig szabó, 1912—1913-ban ismét általános, 1913—1928-ig szabó, majd 1928—1932-ig szabó és cipész szakirányú volt. Hatvanötéves fennállása folyamán magába olvasztotta a VIII., Baross-utcai szabó, VII., Kazinczy-utcai szabó és a VIII., Práter-utcai szabó szakirányú tanonciskolákat.

Mai összetételében az iskola 1932. szeptember óta működik. Ebben az időpontban az akkor még fennálló II., Szalag-utcai, a IV., Cukor-utcai, VI., Gömb-utcai szabó és a IX., Ipar-utcai szabó és süketnéma iparostanonciskolák összpontosításával alapozták meg a jelenleg fennálló szakirányú iparostanonciskolát.

Az Érsek-utcai elemi iskola épületében nyolc tantermet használ, melyeknek átlagos mérete 50—55 m², padozata hajópadló. A növendékek száma a legutóbbi tanév végén 335 volt, míg az év folyamán beírt létszám 461 főt ért el. A 98·2%-nyi magyar anyanyelvű tanuló mellett mindössze hat német anyanyelvű fiú (1·8%) járt az iskolába. Származás tekintetében szembevetendő az önálló iparosok gyermekeinek magas aránya. Az iskola összlétszámának egynegyedrésze (25·4%) önálló iparos szülőktől származik. Igen jelentékeny az önálló kereskedők 6·0% aránya is. Az ipari és kereskedelmi segédszemélyzet, altisztek stb. csoportja ennek megfelelően 45·4%-os arányszámmal alatta marad az általános színvonalnak. Igen kevés tisztviselő-gyermek szegődött szabótanoncoknak, amit a köz- és magántisztviselők 1·8%-os, illetve 0·6%-os csekély arányszáma is igazol. Az östermelő szülők gyermekei 6·2%-kal elég jelentékeny helyet foglalnak el.

A tanulók vallási megoszlása a következő: római katolikus 61·2%, református 13·7%, ágostai evangélikus 3·7%, izraelita 19·7%. Mint ezekből az adatokból kitűnik, úgy a római katolikus, mint az ágostai evangélikus tanoncok számaránya alatta marad az átlagos viszonyoknak. A reformátusok részesedése már felülmúlja az átlagot, de különösen magas az izraelita tanoncok aránya, akik az összlétszámnak majdnem egyötöd-részt alkotják. Előképzettség szempontjából közepes viszonyok uralkodnak. A tanulók közül az elemi iskola egy-négy osztályát 26%, öt-hat elemi, illetve egy-két polgári osztályt 44% végzett. Négyosztályú polgári iskolai végzettséggel 28%, ennél magasabb előképzettséggel pedig mindössze 2% rendelkezik.

A tanulók 86%-a férfiszabó, 12·5%-a női szabó, míg a hátralevő 1·5% egyéb szakmákra esik. A tanulók 5%-a süketnéma. Utóbbiak külön elméleti oktatásban részesülnek, míg a férfi- és női szabók elméleti oktatása egyébként közös. A szakrajz tananyaga más a férfi- és más a női szabóknál, de a süketnémák együtt dolgoznak a többiekkel. A tanulmányi eredményre vonatkozó adatok szerint a tanuló 80·9%-a végzi sikerrel az iskolaévet. Az évvégi létszám 11·0%-a nem felel meg az előírt követelményeknek, míg 8·1% (27 fő) mulasztás vagy késői beiratkozás miatt nem volt osztályozható.

Bár a gyakorlati műhelyoktatás megfelelő helyiség hiánya miatt még nem volt megoldható, az iskolák összevonása által a szakoktatás eredményesebbé lett. A gyakori gyárlátogatások (Hazai Fésűfonó, Magyar Gyapjúmosó, Goldberger Kartónnyomó és Kétfestő, Trunkhan posztógyár) nagyban hozzájárultak a szakmabeli ismeretek gyarapításához s az elméleti technológiai fogalmak megértéséhez.

Az ifjúsági egyesületi órák az irodalmi, művészeti és technikai ismeretek bővítésére szolgálnak, az iskolán kívüli népművelési előadások tárgya pedig

szépirodalmi, művészettörténeti, zenei, természettudományi és egészségügyi vonatkozású.

Az iskola szociális tevékenységét ruhasegéllyel és kedvezményes ebédutalványokkal fejti ki.

A leventeegyesület nevelő munkája a tanulók fellépésében, fegyelmezett magatartásában és hazafias gondolkozásában jut kifejezésre.

6. *Faipari szakirányú iparostanonciskola.*

(VII., Kazinczy-utca 23.)

Az iskola 1933. szeptemberében az I., Attila-utcai, az V., Sziget-utcai és a VIII., Csobánc-utcai iparostanonciskolák összevonásából keletkezett. Jelenleg asztalos, bognár, kádár, hegedűkészítő, csónakkészítő és esztergályos szakcsoportokat foglal magában. A VII., Kazinczy-utcai elemi iskolával közös épületben nyert elhelyezést, ahol 8 tantermet használ. A tantermek átlagos mérete 40—50 m², padozata hajópadló.

A tanulók beiratkozott száma 441, az évvégi létszám pedig 311 volt. Utóbbiak közül 88·5% asztalos, 5·1% esztergályos, 3·2% bognár, 1·9% hangszerkészítő és 1·3% csónakkészítő. Az oktatás mind az elméleti, mind a rajzórán közös.

A tanulók főképp ipari munkások (42·8%), közlekedési altisztek (7·4%), közhivatali altisztek (7·7%) és egyéb munkások (8·7%) gyermekei. A segéd-személyzet csoportja együttvéve 77·9%-ot ért el, olyan magas arányszámot tehát, mint egyetlen más tanonciskolában sem. Ennek megfelelően aránylag alacsony az önálló iparosok 9·3%-os arányszáma. Tisztviselők és önálló kereskedők gyermekei igen csekély számban fordulnak elő a faipari tanoncok között. Vallásuk 77·2%-ban római katolikus, 12·9% református, 4·2% ág. evangélikus, 3·5% izraelita és 2·2% görög katolikus. Életkor szerint legnagyobb részük (82·7%) 15—19 éves, ennél fiatalabb 10·9%, idősebb pedig 16·4%. Előképzettség szempontjából megállapítható, hogy legnagyobb részük csak 5—6 elemivel rendelkezik (70·5%), míg 3—4 középiskolája a tanulók 20·5%-ának, ennél magasabb képzettsége csak 0·8%-ának van. A hátralévő 8·2% mindössze az elemi iskola 1—4 osztályát végezte el. Mindamelllett a tanulmányi eredmény kielégítő.

Az összevonás által az iskola szertára jelentékenyen gazdagodott s a szakirányú tanítás egyöntetűvé vált. Gyakorlati (műhely-) oktatás nincsen.

Az ifjúsági órák keretében szépirodalmi, művészettörténeti, technológiai, földrajzi, történelmi, közgazdaságtani és egészségügyi előadások szolgálnak az ismeretek bővítésére.

A tanulók családi viszonyainak tanulmányozásával és az arra rászorultak tanoncotthonban való elhelyezésével igyekszik az iskola szociális téren segíteni. Kívánatos lenne az iskolaorvosi és iskolanővéri intézménynek az iskolába való bevezetése.

7. *Általános, géplakatos, lakatos, faipari és kovács szakirányú iparostanonciskola.*

(VII., Őrnagy-utca 5—7.)

Az Őrnagy-utcai tanonciskola 1912-ben alakult. Huszonkétéves fennállása alatt három iskolát olvasztott magába és pedig a VII., Verseny-téri, VII., Egressy-úti és a X., Templom-téri iparostanonciskolákat.

A mai egyesített Őrnagy-utcai iskola általános, faipari (asztalos, bogsnár) és fémipari (lakatos, géplakatos, szerszámlakatos, blokkalakatos és kovács) szakcsoportokat foglal magában. Az Őrnagy-utcai elemi iskola épületében 5 tanterem és 1 iroda áll rendelkezésére. A tantermek átlagos mérete 55—60 m², padozata linoleum.

A tanulók létszáma az év végén 190 fő volt, miután az év folyamán 258 tanuló iratkozott be. Szakmák szerint a tanulók számos szakmára tagozódnak szét. Legnagyobb számmal a lakatosok fordulnak elő köztük 30%-os aránnyal. Ezekhez csatlakoznak a géplakatosok 15·3%-os, az épület- és műlakatosok 5·8%-os és a szerszámlakatosok 6·8%-os aránnyal. Az asztalosokra 14·2%, a vas- és fémesztergályosokra valamint a szerszámkészítőkre egyaránt 7·4% jut. A kisebb szakmák, melyek együttvéve a tanulólétszám 13·1%-át alkotják, igen sokféle iparágból tevődnek össze. A vasöntők, karosszéria lakatosok és sodronyfónók egyenkint 3 főt számolnak, míg a bogsnárok, fémnyomók és bútorkakatosok 2—2 tanulóval vannak az iskolában képviselve. Ezenkívül egy—egy tanulót számlálnak a fényező, fésűs, kéménysopró, kocsilakatos, kovács, mérlelakatos, rézőntő, blokkalakatos és redőnylakatos iparok is.

Egy kivétellel az összes tanulók anyanyelve magyar. Életkoruk 47·9%-ban 14—16 év, 41·1%-ban 17—19 év, míg a húsz éven felüliek az összlétszám 8·4%-át alkotják. Vallásra nézve: 76·3% római katolikus, 9·5% református, 6·3% ág. evangélikus, 1·6% görög katolikus, 1% unitárius és 5·3% izraelita. Nagyrészen iparossegédek és munkások gyermekei (34·7%) azonkívül 15·3%-ban közlekedési és 4·7%-ban közhivatali altiszti családból sorozódnak. Az önálló iparosokra az iskola tanulói közül 6·3%, az önálló kereskedőkre 4·2% jut.

Előképzettség szerint a tanulók 10·5%-ának 1—4 elemi, 43%-ának 5—6 elemi, 45%-ának 3—4 középiskolai végzettsége van. Ennél magasabb

előképzettséggel a tanulólétszámnak csak 1·5%-a rendelkezik. A tanulmányi eredmény kielégítő.

Gyakorlati (műhely-) oktatás nincs. A bútorgyárak, a vasöntődék, gépgyárak, vasbútor- és sodronyszövőgyárak gyakori látogatása jótékonyan érezteti hatását a technológiai oktatásban.

Az ifjúsági órákon szépirodalmi, történelmi, földrajzi, természettani és egészségügyi kérdésekkel foglalkoznak a tanulók, az iskolán kívüli népművelési előadások anyaga történelmi, néprajzi, népművészeti, iparművészeti, közgazdasági, szakmai, technikai és hazafias vonatkozású.

Az iskolával kapcsolatban működő leventeegyesület szép munkát végez, s főképp a box és céllövészet terén ér el elismerésreméltó eredményeket.

Az iskolánövér és testnevelési vezetőség révén 67 tanuló részesült cipő-, ruha- és fehérneműsegélyben és a főváros áldozatkészsége 30 tanulóknak juttatott ingyenebédet.

8. Általános, kötő-szövő, szabó, kalapos és sapkás szakirányú iparostanonciskola.

(VIII., Bezerédi-utca 16/a.)

A Bezerédi-utcai iparostanonciskolát 1925-ben létesítette a főváros a »Budapesti Férfiszabók Ipartestületé«-nek kérésére.

Az 1931. évben a VII., Wesselényi-utcai szabóiparostanonciskola egyesült az iskolával, majd a II., Szalag-utcai, VII., Dohány-utcai, VII., Dob-utcai, VIII., Német-utcai és a IX., Ipar-utcai tanonciskolák beolvasztása következett.

Ezen összevonások folytán 1933. szeptembertől szabó, kötő-szövő, kalapos, sapkás, kelmefestő, vegytisztító, fehérneműtisztító, kötszerész, gumijavító, szappanfőző, kéményseprő, kályhás és paszományos szakcsoportok nyertek az iskolában elhelyezést.

Az iskola a Bezerédi-utcai elemi fiúiskola épületében 7 tantermet, 1 rajztermet, 1 irodát s 1 tornatermet használ. A tantermek átlagos mérete 50—55 m², padozata linoleum. Az 1929. évben az iskola értékes technológiai gyűjteménnyel gyarapította felszerelését.

Az év folyamán beírt 600 tanuló közül a tanév végén 396 járt az iskolába. A tanulók zöme a szabóiparba tartozik. A 396 főnyi évvégi létszámból ugyanis 225, vagyis több mint az összes tanulók fele (56·8%) szabótanonc volt. Ez után a kötő-szövő ipar következik 87 főnyi létszámmal, illetve 22·0%-os aránnyal. A kelmefestők 6·8%, a kalaposok 5·6%, a sérvkötészek 4·3%, a sapkakészítők pedig 1·3%-os aránnyal részesednek az évvégi tanulólétszámban. A hátralevő rész különböző kisebb iparágakra

oszlík szét, melyek közül a kályhások és kéményseprők 3—3, a kefekötők, paszományosok és gombkötők 2—2, a dobozkészítők pedig 1 tanuló számlálnak. A szabó és kötő-szövő tanulók külön oktatásban részesülnek, a többi szakcsoport oktatása közös.

A tanulók kivétel nélkül valamennyien magyar anyanyelvűek. Valásuk 66·2%-ban római katolikus, 14·1%-ban református, 2·3%-ban ág. evangélikus, 15·6%-ban izraelita, 1·8%-uk pedig egyéb hitfelekezetű.

Túlnyomórészben munkások és altisztek gyermekei. Ez a csoport együttevve a létszám 71·2%-át alkotja és pusztán az ipari munkások meghaladják 53%-os arányukkal a létszám felét. E mellett azonban az önálló iparosok is 14·9%-kal, az önálló kereskedők pedig 8·1%-kal szerepelnek a tanulók szüleinek foglalkozási adatai között. Az utóbbi arányszám a kereskedőcsaládok gyermekeinek elég tekintélyes mértékű vonzódását jelzi az iskola által képviselt szakmák iránt. Tisztviselők gyermekei igen csekély számban, őstermelők pedig egyáltalában nem fordulnak elő az iskola tanulói között. Aránylag nagyrészüik jut a fiatal korosztályokra, amennyiben 65·1%-uk 14—17 éves, 19·4%-uk 18—19 éves, míg a 20 évesekre és ennél idősebbekre 12·9% esik.

Előképzettség szempontjából megemlíthető, hogy a tanulók többsége (71%) csak 5—6 elemivel rendelkezik, míg 1—4 elemije 5%-nak van, a középiskola 3—4 osztályát 22·5%-uk végezte el s ennél magasabb előképzettséget csak 1·5% tud felmutatni.

Gyakorlati (műhely-) oktatás nincs. Az iskola elméleti munkáját eredményesen egészítik ki a tanulmányi kirándulások. (Hazai fésűs-fonógyár, Magyar Pamutipar, Haggenmacher textilművek, Gyukits-kalapgyár stb.)

Az 1933/1934. iskolai évben dolgozta ki a tanítótestület a kötő-szövő szakrajz tanmenetét.

A tanulók szociális gondozását az iskolanővér látja el.

Az ifjúsági egyesület az iskola alapítása óta szép eredménnyel működik. A különböző alkalmakkor rendezett ünnepélyeken Jovicza Ignác igazgató és Kovács Béla színdarabjait szép sikerrel adták elő.

9. Hentes és mészáros szakirányú iparostanonciskola.

(VIII., Madách-utca 31.)

Az iskola 1923-ban alakult s a VIII., Szentkirályi-utcai elemi iskola épületében nyert elhelyezést. A szervezési munkák befejezése után az iskolával kapcsolatban húsipari szaktanfolyam létesült, ahol a felszabadulás előtt álló tanulók az Ipartestület által kiküldött előadók irányítása mellett szakszerű kiképzésben részesültek.

Az 1925. évben az iskola a VIII., Madách-utca 31. számú elemi iskola épületébe helyeztetett át, ahol 6 tanterem, 1 tornaterem és 1 iroda áll rendelkezésére. A tantermek átlagos mérete 70—80 m², padozata hajópadló.

A tanulók 90·1%-a hentes és 9·9%-a mészáros. Oktatásuk közös. A szakrajzot rajzpótló helyettesítette.

A tanulók száma a beírások során 425, az év végén pedig 303 volt. Anyanyelvük 98·3%-ban magyar. Vallásra nézve 71·6% római katolikus, 17·2% református, 2·0% ág. evangélikus, 1·6% görög katolikus, 1·0% görögkeleti, 0·7% unitárius és 5·9% izraelita. Életkor szempontjából igen nagyok a különbségek. 15 éves tanulókkal szemben 34 éves tanuló is előfordul, általában azonban a kormegoszlás megfelel az átlagos viszonyoknak, amennyiben 69·3%-uk 14—17 évek közé tartozik.

Szüleik 32·3%-ban az ipari munkások és napszámosok, 35·6%-ban a segédszemélyzet más csoportjainak körébe tartoznak, 13·2%-ban pedig önálló iparosok. Feltűnő magas a tanulók között az önálló őstermelők 8·9%-os arányszáma.

Előképzettség szerint 4·9%-uk 1—4 elemi, 47·9%-uk pedig 5—6 elemi végzett, 44·4%-uk 3—4 polgárral rendelkezik. Ennél magasabb előképzettsége csak 2·8%-nak van.

Gyakorlati (műhely-) oktatás nincs, az elméleti tanítás támogatására filmoktatás bevezetésével kísérleteznek. Az állatvásárok, vágóhidak, húsüzemek és laboratóriumok látogatása nagyban elősegíti az elméleti ismeretek gyakorlatban való rögzítését.

Az iskolával kapcsolatban húsiipari továbbképző tanfolyam működik, jelenleg 70 tanulóval. Az ifjúsági órák anyaga irodalmi, művészeti és szórakoztató jellegű, az iskolán kívüli népművelési előadások a tanulók történelmi, művészettörténelmi, zenei, egészségügyi és szakmabeli ismereteit bővítik. A Leventeegyesület eredményes munkát végez.

10. Építőipari (téli) szakirányú iparostanonciskola.

(VIII., Német-utca 44.)

A Német-utcai iparostanonciskola 1909-ben, mint építőipari és épületasztalos szakirányú iskola kezdte meg működését. Az 1927. év óta alkalmazkodott az építőipar igényéhez és e szerint állapította meg a tanítás idejét. A Német-utcai polgári fiúiskola épületében nyert elhelyezést, ahol 7 tantermet használ. A tantermek átlagos mérete 50 m², padozata parkett.

Az építőipari tanulók oktatása a téli időben, november 1-től február 28-ig tart. Ebben az időszakban azonban a többi tanonciskolától eltérőleg az oktatás naponta folyik, összesen heti 22 órában.

Növendékei legnagyobb részben kőművesek. Erre a szakmára a 135 főnyi összes tanulólétszámból 114 tanuló (84·4%) jut. A következő csoportja 14 fővel, illetve 10·4%-kal részesedik, míg ezenkívül még két kőfaragó, egy tetőfedő és egy betonoszó tanonc járt az iskolába.

Számuk az év végén 135 volt, míg az év folyamán a beiratott létszám 174 főt tett ki. Legnagyobb részt önálló iparosok és ipari segédek, illetve munkások gyermekei. Ez a két csoport csaknem egyforma arányszámmal, 22·2 és 23·7%-kal szerepel az iskola tanulói között. Ez a körülmény az önálló iparosok gyermekeinek feltűnő erős részesedésére mutat. Az önálló kereskedők és köztisztviselők gyermekeinek 1·5—1·5%-os arányszámait viszont a foglalkozások csekély vonzódását jelzik az építőipari pálya iránt. Leginkább a magasabb korosztályokba tartozó ifjakkól sorozódnak. 16 éves az iskola tanulólétszámában mindössze 6, 15 éves 4, 14 éves pedig 3 fordul elő, ennél fiatalabb tanonc pedig egyáltalában nincsen. A 135 főnyi összes létszámból 66, vagyis 48·9% túlhaladta a huszadik életévét. Anyanyelvük kivétel nélkül magyar, vallásra nézve 86·7% római katolikus, 4·4% református, 5·2% ág. evangélikus és 3·0% izraelita. Feltűnő az izraelita vallásúak alacsony arányszáma. E mellett a református tanulók is jelentékenyen kisebb szerepet töltenek be ezekben az iparágakban, mint máshelyütt. Előképzettségük eléggé kedvező képet nyújt. Mindössze 22%-uk rendelkezik 4 elemi iskolai vagy ennél csekélyebb végzettséggel. Az elemi iskola 5—6 osztályát 42%-uk, a középiskola 3—4 osztályát pedig 24%-uk végezte el, sőt a tanulók 12%-a ennél is magasabb előképzettséggel rendelkezik. Ennek megfelelően tanulmányi eredményük kielégítő, mert csak alig 5% volt a nem megfelelő tanulók számaránya.

Oktatásuk részben közös, részben egymástól független. Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy az elért tanulmányi eredmény jóval nagyobb, mint a csak hetenkint kétszer történő oktatás mellett.

Tanműhely nem áll az iskola rendelkezésére, tehát gyakorlati oktatás nincs. A gyakori tanulmányi kirándulások — kőbányák, szén és tégláégetők, cementgyárak megtekintése — nagyban hozzájárulnak a technológiai ismeretek bővítéséhez.

11. Szűcsipari (tavaszi) szakirányú iparostanonciskola.

(VIII., Német-utca 44.)

A szűcsipari tanonciskola eleinte, mint szűcs és sapkás szakirányú iskola működött, de 1933. szeptemberében a sapkásokat a VII., Bezerédi-utcai iskolába helyezték át s így az iskola ma kizárólag szűcs szakirányú.

A szűcsipari fiú- és leánytanoncokat az iskola a főváros egész területéről egyesíti. A fiúk oktatása a VIII., Német-utcai polgári iskolában, a leányoké pedig a hozzá közeli VIII., Bezerédi-utcai iskolában folyik, de a két rész igazgatása közös s tanításuk is központi irányítás mellett, azonos elvek alapján történik. Az iskola mai rendszerében 1934. március 1-e óta áll fenn, amikor a Szűcs Ipartestület kérelmére, a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter engedélye alapján kísérletképen az idényszerű oktatás kezdetét vette. A tanulók ennek megfelelően március 1-től június 30-ig látogatják az iskolát, amikor az oktatás naponta, heti 22 órában történik.

A beírt tanulók száma 180, a tanév végén tényleg járt tanulóké pedig 119 volt, az 1933/1934. tanévre vonatkozó adatok szerint. Az évvégi létszámból 82 fiú, 37 pedig leánytanuló volt. Anyanyelvük egy kivételével magyar. Vallási megoszlás tekintetében a fiú- és leánytanoncok között jelentős különbségek mutatkoznak. A római katolikusok aránya a leányoknál majdnem 10%-kal felülmúlja a fiúk megfelelő százalékos arányszámát. Hasonlóképen több a leányok között a református és az ágostai evangélikus tanulók számaránya is. Az izraeliták viszont 35·4%-os arányban vannak képviselve a fiútanulók között, míg a leányoknak csak 21·6%-át alkotják izraeliták. Általában megjegyzendő, hogy az izraeliták a szűcsiparban szerepelnek viszonylag a legnagyobb számmal. Adataink egyébként a következők :

	Fiútanoncok	Leánytanoncok százalékban	Összesen
Róm. kat.	50·0	59·5	52·9
Ág. evang.	3·6	5·4	4·2
Ref.	6·1	10·8	7·6
Izraelita	35·4	21·6	31·1
Egyéb	4·9	2·7	4·2
Összesen	100·0	100·0	100·0

Életkor tekintetében nem szerint szintén különbségeket mutatnak a statisztikai adatok. A legfiatalabb és a legidősebb korosztályokban a fiúk vannak nagyobb számban, míg a leánytanulóknak több mint nyolctized-része a 16—19 évesekre esik. A fiútanulóknak ugyanis 34·1%-a és a leányoknak 18·9%-a esik a 15 éves vagy ennél fiatalabb korcsoportokra, a 16—19 évek közé a fiúknak 61·0%-a, a leányoknak pedig 81·1%-a tartozik. Ennél idősebb leánytanuló nincsen, míg a fiútanulók 4·9%-a 20 éves, vagy annál idősebb.

A tanulók előképzettségével kapcsolatban megemlíthető, hogy 1—4 elemi a fiúk 9%-a és a leányok 8%-a végzett, 5—6 elemi, illetőleg 1—2 középiskolai végzettséggel a fiúk 44%-a és a leányok 50%-a, 3—4 középiskolai végzettséggel pedig a fiúk 46%-a és a leányok 36%-a rendelkezik. A középiskola 5—8 osztályát végül a fiútanulók 1%-a és a leányok 6%-a végezte el.

Származás szempontjából a szűcsipari tanulók kiemelkednek a többi ágak közül. Feltűnő nagy számmal szerepelnek közöttük a tisztviselők gyermekei, amennyiben a köz- és magántisztviselők egyaránt 3-4%-kal, együttesen tehát 6-8%-kal vannak képviselve. Az összes tanonciskolák közül itt találjuk (8-4%) viszonylag a legtöbb önálló kereskedő gyermekét is. Az önálló iparosok gyermekei 16%-ot foglalnak el. Természetesen itt is nagy számmal találjuk az ipari munkások gyermekeit (26-9%), míg a kereskedelmi segédszemélyzet 7-5%, a közlekedési alkalmazottak 5%, a közhivatali altisztek 2-5%, egyéb munkások és napszámosok pedig 4-2% erejéig fordulnak elő.

Az iskola 92 ingyen tankönyvvel támogatja szegénysorsú tanulóit.

12. Fogtechnikus, réz- és bronzműves szakirányú iparostanonciskola.

(IX., Knézits-utca 17.)

A mai Knézits-utcai iskola a fogtechnikus, valamint a réz- és bronzműves iskolák összevonásával 1933. szeptemberében keletkezett. Addig ez a két iskola külön-külön működött.

A fogtechnikus iparostanonciskola 1910. szeptemberében az Oroszlán-utcai iparrajziskolában kezdte meg működését. A réz- és bronzműves ipariskola pedig 1922-ben létesült a VII., Wesselényi-utca 58. sz. alatt.

A két összevont iskola 1933. szeptember óta a Knézits-utcai polgári iskola épületében 6 tantermet és 1 rajztermet használ, míg tanári szobája a polgári iskoláéval közös. A tantermek átlagos mérete 70—80 m², padozata puhafapadló.

Az iskolában fogtechnikus, rézműves, bronzműves és rokonszakmabeli csoportok nyernek elhelyezést. Megoszlásuk: 52-1% fogtechnikus, 4-3% rézesztergályos, 22-1% bronzműves, 8-8% fémnyomó, 1-8% fémesztergályos, 2-1% rézlakatos, 3-0% rézműves és 5-8% rézőntő. A tanulók a két főszakcsoport szerint külön-külön oktatásban részesülnek, azaz külön a fogtechnikusok, külön a rézművesek, bronzművesek és rokonszakmabeliek. Az év folyamán beírt 430 tanuló közül 100 időközben kimaradt vagy felszabadult, úgyhogy az iskola 330 tanulóval zárta a tanévet, akik 98-8%-ban magyar anyanyelvűek. Vallási szempontból 62-1%-uk római katolikus, 11-5%-uk református, 6-1%-uk ág. evangélikus, 1-2%-uk görög katolikus, 0-9%-uk unitárius, 17-6%-uk izraelita.

Szám szerint ennek az iskolának a tanulói is legnagyobbbrészt segéd, munkás és altiszti családokból származnak. Az ipari segédszemélyzet ugyanis 24-5%, a kereskedelmi és közlekedési segédszemélyzet egyaránt 7-3%, a

közhivatali altisztek csoportja pedig 6·1% erejéig részesedik a tanulólétszámban. Az önálló iparosok és kereskedők 15·5%-os, illetve 3·9%-os aránya nagyjából az átlagos viszonyoknak felel meg. E mellett azonban a magasabb társadalmi osztályokból származó tanoncok sehol olyan magas arányszámot nem érnek el, mint ebben az iskolában. Ez a körülmény nyilván a foglalkozások magasabb intelligenciát kívánó, minősített jellegéből folyik. A köztisztviselők és szabad foglalkozásúak 7·9%-os, a magántisztviselők 5·5%-os arányt érnek el a tanulók között, úgyhogy az értelmiség együttevén 13·4%-os részesedéssel bír.

Iskolai előképzettségük eredménye a tanoncoktatás szempontjából ideális. A középiskola 3—4 osztályát a tanulók 83·3%-a végezte el, ennél többet 2·7%-a végzett, úgyhogy 1—6 elemije csak 14%-nak van. Ez a körülmény is a tanoncok kedvezőbb társadalmi eredetével és a pálya nagyobb szellemi kívánalmaival függ össze. Minthogy a magasabb előképzettség folytán az iskola fokozottabb körülményeket támaszt, a tanulók 19·1 %-a nem felel meg a kívánalmaknak.

Az iskolák összevonása jótékonyan érezteti hatását a szaktanítás egyöntetűsége szempontjából. Mind a fogtechnikus, mind a bronzműves és rokon szakmák részére helyi tanmenet áll rendelkezésre. A központosítással kapcsolatban megvalósítható lett a fogtechnikusok gyakorlati (műhely-) oktatása. A tanulók a rajzórák keretén belül mintázást végeznek és pedig megfelelő munkaterem hiányában a rajzteremben. Itt a tanulók egyrészt a technológiai órák elméleti anyagát gyakorlatban bemutatva láthatják, másrészt saját rajzaik után elkészíthetik magát a tárgyat, vagy pedig a műhelyben elkészített tárgyat, mint modellt megrajzolhatják s végül a műhelyben elkészített tárgyról reális költségvetést készíthetnek.

A réz- és bronzművesek részére gyakorlati (műhely-) oktatás nincs. Náluk a gyakori gyárlátogatások egészítik ki a technológiai ismereteket.

Az ifjúsági órák és az iskolán kívüli népművelési előadások a tanulók irodalmi, történelmi, zenei, néprajzi, természettudományi és egészségügyi ismereteit bővítik.

13. Borbély és fodrász szakirányú iparostanonciskola.

(X., Ranolder-u. 22.)

A IX., Ranolder-utcai elemi fiúiskola épületében, melyben 1886 óta áll fenn tanonciskola, az 1932. évben a borbély-fodrász szakirányú iskola nyert elhelyezést. Az iskola 11 tantermet, 1 munkatermet és 1 igazgatói iroda céljaira is szolgáló szertárat használ. A tantermek átlagos mérete 60—65 m², padozata linoleum.

A beírt 524 tanuló közül 411 járt a tanév végén az iskolába. E tanulólétszám 12·6%-a önálló iparos és 4·9%-a önálló kereskedő családból származik. Legnagyobb részük az ipari és egyéb segédszemélyzet különböző csoportjaira esik. Ipari munkások vagy napszámosok gyermekei a létszám 25·1%-át alkotják, míg a kereskedelmi segédszemélyzetre 12·2%, a közlekedési segédszemélyzetre és a közhivatali altisztekre pedig 6·3, illetve 6·6% jut. Az önálló gazdálkodók — miként már a Sziget-utcai iskola adatai is tanúsították — igen csekély mértékben adják gyermekeiket a borbély- és fodráziparra. Ezzel szemben a házicselédek gyermekeinek 6·3%-os szereplése az összes tanonciskolák közül itt éri el a legmagasabb arányt. Anyanyelvük 100%-ban magyar. Vallásuk : 73·7% római katolikus, 11·4%-uk református, 7·6%-uk ág evangélikus, 1·5%-uk görög katolikus, 0·7%-uk görögkeleti, 0·2%-uk baptista és 4·9%-uk izraelita.

Előképzettségük : 1—4 elemi végzett 11·5%, 5—6 elemi 46·2%, 3—4 középiskolája van 40·5%-nak, ennél magasabb előképzettséggel 1·8% rendelkezik. A tanulmányi eredmény kielégítő.

Minthogy a tanulók 100%-ban borbélyok és fodrázok, oktatásuk közös. 1932. óta a fodrázok részére gyakorlóműhely áll rendelkezésre. Az alig 12 m² méretű s még szerényen felszerelt műhely csak korlátolt mértékben fejtheti ki tevékenységét, de megfelelő elhelyezés és felszerelés mellett be fogja tölteni hivatását.

Az ifjúsági órák és iskolán kívüli népművelési előadások az általános műveltség emelésének fontos tényezői, a levente egyesület pedig a bátor fellépésű nyílt, fegyelmezett embertípus kialakításával végez felbecsülhetetlen értékű munkát.

14. Általános, faipari, géplakatos, lakatos és kovács szakirányú iparostanonciskola.

(X., Szent László-tér 34.)

Kőbányán, a főváros legrégebbi ipari településének helyén 1883-ban létesült a Liget-utcai ipari ismétlő iskola, mely 1886—1894-ig mint Alsófokú ipartanoda szerepelt, majd 1894—1898-ig a Bánya-téren folytatta működését. Az 1898. évtől kezdve két iparostanonciskolája volt Kőbányának : a Szent László-téri és a Kada-utcai.

A jelenlegi iskola 1931-ben keletkezett, a Kada-utcai iskolának a Szent László-téri iskolába való beolvasztása által.

Az iskola a X., Szent László-tér 34. sz. alatti iskolaépületben van elhelyezve, ahol részben a polgári fiúiskola, részben az elemi fiúiskola helyiségeit használja. A tanoncoktatás céljára 5 tanterem, 1 tanári szoba s a tornaterem szolgál. Az iskolában elhelyezett szakcsoportok három, egymástól független részben nyernek oktatást, melyek a következők : 1. általános csoport,

2. gépipari szakcsoport, 3. faipari és lakatos szakcsoportok. A tanulók száma az év elején 356, az év végén 252 volt. Anyanyelvük 100%-ban magyar. Vallásuk: 80,2%-uk római katolikus, 9,4%-uk református, 6,0%-uk ág. evangélikus, 2,0%-uk görög katolikus, 0,4%-uk görögkeleti, 2,0%-uk izraelita. Életkoruk 10,3%-ban 13—14 év, 37,7%-ban 15—16 év, 33,7%-ban 17—18 év. Ennél idősebb tanuló 18,3%-ban fordult elő.

Az önálló iparosok gyermekei mindössze 10,3%-ot érnek el az iskola tanulói között. Pontosán egyharmadrészük ipari munkás és napszámos családból származik, amely számhoz a 10,3%-nyi egyéb munkás és napszámos gyermeke csatlakozik. Közlekedési egészségügyi szervezet családjából a tanulólétszám 17,9%-a, közhivatali altisztéből pedig 7,1%-a származik.

Előképzettség szempontjából a helyzet nem nagyon kedvező. A tanulók 21%-a 1—4 elemi, 52%-a 5—6 elemi végzett, míg 3—4 középiskolával 25%, ennél magasabb előképzettséggel 2% rendelkezik. A tanulmányi eredmény kielégítő.

Az iskolának sem szertára, sem tanműhelye nincs. Az iskolák központosításával kapcsolatban felmerült a 8 osztályú elemi népiskolára építendő s kötelező tanoncotthonnal kapcsolatos irányító munkaiskolatípus felállításának kérdése, mellyel Kiss József Imre foglalkozott s megvalósítására nézve részletes tervezetet dolgozott ki.

A gyakorlati gyárlátogatások (Magyar Fém- és Lámpagyár, Draschétéglagyár, Magyar Vegyipari Gépgyár, »Sorg« építőtelep, Szent István-tápszerművek, stb.) nagyban hozzájárulnak a szakismeretek bővítéséhez.

Az ifjúsági órák és az iskolán kívüli népművelési előadások anyaga földrajzi, történelmi, irodalmi, szépművészeti, zenei, természettudományi, egészségügyi és közgazdasági vonatkozású.

A levente egyesület nagyfontosságú nevelő és fegyelmező munkát végez.

A tanulók szociális gondozására az iskola nagy súlyt helyez. Az ingyen ebédeken kívül 52 tanuló részesült ruha, cipő és fehérnemű segélyben.

B) A nem önálló leányiparostanonciskolák.

a) A leányiparostanonciskolák általános adatai.

A leányiparostanonciskolák önállósítása eddig anyagi okokból lehetséges nem volt, s így azok más iskolák épületeiben teljesítik fontos hivatásukat.

A leánytanonciskolák szemléltető oktatását ennél fogva úgy oldották meg, hogy a törzsiskola szemléltető és kísérleti eszközeit használják. A leánytanoncoktatás megfelelő és végleges megoldást azonban csak a leánytanonciskolák önállósításával nyerhet. Az önálló iskolák létesítése megoldaná a leánytanoncok gyakorlati oktatását is.

Ezidőszerint a székesfővárosban 10 leányiparostanonciskola működik. Ezeknek az iskoláknak a felsorolását a szakirányok megjelölésével és az 1933/34. tanév végi tanulólétszámnak feltüntetésével az alábbiakban közöljük:

1.	II., Iskola-utca 48. sz. Általános, kötő-szövő és női szabó ...	205	tanuló
2.	IV., Cukor-utca 6. sz. Női kalapos és kötő-szövő	258	«
3.	IV., Prohászka Ottokár-utca 6. sz. Női szabó	557	«
4.	IV., Váci-utca 43. sz. Női szabó és fűzőkészítő	348	«
5.	V., Szemere-utca 3. sz. Általános, kozmetikus és női fodrász.	243	«
6.	VI., Érsek-utca 4. sz. Női szabó	306	«
7.	VI., Szinyei Merse-utca 7. sz. Női szabó	302	«
8.	VII., Dembinski-utca 25. sz. Női szabó	223	«
9.	VII., Dohány-utca 32. sz. Női fodrász	239	«
10.	VIII., Tisza Kálmán-tér 4. sz. Általános és női szabó	258	«
	Összesen	2.939	tanuló.

Az alábbiakban a leányiparostanonciskolák statisztikai adatait egyet-egyet közöljük. Az egyes iskolák részletesebb ismertetése során — a fiúiskoláknál követett rendszertől eltérőleg — csak a legfontosabb adatok megemlézésére szorítkozunk.

Az 1933/34. iskolaévben 4732 tanuló iratkozott be, az év végén tényleg iskolába járt létszám pedig 2939 volt. Ebből a számból 2063, vagyis az összes leánytanoncoknak 70·2%-a női szabó. A közoktatási ügyosztály ennél fogva elsősorban női szabóipari szakirányra való tekintettel tervezi az első önálló leányiparostanonciskola létesítését. Ezenkívül csak két szakma található, amely nagyobb számú tanulót foglalkoztat és pedig a női kalapos és a női fodrászipar. Előbbire az iskolák összes tanulólétszámának 8·3%-a, utóbbira pedig 10·9%-a jut. Ezenkívül még a fűzőkészítők 3·1 és a kozmetikus tanulók 3·0%-os aránya említhető meg, míg a többi iparágakra, úgymint a kötő-szövő, fehérneműkészítő, fehérneműtisztító, kesztyűs, könyvkötő stb. szakmákra egyenkint a százaléknak csak tört részei és együttvéve is csak 4·5% jut.

A leányiparostanulók előképzettségét vizsgálva, megállapíthatjuk, hogy a négy középiskolát végzettek száma a múlt évekhez képest örvedetesen emelkedik. Míg eddig minden iparágban — kivéve a sokszorosító ipart — jóval 50% alatt maradt, addig az 1933/34. tanévben már a leánytanulók többsége — 56·5% — rendelkezik a négy középiskolai, vagy ennél magasabb képesítéssel. Mindamelllett még mindig nagy (39·2%) azok száma, akik a középiskolának csak I. vagy II. osztályát, továbbá akik csak a IV. elemi (4·3%) végezték el.

A tanulók hitfelekezeti szerinti való megoszlása nem nagy eltéréseket mutat az egyes vallásfelekezeteknek az összlakosság számához viszonyított arányszámaitól. A tanulóknak 65·5%-a volt római katolikus vallású, míg a reformátusok 13·5, az ágostai evangélikusok hitvallású pedig 5·3%-os aránnyal szerepelnek a leányiparostanoncok között. Mindezek az arány-

számok — ha csekély mértékben is — felülmúlják az össznépeesség körében mutatkozó százalékokat. Az izraelita vallású tanulók 14·4%-os aránya ellenben elmarad Budapest összlakosságának körében az izraeliták által elfoglalt 20·3%-os aránytól. Az egyéb hitfelekezetekre együttvéve 1·3% esik.

A leányiparostanoncok korát vizsgálva, az előző évekhez képest feltűnő emelkedés állapítható meg. A tanulóknak csak 3·5%-a fiatalabb 14 évesnél, ami a multhoz viszonyítva tekintélyes haladást jelent. Legnagyobb a számuk (24·0 és 25·9%) a 14 és 15 éves tanulóknak, de nagy számmal szerepelnek a 16 éves (19·4%) és 17 éves (11·1%) tanulók is. A 18 éves és ennél idősebb leányiparostanoncok az összes tanulólétszámnak 16·1%-át foglalják le. Mindezeknek a körülményeknek az oka abban keresendő, hogy egyre több és több tanuló lép négy középiskolai vagy ennél magasabb képesítéssel az ipari pályára és így — természetesen — csak 15 éves korban szerződhet tanoncnak. Ez azonban még mindig nem magyarázza meg a 19, 20, 21 éves vagy ennél is idősebb tanulók nagy arányszámát. Ennek okát másutt kell keresni. Legvalószínűbb az, hogy érettségizett és hivatali pályára készült leányok közül azok, akik állást nem kaptak, később ipari pályára léptek. Másrészüik eleve erre a pályára készült, de magasabb előképzettséget kívánó ipari pályát választva, előbb érettségiztek, hogy így könnyebben és jobb helyeken tudjanak elhelyezkedni.

A szülők foglalkozásánál feltűnik az, hogy a leánytanoncok közül alig akad olyan, aki őstermelő vagy földműves családból származik. Mindössze 1·2%-kal szerepel ez a csoport, ellentétben a fiútanoncokkal, akik között mégis nagyobb számmal (3·0%) fordulnak elő őstermelői családok leszármazottai.

A leányiparostanoncok között — épen úgy mint a fiúk soraiban — a munkáscsaládok gyermekei vezetnek. Az ipari munkás vagy napszámos szülők 22·6%-ot, a közlekedési segédszemélyzet 10·6%-ot, a közhivatali altisztek 6·4%-ot, a kereskedelmi segédszemélyzet pedig 6·1%-ot ér el a leányok között. A munkás, altiszt és egyéb segédszemélyzet csoportja együttvéve itt is meghaladja 52·7%-os arányszámával az összlétszám felét, de azért elmarad a fiúiparostanonc iskolák megfelelő aránya mögött. E szerint az önálló iparosok (16·5%) és önálló kereskedők (6·1%) a leánytanulók szülei között fordulnak elő gyakrabban. Hasonlóképen magasabb a leányiparostanoncok soraiban az értelmiségi körökből származó tanulók száma. A köztisztviselők gyermekei 5·6%, a magántisztviselőké pedig 2·5%-os arányt érnek el. Általában tehát az iparostanoncok között a leányok származás tekintetében kedvezőbb társadalmi viszonyok közül kerültek ki, ami előképztségük és tanulmányi előmenetelük révén is kifejezésre jut. A társadalmi viszonyoknak ismertetett eltolódásai leginkább arra a körülményre vezethetők vissza, hogy a női iparágak között aránylag nagyobb szerepet játszanak a magasabb színvonalú és jól jövedelmező iparok, úgyhogy

e pályákra a magasabb társadalmi osztályhoz tartozó szülők is szívesen adják gyermekeiket.

A tanulók tanulmányi eredményeit és az iskolalátogatásokat általánosságban vizsgálva feltűnik a nem osztályozhatók magas száma az első osztályokban. Ennek magyarázata kézenfekvő. A tanulók bármikor szerződhetnek, tehát az egész év folyamán iratkoznak is, aminek következménye, hogy a félévi vagy évvégi osztályozáskor osztályozni kellene olyanokat, akiket a tanító alig ismer, mert csak egy-két hónapja járnak iskolába.

A magasabb osztályokban mindig jobb a tanulmányi eredmény, ami a tanulók értelmi fejlődésének, komolyodásának és nem utolsó sorban az oktatók két-három éves munkájának következménye. Az 1933/34. tanév végén az összes létszámnak mindössze 6.5%-a végezte tanulmányait nem kielégítő eredménnyel. A fentemlített okok miatt azonban a tanulók 13.4%-a nem volt osztályozható, úgyhogy a kielégítő osztályzatot nyert tanulók létszáma 80.1% volt.

A tanulók iskolalátogatása kedvezőnek mondható. A leányiparostanoncok az 1933/34. tanév folyamán összesen 85.853 órát mulasztottak, amiből 15.656 óra volt igazolatlan mulasztás. Az igazolatlan óráknak így adódó 18.2%-os aránya jóval kedvezőbb annál, amelyet a fiúiparostanoncoknál megállapítottunk. Utóbbiaknál ugyanis az igazolatlan mulasztások aránya a 30%-ot is meghaladta. Átlag egy-egy leánytanulóra 23.9 óra igazolt és 5.3 óra igazolatlan mulasztás esik. Az összes mulasztás tehát az egész év folyamán egy főre 29.2 óra, ami nem tekinthető magasnak, különösen ha figyelembe vesszük azt a körülményt, hogy a mulasztási statisztikát egynéhány állandó mulasztó mindig erősen rontja.

Az általánosságban elmondottak után ismertetjük az egyes iskolák jelen állapotát.

b) A leányiparostanonciskolák egyenkinti ismertetése.

1. Általános, kötő-szövő és női szabó szakirányú leányiparostanonciskola.

(II., Iskola-utca 48.)

Jelenleg a budai oldal egyetlen leányiparostanonciskolája, mely 1933. szeptemberében több iskola és pedig a régi Medve-utcai, Lövház-utcai — a későbbi Marcibányi-téri — Krisztina-téri, Fehérsas-téri, Váli-úti és Iskola-utcai iskolák összevonásából keletkezett. Az iskola női szabótanulói 88%-kal túlsúlyban lévén, a szakoktatás is hozzájuk igazodik. Ettől a rendszertől csak esetenként — ahol szükséges és alkalom van rá — térnek el s veszik figyelembe a kötő-szövő, valamint az egyéb ipari szakmák kívánalmait.

Ez a leánytanonciskola a Batthyány-utcai polgári leányiskola épületében kapott a többi tanonciskolához viszonyítva előkelő otthont. Az épületben külön igazgatói és külön tantestületi iroda áll a tanonciskola rendelkezésére.

A beírt tanulók száma 328, az évvégén tényleg járóké 205 volt, az 1933/34. év alapulvételével. Itt is, mint a többi iskolában, aránylag magas az I. és II. osztályokban a nem osztályozható tanulók száma, ami az egész évben tartó beiratkozás következménye.

Az iskola osztálytagozódását az alábbi kimutatás szemlélteti :

Osztályfokozat	Osztályok száma	Tanulók száma	
		beírt	az év végén
I. osztály	3	76	64
II. «	6	127	92
III. «	4	95	44
IV. «	1	30	5
Összesen	14	328	205

Az összes heti óraszám 75 elméleti órából, 45 rajzórából és 10 ifjúsági órából áll.

Az iskola a gyakorlati oktatást is bevezette, amennyiben a rajzóra keretében heti $\frac{1}{2}$ órát a magyar népművészet öltéseinek tanítására fordítanak. Ezt a gyakorlatot az iskola tanítótestülete vezette be és dolgozta ki a tantervét. Ezzel megtörtént az első lépés a leánytanoncok gyakorlati oktatása felé.

Az iskolán kívüli oktatás keretében földrajzi, történelmi, természet-tudományi, technológiai és etikai előadással mélyítették és egészítették ki a rendes tanítási órák anyagát.

A tanulók szakismeretének bővítésére és a gyakorlati oktatás pótlására számos gyárat és kiállítást látogattak meg, többek között a Fővárosi Múzeumot, a Mezőgazdasági, Iparművészeti és Néprajzi Múzeumot, a világítás-technikai állomást, a magyaros divatbemutatót, valamint posztókészítő, gyapjúmosó, selyemfonó és kékfestő gyárakat. Egésznapos kirándulást rendeztek Mezőkövesdre a matyó népművészet tanulmányozására és Székesfehérvárra a történelmi emlékek megtekintése céljából. Az ifjúsági órák keretében énekkar, tornaszakosztály és technikai szakosztály működik.

A helyi tantervek készítésében résztvett a testület minden tagja. A Magyar Héttel kapcsolatos iskolai ünnepélyükön azt az eszmét vetették fel, hogy néhai Voith Ervin tanmenetében feldolgozott díszítmények kivitelezését gyakoroltassák az iskolában, mert így azok a tanulók részére valódi értéké válnak és képessé teszi őket olyan ruhatervezésre, amely megjelenésében és anyagában európai, de mindamelllett érvényre juttatja nemzeti viseletünk sajátosságait is. Ezért az iskola javaslatot terjesztett a főváros tanácsa elé, hogy kötelezőleg rendelje el a leánytanonciskolákban a magyar népművészeti technikák gyakorlati tanítását. A székesfőváros tanácsa 1929. október 24-én kelt 124.138/1929—VII. számú határozatával az összes fővárosi leánytanonciskolákban elrendelte a magyar népművészeti technika gyakorlati oktatását. Ezzel az intézkedéssel a főváros tette meg az első lépést Magyarországon a leánytanoncok gyakorlati oktatásának megvalósítása

terén. Az iskola tantestületének három tagja hamarosan elkészítette a gyakorlati oktatás részletes tanmenetét, amely a m. kir. főigazgatóságtól 20/930. szám alatt jóváhagyást nyert, s a főváros tanácsa azonnal életbe is léptette.

Elismerés illeti az iskola igazgatóját és tantestületét a gazdag szemléltető gyűjtemények megszerzéséért is. Ezek a következők :

1. A 63 magyar népi hímzésmintát tartalmazó gyűjtemény, amely a magyar népművészet kincseit tárja a tanulók elé és mellyel az 1928. évi országos pedagógiai kiállításon is nagy sikert aratott az iskola.

2. A technológiai gyűjtemény, mely a textilgyárak bőkezűségét és a testület tagjainak buzgóságát dicséri. Ez a gyűjtemény 18 táblán és 24 üvegben mutatja a különböző textilanyagokat és azok feldolgozási módjait a nyersanyagtól a kész ruháig. A feldolgozásnál használatos gépek művészi fényképei egészítik ki a gyűjteményt.

3. »A magyar asszony 1000 éves divatbemutatója« című gyűjtemény, mely 120 darab kézfestésű levelezőlapon mutatja be, hogyan öltözködött a magyar asszony a honfoglalástól napjainkig.

4. Népművészeti öltéseink gyakorlati tanításának szemléltető tanmenete, melyet a tanárnők vezetése mellett az iskola tanulói készítettek.

5. 50 darabból álló népi hímzés-gyűjtemény, mely részben a főváros adománya, részben a testületi tagok gyűjteménye, részben pedig a tanulók kezemunkája.

6. Az ősrégi és a mai magyar háziipart ismertető gyűjtemény, mely kis modellekben mutat be egy teljesen élethű kalotaszegi szobát, egy női-szabó és egy kalaposműhelyt.

2. Női kalapos és kötő-szövő szakirányú leányiparostanonciskola.

(IV., Cukor-utca 6.)

Az iskola 1926-ban alakult, amidőn a nagy létszámú Prohászka Ottokár-utcai női szabó és általános irányú iskolából elválasztották a női kalaposokat, szűcsöket, fodrászokat, kozmetikusokat, kötő-szövőket stb. Az iskola kettéosztásának célja a tisztán szakirányú iskolák fokozatos megvalósítása volt. Ezzel a kettéosztással ugyanis a Prohászka Ottokár-utcai iskola tisztán női szabó szakirányú lett, a Cukor-utcai iskolánál is ugyanez volt a cél, mert az 1931/32. évben áttelepítik a szűcsstanoncokat az Érsek-utkába, az 1932/33. évben a fodrászokat a Dohány-utcai, a kozmetikusokat a Szemere-utcai, a többi általános iparosokat pedig a Tisza Kálmán-téri iskolába. Ezzel az iskola tisztán női kalapos szakirányúvá vált. Az áttelepítésekkel egyidejűleg az iskola beírási körzetét is kiterjesztette a tanács, amennyiben 1932-től kezdve az egész pesti oldal, 1933-tól pedig egész Budapest kalapostanoncai ebbe az egyetlen női kalaposszakirányú tanonciskolába soroztattak be.

A testület tagjai elkészítették a női kalaposok részére a rajz, technológia és könyvvitel tanmenetét, továbbá összeállították a kalapdivat fejlődésének történetét.

Az ideiglenesen ebbe az iskolába sorozott kötő-szövőtanoncok (5·4%) a kalaposokkal közös oktatásban részesülnek. Az iskola a IV., Cukor-utcai elemi iskola épületében 8 tantermet használ. A beírt tanulók száma 491, akik 13 osztályba beosztva nyerik kiképzésüket. Az osztályok átlagos létszáma 20, ami normálisnak mondható. Az osztálybeosztást egyébként táblázatban is bemutatjuk :

Osztályfokozat	Osztályok száma	beírt	Tanulók száma az év végén
I. osztály	4	132	96
II. «	6	200	127
III. «	2	93	24
IV. «	1	66	11
Összesen	13	491	258

A tanulók tanulmányi előmenetele jó. A 258 tanuló közül mindössze 16 (6·2%) végezte a tanévet meg nem felelő eredménnyel.

A tanulók szakmabeli ismereteinek bővítését kalap- és posztógyárak látogatásával; szépirodalmi, történeti, etikai, társadalmi és családnevelési ismereteik gyarapítását pedig ifjúsági és iskolán kívüli előadásokkal segítették elő. Különös gondot fordítottak a magyar írók életének és műveinek ismeretetésére.

Az iskola tantestületét 1 rendes igazgató, 5 rendes és 1 ideiglenes tanítónő alkotja. Heti óraszámuk 19—20.

A tantestületi értekezleteken ismételtén rámutattak a tagok azokra a körülményekre, amelyek a tanítás eredményességét károsan befolyásolják és amelyeknek megszüntetése kívánatos. Ezek a következők :

1. a tanoncok bármikor szerződhetők és szabadíthatók,
2. a tanulók mulasztása nagy, mert a kiróható pénzbírság összege kicsiny és az eljárás hosszadalmas,
3. a tanszerek beszerzésének nehézségei a tanulók szegény anyagi viszonyai miatt,
4. elégtelen bizonyítvánnyal is felszabadítják a tanoncokat,
5. 14—18 éves tanulók elemi iskolai padokban szoronganak,
6. a műhelyoktatás hiánya.

3. Női szabó szakirányú leányiparostanonciskola.

(IV., Prohászka Ottokár-utca 6.)

Az iskola 1909-ben alakult és az 1910. év óta állandóan a Prohászka Ottokár-utcai polgári leányiskolában van elhelyezve. Az iskolába csak női szabótanulók járnak s így az oktatás teljesen szakirányú. Külön szakcsoportok alakítására ennél fogva nem volt szükség.

Az 1933/34. tanév folyamán beírt tanulók száma 866, az év végén tényleg járóké 557 volt.

Az iskola 15 osztályból áll, a tanítás céljára rendelkezésre álló 8 tanterem a célnak bőségesen megfelel. Az osztályok létszáma nagy, egy-egy első osztályra 46, második osztályra 44, harmadik osztályra 31 tanuló esik. A negyedik osztályok átlagos beíratott létszáma szintén 55 fő volt, de az évközi felszabadulások miatt az év végén már csak 15 negyedik osztályos tanuló jutott egy-egy osztályra. Feltűnően nagy itt is, mint általában a leányiparostanonciskolákban a csak 5—6 elemít végzetek 36%-os arányszáma.

A tanulók tanulmányi eredménye kielégítő.

A rendes tantárgyakon kívül az ifjúsági órákon előadottakkal, kirándulásokkal és iskolán kívüli előadásokkal igyekezett az iskola tantestülete a tanulók szakmabeli tudását, erkölcsi érzékét, szépérzését, irodalmi és egészségügyi ismereteit fejleszteni. A gyárak, múzeumok és a város monumentális épületeinek látogatása, valamint a környékre és vidékre rendezett kirándulások maradandó értéket jelentenek az ifjúság számára.

A lehetőség határain belül a tanulók szociális gondozásban is részesültek, az iskolanővéri intézmény útján 25 tanulónak jutott ingyenruha, cipő és fehérenemű.

Az iskola nincs saját otthonában, s így gyakorlati (műhely) oktatás sem folyik. A tantestület leghőbb óhaja a műhelyoktatás bevezetése, továbbá az, hogy a beíratások az év kezdetére, a felszabadulások pedig az év végére korlátoztassanak. E kívánságukkal az összes leánytanonciskolák tantestületeinek kívánságait is kifejezik.

A tantestület egy rendes igazgatóból, 7 rendes és 2 helyettes tanítónöből áll. Heti óraszámuk 20. Az iskola osztálybeosztását a következő táblázat mutatja be :

Osztályfokozat	Osztályok száma	beírt	Tanulók száma az év végén
I. osztály	4	243	184
II. «	5	299	222
III. «	4	213	122
IV. «	2	111	29
Összesen	15	866	557

4. Női szabó és fűzőkészítő szakirányú leányiparostanonciskola.

(IV., Váci-utca 43.)

Az iskola az 1922. év decemberében alakult a IV., Papnövelde-utcai iskola kettéválasztásával. Ebben az évben a Lónyay-utcában, de már a következő, 1923. évtől kezdve jelenlegi helyén, a IV., Gizella királyné-leánygimnázium épületében működik a tanonciskola. A tanulók túlnyomórésze női szabó. A fűzőkészítők 26%-kal szerepelnek, akik a női szabókkal

közös oktatásban részesülnek. Ez a 26% — ami kilencven tanulót jelent — egyúttal a fővárosban levő összes fűzőkészítő tanoncok száma is, mert e szakma tanulói az egész város területéről ebbe az iskolába tartoznak beiratkozni.

A beírt tanulók száma 1933/34-ben 571, az év végén tényleg járóké pedig 348 volt. Az osztályok átlagos létszáma 22. A tanítás céljára nyolc terem áll az iskola rendelkezésére, ami 16 osztály elhelyezésére elegendő.

Osztályfokozat	Osztályok száma	beírt	Tanulók száma az év végén
I. osztály	4	160	130
II. «	6	247	162
III. «	4	103	42
IV. «	2	61	14
Összesen	16	571	348

A tanulmányi eredmény kielégítő. A tanulók ízlésének fejlesztése céljából a Magyar Hét keretében rendezett Iparművészeti Kiállítást tekintették meg, történelmi ismereteik bővítése céljából pedig a Várat, valamint Nagyjainknak a Kerepesi-temetőben levő sírját keresték fel.

A tanulók részére tartott előadásorozatban anya- és csecsemővédelem, munkavédelmi törvények, tanoncegészségügy, otthonalkotó erők, az ipari munka és munkaviszonyok történelmi áttekintése szerepelnek. A testület tagjainak száma: 1 rendes igazgató, 8 rendes és 1 ideiglenes tanítónő. Heti óraszámuk 20. A tantestület szervezeti kérdésekkel, valamint azok módosításával foglalkozott és elkészítette a helyi szakrajztanmenetet.

5. Általános, kozmetikus és női fodrász szakirányú leányiparostanonciskola. (V., Szemere-utca 3.)

Az iskola 1910-ben történt alapításától kezdve 1932-ig női szabó szakirányú és általános irányú volt, 1932-től pedig kozmetikus és női fodrász szakirányúvá alakult. A kozmetikusok és női fodrászok egymástól független, az általános csoportba tartozó iparostanoncok pedig közös oktatásban részesülnek. A tanoncoktatás céljaira az V., Szemere-utcai elemi iskola hét tanterme szolgál. A főváros összes kozmetikustanonca (87) itt részesül oktatásban, míg a fodrászoknak csak kisebb része tartozik az iskola körzetébe. A beírt tanulók száma 475, az évvégi létszám pedig 243 volt.

Más tanonciskolákkal való összehasonlításban feltűnő a magasabbkorú tanoncok jelentékeny arányszáma. Húsz évesnél idősebbek 8-6%-kal szerepelnek, ami az összes többi leányiparostanonciskolák megfelelő arányszámát túlhaladja. Ennek magyarázata, hogy a kozmetikusok magasabb előképzettséggel bírnak s így idősebb korban lépnek e pályára.

A tanulmányi eredmények tekintetében az iskola előkészítő osztályának tanulói az átlagnál kisebb számban végeztek sikerrel, míg a többi osztályok tanulói az átlagnál sokkal jobb eredményeket értek el. Így például a IV. osztály növendékeinek 95%-a végzett sikerrel.

A szegénysorsú tanoncok közül hat tanuló részesült cipő, illetve ruhasegélyben. Az iskola Székesfehérvárra és Gödöllőre tett kirándulást a tanév folyamán, ahol megtekintették a két városnak — főleg történelmi vonatkozású — nevezetességeit.

Az ifjúsági órákon és iskolán kívüli népművelési előadásokon a tanulók szak tudását és természettudományi, irodalmi, népművelési ismereteit bővítették.

Az iskola tantestülete 1 rendes igazgatóból, 5 rendes és 2 ideiglenes tanítónőből áll. A rendes tanerők heti óraszámja 19—20, az ideigleneseké pedig 8—15 óra.

Osztályfokozat	Osztályok száma	beírt	Tanulók száma az év végén
Előkészítő	1	20	15
I. osztály	3	71	53
II. «	5	185	103
III. «	3	119	54
IV. «	1	80	18
Összesen	13	475	243

6. Női szabó szakirányú leányiparostanonciskola.

(VI., Érsek-utca 4.)

Az Érsek-utcai iskolaépületben 1916-tól 1920-ig fiú- és leánykisegítőiskola működött. 1920-tól 1933-ig az iskola váltakozva általános, kalapos, női szabó és szűcs szakirányú volt, 1933-tól pedig tisztán női szabótanoncok szakirányú oktatásával foglalkozik.

Az iskola tizenkét osztályának a tanítása az Érsek-utcai elemi iskola hét tantermében folyik. A beírt tanulók száma 446, az év végén tényleg járóké 306 volt s így az osztályonkinti átlagos létszám 25 fő.

A heti óraszám 59 elméleti órából, 37 rajzórából és 10 ifjúsági órából áll. Az iskola tizenkét osztályának fokozatok szerinti megoszlását és tanuló létszámát az alábbiakban mutatjuk be:

Osztályfokozat	Osztályok száma	beírt	Tanulók száma az év végén
I. osztály	4	126	101
II. «	4	185	146
III. «	3	101	52
IV. «	1	34	7
Összesen	12	446	306

Az iskola tanulmányi eredménye kiválónak mondható.

Az iskola tanulói Budapesten és a környéken több textilgyárat, paszománygyárat, szőrmekészítő üzemet, posztógyárat s kalapgyárat látogattak meg. A vidéki kirándulások kapcsán Pécs nevezetességei és gyárai (Zsolnay, Littke), Kaposvár (cukorgyár), Mezőkövesd (háziipar és népviselet tanulmányozása), Miskolc-Diósgyőr (múzeumok, gyárak) és Lillafüred kerültek megtekintésre. Ezenkívül a gráci posztógyár meglátogatásával kapcsolat-

ban a tanoncok külföldre is eljutottak. E kirándulások a tanulók tudását és általános műveltségét növelték, felkeltették bennük az érdeklődést hazánk természeti szépségei iránt és végül szellemi és testi üdülést szereztek számukra.

A szakoktatás mellett a tanulók hazafias szellemenben való nevelésére főleg az ifjúsági órák szolgáltak, ahol a szórakoztató játékok mellett jutott idő a magyar írók műveinek ismertetésére, a magyar történelem fontosabb eseményeinek tárgyalására, valamint természettudományi, képzőművészeti és technikai kérdések megbeszélésére. Az iskola tantestülete az értekezleten ismételten foglalkozott a tanítás eredményességét gátló körülményekkel. Sürgeti a gyakorlati oktatás bevezetését, önálló felszerelési tárgyak beszerzését, szegénysorsú tanulók segélyezését, iskolanővéri és iskolaorvosi intézmény kiterjesztését, leánytanoncotthonok felállítását, folyóiratok és könyvek beszerzését. A testület tagjai e kívánságok teljesítésétől remélik egy tudásban gazdagabb, érzésben magyarabb és erkölcsi érzésben kiválóbb leányiparostanoncgeneráció kialakulását.

7. Női szabó szakirányú leányiparostanonciskola.

(VI., Szinyei Merse-utca 7.)

Az iskola 1909. november 1-én történt alapítása idején a VI., Váci-út 5. szám alatt kezdte meg működését.

Az 1912. év novemberében erre a célra bérelt külön helyiségben megkezdtek a főzés gyakorlati tanítását.

A világháború folyamán az iskolában az oktatás zavartalan lebonyolítása nagy nehézségekbe ütközött. Az 1918/19. években francia katonaságot szállásoltak el az épületben.

1922. január 10-én sikerült az iskola visszahelyezése a VI., Felsőerdősori elemi fiúiskola épületébe, ahol hét tanterem és egy irodahelyiség áll rendelkezésre.

Az 1931/32. tanév végén az iskola tisztán női szabó szakirányúvá alakult és a tanács ennek megfelelően újból megállapította az iskola beírási körzetét.

Folyó tanévben beírt tanulók száma 458, az évvégi tanulólétszám pedig 302 volt. A tanulmányi eredmény különösen a III. és IV. osztályban feltűnően jó.

Az osztálybeosztást és a tanulók osztályfokokozatok szerinti megoszlását az alábbi tábla tünteti fel:

Osztályfokozat	Osztályok száma	beírt	Tanulók száma az év végén
I. osztály	4	152	119
II. «	6	179	134
III. «	4	86	34
IV. «	1	41	15
Összesen	15	458	302

Szellemi és erkölcsi továbbképzésük érdekében a tanulók résztvesznek a szokásos ifjúsági előadásokon, ahol a rendes tárgyakon túlmenőleg gyarapítják tudásukat. Az elmúlt tanév folyamán több gyárat látogattak meg Budapesten és többször kirándultak vidéki városokba és a pestkörnyéki kirándulóhelyekre. A tanulmányi kirándulások rendszerét az iskola a multban is mindenkor előszeretettel alkalmazta, a tanulók ismereteinek gyarapítása érdekében. A fontosabb kirándulások közül megemlíthető, hogy 1911-ben az iskola ötnapos tanulmányi kirándulást tett Bécsbe. Az 1914. évben az iskola 27 növendéke nyolc tanító vezetésével ötnapos tanulmányi kiránduláson vett részt Fiúme, Susak, Abbazia, Cirkvenica, Lovrana és Zágráb megtekintésével. Az 1930. évben Putnok, Eger, Aggtelek és Miskolc nevezetesegeinek megtekintésére rendeztek tanulmányi kirándulást.

A növendékek ifjúsági egyesülete 1923. február 4-én alakult meg, mely vasárnaponként az iskola tornatermében tartotta összejöveleleit.

A tanítótestület tagjai szervezeti és módszertani kérdésekkel is foglalkoztak. A testületi értekezleteken megvitatták, hogyan lehet a helyesírást eredményesebben tanítani, a magyar népművészet kincseit a rajzoktatásnál felhasználni és a szabóiparban használt, túlnyomóan idegen szakkifejezéseket magyarral helyettesíteni. Elkészítették továbbá az iskola tanerői az ifjúsági egyesület munkatervét.

8. Női szabó szakirányú leányiparostanonciskola.

(VII., Dembinski-utca 25.)

Az iskola 1910-ben létesült. Az iskola akkori jelentős munkakörét bizonyítja, hogy egy igazgató vezetésével 26 tantestületi tag végezte az oktatást két hétköznapon 6—9-ig és vasárnap 8—12 óráig. Ebben az időben az iskola általános irányú volt. Női szabó szakirányúvá az iskola az 1933. évben alakult át.

Az iskola fennállásától kezdve jelenlegi helyén működik, csak a háború alatt költözött el onnan, hogy részben a katonáknak, részben a menekülteknek adjon helyet. A tanonciskola csak 1931-ben nyerte vissza régi helyét. E 14 év alatt annyira tönkrement az épület, hogy csak nagy költséggel lehetett ismét rendbehozni, most azonban egyike a főváros legszebb és legkorszerűbb iskolájának. Bútorai, padjai, világítása, központi fűtése, fürdője, társalgója, tornaterme egészen új és korszerű.

Az 1933/34. évben a beírt tanulók száma 346, az évvégi létszám 223 volt.

Osztályfokozat	Osztályok száma	beírt	Tanulók száma az év végén
I. osztály	5	140	119
II. «	6	118	80
III. «	3	88	24
Összesen	14	346	223

Az iskola tanulói közül nyolcan részesültek szociális gondozásban. A tanulók ismereteinek bővítésére nyolc ifjúsági előadás, kiállítások látogatása és az ifjúsági órák anyaga szolgált.

9. *Női fodrász szakirányú leányiparostanonciskola.*

(VII., Dohány-utca 32.)

Az 1909. évben alapított tanonciskola a Dohány-utcai polgári leányiskola hét tantermében jelenleg 11 osztállyal működik. A beírt tanulók száma 332, az év végén tényleg járóké 239 fő. Az egyes osztályok számát és tanulólétszámát az alábbi kimutatás tartalmazza:

Osztályfokozat	Osztályok száma	Tanulók száma	
		beírt	az év végén
I. osztály	2	69	54
II. «	4	110	91
III. «	3	90	70
IV. «	2	63	24
Összesen	11	332	239

A tanulók átlag csekély előképzettséggel kerülnek a tanonciskolába. Az elemi iskola 5—6. és a polgári iskola 1—2. osztályát végzett tanulók majdnem felét (45.5%) teszik az iskola létszámának. Nagy százalékszámmal szerepelnek az alsó osztályokban a nem osztályozható tanulók, ellenben a IV. osztályban az összes tanulók jeles vagy jó eredménnyel végeztek.

A tanulók szakismereteit, irodalmi, erkölcsi, vallási, társadalomtudományi ismereteit a heti 10 ifjúsági órán, az iskolán kívüli népművelési bizottság 30 előadásán, valamint fővárosi és vidéki kirándulásokkal és gyárlátogatásokkal gyarapították. Az iskolában egy rendes igazgató és hat rendes tanítónő, heti 19—19 órában végzi a nevelés és oktatás munkáját.

A női fodrásztechnológia tanmenetének összeállítását és részletes kidolgozását szintén a tantestület tagjai végezték.

10. *Általános és női szabó szakirányú leányiparostanonciskola.*

(VIII., Tisza Kálmán-tér 4.)

A jelenlegi iskola az 1910. évben alakult Bezerédi-utcai, az 1911. évben alakult Röck Szilárd-utcai és az 1908. évben alakult Tóth Kálmán-utcai iparostanonciskolák összevonásával az 1931. évben keletkezett. Az oktatás általános és női szabó szakirányok szerint történik. A Tisza Kálmán-téri polgári leányiskola tíz tantermét foglalja el, 17 osztállyal. A beírt tanulók száma 419, az év végén tényleg járóké 258 volt.

Osztályfokozat	Osztályok száma	beírt	Tanulók száma az év végén
Előkészítő osztály	1	8	6
I. osztály	5	104	89
II. «	5	163	116
III. «	4	85	41
IV. «	2	59	6
Összesen	17	419	258

A tanulók között 46 kapott ingyen ruhát, cipőt és fehérneműt.

Az Iskolánkívüli Népművelési Bizottság tíz előadást tartott a tanulók részére a hazafias és vallásos szellemben való nevelésük céljából. Az iskolában gyakorlati oktatás még nincs. A 258 tanuló közül mindössze négy végzett nem kielégítő eredménnyel.

A tantestületnek egy igazgató, nyolc rendes és egy ideiglenes tanítónő tagja van, akik hetenkint 19 órát, illetőleg akik más iskolában is működnek, 10 órát látnak el.

III. A székesfővárosi kereskedőtanonciskolák.

A) Önálló kereskedőtanonciskola.

(VII., Wesselényi-utca 38.)

a) Az iskola létesítése.

A fővárosi tanoncoktatásnak széleskörű átszervezésével kapcsolatban az 1933. évben a kereskedőtanonciskolák központosítására is sor került. A székesfőváros polgármestere a 103.765/1933—VII. számú rendeletével a központosítást elrendelte, amit a törvényhatósági tanács 1933. évi július hó 13-án hozott határozatával jóváhagyólag tudomásul vett. Az átszervezést megkönnyítette, sőt előmozdította az a körülmény, hogy a kereskedőtanoncoktatás felügyeleti hatósága is a központosítás mellett foglalt állást.

A kereskedőtanoncok összevonása útján remélhető előnyök nagyrészt hasonlóak azokhoz, amelyeket az iparostanonciskolákkal kapcsolatban e munka előző fejezeteiben már ismertettünk. Mindenekelőtt megvalósítható volt ezen az úton az a fontos újítás, hogy az összes tárgyakat kizárólag arra képesített főfoglalkozású tanárok tanítsák. A szakszerű oktatást már pusztán ez a körülmény is előmozdítja. Ehhez járul továbbá, hogy a nagyobb tanulólétszám folytán a szakok szerint elkülönített oktatás is könnyebben megvalósítható. A többszörösen párhuzamosított osztályok további előnye, hogy ugyanazon munkaadó tanoncai különböző napokon járhatnak oktatásra. Ezzel a munkaadók régi kívánságának lehet mindjobban eleget tenni. Az önálló vezetés alatt álló és saját helyiségeket használó iskola sok más előnye mellett arról sem szabad megfeledkezni, hogy a tanulók iskolán kívüli nevelésére, az értelmi és testi fejlődés előmozdítására sokkal több lehetőség nyílik.

A központosított iskola épületéül a VII., Wesselényi-utca 38. számú épület földszintjét és első emeletének egy részét jelölte ki a fentemlített rendelet, míg a második és harmadik emeleten az iskolával egyidőben a VII., Kertész-utcai felső kereskedelmi fiúiskola is elhelyezést nyert.

Az iskola a következő kereskedőtanonciskolák összevonásából keletkezett:

- II., Ponty-utcai általános irányú kereskedőtanonciskola,
- VI., Nagymező-utcai műszaki-, vas-, papír- és bőrkereskedőtanonciskola,
- VI., Izabella-utcai textil-, divatáru kereskedőtanonciskola,
- VII., Kertész-utcai textiláru kereskedőtanonciskola,
- VII., Rottenbiller-utcai fűszeráru kereskedőtanonciskola,
- IX., Mester-utcai divatáru kereskedőtanonciskola,
- IX., Telepy-utcai fűszeráru kereskedőtanonciskola.

Az iskola 1933. szeptember 12-én 27 osztállyal kezdte meg munkáját. A 27 osztályból 12 textil-, 3 vas-, 9 fűszer- és 3 vegyes osztály volt. A tanév elején megállapított osztályok száma a tanulók létszámának emelkedése következtében egy első osztállyal bővült, mely 1934. február 1-én nyílt meg.

Tekintettel pedig arra, hogy a fenti iskoláknak az 1932/33. tanévben — tehát a központosítást megelőző utolsó évben — összesen 48 osztálya volt, 7 mellékfoglalkozású igazgatójával, a központosított iskolának pedig 28 osztálya van egy igazgatóval, kitűnik, hogy a főváros a központosítással anyagilag sem járt rosszul, mert ezzel kapcsolatban jelentékeny megtakarításokat ért el. Az új iskola kedvező központi fekvése következtében az a nehézség is kiküszöbölődött, hogy a tanulóknak nagy utakat kell megtenniük. Az üzletek legnagyobb része ugyanis az V., VI., VII., VIII. kerületben fekszik, úgyhogy többségük közel esik az iskolához.

A beiratások a miniszteri rendelet értelmében 1933. szeptember 13-án és 14-én történtek. A tanév megnyitása 1933. szeptember 15-én, ünnepélyes keretek között történt, amikor is a beírt tanulóknak több mint 80%-a megjelent a megnyitó ünnepélyen. Az alakuló értekezletet szeptember 16-án tartotta a testület. Már ezen az értekezleten rámutatott az iskola igazgatója arra, hogy: »Ha valóban sikert óhajtunk elérni — és csak a siker fogja igazolni törekvéseinket — teljes odaadással, érdekes és vonzó módon kell az anyagot nemcsak előadni az elfáradt és sokszor kimerült tanulóknak, hanem minden rendelkezésre álló segédeszközt felhasználva, kell a tanítás anyagát nagyrészt már az iskolában megértetni és ott betanítani.«

A tanulókat szakmájuknak megfelelően, négy csoportba osztotta a tanári kar és így az iskolában textil-divat, fűszer-csemege, vas-műszaki-autóalkatrész-elektrotechnikai és vegyes osztályok nyíltak. Tekintve, hogy a felsoroltakon kívüli szakmák tanulói elenyésző kis számmal vannak, — az összes beírt tanoncoknak csak 11,5%-a — a szakosítás majdnem teljesnek mondható.

Az egyes szakmák igényeinek és üzleti elfoglaltságának figyelembevételével a textil-divat és vas-műszaki osztályok tanulói a délelőtti, míg a fűszer-csemege és vegyes osztályok növendékei a délutáni órákban nyernek oktatást. A délelőtti osztályok hétfő-csütörtök, kedd-péntek és szerda-

szombati, a délutániak pedig hétfő-csütörtök és kedd-pénteki napokon váltakozva járnak.

Meg kell emlékezni a délelőtti tanításról, amely a kereskedőtanoncoktatás történetében az 1933. évben és ebben az iskolában valósult meg először. A tanári kar nagy meglepéssel tapasztalta az eddig eltelt rövid idő alatt is a délelőtti oktatás előnyeit a délutánival szemben. A tanulók pontosabban jönnek az előadásra és tekintettel arra, hogy nem áll mögöttük az egész napi munka, az előadásra fokozottabban képesek figyelni és a fegyelmzés is könnyebb. Kedvezett az átalakulás zavartalan lebonyolításának az is, hogy a főnökök a délelőtti tanítás ellen jóformán semmiféle kifogást nem emeltek, mert tanoncaikat a kérdéses szakmákban könnyebben tudják nélkülözni, mint délután. Bár az iskola központosításának előnyei a délutáni csoportoknál is határozottan tapasztalhatók, mégis a késések és mulasztások száma, valamint a sokszor fáradt és kimerült tanulók közömbössége az oktatással szemben a tanári kart még megoldásra váró feladatok elé állítja. A délelőtti és délutáni oktatás összehasonlításából kitűnik, hogy a délután mutatkozó fokozott késésnek és mulasztásnak sok esetben nem a tanoncok az okai, hanem az üzleti elfoglaltságuk, amely gyakran akadályozza őket a tanításon való pontos megjelenésben.

A tanítás 1933. szeptember 16-án Veni Sancte-val kezdődött. A tanárok az elkészített tanmenetek és helyi tantervek alapján a szakirányoknak és a különleges viszonyoknak megfelelően, módszeresen adják elő a tananyagot. A tanmenetek és a helyi tantervek elkészítésében valamennyi szaktanár résztvett.

Azok az előnyök, amelyek az átszervezést megelőzőleg a központosítás gondolata mellé állították úgy az iskolafenntartó, mint az iskolafelügyeleti hatóságokat, valóra váltak. A tanulóknak szigorúan szakmák szerinti csoportosítása gyakorlatiasabbá és eredményesebbé tette a tanítást. A mulasztásoknak és késéseknek fokozott és egyöntetű ellenőrzése szintén hozzájárult a tanítás eredményességéhez, ami előrelátható volt. Az iskola mulasztási statisztikájából kitűnik, hogy a tanári kar ezirányú fáradozása is eredményes volt, mert a mulasztások és későnjövedelekek száma az iskola megnyitásától jóformán hónapról-hónapra csökkent. Nagy jelentőségű, hogy az összes tárgyat kizárólag okleveles felső kereskedelmi, illetőleg középiskolai tanárok tanítják. A tanári karnak közel 50%-a a megfelelő képesítésen kívül tudori oklevéllel is rendelkezik. A fővárosnak az az intézkedése, hogy az iskolába kizárólag főhivatású tanerőket osztott be, biztosítja, hogy a tanári kar minden igyekezetét és energiáját az iskolának szentelheti. Nem szabad lebecsülni a kereskedőtanonciskolákban eddig tanított mellékfoglalkozású tanárok működését sem — hiszen a kereskedőtanoncoktatás úttörői voltak — de mindenki előtt világos, hogy a főhivatású tanári kar fokozottabban felel meg a tanítás fárasztó és egész embert kívánó munkájának.

A központosítás eredményes végrehajtásáról és annak előnyéről a királyi főigazgató is megemlékezett az 1933. december 20-án tartott főigazgatói értekezleten. »Most, hogy az új intézményt első alkalommal volt szerencsém meglátogatni, már mondhatom és jelenthetem, hogy az új intézmény életrehívása teljes sikerrel járt, mert úgy az oktatásnak a módszere, valamint a tanoncok magatartása igen nagy mértékben megváltozott, megjavult . . .«

Ezek a kijelentések is igazolják, hogy a kereskedőtanoncoktatás összes hatósági szervei egyetértő támogatása kísérte az új elgondolás szerint történt átszervezési munkát.

b) Épület és felszerelés.

Az épület, ahol az iskola elhelyezést nyert, az 1889. évben épült. Tekintve, hogy a kereskedőtanonciskolán kívül a VII., Kertész-utcai felső kereskedelmi fiúiskola is elhelyezést nyert az épületben, a tanonciskola részére csak öt tanterem áll rendelkezésre az igazgatói irodán, tanári szobán, kezelőirodán, fogadószobán és könyvtárszobán kívül. A termek száma kevésnek bizonyult és így egyes napokon a felső kereskedelmi iskola fizikai előadótermét a tanonciskola is használja oktatás céljára. Az áruismereti előadótermet, az orvosi rendelőt és fogadót a tanonciskola ugyancsak a felső kereskedelmi iskolával közösen használja. A tanoncok számának állandó emelkedése következtében az iskola helyiségei már jelenleg is kevésnek bizonyulnak és előrelátható, hogy az iskola a tényleges szükségletnek megfelelően méreteiben nagyobbodni fog.

A tantermek átlagos mérete 55 m². Padlózata parkett (3), linoleum (1) és hajópadló (1). A tantermek világítása megfelelő, bútorzata azonban nem kifogástalan, mert az osztályokban levő padok régi rendszerűek, kisebb tanulók számára valók és így csak átmeneti használatra alkalmasak. A szertárak számára egyelőre nincs helyiség és így a meglévő földrajzi és történelmi térképek, valamint a csekély áruismereti gyűjtemény — aminek kiegészítése szintén tervbe vétetett — átmenetileg a könyvtárszobában nyertek elhelyezést.

c) A tanulók statisztikája.

Az iskola fontos hivatását legjobban az a magas tanulólétszám jellemzi, amely megalakulásának első évében beiratkozott. Az év elején 681 tanuló iratkozott be, az évközi beiratkozások azonban olyan jelentékeny számot eredményeztek, hogy a beiratottak száma az év végéig 1155-re emelkedett. Ezzel az iskola a legnagyobb létszámú székesfővárosi tanonciskolák sorába emelkedett. Az évközi kimaradások és felszabadulások miatt a tanév befejezésekor 878 tanonc járt az iskolába.

Az egyes szakok közül a textil- és divatáru kereskedők 458 főnyi csoportja a legnépesebb 52·2%-os aránnyal, a vas- és műszaki kereskedők 64 (7·2%), a fűszer- és csemegekereskedők 279 (31·8%) tanonccal szerepelnek az iskola tanulólétszámában. A többi 77 főnyi (8·8%) tanonc a különböző kisebb jelentőségű szakmába tartozik és az úgynevezett »vegyes« osztályokat látogatta.

A tanulók kor szerinti megoszlásáról az alábbi kimutatás nyújt képet. Látható ebből, hogy a kormegoszlás itt is elég tág határok között mozog, de az iparostanonciskolákkal szemben mégis sokkal nagyobb mértékben a 14—17 évesek korcsoportjaira tömörül. E három korévbe tartozó tanoncok ugyanis az összlétszámnak több mint $\frac{3}{4}$ részét (76·7%-át) alkotják.

Korév	Tanulók száma az év végén	
	abszolút számban	százalékban
13	10	1·1
14	133	15·2
15	180	20·5
16	203	23·1
17	157	17·9
18	89	10·1
19	55	6·3
20	31	3·5
21	10	1·1
22	5	0·6
23	2	0·2
24	3	0·4

Az iskola tanulóinak hitfelekezeti megoszlása még sokkal jelentékenyebb mértékben eltér az iparostanonciskolák adataitól. A római katolikus tanulók aránya 51·5%-ra száll alá és eléggé alacsony a reformátusok 10·6 és az ágostai evangélikusok 3·4 százalékos számaránya is. A kereskedelmi foglalkozás jellegének megfelelően az izraeliták szerepe viszont 33·5 százalékos arányával jóval felülmúlja az átlagot. A tanulók 99·5%-a magyar anyanyelvű volt.

Igen érdekes tanulságokat rejtenek magukban a szülők foglalkozására vonatkozó adatok. A felsorolandó arányszámok igazolják azt az egyébként is feltételezhető körülményt, hogy a kereskedőtanoncok általában magasabb társadalmi környezetből származnak, mint az iparostanonciskolák tanulói. Ez a körülmény természetesen az előképzettségben is kifejezésre jut és az iskola munkájának eredményességét is előmozdítja. Önálló iparos a gyermekek szülei között 18·1%-ban, önálló kereskedő 8·4%-ban fordult elő. Ha ezekhez még az önálló őstermelőket és közlekedési vállalkozókat is hozzászámítjuk, akkor az önálló gazdasági foglalkozást űzők csoportja 29·1%-ot ér el. Igaz, hogy ezzel szemben a munkások, altisztek és egyéb segédszemély-

zet csoportja együttvéve 40·7% százalékot tesz ki, de ezek az arányszámok az iparostanonciskolákkal összehasonlítva mégis jobb társadalmi eredetre engednek következtetni. Ehhez járul, hogy köztisztviselők 4·7%-ban, magántisztviselők pedig 7·1%-ban fordulnak elő a tanulók szüleinek foglalkozási statisztikájában.

Érdekes tünet, hogy a szülők foglalkozását a tanulóknak aránylag kisebb hányada követi. Az önálló kereskedők 8·4%-os arányához még a kereskedelmi segédszemélyzet 6·6%-os arányát hozzáadva is csak 15%-nak adódik a szülők foglalkozását követő tanoncok számaránya.

A származás társadalmi vonatkozásaival szoros összefüggésben vannak a tanulók előző iskolai végzettségére vonatkozó adatok. Az időközi statisztikai összeírás eredményei szerint az 1934. április 1-én járó 902 tanuló közül csak elemi iskolát végzett 171 (19%), I—III. polgárit vagy középiskolát végzett 165 (18%), IV. polgárit vagy ennél többet 537 (60%), érettségített 29 (3%).

A tanulók előmenetelére vonatkozólag megemlíthető, hogy ismétlésre 135 tanuló, vagyis a létszám 15·4%-a utasított. A mulasztott órák száma a tanév folyamán 25.486 volt, melynek 28%-a volt igazolatlan. Egy-egy tanulóra átlag tehát az év folyamán 29 mulasztott óra jut. Mint az előzőkben már megemlítettük, a mulasztások igen nagy része a délutáni oktatás rovására irandó.

d) Tantestület, tanterv és tananyag.

A tantestület 16 tagból áll. Az iskola vezetését ellátó igazgatón kívül 6 rendes tanár, 5 ideiglenes tanár, egy óraadó és három helyettes tanár alkotja az iskola oktatószemélyzetét. A tantestület tagjai részben felső kereskedelmi iskolai tanárok, részben pedig középiskolai tanári oklevéllel rendelkeznek.

Az új iskola megalakulásánál a tantestületre rendes munkáján felül súlyos feladatok hárultak.

A szervezés alkalmával — mint egy új intézménynél mindig — itt is mutatkoztak nehézségek, amelyeket a tantestület a lehetőség határain belül megoldani igyekezett. Ezek megoldása azonban legnagyobb részben csak a szervezet megváltoztatásával lenne lehetséges, amire a felügyeleti hatóság jogosított csupán.

E nehézségek nem újkeletűek és valószínű, hogy megoldásuk nem késik soká. Itt elsősorban az évközi szerződéses és felszabadulások okoznak nehézséget, mert a tanulóknak folytonos be és kiiratkozása zavarólag hat az iskola munkájára. Módosításra szorul az ipartörvény azon hiányossága, hogy a kereskedőtanonciskola elégtelen bizonyítványát nem sujtja megfelelő szankcióval, mert ezidőszerint az iskola bármely osztályából — még elégtelen bizonyítvánnyal is — felszabadulhatnak a tanoncok. Jelenleg

ugyanis a felszabadulás egyedüli előfeltétele a tanoncviszony rendes megszűnése, vagyis az az időpont, amikor a szerződés lejár.

Az évközi be és kiiratkozások kiküszöbölésére kézenfekvőnek látszik a szerződtetések koncentrálása az év bizonyos hónapjaira és a szerződések lejáratainak — bár esetleg évenként többszöri, de — egyöntetű megállapítása. Ha a tanoncok szerződtetésénél az iparhatóság megkövetelné a négy polgári vagy középiskolai végzettséget és a felszabadulást a kereskedőtanonciskola valamelyik osztályának sikeres elvégzéséhez kötné, a tanítás teljes eredményessége biztosítva lenne.

A tantestület az 1933. szeptember 16-án tartott alakuló értekezletén kívül 1933. október 9-én módszeres, november 28-án ellenőrző és 1934. január 26-án osztályozó értekezletet tartott, amelyeken a tulajdonképeni tárgyakon kívül az időközben felmerült és az oktatásra vonatkozó gondolatok képezték a vita tárgyát.

A tanári kar igyekszik az iskolát minél közelebb vinni a gyakorlati élethez. Ez okból fontos az összes tantárgyknál a gyakorlati oktatás teljes megvalósítása. A szemléltetésnek, a tanulmányi kirándulásoknak talán egy iskolánál sem nagyobb a jelentősége, mint az életnevelő tanonciskolánál. A tanoncok, akik ezt az iskolát elvégzik, jövődő pályájukon részben mint önálló kereskedők, részben mint kereskedelmi alkalmazottak fognak működni. A kereskedelem, amely a maga kiszámíthatatlan lehetőségeivel állandóan új intézményeket, viszonyokat és kapcsolatokat teremt — egész embert kíván. A kereskedőnek a gyakorlati élet útvesztőiben becsületességén és jellemességén kívül gyors elhatározóképeséssel kell bírnia. Ezért oly fontos számára a gyakorlati élet alapos ismerete. A gyakorlati oktatás megvalósításának előfeltétele, hogy az iskola megfelelő felszerelésekkel legyen ellátva.

e) A tanulók szellemi, erkölcsi és testi nevelése.

Az új központosított tanonciskolában — mint már bevezetésképen is kiemeltük — fokozott mértékben nyílt arra lehetőség, hogy a tanulók szellemi és erkölcsi nevelése az iskolán kívül is előmozdíttassék. Már az iskola első tanévének az elején megalakult az ifjúsági kör, amely a tanulók önképzését hivatott előmozdítani és erősebben köti őket az iskolához. Most volt tapasztalható első ízben, hogy az önképzés után vágyódó tanulóifjúság milyen örömmel és ambícióval vesz részt a kör munkájában. A megalakítandó ifjúsági és segélyzőkönyvtár célja a tanítás eredményességének fokozása és a tanulók érdeklődésének helyes irányítása. Az iskola sportkör létesítését is tervbevette.

A tanulók résztvettek a székesfőváros által rendezett színelőadásokon és megtekintették a világitástechnikai állomást. A növendékek képzettségét

mozdítják elő azok a tanulmányi kirándulások, amelyeket az iskola a jövőre vonatkozólag tervbe vett. A tanulmányi kirándulások megválasztásánál természetesen elsősorban a tanulók szakmája veendő figyelembe.

Az ipartörvény életbeléptetésének 50. évfordulója alkalmából rendezett tanonciskolai kiállításon az iskola is résztvett. A kiállításra készülő szemléltető eszközök a jövőben az iskola iratgyűjteményeit és szertárait fogják kiegészíteni. Biztató jelenség, hogy a tanoncok a tanári kar felhívására örömmel fogtak a kiállítással kapcsolatos munkálatokhoz és igyekeztek úgy dolgozatokban, mint statisztikai ábrákban és rajzokban munkájukat a kiállítás szolgálatába állítani.

A székesfőváros által az 1923. évben létesített iskolaorvosi intézmény és szociális gondozás a kereskedőtanonciskolában is megvalósult. E tanoncok, akik fokozott mértékben szorultak rá ez intézmények áldásos munkájára, azt a központosított iskola megalakulásáig nélkülözték. Ez intézmény szükségességét igazolja az is, hogy a tanulók a kötelező vizsgálat mellett nagy számban önként is felkeresték az orvosi rendelőt, ahol minden tanulóról részletes törzslap készült. Az iskolanővér az előzetesen végzett környezet-tanulmányok alapján négy pár cipőt, 21 ruhát és fehéreneműt és 35 fürdőjegyet osztott szét a szegénysorsú tanulók között, továbbá egyéb segélyben részesítette a reászorulókat. Így ezen intézmény működése valóban hézagpótló és nélkülözhetetlen.

Az 1921 : LIII. törvénycikk értelmében a növendékek testnevelési, illetőleg leventeképzése heti két órában történt. A leventeórák vagy a tanításhoz igazodtak vagy az esti órákban tartattak és beosztásuk a munkaadók kívánságának figyelembevételével történt.

B) A nem önálló kereskedőtanonciskolák.

a) Női kereskedőtanonciskola.

(XI. ker., Horthy Miklós-út. 27.)

A kereskedőtanoncleányok régebben a leányiparostanoncokkal együtt nyertek oktatást. Ez a kiképzés nem nyújthatta a kereskedőtanoncleányok számára az ismereteket, amelyeket foglalkozásuk különleges követelményei megkívántak s amelyek munkakörük sikeres betöltéséhez s a szakmájukban való tökéletes jártassághoz feltétlenül szükségesek voltak. Ezt a hiányt pótlandó, a vallás- és közoktatásügyi minisztérium és a székesfőváros tanácsa rendelkezése alapján 1930. szeptemberben megalakult a női kereskedőtanonciskola, az XI., Horthy Miklós-út 27. sz. női felső kereskedelmi iskola épületében.

Megemlítendő, hogy a Szív-utca 6., illetve Bajza-utca 33. sz. alatti iskolákban már az 1913/1914—1917/1918. években is állott fenn elárúsítónői

tanfolyam. Ez az egy évfolyamra terjedő tanfolyam, mely fűszer-, textil- és vegyes osztályra tagozódott, a női kereskedőtanonciskola szerepet töltötte be.

Minthogy az alsófokú női kereskedelmi alkalmazottak között aránylag igen kevés a szerződött tanonc, az iskola 1930 őszén mindössze 80 tanulóval kezdte meg működését. A tanoncok javarésze a Corvin-áruházból és a Magyar Divatcsarnokból került ki, míg a munkaadók között szereplő többi 16 kereskedő alig 1—2 tanulóval volt képviselve. Általános tapasztalat, hogy a munkaadó kereskedők — valószínűleg a súlyos gazdasági viszonyok miatt — nem szívesen kötnek szerződést alsófokú női kereskedelmi alkalmazottaikkal s ennek tulajdonítható, hogy az iskola növendékeinek száma az 1933/34. tanévi beiratkozások alapján csak 53 főt tesz ki. A tanévet az évközi kimaradások és felszabadulások leszámítása után 41 tanuló fejezte be.

Az 53 tanuló egy II. és egy összevont III—IV. osztályban nyer elhelyezést. A tanonciskola a Horthy Miklós-úti felső kereskedelmi iskola épületének 2 tantermét veszi igénybe.

Az általános műveltség emelésére az Iskolánkívüli Népművelési Bizottság évenként 12—13 előadást tart. A szakismeretek bővítésére a tanulmányi kirándulások (gyárlátogatások) szolgálnak.

Az elmúlt néhány év munkájára az iskola jogos megaláztatással tekinthet vissza. A tanulók vallásérkölcsei és hazafias nevelésén kívül ugyanis mindenkor szem előtt tartja a gyakorlati élet igényeit és különösen nagy súlyt helyez az árusítás technikájával való foglalkozásra. Mindezek a körülmények a tanulók becsületességében, munkaszeretetében, kötelességteljesítésében és szaktudásában jutnak kifejezésre és elsősorban a munkaadóknak gyümölcsöznek.

Az iskola tanulói a különböző kereskedelmi ágak között a következőképpen oszlanak meg: 59% divatáru-, 9.6% játékaru-, 7.6% háztartási cikk-, 5.6% kézimunka-, 4.0% díszműáru-, 4.0% rövidáru-, 1.1% drogéria áru-, 1.7% cipő-, 1.7% szőnyeg-, 1.7% cukorka-, 1.7% illatszer- és 1.1% szőrmeáru-kereskedő.

Anyanyelvük egy kivétellel magyar, vallásra nézve 41.5% római katolikus, 7.3% református, 14.6% evangélikus, 36.6% izraelita. A többi tanonciskolákkal összehasonlítva az izraeliták kimagasló arányszáma mellett szembetűnő jelenség, hogy a női kereskedelmi szakmák körében az ágostai evangélikusok számaránya felülmúlja a reformátusokét.

Előképzettségük kielégítő. Több mint 85%-uk 3—4 polgári iskolai, sőt még ennél magasabb előképzettséggel rendelkezik. A tanulók 75.8%-a ugyanis a polgári iskola 3—4. osztályát, 7.6%-a szaktanfolyamot, 1.7%-a pedig a felső kereskedelmi iskolának legalább 3. osztályát végezte. A polgári iskola negyedik osztályánál alacsonyabb képzettségűek közül 1—2. osztályú polgári iskolai végzettséggel 7.6% rendelkezik, míg az elemi iskola 5—6. osztályát 5.6%, 1—4. osztályát pedig mindössze 1.7% végezte.

Ezen átlagos magas előképzettségnek tulajdonítható, hogy olyan tanuló, aki az előírt követelményeknek nem felel meg, nincsen.

A tanulók legnagyobb része önálló iparosok és önálló kereskedők gyermekei közül kerülnek ki. Az előbbi csoportra 22·0, utóbbira 17·1% jut. Mindamellett az ipari munkások és ipari napszámosok csoportja is 22·0%-ot, az altiszteké 2·4, a házicselédéké pedig 12·2%-ot ér el. Tisztviselőcsaládból viszont csaknem a tanulók $\frac{1}{10}$ része származik, amennyiben köztisztviselők és szabadfoglalkozásúak 2·4, magántisztviselők pedig 7·3%-os aránnyal szerepelnek az adatok között.

Az iskola tantestülete három tagból áll. A tanszemélyzet két tagja felső kereskedelmi iskolai tanári oklevéllel, egy tagja pedig középiskolai tanári oklevéllel és kereskedelmi szaktanfolyami oklevéllel rendelkezik.

Az iskola saját felszerelése még nem tökéletes, mert csak három mintasorozatból álló technológiai gyűjteménye van, ez is a gyárak áldozatkészségéből. A szemléltető oktatás fontosságára való tekintettel a felső kereskedelmi iskola szertárát és minden szemléltetési eszközét használják. A tanulók ingyenesen használják az iskola 45 darab tankönyvét.

b) Drogista tanonciskola.

(VIII., Vas-utca 9—11.)

A magyar drogista szakma régóta hangoztatott óhajta teljesült 1909. őszén. Budapest székesfőváros tanácsa a Magyar Kereskedelmi Csarnok Drogista Szakosztálya kérelmére hozzájárult ahhoz, hogy a drogistanulók részére külön iskola létesüljön. Helyszűke és az idő rövidege megakadályozták ugyan, hogy már az 1909/1910. iskolaévben azon keretekben valósuljon meg, amint azt az érdekelt körök óhajtották. Az 1909/1910. iskolaévben még csak az általános irányú kereskedőtanonciskolai oktatást kiegészítő szakelőadások tartására kellett szorítkozni.

A kötelező drogista iskola, mint az első magyar árukereskedelmi szakiskola 1910. szeptemberében nyílt meg. Az új iskolatípus megszervezésével és tananyagának kiépítésével járó súlyos feladatok megoldása dr. Száhlender Lajos igazgató nevéhez fűződik.

Az iskola a VIII., Rökk Szilárd-utcai elemi iskola épületében nyílt meg, ahol azonban csak átmenetileg kapott otthont. A végleges elhelyezés sok nehézségbe ütközött. A Tanács 1912. október 15-én tartott ülésén a fővárosi községi drogista kereskedőtanonciskola céljaira ismét a VIII., Rökk Szilárd-utcai elemi fiúiskola épületét jelölte ki. A felszerelésre azonban nem került sor, mert a tanács határozatát megmászva, az iskolát a Vas-utcai felső kereskedelmi iskola épületébe helyezte át. A drogista iskola tehát 1913. szeptemberében beköltözött a Vas-utcai felső kereskedelmi iskola

épületébe, ahol a mai napig is működik. Az épületben 4 osztályterem, 1 ülés-terem és 1 iroda áll rendelkezésre.

Az iskola végleges tantervének munkálatai 1915. őszén készültek el. A drogista szakiskola tantervében a fősúlyt a speciális drogista szakismeretekre kellett helyezni. Az általános műveltséget nyújtó tantárgyakat (magyar, számtan, földrajz és természettudományi alapismeretek) az előkészítő osztályba utalták. A tulajdonképeni szakiskolai osztályok a speciális szak-tárgyak mellett erősen összevont alakban az általános kereskedelmi tárgyakat is tartalmazzák. Előbbiek között a vegyszerismeret és a drogismeret alkotják a két főtárgyat. E mellett a szakiskola különleges szaktárgyai még a drog-egészségtan és a drogistagyakorlat. A kereskedelmi ismeretek közül a könyv-vitelt, levelezést, kereskedelmi számtant és váltóismeretet egy tárggyá összeforrasztva tanítják.

Az 1933/34. tanévben 10 tanerő végezte a növendékek oktatását. A drogista iskola kezdettől fogva arra törekedett, hogy tantestületébe a legkiválóbb szakembereket vonja be. A tanári testület névsorában számos egyetemi tanár, hírneves orvos és gyógyszerész nevével találkozhatunk.

Az 1933/34. tanévben 179 tanuló iratkozott be. Ez a létszám az évközi felszabadulások és kimaradások folytán 29-cel csökkent, úgy hogy az év végén 150 tanonc látogatta az iskolát.

A növendékek osztályok szerinti megoszlását az alanti táblázat szemlélteti :

	Osztályok száma	Tanulólétszám az év végén		
		fiú	leány	együtt
I. osztály	3	44	3	47
II. «	3	48	6	54
III. «	3	35	4	39
IV. «	2	5	5	10
Összesen	11	132	18	150

A tanulók 100%-ban magyar anyanyelvűek.

A vallás szerinti megoszlás adatai szerint a római katolikusok 53·3%-kal, a reformátusok 10·7%-kal, az ágostai evangélikusok 3·3%-kal szerepelnek a tanoncok között. Ezek az arányszámok elmaradnak az átlag mögött. Az izraeliták viszont a drogistanoncok 28·0%-át alkotják s így meghaladják a székesfőváros összlakosságában elfoglalt arányszámukat.

Igen érdekes a tanoncoknak a szülők foglalkozása szerinti megoszlása. A foglalkozás könnyebb és intelligensebb természetének megfelelően sokkal nagyobb számmal vannak képviselve a középosztály gyermekei, mint egyéb tanonciskolákban. Legmagasabb az önálló kereskedők száma, akiknek gyermekei a drogistanoncok $\frac{1}{5}$ -ét, vagyis kerek 20%-át képezik. Feltűnően magas a köztisztviselők aránya is (19·3%), továbbá a magántisztviselőké (12·0%), míg az ipari munkások vagy napszámosok csak 10·7%-kal szerepel-

nek. Ha pedig a munkások, altisztek és egyéb segédszemélyzethez tartozók 41 főnyi összlétszámát (27·3%) szembeállítjuk a köztisztviselők, szabadfoglalkozásúak, magántisztviselők, továbbá az önálló iparosok és kereskedők csoportjainak 86 főt kitevő számával (57·3%), úgy még világosabban ki-domborodik a polgári osztályhoz tartozó szülők túlsúlya.

Az iskola eredményes működésének szempontjából döntő jelentőségű a tanulók előképzettsége. Ennek biztosítására az 1911. évi magyar drogista kongresszus határozatilag kimondta, hogy drogistatanulónak csak az legyen felvehető, aki 4 középiskola sikeres elvégzését igazolja. A háború befejeztével a drogériatulajdonosok társadalmi úton önként is kötelezték magukat, hogy többé nem vesznek fel csak négy közép- vagy polgári iskolát végzett tanulót. Az 1919/1920-as évektől kezdve már nem is nyitott az iskola előkészítő osztályt. A kérdés az új ipartörvény életbeléptetésével nyert végleges elintézést. Az 1923-ban életbelépett ipartörvény ugyanis a drogista-pályára lépőktől négy közép- vagy polgári iskolai előképzettséget kíván.

Egyébiránt a pályára lépők előképzettsége állandóan nőtt, az 1920/21. tanévben már 32 érettségít tett tanonc iratkozott be az iskolába. Minthogy az ipartörvény tanoncidejüket rövidebbre szabja, másrészt magasabb előképzettségük is indokoltá teszi, az iskola külön tanfolyamot nyitott részükre, kizárólag speciális drogista tantárgyakkal.

A tanonciskolai tanulók előmenetele igen kiváló, ami a magasabb előképzettséggel magyarázható. Az év végén járt 150 tanuló közül 42, vagyis az összlétszám 28·0%-a kitűnő osztályzatot nyert. A sikerrel végzetek aránya 83·4% volt, míg ismétlésre 4·0%, javítóvizsgára pedig 7·3% utasított, 5·3% pedig nem volt osztályozható.

A tanulók mulasztása normális keretek között mozog. A mulasztott órák száma 4084 volt, vagyis egy beírt tanulóra átlag 27 óra jutott. Az igazolatlanul mulasztott órák száma csak 383 volt, ami az összes mulasztások 9·4%-a. Ez az iparostanonciskolák 35·7%-os átlagával szemben igen kedvező és a tanulók szorgalmát, magasabb műveltségét és nagyobb önfegyelmességét bizonyítja.

IV. Magánjellegű iparostanonciskolák.

A) A magánjellegű iparostanonciskolák áttekintése.

Az 1884. évi XVII. tc. 80. §-ában a tanonciskolák fenntartását a községek kötelességévé teszi. Mindamellett módot nyújt a törvény arra is, hogy tanonciskolákat magánosok is létesíthessenek és fenntarthassanak. Ennek megfelelően Budapest székesfőváros területén is különböző intézmények és vállalatok tartanak fenn tanonciskolákat. Az 1933/34. tanévben 13 ilyen tanonciskola működött a székesfőváros területén.

A magánjellegű tanonciskolák ezen legtágabb értelmezését véve alapul, három csoportot különböztetünk meg. Az első csoportba azok a tanonciskolák tartoznak, amelyek — ha nem is kifejezetten állami iskolák — valamely állami intézmény vagy üzem kötelékébe tartoznak és így fenntartójuk végső fokon a magyar állam. A tanonciskolák második csoportját az egyesületek vagy testületek iskolái, harmadik csoportját pedig a vállalatok tanonciskolái alkotják.

A szóbanlévő tizenhárom tanonciskola a következő:

a) Állami iskolák:

1. Vakok Orsz. Intézete tanonciskolája (VII., Ajtósi Dürer-sor 39.);
2. MÁV északi főműhely iparostanonciskolája (X., Kőbányai-út 30.);
3. M. kir. állami gépgyár tanonciskolája (X., Kőbányai-út 21.);

b) Egyesületi iskolák:

1. Vas- és fémipari kis- és középgyárak szövetségének, a Magyar vasművek és gépgyárak országos egyesülete által támogatott szakirányú iparostanonciskolája (VI., Lehel-utca 16.);
2. Nyomorék gyermekek országos otthona és tanonciskolája (VII., Mexikói-út 63.);
3. Budapesti kávéos ipartestületének tanonciskolája (VIII., József-körút 38.);
4. Az angol misszió által fenntartott leányiparostanonciskola (IX., Ecseri-út 4/a);
5. Budapesti szállodás és vendéglős szakirányú tanonciskola (IX., Lónyay-utca 6.);

c) Vállalati (magán-) iskolák:

1. Süss Nándor precíziós mechanikai és optikai intézet r.-t. tanonciskolája (I., Csörsz-utca 39.);

2. Ganz és Társa villamossági-, gép-, vagon- és hajógyár r.-t. lakatos szakirányú iparostanonciskolája (II., Marcibányi-tér 1.);

3. Autotaxi budapesti automobilközlekedési r.-t. iparostanonciskolája (X., Kerepesi-út 15.);

4. Ganz és Társa villamossági-, gép-, vagon- és hajógyár r.-t. fémipari szakirányú iparostanonciskolája (X., Kőbányai-út 31.);

5. Szabó és Mátéffy villamosipari r.-t. iparostanonciskolája (X., Kőbányai-út 41.);

A következőkben a felsorolt magánjellegű iparostanonciskolák szervezetére és működésére vonatkozó főbb adatokat egyenkint tekintjük át.

B) A magánjellegű iskolák egyenkinti ismertetése.

a) Állami iskolák.

1. Vakok Országos Intézete tanonciskolája.

(VII., Ajtósi Dürer-sor 39.)

Az iskola 1826-ban létesült a Vakok Országos Intézete kebelében. Célja a vak gyermekek élethivatási pályára való kiképzése és ezzel kapcsolatban elméleti ismereteik továbbfejlesztése.

Az intézet hatosztályú és a tanítás államilag jóváhagyott tanterv alapján történik. A tananyag az általános műveltség fejlesztésén kívül felöleli a tanoncok pályáján szükséges kereskedelmi és ipari ismereteket s az iskola elvégzése után nyert végbizonyítvány a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 1914. évi 1534. számú rendelete értelmében a polgári iskola IV. osztályának bizonyítványával egyenlő értékű. A tanulmányi ellenőrzést a miniszter a gyógypedagógiai intézetek és kiségitő iskolák országos szakfelügyelősége útján gyakorolja.

A gyakorlati oktatás szakok szerint történik. Amikor ugyanis tanulmányaik folyamán a tanulók a megfelelő testi és szellemi fejlődési fokot elérték — körülbelül 14—15 éves korukban —, tehetségük figyelembevételével, gondos mérlegelés alapján, az intézet zenei, kántori, hangolói pályára, vagy pedig kefekötő, kosárfonó, seprőkötő iparra osztja be őket. A hangolói szakhoz a lehetőséghez képest más iparágat is kapcsolnak.

Az iskola minden törekvése abban áll, hogy őket sokoldalúvá téve, megadja nekik a lehetőséget arra, hogy az államháztartás teherviselésében is részes, termelő polgárokként helyezkedhessenek el az életben.

Az épületben három tanterem áll a tanoncoktatás rendelkezésére. Az oktatást 9 rendes tanító (8 férfi és 1 nő) végzi.

Az iskolát az 1933/34. tanévben 45 tanuló (22 fiú és 23 leány) látogatta, szemben az 1826. évvel, amikor 4 növendékkal kezdte működését ez az emberbaráti intézmény.

A tanulók szülei 46·7%-ban munkások vagy napszámosok. A segéd-személyzet csoportjához tartozók összlétszáma pedig meghaladja az 50%-ot. Igen tekintélyes számmal vannak képviselve az őstermelők is (17·8%), míg köztisztviselő csak egy, magántisztviselő pedig egyáltalában nem szerepel közöttük.

Az 1933/34. tanév 45 tanulója közül 43 magyar, 2 pedig német anyanyelvű. Vallásra nézve 66·7%-uk római katolikus, 8·9% görög katolikus, 8·9% ágostai evangélikus, 15·5% pedig református.

A tanulók legnagyobb részben — pontosan 84·5%-ban — a 13—16 éves korcsoporthoz tartoznak. A 17—18 korévek 8·9%-ot képeznek, míg a 12, 19 és 20 évesek egyaránt 1—1 tanulóval vannak képviselve.

Tanulmányi előmenetelük a legkiválóbbnak mondható, mert a növendékek 100%-a megfelelt a követelményeknek, 68·9%-uk pedig általános jó osztályzatot nyert.

Miként ez az eredmény is bizonyítja, az intézet célkitűzéseit a tanerők munkássága és a növendékek szorgalma segítségével sikerült megvalósítani. Elérte ugyanis azt, hogy az iskolába kerülő, legfontosabb érzékszervüktől megfosztott szerencsétlen embertársainkat a társadalom hasznos tagjaivá tette, akik képesek önmagukat munkájuk által eltartani.

2. MÁV északi féműhely iparostanonciskolája.

(X., Kőbányai-út 30.)

Az 1893. évben Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter 82.336/1893. sz. alatt rendeletet intézett a MÁV igazgatóságához, melyben tanonciskolák felállítására hívta fel. Az igazgatóság ennek a rendeletnek csak a következő 1894. évben tehetett eleget. Ennek az évnek őszén nyílt meg a MÁV budapesti északi féműhelyének, valamint vele egyidőben a miskolci és piski műhelyeknek a tanonciskolája. Ezeket később még igen sok ilyen intézet szervezése követte.

A minisztert ezeknek az iskoláknak a felállítására két fontos ok indította. Egyrészt arra törekedett, hogy az idősebb és kevésbé szakképzett munkásokat a technika fejlődésével lépést tartani tudó és vágyó ifjú iparosokkal felfrissítse és kiegészítse, másrészt pedig a munkaalkalmak hiánya miatt kivándorlásra kényszerült székelyek egy részét akarta így röghöz kötni. Minthogy ő maga is erdélyi származású volt, azon munkálkodott, hogy a tehetségesebb és rátermettebb székely fiúkat mesterségre taníttassa és szűkebb hazájukban letelepíttesse. A nemes gondolkodású és faját féltő nagy hazafi így próbálta megakasztani Erdély őslakóinak veszedelmesen gyorsütemű elvérzését vagy elnemzetietlenedését.

Lukács Béla sajnos nem sokáig védhette a székely testvérek érdekeit, mert oláh részről 1903-ban éles támadás érte akciója miatt a magyar

országgyűlésen, amikor az oláh képviselők azt követelték tőle, vétessen fel a MÁV tanonciskolaiba oláh fiúkat is, ne csak székelyeket.

Ettől az időtől kezdve a székelyek kiképzése megszűnt. Az 1904. év óta már csak a működő iskola székhelyén vagy annak környékén lakó szülők gyermekeit veszik fel.

Az északi főműhely iskolájában felállításának évében, 1894-ben 43 növendéket irtak be. Ezek közül 20 székely volt.

Az iskola eleinte négyosztályú, később három, majd ismét négyosztályú lett. A felvett tanoncok előképzettsége az elemi iskola III. és a polgári iskola IV. osztálya között ingadozott. 1894-ben például olyan fiúkat vettek fel, akik III—VI. elemi, illetőleg I—IV. polgári iskolai osztályt végeztek. Újabban (1931. óta) csak olyanokat vesznek fel, akik a középiskola vagy a polgári iskola IV. osztályát sikerrel végezték. Ezek az I. osztály helyett rögtön a II. osztályba soroztatnak be. A felvétel korhatára 14—17. év.

A kiképzés — a dolog természeténél fogva — kétirányú, úgymint gyakorlati és elméleti. Az elméleti tárgyak nagyjából ugyanazok, mint a községi iparostanonciskolákban. Eltérés abban van, hogy a MÁV iskolája nemcsak hazánkat, hanem az öt világrészt is ismerteti, továbbá abban, hogy a magyar irodalmat, valamint a leíró géptant és elektrotechnikát is tanítja.

A gyakorlati kiképzés anyaga: a lakatos és kovács iparosmesterség elsajátítása, a köszörülés, edzés, forrasztás stb. megtanulása, továbbá a szerszámgépek használatának, az autogénheggesztésnek, a villany- és vízvezetékszerelésnek, végül a robbanómotorok szerelésének és javításának elsajátítása.

A végzett munkáért a tanoncok bért kapnak.

Az iskolát a MÁV tartja fenn. A felügyeletet az iparoktatási főigazgató és a fővárosi kir. tanfelügyelőn kívül a MÁV igazgatósága végzi. Az iskola feletti közvetlen felügyeletet a műhelyfőnökség látja el, a tanonciskola és a tanoncműhely vezetője a főnökség megbízásából jelenleg egyik osztályvezető főmérnök. Az elméleti oktatást egy középiskolai tanár és óraadó mérnökök végzik. A gyakorlati kiképzést az osztályvezető irányítása mellett egy főművezető vezeti három oktatómesterrel. A tantestület időnkint értekezletet tart és a szükséges tennivalókat megvitatja.

Az 1933/34. tanévben 55 tanuló iratkozott be, az év végén pedig 53-an látogatták az iskolát. A tanulók szülői 35·8%-ban ipari munkások, 30·2%-ban nyugdíjasok, 15·1%-ban köztisztviselők és szabadfoglalkozásúak. A közlekedési segédzemélyzethez 13·2%-uk tartozik, míg az önálló őstermelők, iparosok valamint altisztek gyermekei egyaránt 1·9%-kal vannak képviselve. A tanoncok 73·6%-a római katolikus, 1·9%-a görög katolikus, 11·3%-a ágostai evangélikus, 13·2%-a pedig református vallású. Pontosan

háromnegyed részük tartozik a 15—17 éves korcsoportba, míg 9·4%-uk 14, illetve 18 éves, a legidősebb, 19 éves korosztály pedig 5·7%-os aránnyal szerepel.

A tanulmányi eredmény kitűnő, amennyiben a tanulók 100·0%-a megfelel az előírt követelményeknek.

Az iskola könyvtárának állománya évről-évre gyarapodik. A fejlesztéshez szükséges összeg fedezésére az elsőéves tanoncok által beiratási díj fejében fizetett 3 pengő 48 fillér szolgál. A tanári könyvtár állománya 256, az ifjúsági könyvtáré pedig 215 kötetet számlál.

Az intézet tanoncai munkáikkal több kiállításon vettek részt s minden alkalommal dicséretet nyertek.

A növendékek ismereteik gyarapítása és látókörük bővítése céljából kedvező időben tanulmányi kirándulásokra mennek. A tanoncok közül 9 cserkész. Ezek minden nyáron a MÁV-táborozásokon vesznek részt és a világjamboreen is szerepeltek. A leventék és sportolók is sok értékes díjat és dicséretet nyertek a versenyeken és egyéb alkalmakkor.

3. M. kir. állami gépgyár tanonciskolája.

(X., Kőbányai-út 21.)

A budapesti m. kir. állami gépgyár szakirányú iparostanonciskolája a múlt század 90-es éveinek végén kezdette meg működését. Kezdetben az iskola nem volt az üzemtől elkülönítve. A tanoncok, akiket időről-időre a művezetők vettek fel, a műhely csoportokban dolgoztak és a műhely keretein belül sajátították el a gyakorlati tudnivalókat. Az elméleti oktatás a gépgyár nagytermében történt és pedig úgy, hogy a tanoncok a négy osztálynak megfelelő csoportba osztva, külön-külön ugyan, de egy teremben hallgatták az előadást. Az 1908. évben a tanonciskola már külön helyiséget kap 4 tanteremmel, 1 laboratóriummal, 1 gépszertárral és 1 tanári szobával. 1920-ban a tanoncok oktatását a gyári mérnökök és megfelelő szakban dolgozó tisztviselők veszik át. 1921-ben az a vélemény alakult ki, hogy helyes műhelyi kiképzése csak akkor lehet a tanoncoknak, ha külön tanműhelyben dolgoznak. Ennek megfelelően a lakatosok és gépmunkások, az öntőtanoncok és a mintaasztalostanoncok részére külön-külön tanoncműhely létesült. Az iskola tantárgyai bővülnek, az előírt heti 9 elméleti óra helyett 12—13 órai oktatásban részesülnek és 1922-ben kötelezővé teszik a tornát, heti 2 órával.

Ugyanezen évben megalakul a gépgyári levontecsapat és az »Ezermester« cserkészcsapat, amelyek hivatva vannak arra, hogy a tanoncokat iskolán, illetve gyáron kívül is fegyelmezzék, neveljék. Még ez évben bevezetik a hetenkint egyszeri kötelező fürdést a gépgyári telep fürdőmedencéjében és ugyancsak megkezdődik a tanoncoknak úszni tanítása is. 1925-ben a keres-

kedelemügyi miniszter a tanonciskola által elért kiváló eredményekre való tekintettel önálló vizsgajogot biztosított az intézetnek és elrendelte, hogy az ipartestület a gyár kebelén belül szabadítsa fel a tanoncokat. 1930-ban Müller Alajos akkori gyárigazgató, tanoncotthont létesít és nemesen gondolkodó neje, Müller Alajosné, a MANSz gyári csoportjának vezetője, megfelelő berendezésekkel és ágyneművel látja el a tanoncotthont, melynek két hálóterme, társalgója, betegszobája, kis könyvtára és külön mosdóhelyisége van.

A tanoncok létszáma a háború előtti években a kétszáz-as színvonalon mozgott, a nehéz gazdasági viszonyok következtében azonban ez a létszám jelentékenyen alább szállott. Az 1933/34. tanévben összesen 81 tanuló oktatásával foglalkozott az iskola, az évvégi létszám pedig 75 volt. A tanulóknak több mint 60%-a ipari munkások gyermekei közül került ki.

A tanoncok felvételét a gyár a megelőző iskolai bizonyítvány, a cserkészszolgálat, valamint pszichoanalitikai vizsgálat alapján eszközli. A felvett tanulók 90—95%-a sikeresen végzi el az iskolát, ami után — hacsak valami súlyos akadály nem merül fel — a gyárban nyer alkalmazást.

A tanítás műhelylátogatással kapcsolatos. A tanítás során súlyt helyeznek arra, hogy a tanonc az elméletet gyakorlati kivitelben is lássa. A tanműhelyben tapasztalt művezetők vezetése mellett dolgoznak a tanoncok, lehetőleg úgy, hogy többoldalú kiképzést nyerjenek. Az iskolában tankönyv, rajzlap és vázlatpapír ingyen áll a tanoncok rendelkezésére.

Az iskola jelenleg a négy középiskolánál kevesebbet végzett tanoncok előkészítő osztályából, valamint három rendes osztályból, tehát összesen négy évfolyamból áll.

A tanulók száma a rendes osztályokban 20—25 között váltakozik. A tanítást kizárólag gyári mérnökök és tisztviselők végzik. A rajzolásához mintaraktár, a megfelelő tárgyakhoz pedig természettani, vegytani és egészségügyi szertár áll rendelkezésre. A gyár igazgatósága áldozatot nem kímélve arra törekszik, hogy hazafias szellemű ifjakat neveljen a hazának és szakmájukban alaposan kiképzett munkásokat adjon a gyáriparnak.

b) Egyesületi iskolák.

1. Vas- és fémipari kis- és középgyárak szövetségének, a Magyar vasművek és gépgyárak országos egyesülete által támogatott szakirányú iparostanonciskolája.

(VI., Lehel-utca 16.)

A Vas- és fémipari kis- és középgyárak szövetségének 1920-ban tartott ülésén vetődött fel a gondolat, hogy a vas-, fém- és gépipari üzemek részére magasabb képzettséget nyújtó iparostanonciskola állíttassék fel. Az eszme megvalósításának munkájához sokan csatlakoztak s munkájuk eredménye egy év alatt meghozta gyümölcsét. Az 1921. évben megalakult az iskola,

melynek első igazgatója : Sterniczky Lajos, első szaktanárai pedig : a kis- és középgyárak tulajdonosai, valamint vezető mérnökei voltak.

Az iskola a VI., Lehel-utca 16. számú szfőv. elemi iskola épületében 3 tantermet s egy irodahelyiséget használ; a szemléltetésre jól felszerelt szertár s gazdag gyűjtemények állanak rendelkezésre.

Mintthogy az iskola célja a tanoncokat mind elméleti, mind pedig rajzi szakismeretekben magasabb képzettségben részesíteni, ezért tanterve eltér a tanonciskolák általános tantervétől. A tanulók 100%-ban négy középiskolai előképzettséggel rendelkeznek és így a tanítás csak három évfolyamra tagozódik, minden évfolyamon heti 12 órával. A magasabb előképzettség s a heti 12 tanítási óra lehetővé teszi, hogy az iskola a székesfővárosi iskolákban előírt tantárgyakon kívül algebrai, trigonometriai, kereskedelmi számtani, készüléktani és géptani ismereteket is nyújthat. A közismereti tárgyak előadói középiskolai tanárok, a szaktárgyak előadói gépészmérnökök. Mintthogy az iskolát maguk a tanonctartó gyárak tartják fenn, az elméleti oktatás a legszorosabb kapcsolatban van a tanulók gyakorlati kiképzésével. Az általános ismeretek és a szaktudás bővítésére számos tanulmányi kirándulás szolgál.

Tanszerellátás szempontjából is kedvező a helyzet, amennyiben a tanonctartók látják el a tanulókat a szükséges felszereléssel.

A tanulók száma az 1933/34. tanév végén 42 volt, akik egy kisiparos és egy köztisztviselő gyermekének kivételével valamennyien a munkás- és altishti társadalom köréből kerültek ki.

A tanítás munkáját nagyban megkönnyíti az egyöntetű négy középiskolai végzettség. Ez a körülmény, valamint a hiánynélküli felszerelés eredményezik, hogy a tanulók 99—100%-a megfelel a meglehetősen magas tanulmányi követelményeknek. Az 1933/34. tanévben például valamennyi tanuló sikerrel végezte a tanévet és az előző évről sem volt osztályismétlő tanuló.

A tanulók továbbképzéséről az iskolával kapcsolatban fennálló három féléves művezetői tanfolyamon történik gondoskodás. A tanfolyam hallgatói technikai számtan, algebra, szerkesztő mértan, mérőeszközök, rajzismeret, fizika, technológia, géptan, elektrotechnika, szerszámgépek beállításával kapcsolatos számítások, menetvágás, konusz esztergályozás, osztófej munkák, megfelelő metszési sebességek megválasztása és azok létesítéséhez szükséges áttételek kiszámítása, gépszerelés, gépek üzeme és üzemi hibái, ipari üzemtan és kalkuláció terén nyernek kiképzést.

Tekintettel arra, hogy a művezetői tanfolyam hallgatói majdan mások irányításával és tanoncok nevelésével is foglalkoznak, a tanfolyam pedagógiai ismereteket is nyújt, a következő csoportosítás szerint :

- A) A nevelés fogalma és célja. A nevelő. A növendék.
- B) A testi nevelés. Az erkölcsi nevelés. A fegyelmezés.

2. Nyomorék gyermekek országos otthona és tanonciskolája.

(VII., Mexikói-út 63.)

A Nyomorék Gyermekek Országos Otthona Jótékonyági Egyesület tartja fenn ezt az intézményt, mely azt a célt szolgálja, hogy a testi fogyatékos gyermekekből gyógyítás, tanítás és kiképzés útján munkaképes egyéneket neveljen. Erre a hármas célra nagy orvosi karral és segédszeméllyel rendelkező kórház, internátussal kapcsolatos 8 osztályos mindennapi gyógy-pedagógiai iskola, végül pedig különféle ipari tanműhelyekkel és megfelelő személyzettel ellátott rendes öt osztályfokozatú iparostanonciskola áll rendelkezésre.

Az intézmény három évtizede áll fenn, de rendszeres működést csak 1911. óta fejt ki. Addig munkássága néhány gyermeknek gondozásában és az alapok gyűjtésében merült ki.

Amikor 1911-ben az intézet működését körülbelül 40 növendékkel megkezdte, felmerült az a kérdés, hogy mi történjék azokkal a gyermekekkel, akik az elemi, illetőleg a gyógypedagógiai iskolát már elvégezték. A segítség nem állhat meg az iskola elvégzésében, őket emberré is kell tenni. Külföldi tapasztalatok és az ügy tanulmányozása után arra a meggyőződésre jutott az intézet vezetősége, hogy a testi fogyatékos legcélszerűbb ipari pályára kiképezni. Ez nem jelentette azt, hogy egyes gyermekek, akiket hajlandóságuk és rátermettségük, de még nyomorékságuk is más életpályára predesztinált, nem mehettek volna arra a pályára, amely egyéniségüknek megfelel.

Az ipari irányú kiképzés érdekében 1913-ban megalakult a bőrdíszműves műhely, s ennek folyamánaképpen az iparostanonciskola. Dacára annak, hogy a műhely csak 11 iparostanonccal indult, a növendékeket I., II., III. osztályba kellett sorozni, úgyhogy egy-egy osztályba 3—4—5 gyermek jutott. A székesfővárosnak a Bezerédi-utcában volt bőrdíszműves szakirányú iparostanonciskolája, de a nyomorékgyermekek éppen nyomorékságuknál fogva oda nem járhattak. 1916-ban cipészipari műhelyt, 1917-ben kertészetet, 1920-ban szabóműhelyt, 1924-ben kötő-szövőműhelyt, 1927-ben pedig fehérneművarrodát nyitott az intézet. Mindegyik műhelyben 8—22 tanonc dolgozott. Az évek folyamán a tanoncok száma a műhelyek számával kapcsolatban fokozatosan emelkedett. Az alábbi kimutatás az 1933/34. évvégi állapotot mutatja be osztályok szerint részletezve:

	T a n u l ó k s z á m a					Össz.
	I. o.	II. o.	III. o.	IV. o.	V. o.	
Fiúk	11	16	9	10	9	55
Leányok	3	2	1	1	1	8
Összesen	14	18	10	11	10	63

Az iparostanonciskola I—II. osztálya általános irányú, míg a III. osztálytól felfelé az V. osztályig az oktatás nagyrészt szakirányú rendszer

szerint történik. Ezen osztályokban a növendékeket két csoportra osztják és pedig: 1. bőrösök csoportjára (ide tartoznak a bőrdíszműves műhely és a cipésműhely tanoncai), 2. a textilcsoportra (ide tartoznak a férfiszabó-, kötő-szövőműhely és a fehérvarroda tanoncai).

A kertészek csak az első és második osztályt végzik el, mert részükre ismétlőiskola kötelezettsége van előírva, amelynek anyaga ezen osztályok anyagával egyező. Újítást jelent más iskolákkal szemben az V. osztály rendszeresítése, amelyet épen a nyomorékok testi fogyatékosága miatt kellett a tanfelügyelőség hozzájárulásával a többi osztályokra építeni. A nyomorékok ipari kiképzése — épen testi fogyatékoságuk miatt — hosszabb ideig tart, mint az épeké. Az V. osztály tanterve évenként változik, mert sok növendék kétszer is jár ebbe az osztályba. Az egyik tanévben a tanterv: levelezés, gazdaság- és műveltségtörténelem, technológia, ipari rajz és szakrajz, a másik évben irodalmi ismeretek, közgazdaságtan, ipari fizika és vegytan, ipari rajz és szakrajz.

A növendékek, akiknek nyomoréksága nem centrális (agyból kiinduló) eredetű, az elemi (gyógypedagógiai) iskola VIII. osztályát rendszerint elvégzik. A nyolc osztály anyaga majdnem a négy polgárinak felel meg. Ezek után azok a tanoncok, akik a nyolc osztályt elvégezték, a II. vagy III. iparostanonciskolai osztályba kerülnek s így csak két évig járnának iskolába. Manuális kiképzésükhöz a két év azonban kevés, mert a legügyesebbjei is — hiszen kezetlen, lábatlan, béna kezű, béna lábú gyermekekről van szó — négy év alatt tanulhatják csak meg az illető mesterséget. A törvény szerint az iparostanoncoknak addig, míg felszabadulnak, iskolába kell járniok. Ezért kellett tovább építeni az osztályokat, mert az intézet nem akarta növendékeit kitenni annak, hogy az utolsó osztályt egyszer vagy kétszer indokolatlanul ismételjék.

A szakirányú jelleg a három felső osztályban a technológia, a technológiai gyakorlatok és a szakrajz tanításánál nyilvánul meg.

A tanulók előképzettség szerint két különálló csoportba tartoznak és ennek megfelelően ugyancsak két részre oszlanak a továbbtanítás alatt is. A rendes szellemi képességekkel bíró tanulók mellett előfordulhatnak ugyanis olyan esetek, ahol a gyermek nyomorékságával bizonyos kisebbfokú szellemi kiesés is párosul és ezért ezek már a mindennapi iskola osztályait is hosszabb idő alatt végzik el. Sőt az is előfordul, hogy a második elemiből kerül a gyermek az iparostanonciskolába és így nagynehezen vergődik felfelé. Mindenesetre azonban legalább három iparostanonciskolai osztályt kell elvégeznie.

A tanulók származása nagyon különféle. Az intézet növendékei legnagyobb százalékban egész vagy félárva, de vannak olyanok is, akik sohasem ismerték szüleiket, akik talán élnek, de kitett és elhagyatott gyermekek lévén, a gyermekmenhely részéről utaltattak be.

Az utóbbi 10 évben évenként 8—10 növendék szabadult fel. A felszabadult növendékek rendszerint nem hagyják el az intézetet, hanem egyének és iparok szerint váltakozva, egy-két évig mint segédek még itt maradnak. Ezek részére, de a magasabb osztályba sorozott tanoncok részére is az intézet tanári kara esti tanfolyamokat, szemináriumokat tart. A tanfolyam tárgyai rendszerint könyvvitel, magasabb számtan, irodalom és közgazdasági ismeretek.

Az otthon iparostanonciskolájának tanterve az állami tantervtől a fentiekén kívül csak abban tér el, hogy ugyanazokat a tantárgyakat nagyobb óraszámmal tanítja. Erre az elmondottak szerint szükség van, mert a növendékek szellemi fejlődése nyomorékságuk miatt nem egyforma. Hiszen olyan nyomorék is van, akinek számképei csak később lépnek működésbe vagy írni is csak később tanul meg. Így a földrajzot és a történelmet úgy az első, mint a második osztályban heti egy-egy órában tanítja, sőt a történelem tanítása még a III. osztály tantervébe is átvitetett. A rajzórákat mindenhol fel kellett emelni egy órával, mert a növendékek nyomorékságuk miatt lassabban rajzolnak és írnak, mint az épek. Mindezek folytán előterjesztést tett az iskola a könyvviteltan óraszámának emelése érdekében is, mert az írás nehézsége ezt megkívánja. A tanterv szerint az egyes tárgyak heti óraszámja a következő:

	I. o.	II. o.	III. o.	IV. o.	V. o.	Összesen
Hittan	1	1	1	1	1	5
Magyar nyelv és levelezés	2	1	1	1	1	6
Földrajz	1	1	—	—	—	2
Történelem	1	1	1	—	1	4
Számtan	2	2	—	—	—	4
Fizika	—	1	1	—	—	2
Vegytan	—	1	1	—	—	2
Polgári ismeretek	—	—	1	—	—	1
Közgazdaságtan	—	—	—	1	—	1
Könyvviteltan	—	1	1	2	—	4
Szabadkézi rajz	3	3	2	2	1	11
Mértani rajz	2	1	—	—	—	3
Szakrajz	—	—	2	2	2	6
Technológia	—	—	1	2	2	5
Összesen	12	13	12	11	8	56

Az iskolának külön felszerelése, szertára és egyéb szemléltető eszközei nincsenek. A mindennapi iskola ismertető eszközeit és szertárát használja.

Az iparostanonciskola keretében működik az ifjúsági Vöröskereszt Egylet, amely széles teret ad a nyomorék gyermek önállóságának kifejlesztésére. Itt tanulja meg a nyomorék gyermek azt, hogy segíteni kell másokon, itt tanulja meg önállóságának létezését, itt lesz tulajdonképpen ember.

A fogynakosság érzése akkor válik ténnyé, amikor az egyén valamely feladat elvégzésére képtelennek érzi magát. E szerint az otthonban élő nyomo-

rékok nem fogyatékosak, mert a nevelés és tanítás főtengelye — az iparostanonciskolai nevelés és tanítás főtengelye is — az, hogy a nyomorék minden feladatot elvégezzen. A nyomorékot nevelő tanító nem elégedhetik meg azzal, hogy az előírt anyagot megtanítsa, begyakoroltassa. Az életre való nevelés érdekében kellett a szakirányú tanítást, a mesterség minden titkát kifürkésző szakoktatást bevezetni. Ennek köszönhető, hogy ma a nyomorék tanonc megszerette az iskolát. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint hogy a segédlett lett növendékek kérésére kellett felállítani az esti továbbképző tanfolyamot.

Az iskolai tanítás anyaga — mindig szakirányú iskoláról van szó — hozzásimul a műhely munkálataihoz. Az iskola tananyagának túlnyomó részét azon gyakorlatoknak és tudnivalóknak az elméleti része képezi, amelyeket a tanoncnak a műhelyben kell elsajátítania. Ezt úgy kell érteni, hogy a tanterv és utasítás által előírt tanítás menete a műhely munkáját támasztja alá. A technológiában, a számolásban (ipari kalkuláció) és a szakrajzban nyilvánul meg ez az együttes munka a legjobban.

3. Budapesti kávéosok ipartestületének tanonciskolája.

(VIII., József-körút 38.)

A budapesti kávéosok ipartestületének tagjai a XX. század elején indítottak mozgalmat külön szakirányú tanonciskola felállítására érdekében. Az akkori jobb időkben ugyanis a tanoncok létszáma 90—100 körül mozgott, akiknek a fővárosi tanonciskolákba való járása a fennálló törvényes rendelkezések értelmében arra az időre esett, amikor a kávéházak legfőbb üzemideje volt.

Szükségessé vált ennél fogva a tanoncoktatásnak a szakmai szempontok figyelembevételével oly időre (a délelőtti órákra) való elhelyezése, amikor a rendszeresített tanonciskolák nem álltak rendelkezésre. Ebben a tanonciskolában természetesen mód adatott az általános tantervtől eltérő, különleges szakmai ismeretek alaposabb tanítására.

Némái Antal és Harsányi Adolf ipartestületi elnökök úttörő munkája után, Weingruber Ignác elnöklété alatt 1912-ben végre megvalósult e terv. Ő végezte el az időközben »Budapesti kávéosok ipartestülete« nevet nyert ipari érdekképviselet nevében, hivatásos pedagógus bevonásával a szervezés, tantervmegalkotás és órabeosztás alapvető munkáját, melynek főszezpontjai a kávésipar külön érdekei és a legteljesebb szakoktatás voltak.

Az így elkészített szervezeti szabályzat alapján 1912. szeptember 1-én kezdte meg az iskola működését a VII., Nagydíófa-utca 8. szám alatti székesfővárosi polgári leányiskola épületében 90 tanulóval.

Az 1914. évben a VIII., Csobánc-utca 6. szám, majd 1920-ban a IX., Lónyay-utcai községi elemi iskolában bocsátott a főváros két termet az iskola

rendelkezésére. 1930-ban az ipartestület székházában (VIII., József-körút 38.) teljesen megfelelő, állandó otthont nyert az iskola.

Az iskola helyiségei 1 igazgatói irodából és egy tanteremből állanak, amelyben csupán a kávéstanoncok nyernek oktatást. A benépesítés a súlyos gazdasági helyzet miatt hanyatló tendenciát mutat. Napról-napra újabb régi híres kávéházak zárnak, a munkanélküliség a kávéiparban fokozódik, új munkaerők beállítására szükség nincs.

Az 1933/34. tanévre 47 tanuló iratkozott be, az évvégi létszám pedig 36 volt. A tényleg járó tanulók számából 4 elemi osztályt 5%, hat elemi osztályt vagy két középiskolát 65%, négy középiskolát 25% végzett, míg 5%-uk érettségi vizsgát tett.

Évközben átlag három tanuló szabadul fel és 2—2 marad ki. Az egyes összevont osztályokat sikerrel 12—14 tanuló végzi el. A szakirányú tanonciskolát végzettek kávéházi pincérek lesznek, továbbképzésük a IV. — úgynevezett továbbképző — osztályban folytatódik. A szakoktatás elmélyítését célozzák a havonta ismétlődő tanulmányi kirándulások, mint amilyenek például a Központi Tejcsarnok, a Nagyvásárcsarnok, a Törley-féle pezsgógyár stb. megtekintése. A tanulók gyakorlati kiképzése a legteljesebb kapcsolatban van az elméleti oktatással. Az iskola ezért minden közismereti tárgyat a lehetőségig a kávészéssel hoz összefüggésbe.

A tantestület tagjainak száma: 5. Ebből kettő hivatásos pedagógus (elemi és kereskedelmi iskolai oklevéllel), három pedig szakelőadó. Az iskola felszerelése szertárból és ifjúsági könyvtárból áll.

Az általános tanonciskolai szervezettel és tantervvel szemben az iskola különleges jellegéből folyó eltérések mutatkoznak. Így a tanítás d. e. 10-től 2-ig tart, a heti óraszám 12. A rajzórák helyét az ipar érdekeit jobban szolgáló német- és francia nyelv, sütés, borászat, felszolgálás, a technológia helyét pedig a »kávéházi ismeretek« című tantárgy foglalják el. A szakirányú jelleg kidomborításához nagyban hozzájárult az az elismerést érdemlő lelkesedés, hogy egy-egy szakórának óradíjnélküli ellátására maga az ipartestületi elnök, alelnök, főtitkár, a főfelügyelőbizottság tagjai, valamint az ipartestület tisztviselői vállalkoztak, illetve közülük egyesek ma is vállalkoznak.

A fenntartó ipartestület áldozatossága példátadó. A tanulók egészségére nagy gondot fordít. Megvalósította az iskolaorvosi intézményt. Az időnkint tartott orvosi vizsgálatok s egészségügyi előadások eredményezték, hogy az ifjúság egészségi állapota a követelményeknek megfelel.

A tanulók szociális gondozásban részesülnek. Tankönyvet, ösztöndíjat, takarékkönyvet és jutalomkönyvet kapnak. Az évvégi vizsgálatokon a tanonctartó főnökök nagy számban jelennek meg és az iskola élete iránt nagy érdeklődést tanúsítanak.

4. Az angol misszió által fenntartott leányiparostanonciskola.

(VIII., Ecseri-út 4/a.)

Az angol gyermekmentő alap (The Save the Children Fund) által fenntartott leányiparostanonciskola 1929. szeptemberében alakult. Az iskola a IX., Ecseri-út 4/a számú (barakk) épületben 8 tantermet használ, saját szertára és technológiai gyűjteménye van. Az 1933/34. tanév folyamán beírt tanulók létszáma 100, az évvégi létszám pedig 74 tanuló volt.

A tanulók 10%-a 1—4 elemi, 80%-a 5—6 elemi, 10%-a pedig 3—4 polgári iskolai előképzettséggel rendelkezik. Legnagyobb részük munkáscsaládokból kerül ki.

Az iskola három elméleti és három rajzosztályból áll. A tanulók megoszlása osztályok szerint az 1933/34. évben a következő volt :

	Beírt tanulók	Az év végén tény- leg járt tanulók s z á m a
I. osztály	46	41
II. «	31	23
III. «	23	10
Összesen	100	74

A tanítótestület az igazgatón kívül 5 tagból áll. A heti órák száma 26 elméleti órát, 7 rajzórát és 93 műhelygyakorlati órát tesz ki.

A tanulmányi eredmény teljesen kielégítő, a tanulóknak 100%-a megfelel az előírt követelményeknek.

A növendékek a hímzés, fehérneművarrás és felsőruhavarrásban nyernek kiképzést. A tanítási idő reggel 8-tól 12-ig és délután 1-től 6—7 óráig tart. Az egyes elméleti tárgyakra fordított idő megegyezik a tanterv előírásaival. A tanítás súlypontja a gyakorlati oktatáson nyugszik, a tanulók az iskola munkatermeiben teljes gyakorlati kiképzést nyernek. A munkatermekbe bevezetett módszerek alkalmat nyújtanak a könyvvitelnek gyakorlatba való átvitelére. Tekintettel arra, hogy az igen szegénysorsú növendékeknek otthon nincs módjukban feladataik elkészítésére s elméleti ismereteik begyakorlására, a gyakorlati órák keretében a tanítók minden növendékekkel egyénekenként foglalkoznak. A szakismeretek bővítésére számos tanulmányi kirándulás szolgál.

Az iskolával kapcsolatban továbbképző (ismétlő) iskola is működik 100 növendékekkel.

Az iskolán kívüli népművelés keretében fennálló esti tanfolyamok a tanulók irodalmi, történelmi, zenei, művészi, egészségügyi ismereteit gyarapítják, sőt a leánygyermeknél annyira fontos mozgásművészettel is foglalkoznak.

Az iskola széleskörű szociális munkásságot fejt ki. Összes növendékeit ellátja tankönyvekkel és tanszerekkel. Az arra rászorultakat ingyenes étellemezéssel, ruházati segéllyel s ingyenes nyaraltatással támogatja. Állandó környezettanulmányokat folytat a tanulók személyi és családi viszonyait illetően s a családgondozásra is nagy figyelmet fordít. Az iskola keretén belül fennálló Vöröskereszt Egylet útján ráneveli a növendékeket arra, hogy már a legszegényebb is tud támogatást nyújtani ott, ahol arra szükség van.

Általában arra törekszik az iskola, hogy magasabb képzettségű munkálányokat neveljen, s azoknak szociális érzékét, valamint a hazával, nemzettel és családdal szemben való felelősségérzetüket kifejlessze.

5. Budapesti szállodás és vendéglős szakirányú tanonciskola.

(IX., Lónyay-utca 6.)

A budapesti szállodás és vendéglős szakirányú tanonciskola, amely jelenleg a Lónyay-utca 6. szám alatti elemi iskola II. emeletén van elhelyezve, az 1895. év óta működik. Fenntartásáról a budapesti szállodás és vendéglős ipartestület gondoskodik.

Az iskolát az 1895. évben nyitották meg s annak megteremtői Glück Frigyes, Gundel János és Stádler Károly voltak. Az iskola megteremtésével a fenntartó ipartestület az erre a pályára lépő tanulóknak megfelelő szaknevelést óhajtott biztosítani. A címében csak szakirányú, de tantárgyai beosztásában valóban szakiskola, az 1933/34. tanévvel fennállásának 38. esztendejét zárja le. Tanulói hármastagozódást mutatnak, mert vendéglős, szakács- és portástanulókból tevődnek össze.

Az iskola tantárgyai több évtizedes fejlődés után alakultak ki. Ezidő szerint az alsó két osztályban magyar, földrajz, rajz, számtan, fizika, német, üzleti levelezés, hittan, felszolgálás, szakácsművészet és borászat képezi a tananyagot. A felső két osztályban — a harmadik és negyedik osztályban — a szaknevelés fokozott mértékben érvényesül, amennyiben a nyelvek közül a német és francia nyelvet, továbbá az üzleti levelezést és könyvitelt, polgári ismeretet, hittant, a kifejezetten szakirányú tárgyakból a felszolgálást, szakácsművészetet és borászatot tanulják elméleti és gyakorlati órák keretében. A gyakorlati tanítást ma már gazdag felszerelés biztosítja, mert külön teremben gazdag felszolgálási, szakácsművészeti és borászati felszerelés áll rendelkezésre, azonkívül a borászati gyakorlatokra külön borpincét létesített az ipartestület áldozatkészsége. Megvalósulás előtt áll a konyhamunkálatok gyakorlati tanítása is, amelynek rendszeresítése után Magyarország a külföldéhez hasonló szakiskolával fog rendelkezni.

A szerencsésen megindult magyar szakirodalom ma már lehetővé teszi azt, hogy a tanuló magyarnyelvű szakkönyvekből tanulhat. Ezt a célt szolgálják: Gundel—Reichhardt: Felszolgálas kézikönyve, Palkovics—Dittmayer: Szakácművészet kézikönyve, Marenchich Ottó: Vezérfonal a szállodai és vendéglős üzem vezetéséhez, Marenchich: Szótár, Dittmayer: Gasterea stb. című munkái, amik a tanítás munkájánál értékes segítőeszköz gyanánt használhatók fel.

A megfelelő taneszközökről és tanszerekről a legtöbb esetben a tanonc-tartó gondoskodik. Ezenkívül a tanoncok nevelésének ügyét megfelelő szakkönyvtár, szépérzékének fejlesztését gondosan megválasztott ifjúsági könyvtár teszi lehetővé.

Az iskola a gyakorlati órák mellett tanulmányi kirándulások és szakmába vágó előadók előadásainak megtartásával teszi teljessé munkáját.

A tanítás két csoportra osztva történik. Az *a)* csoport oktatása minden hétfőn, szerdán, pénteken, a *b)* csoporté pedig minden kedden, csütörtökön és szombaton délután 4—7 óra között történik. Az említett tantárgyakon kívül — a külön jelentkezőknek — gyorsírást és gépirást tanítanak és erre a célra 8 írógép áll az iskola rendelkezésére.

A szakirányú iskolával párhuzamosan működik a továbbképző-szaktanfolyam, amelyet az ipartestület vezetősége a már idősebb korban e pályára lépő, de különösen magasabb végzettséggel — legalább érettségi bizonyítvánnyal — rendelkező és az iparban elhelyezkedni akaró egyének részére tart fenn. Ez a tanfolyam a megfelelő szakképzettség elsajátítására ad lehetőséget. A továbbképző szaktanfolyam tantárgyai: a francia és angol nyelv, a könyvvitel, felszolgálas, szakácművészet és a borászat. A tanítás itt is heti 9 órában hetenkint három napon és pedig hétfőn, szerdán és pénteken d. u. 4—7 között folyik.

A tanulók létszáma a világháború kitöréséig átlagban 350—500 között mozgott. A világháború utáni időkben hazánk megcsönkítésének következményeit ez a pálya kiváltképen súlyosan érezte meg. A rendkívül nagy elhelyezkedési lehetőséget biztosító nagy vidéki városok elcsatolása folytán a tanulók létszáma 340-ről évről-évre csökkenő számot mutatott fel, amely az utóbbi években már csak alig közelíti meg a 200 főt. Az 1933/34. tanévben a beiratott tanulók száma mindössze 173 volt és az évvégi létszám 144 főt tett ki.

A tanulók előképzettségét tekintve lényeges változást láthatunk a háború előtti időkhöz képest. Míg régen a négy középiskolát végzett tanulók létszáma csekély volt, addig ma a leszerződött tanulóknak 80—90%-a a középiskolának legalább négy osztályát elvégezte. Ez a körülmény egyébként az ipartestületnek erre vonatkozó határozatára vezethető vissza. Az iskola tantestületét a szakelőadókkal egyetemben 16—18 tanerő alkotja.

c) **Vállalati (magán-) iskolák.**

1. *Süss Nándor precíziós mechanikai és optikai intézet rt. tanonciskolája.*

(I., Csörsz-utca 39.)

A m. kir. kormány Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi és gróf Széchenyi Pál földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter kezdeményezésére és segélyével, a műmechanikának Magyarországon való meghonosítása céljából 1884-ben műmechanikai tanműhely felállítását határozta el. E tanműhely megszervezésével és vezetésével néhai Süss Nándort, a kolozsvári m. kir. tudományegyetem akkori mechanikusát bízta meg.

Süss Nándor, mint ősi mechanikus család sarja, 1848-ban, a németországi (hesseni) Marburgban született. Nagyatyja, nagybátyja és atyja egyaránt jónevű mechanikusok voltak. Süss Nándor nagyatyjának a műhelyében tanult. Már 14 éves korában kész mechanikus, 20 éves korában átveszi nagyatyja műhelyét, majd egy évi tanulmányi időt Gent-ben nagybátyjánál tölt, ahonnan visszatérve, a marburgi egyetem mechanikusa lesz. Itt éri el el 1876-ban a kolozsvári m. kir. tudományegyetem meghívása az egyetem szervezett mechanikusi állására.

Amilyen örömmel foglalta el ezen állását, hogy hazáját elhagyva, idegen országban és ismeretlen körülmények között folytassa munkáját, époly lelkesedéssel és lelkiismerettel tesz eleget 1884-ben a m. kir. kormánynak a tanműhely felállítására vonatkozó megbízásának.

A tanműhely 1884. év szeptember hó utolsó napjaiban a VI., Mozsár-utca 8. számú házban, szerény keretek között kezdi meg működését. A tanfolyam négy évre terjed és főcélja — az alapító egykori írásai szerint — hogy a kellő előképzettséggel bíró ifjakat a precíziós mechanikában kiképezze. Szervezetét a minisztérium jóváhagyásával állapítja meg. Berendezésének alapját elsősorban a Süss Nándor tulajdonában levő gépek és készülékek képezik, melyeket a minisztérium kívánságára a tanműhely rendelkezésére bocsát, a szükségesnek mutakozó nagyobb és finomabb gépek pedig a minisztérium költségén szereztek be. Erre a célra a minisztérium az első évben 7901 forintot folyósított.

Az első tanév befejezése az 1885. évi országos kiállítás idejére esik, s bár a tanműhely még gyermekévéit éli s a kezdet nehézségeivel küzd, Süss Nándor tanulói résztvesznek a kiállításon és közülük többen jutalmat nyernek.

A tanműhely felállításának második évében a helyiségek szükséges megnagyobbítása céljából Süss Nándor a szomszéd házból néhány szobát bérel és a VI. ker. polgári fiú és középkereskedelmi iskolával egy tanterem és a természettan tanítására szükséges szertár használatára vonatkozólag megállapodást köt oly értelemben, hogy ezek fejében az iskola természettani

szertárát évenként 100—120 forint értékű készülékekkel látja el, esetleg ily összegekért javításokat eszközöl.

A m. kir. kormány a tanműhelyt anyagilag a következő években is támogatja. Ez a segély az intézet vezetője által bemutatott elszámolás alapján, valamint a szükséges beszerzések figyelembevételével évenként 6—8000 forintra tehető.

Az intézet fennállásának ötödik évében 1889-ben a külön kereskedelemügyi minisztérium felállítása kapcsán, utóbbi fennhatósága alá került. Baross Gábor kereskedelemügyi miniszter felismerve a tanműhely fenntartásának és fejlesztésének szükségességét, látván azonban az intézet szűkös anyagi viszonyaiból származó hátrányokat, 1889. évi november hó 3-án kelt 55.701. számú rendeletével a tanműhely részére 10 éven át évi 8000 forint államsegélyt biztosított.

A VI. kerület mindinkább növekvő kocsiforgalma következtében mutatkozó talajrázkódtatások folytán Süss Nándor 1891. nyarán az I. ker., Alkotás-utca 9. szám alatti új helyiségébe költözött, melyet a tanműhely különleges céljainak megfelelően a legszakszerűbben rendezett be olyannyira, hogy a távcsövek optikáját kivéve a műszerek minden egyes alkatrészét a tanműhelyben állították elő.

A tanműhely eredetileg a mechanikussághoz tartozó mindenféle művellettel foglalkozott, később azonban kizárólag csak a precíziós mechanika körébe vágó, szigorúan pontos és tudományos műszereket gyártott. Ezek szerkesztésének és elkészítésének oktatása képezi egyébként ma is a tanonciskola anyagát.

Az ily műszerek szakszerű elkészítése évtizedeket meghaladó gyakorlatot, kellő szakértelmet, legszigorúbb pontosságot és kitartást igényel. Süss Nándornak sikerült a kezdet óriási nehézségeit leküzdeni és megállapítható, hogy a vállalat műszerei a hasonló külföldi gyártmányokkal nemcsak versenyképesek voltak, de azokat bizonyos tekintetben néha túl is szárnyalták. Ezen eredmények látható elismerést nyertek az akkori különféle kiállításokon, melyeken a tanműhely által kiállított műszerek a legelső kitüntetésben részesültek.

Az 1893. évben az addig csak az évvégi vizsgákra szorítkozó ellenőrzés helyett a tanműhely állandó felügyeletével a m. kir. kereskedelemügyi miniszter Szerényi József kir. iparfelügyelőt, a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter pedig Mártonffy Márton kir. tanfelügyelőt bízta meg. E rendelkezéssel tehát a tanműhely tényleges állami felügyelet alá kerül.

Az 1900. évben az állam órásipari szakiskola felállítását határozta el, a Süss Nándor-féle tanműhelynek ezen szakiskolába való beolvasztásával. Süss Nándornak azonban a felállítandó szakiskola tanterve ellen aggályai voltak, azonkívül az előrelátható hivatalos vezetés sem felelt meg intencióinak. Süss Nándor intézménye tehát mint »államilag segélyezett tanműhely«

megszűnt és »Süss Nándor-féle precízió-mechanikai intézet« cég alatt magánvállalattá alakult át. Minthogy a kormány intézkedésére a tanműhely taneszközeit, a fizikai szertárt, stb. az alakuló órásipari szakiskolának kellett kiszolgáltatnia, Süss Nándor saját költségén és ugyanazon szellemben újra felállította vállalati tanonciskoláját.

Az idők folyamán a vállalat helyiségei előtt épített villamosvasúti felsővezeték, — mely a műhelyben végzett egyes munkákra és megfigyelésekre zavaró és káros hatással volt — nemkülönben az utcában rohamosan növekedő forgalom Süss Nándort újból a gyárhelyiség áthelyezésére készíti. Ezért 1905. májusában vállalatát mai helyére, az I. ker., Csörsz-utca 37—41. szám alatti új gyárépületbe helyezi át.

A háború után 1918-ban a vállalat »Süss Nándor precíziós mechanikai és optikai intézet rt.« cég alatt részvénytársasággá alakul át. 1921-ben a vállalat — mint Magyarországon a legelső — optikai üvegcsiszolásra rendezkedik be. Ugyanebben az évben Süss Nándor halálos villamosbaleset áldozata lesz.

A vállalat minden hánykódtatás és viszontagság között is a tanonciskolát rendületlenül fenntartotta. Az 50 év előtt 6 tanulóval szerény keretek között kezdő tanműhely ma körülbelül 25 tanulót számlál, kik legalább négy középiskolai osztály sikeres elvégzése után négy éven át részesülnek a precíziós és műmechanikába tartozó elméleti és gyakorlati oktatásban. A legutóbbi 1933/34. tanévben 24 fő volt a beírt, 22 fő pedig az évvégi létszám.

A tanév elején felvett tanulók létszáma a tanév befejezéséig általában keveset változik, amikor is az előírt anyagból a tanulók mindenkor sikerrel levizsgáznak. Az évenként felszabaduló tanulók száma 5—7 főre tehető.

A gyakorlati oktatást az egyes műhelyek élén álló művezetők és idősebb előmunkások végzik, amit még tanulmányi kirándulások és szemléltető bemutatások tesznek teljessé. Az elméleti tanítás részére két megfelelő felszerelésű tanterem és 50 kötetből álló szakkönyvtár áll rendelkezésre. A tanítás összevont osztályokban (az I., II. évesek és a III., IV. évesek egy osztályban) folyik és két okleveles mérnök, 1 felső ipariskolát végzett tervező, valamint 1 római katolikus hitoktatóból álló tantestület feladatát képezi.

A műhelyoktatók állandó érintkezésben vannak az elméleti oktatókkal és így az állandó kapcsolat az időnkint felmerülő esetekben biztosítva van, — amit különben az öt év előtt bevezetett speciális jellegű műhelydemonstrációs órák még fokozottabban előmozdítanak. A tanítás egyrészt könyvek, másrészt az előadók által készített és sokszorosított jegyzetek alapján történik. Egyrészt az anyag speciális volta, másrészt a csekély létszám szükségessé, illetve lehetővé teszi a tanulók egyéni tanítását. A többi tanonciskolák tantervével szemben eltérést mutat az iskola abban a tekintetben,

hogy a vállalat által gyártott temérdek műszer szerkezetét, azok szabályozási módját és alkalmazási lehetőségeit részletesen tanítja. Újítás továbbá a szaktárgyak könnyebb megértését célzó demonstrációs órák bevezetése. Ez utóbbi tárgykörébe a műszerismeret, szabályozás, szerszámgépekkel való műveletek végzése számítás útján és öntődei gyakorlatok tartoznak. Az általános tantervtől eltérőleg végül a szakrajztanítást ábrázoló mér-tannal kapcsolatban két éven át adja elő az iskola. Ez utóbbi körülmény-nek tudható be, hogy az iskolában végzett tanulók, mint műszaki rajzolók is megállják a helyüket.

A tanonciskola tanulói régebben a legjobb társaságbeli családokból regrutálódtak. Talán sajnálatos társadalmi előítéletnek, vagy a kor szelemének tudható be, hogy napjainkban a tanulók túlnyomórészt kispolgári szülőktől származnak. Ezen körülmény szem előtt tartásával az intézet gondoskodik a tanulók összes író- és rajzszerszükségletéről és jegyzeteiről s azokat díjtalanul bocsátja a tanulók rendelkezésére.

A fentebb vázolt körülményekkel számolva a vállalat igazgatósága a tanulók szociális ellátásáról a legmesszebbmenően gondoskodik. A legsze-gényebb és jó előmenetelű tanulók naponkint teljesen ingyen — a többiek pedig egészen mérsékelt áron háromfogásos, tartalmas és kitűnő ebédet kapnak. Az egy évet kitöltött tanulókat az igazgatóság a vállalat költ-ségén a nyár folyamán évenként két hétre közös táborba üdülni és pihenni küldi. A tanulóifjúság testi és egészségbeli ápolását szolgálja a vállalat kebelében működő »Süss Nándor rt. Polgári Lövészegylet«, ennek oldalága a »Süss Nándor rt. Sport Club«, valamint a vállalat által fenntartott Levente-Osztat is.

A tanonciskola — a gyárvállalattal egyidőben — az idén ünnepli fenn-állásának 50. évfordulóját. Az a díszes tábor, melyet a tanonciskolából kikerült és az életben különféle pozíciókban elhelyezkedett — sőt külföldi nagy vállalatoknál vezető helyre került — Süss-gyári tanulók alkotnak; élénk és hathatós tanubizonysága a vállalati tanonciskola elsőrendű veze-tésének és híven magánviseli a gyár és a tanonciskola nagynevű alapító-jának és megteremtőjének, néhai Süss Nándornak szellemét.

2. Ganz és társa villamossági, gép-, vagon- és hajógyár rt. lakatos szakirányú iparostanonciskolája.

(II., Marczibányi-tér 1.)

Ganz és társa vagon- és gépgyár részvénytársaság üzemének nagyob-bodása s a tanoncok létszámának ezzel járó emelkedése, valamint azon követelmény, hogy a gyár tanulói a gyár különleges kívánságainak megfelelő kiképzést nyerjenek, a gyár által fenntartott saját tanonciskola létesítését tette szükségessé.

Az iskola 1894. szeptemberében alakult s ma a II., Marczibányi-tér 1. számú székesfővárosi elemi iskola épületében elhelyezve, annak hét tantermét és a szertárát használja. Saját felszerelése nincs, csupán a rajzoktatás céljaira állanak saját modellek rendelkezésre.

Az iskola teljesen az állami tanterv szerint működik. A közismereti tárgyak előadói vagy tanítói vagy pedig tanári okelvéllel rendelkeznek. A szaktárgyakat pedig a gyár mérnökei tanítják. Az elméleti oktatás ennél fogva a gyakorlati kiképzéssel tökéletesen összhangban van. A tanerők és előadók összes száma 13 volt.

A tanulók létszáma az 1933/34. tanév végén 184 volt. Iskolai előképzettségük szerint 70%-uk 3—4 polgárit, 20%-uk 6 elemi és 10%-uk 5 elemi végzett. Ennél alacsonyabb előképzettségű tanuló nincs. Ennek megfelelően a tanulmányi eredmény is kielégítő, mert csak alig 8—10% a követelményeknek meg nem felelő tanulók száma.

A tanulók szülei 14·1%-ban kisiparosok, 40·8%-ban ipari munkások. Altisztek gyermekei 21·2%, különféle napszámosok gyermekei pedig 8·7%-os arányban szerepelnek a tanulók között. A 184 főnyi létszámban azonban 6 köztisztviselő gyermeke is helyet foglal.

Az összes tanulók tankönyveiről a gyár gondoskodik, az arra rászorulókat pedig napi 4 fillérért ebédet kapnak.

3. *Autotaxi budapesti automobil közlekedési rt. iparostanonciskolája.*

(X., Kerepesi-út 15.)

A magánjellegű tanonciskola megszervezése előtt a vállalat szerződött tanoncai a székesfőváros illetékes községi iparostanonciskolájának voltak növendékei. A vállalati szakirányú iparostanonciskola az 1924/25. tanévben kezdte meg működését a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztérium 1924. évi szeptember hó 25-én kelt 80.099/1924—VII. számú rendeletével kiadott engedélye alapján.

Az iskola megszervezésének szempontjai voltak egyrészt, hogy az általános és törvényesen előírt oktatás mellett az autószakmában szükséges speciális elméleti és gyakorlati kiképzés révén elsőrendű autóiipari szakmunkások oktatása lehetővé váljék, másrészt pedig a tanoncok belépésüktől kezdve állandóan szemmel és kézben tartva, hazafias, józangdolgozású magyar munkásokká nevelhetők legyenek.

A tanonciskola helyiségeit a vállalat telepén külön erre a célra szolgáló előadóterem, külön tanoncműhely, tanári szoba, cserkészotthon, tanoncöltöző és tanoncmosdó képezik.

Az iskolában autószerelő, karosszéria-lakatos, szerszám- és géplakatos, vas- és fémesztergályos csoportok nyernek oktatást, mégpedig három évfolyamra tagolva.

Az iskola átlagos benépesítésére minden évben 32 tanonc vétetik fel és pedig a jelentkezés arányában lehetőség szerint 14 autószerelő és 6—6 karosszéria-lakatos, géplakatos és esztergályos.

Az iskola első évfolyamának átlagban 32, a II. évfolyamnak 24—28 és a III. évfolyamnak 20—25 tanulója van. Az 1933/34. tanévben a felvett tanulók összes száma 72 volt, melyből az év végén 66 tanuló járt az iskolába. A tanulók felvételének szükséges és elengedhetetlen feltétele a négy alsó középiskola eredményes elvégzése.

Évenként a harmadik évfolyamban átlagosan 20—24 tanuló szabadul fel. A harmadik évfolyamot rendszerint az összes tanulók, a másodikat 1—2 kivételével szintén valamennyien, az elsőt pedig a felvettek 80—90%-a végzi el sikeresen. A felszabadultak további képzéséről a vállalat keretén belül nem történik külön gondoskodás.

Az iskolai kirándulások a nyári szünetben rendezett cserkész táborban merülnek ki. A tanulók gyakorlati kiképzése az elméleti oktatással a legszorosabb kapcsolatban van, ami aránylag könnyen elérhető azáltal, hogy a tanonciskola növendékei csak a vállalat szabályszerűen szerződött tanoncjai lehetnek és az elméleti előadók, továbbá a gyakorlati vezetők a tanoncok műhelyi előjárói is egy személyben.

A tanonciskola vezetője a vállalat cégvezető főmérnöke, előadói pedig a különböző felekezetű, kívülről meghívott hitoktatókat leszámítva, a vállalat mérnökei és műszaki tisztviselői. A tanárok száma 10—12 és végzettségük 90%-ban a kir. József Műegyetemen megszerzett gépészmérnöki oklevél, illetve 10%-ban az Állami Felsőipariskolán megszerzett képesítés.

Az iskola felszerelése az előadóterem asztalait, székeit, katedróját, fali feketetábláit és fali térképeit, szemléltető képeit, továbbá a tanonc-műhely satuit és szerszámait leszámítva, egy diapozitív és epidiaszkóp elektromos vetítógépből, teljes automobilváz-metszetből, különböző autó-fődarabok gyűjteményéből, elektrotechnikai szertárból és autószerkezettani gyűjteményből, végül pedig tankönyveket és műszaki könyveket tartalmazó könyvtárból áll. A felszerelés összértéke körülbelül 12.000 pengőt tesz ki.

Az állami szervezettel és tantervvel szemben eltérések csak annyiban mutatkoznak, hogy az egyes szaktárgyak magasabb óraszámra következtek a heti óraszám az első évfolyamban 15, a második évfolyamban 14, a harmadik évfolyamban 13.

Megemlíthető, hogy az iskola alapítása, illetve az abban elért eredményes kiképzés vetette fel a külön autószerelői községi iparostanonciskola megszervezésének problémáját.

A tanoncok külön vállalati levante- és cserkész csapatokat alkotnak, tankönyvekkel díjtalanul láttatnak el, s a Vasművek és Gépgyárak Országos Egyesülete által megszabott óraberüket a tanonciskolai elméleti órák idejére is élvezhetik.

4. Ganz és társa villamossági, gép-, vagon- és hajógyár r.-t. fémipari szakirányú iparostanonciskolája.

(X., Kőbányai-út 31.)

Az iskola fenntartója, a Ganz és társa részvénytársaság, mindenkor súlyt helyezett arra, hogy kellő módon képzett szakmunkásai legyenek. Az inastartás ideje tulajdonképpen a cég alapításáig, 1844-ig nyúlik vissza és megállapítható, hogy minden fellendülést, illetve új gyártási ág bevezetését kellő számú tanonc alkalmazása kísérte.

Az 1857. évben a cégalapító Ganz Ábrahám vasöntődjében (a mai II. ker., Ganz-utcában) 40 alkalmazott között 12 öntő és 12 tanuló dolgozott. Ezentúl is a tanoncok száma mindenkor a szakmunkások számához igazodik, növekszik vagy fogy. Ezekben a kötelező tanonciskolai oktatást megelőző időkben nincsen a cégnek saját iskolája és ezért »iskolaszerűleg« nem is foglalkoznak a tanoncokkal, de azért a műhelyben való tanításra és szaknevelésre akkoriban is nagy súlyt helyeztek.

A kötelező tanoncottatás bevezetése után a gyár az ügy fontosságának megfelelően kezeli az iskoláztatás kérdését. A cég nagynevű néhai vezérigazgatója, belicskai Mechwart András, a Ganz törzsgyárában (Budán) a tanonccygek vezetésével megbízott Hochholzer Károly főmérnökkel együtt személyesen figyelte az inasok előhaladását és ha kellett, személyesen dicsérte az igyekvőket vagy dorgálta a lanyhákat és iskolai mulasztókat.

Az 1884. évben, a kötelező tanoncottatás bevezetésének idején, már 120 főre tehető a létszám, akik a lakóhelyüknek megfelelő városi tanonciskolákba jártak. A tanoncok száma folytonosan emelkedik és 1893-ban a Ganz törzsgyár (öntőde) és az akkor már fennálló Lövház-utcai villamossági gyár leszámításával a Kőbányai-úti gép- és vagongyárban is eléri a 140 főt.

Ez a nagy tanonclétszám hozta magával azt a szükségletet, hogy a vállalat tanonciskolát nyisson és maga gondoskodjék a munkásifjak elméleti-, szak- és rajzképzéséről. 1894-ben azután »A Ganz és társa vasöntő és gépgyár részvénytársulat vasútkocsi építési osztálya iparostanonciskolája« címmel megnyitották az iskolát.¹⁾

A tanoncképzés korszerű átszervezése az ipartörvény 1922. évi módosításával esik egybe. A világháború utáni nehéz időkben ugyanis ismét nyilvánvaló lett az a tény, hogy a szakmunkásképzés hiánya a termelés folytonosságát zavarja. Nemcsak az anyagiak pótlása okozott gondot a vállalat vezetőségének, hanem az »emberanyag« kérdése is. Különösen az ifjúság képzése volt megoldandó feladat.

¹⁾ Ugyancsak 1894-ben nyitották meg a Ganz-gyár budai tanonciskoláját, a későbbi Ganz-féle villamossági rt. iskoláját, a II., Margit-körúti székesfővárosi elemi iskola épületében. Erről az iskoláról külön cím alatt számolunk be.

A Ganz-gyári tanoncnevelés közeli múltjában az 1920-tól kezdődő időszak a korszerű újjászületés idejét jelenti. Az iskolában való szellemi szakképzést ettől az időtől kezdve kezelik a műhelyneveléssel egyenlő hangsúllyal, valamint ekkor vezetik be az eddigi mester (szakmunkás) melletti egyenkinti nevelés vagy kisebb csoportos nevelés helyébe a szakismeretek iskolaszerű oktatását azáltal, hogy a gyárigazgatóság külön tanműhelyt rendeztet be.

Az 1921. évben az igazgatóság megbízásából Vámosy Károly gyárigazgató és Titsch Károly okl. gépészmérnök, a tanonciskola igazgatója Németországba utaztak tanulmányútra és megtekintették a Datsch (Deutsche Ausschuss für Technisches Schulwesen), az A. E. G. (Allgemeine Elektrizitäts Gesellschaft) berendezéseit és munkáját, az Osram Werke pszichotechnikai felvételi próbáit és eljárásait, valamint a Siemens—Schuckert-művek bérleti és a M. A. N. (Maschinenfabrik Augsburg, Nürnberg) telepeit és tanoncnevelési intézményeit s az ott szerzett tapasztalatokkal egészítik ki a Ganz-vagógyári tanműhely és az általános tanoncképzés ügyét.

A műhelyoktatással és az iskolai szakképzéssel párhuzamosan hangsúlyozza az igazgatóság az erkölcsi nevelés szükségét és 1921-ben Marsovszky Lehel tanonciskolai előadó, székesfővárosi polgári iskolai tanár kezdeményezésére Ébers Ödön Hangya tisztviselő, cserkésztsízt vezetésével megalapítják az azóta is kitűnő eredménnyel működő 174. sz. Ganz-cserkészcsapatot.

A fenti előzmények után 1922. évi március hó 9-én kezdték el a tanoncműhelyben a lakatosok és esztergályosok a gyakorlati műhelyoktatást és ezzel egyidejűleg, az 1922/23. tanévben vezették be az iskolába a vallási és erkölcsi oktatást is. Ugyanettől az időponttól kezdődőleg a tanonciskolában már teljes munkanapon, tehát délelőtt is folyik a tanítás és az énekórák beállításával gondoskodnak a tanoncok kedélyvilágának neveléséről.

A tanonciskola, a világháborús időktől eltekintve, amikor a Tűzoltóutcai székesfővárosi iskolában kapott helyiséget, a gyár területén volt elhelyezve. Jelenleg külön épület szolgál az iskola céljaira. Az iskolai helyiségek három tanteremből ($5 \times 12,3$ m), egy tanári szobából, folyosóból és egy negyedik (kisegítő) tanteremből állanak. Az iskolaudvar területe 500 m^2 , a leventékkel közös használatú tornaterem 150 m^2 alapterületű. Az iskolába az alapítástól kezdve a következő szakmabeli tanoncok jártak: vasöntő, acélöntő, kovács, lakatos, géplakatos, szerszámlakatos, vasesztergályos, asztalos, mintaasztalos, fényező, betűíró, kárpitos, villanyszerelő és műszerész.

Jelenleg vas- és acélöntő-, géplakatos-, szerszámlakatos- és vasesztergályostanoncok nyernek az iskolában szakmájuknak megfelelő oktatást.

Az iskolában töltött időt a vállalat megtéríti a tanoncoknak, még pedig azért, hogy a színházlátogatásaikat, tanulmányi kirándulásaikat és zavartalan tanszerellátásukat ezzel lehetővé tegye.

A tanulók létszáma az alapításkor 146 fő volt. A legkevesebb tanuló (118 fő) az 1898/99. tanévben, a legtöbb pedig 1916/17-ben járt az iskolába, amikor a létszám 444 főből állott. Az elmúlt 40 esztendő átlagos évi tanuló-létszáma 217 főből állott. Az 1933/34. tanévben 201 tanuló iratkozott be s az év végén 186 tanuló járt az iskolába.

A tanulók iskolai előképzettsége az iskoláztatás országos ügyével kapcsolatos. Voltak Erdélyből alkalmazott tanoncok, akik írni-olvasni sem tudtak. Előkészítőosztályt azonban csak két tanévben, úgymint az 1912/13. és az 1913/14. években kellett szervezni.

Az 1930-tól tartó időszakban a tanulók előképzettsége átlagban a következő: 4 elemi 4·7%, 5—6 elemi 17%, 7—8 elemi 2·3%, 1—2 polgári 16%, III. középiskola (polgári) 5%, IV. középiskola (polgári) 55%.

A tanulók szüleinek foglalkozását tekintve, a munkás és altiszti osztályok kimagasló szerepét lehet megállapítani. Az 1933/34. év végén járt 186 tanuló szülei közül mindössze 2 kisiparos és 3 kiskereskedő fordult elő. Az összlétszámnak 38·7%-a ipari munkás, további 15·1%-a pedig ipari napszámos. A közlekedési segédszemélyzet 18·3%-kal, a közhivatali altisztek 5·9, a nyugdíjasok és vagyonukból élők pedig 9·1%-kal vannak képviselve.

A felszabadult tanoncok átlagos száma 1930-tól kezdve 63 főben állapítható meg, ami a tanulók átlagos létszámának 30%-át alkotja. A tanulók előmenetele az 1933/34. tanévben a következő volt: jeles 7%, jó 29%, elégséges 60·2%, sikertelenül mindössze három tanuló (1·6%) végezte a tanévet, míg a hátralévő 2·2% nem volt osztályozható.

A tanulók iskolai előmenetelének javítása és szorgalmának fokozása céljából a műhelyjutalmazással párhuzamos elvű jutalmazási rendszer áll fenn. Ennek lényege abban áll, hogy a szerződéses tanonc a mindenkori bére mellett az iskolai előmenetelét figyelembevéve kaphat állandó természetű órabérjavítást.

A tanulók órabérpótléka, tanfélévenként van megállapítva, mégpedig az alábbi kimutatásban részletezett módon:

Órabér (fillér)	Félév	Jeles tanulók órabérpótléka	Jórendű (fillér)
7	I.	—	—
8	II.	2	1
9	III.	2	1
10	IV.	3	2
11	V.	4	3
12	VI.	5	3
13	VII.	6	4
14	VIII.	6	4

A tanulók évi létszámának 30—45%-a élvez ilyen iskolai jutalmat. A jutalomként fizetett órabérkülönbözetet a munkában töltött időre is kapják a tanulók, úgyhogy a legszerényebb jórendű jutalom — az egy

fillér is — egy évben 50 bérhetet és heti 50 órát véve átlagul, 25 pengőt tesz ki. Ugyanez a jutalomösszeg a legjobb esetben évi 150 pengő.

Ezenkívül — mint ifjúsági vezetőket — megjutalmazzák az egyes tanonciskolai osztályok félévenkénti legjobb első és második tanulóját. Ezek az I. és II. osztályokban 2, illetve 1 fillér, a felsőbb, a III. és IV. osztályokban pedig 3, illetve 2 fillér órabértötöbbséget kapnak. Az iskola legjobb tanulója, az úgynevezett iskolaelső 5 fillér (évi 125 pengő) az iskolamásodik 4 fillér (évi 100 pengő) külön jutalmat kap.

Ez az osztályelső rendszer az ifjak egymásközötti bajtársias és felelősségteljes magatartásának kifejlését is előmozdítja és egyúttal állandó és komoly tanulási versengést tart életben a tanulók között. A jobbakat pedig vezetésre vezérli.

Az állandó osztályelső ugyanis az osztály feje, akinek minden tanonc engedelmességgel tartozik. Az állandó osztályelső támogatja, ha kell, helyettesíti a soros osztályelstőt teendőiben. Ez utóbbi készíti elő a különböző tanórak tanszereit, ügyel a tisztaság fenntartására és a rendre. Jelenti a létszámot és ügyel a kellő szellőztetésre és fűtésre. Az osztály tanulói hetenkint felváltva végzik a soros osztályelső teendőket. E rendszer minden tanoncra nézve előnyös, mert pontosságra és fegyelemre szoktat.

A tanonciskolai tanítás — a gyári munkásképzés szellemének megfelelően — az előírt anyagon kívül többletet is nyújt. Nevezetesen a III. és IV. osztályokban heti 2—2 órában géptant, az I., II. és III. osztályokban heti 1 órában gépipari gyakorlatok címmel praktikus műhelyismereteket, a IV. osztályban pedig az elektromos hegesztésre való tekintettel heti egy órában elektrotechnikát adnak elő.

A számtanból a II. osztályban heti egy órával adnak elő többet az előírt tantervről. Minden egyes osztályban rendszeresítették a polgári ismeretek óráit, amelynek kapcsán a gyári élet és az általános ipari és polgári viszonyokból, valamint a nemzeti, közgazdasági, jogi és ipartörténeti ismeretekből kapnak a tanulók oktatást.

Az iskolai tanévvel kapcsolatban megülik a tanévnyitást, az október 6., november 1., december 6-i ünnepeket és rendezik a gyári karácsonyt. Az első félév végén »inasbált« rendeznek és ezzel zárják az őszi táncanfolyamaikat. Március 15., május utolsó szombatja (hősök emléke), valamint az évzárás napja a tanoncok gyári munkaszünetével kapcsolatban házi ünnepeken kívül tanulmányi kirándulások céljára szolgálnak. A vállalat többi gyárai, az eredeti Ganz törzsgyár — mint cégtörténet — a Vár, a Milleniumi Emlék és Hősök Emléke, az Országháza és Kossuth Lajos-tér, a Közlekedésügyi Múzeum, valamint a Nemzeti Múzeum és a Népegészségügyi Múzeum rendszeres tanulmányozás tárgyai. Megtekintik ezenkívül az aktuális kiállításokat (Nemzeti Munkahét, Rádió- és Mezőgazdasági

kiállítás, Nemzetközi Vásár), valamint állandóan látogatják a székesfőváros közoktatási ügyosztályának támogatásával az ifjúsági színházi előadásokat, majdnem mindenkor a teljes tanulóifjúsággal.

Évenként egy ízben — különösen a felszabadulás előtt állókkal — vidéki tanulmányutakat tesznek s ezek során Eger, Sopron, Szeged voltak állomáshelyeik. Az 1933. évben Isaszegen volt 240 Ganz-vagógyári levente, közöttük a tanonciskola összes tanulója.

A cserkészcsapat, illetve a leventeegyesület révén minden nyáron táboroznak, illetve évközben rendszeresen kirándulnak a tanulók.

A Ganz-vagógyári leventeegyesület 1925. szeptember 5-én alakult meg. Ezzel az ifjúságnak, különösképen a tanoncifjúságnak a nevelése teljes mértékben a testnevelési törvény szellemébe kapcsolódott be. A tanonciskolai nevelés ezzel új szintet kapott. Ünnepségek, kirándulások, tanulmányutak, valamint a nemzet nagyjainak emlékeihez és a nemzeti ereklyékhez vezetett zárandokutak jelzik ezentúl a Ganz-vagógyári tanoncnevelés útját.

A levente-otthonban van elhelyezve a tanonckönyvtár 1000 kötete és a külön levente-könyvtár 250 kötettel. Az otthon olvasójába a Nemzeti Sport, a Levente, a Magyar Cserkész, Zászlónk, a Munkásifjú, Fiala Magyar-ság és a Magyar Ifjúság című folyóiratok járnak.

A cserkészcsapatnak és az 1931-ben önálló csapattá alakult öreg-cserkészeknek külön otthonuk van, műhellyel, könyvtárral, folyóiratokkal és gazdag tábori felszereléssel. A Ganz-gyári cserkész fúvószenekar jó munkát végzett az 1929. évi Birkenhead-i cserkész világjamboree kapcsán Angliában is. Az 1933. évben pedig a gödöllői IV. Világ Cserkészösszejövetelen, mint a máriabesnyői segédtábor szervezői és vezetői vett részt a nemzeti munkában.

A Ganz-vagógyári tanonciskolában — tekintettel annak különleges helyzetére — sikerült a tanítást és nevelést, a szakképzést és az általános műveltség fokozását teljes összhangba hozni. A korszerű eszközök alkalmazásával (előzetes képességvizsgálat, rendszeres műhelyi tanoncoktatás, műhelyelőmenetel osztályozása és jutalmazása, az iskolai jó előmenetel állandó jutalmazása stb.) a tanoncképzés ma nemcsak a vállalat érdekeit szolgálja, hanem nemzeti szempontból is figyelmet érdemel. Önálló gondolkodású, lelkes szakemberek kerülnek ki innen a magyar életbe, ahol ma és a jövőben ilyen típusokra van szükség.

Erről beszélnek az ötesztendősi találkozók is, amikor az elszakított területről beszerzett és a tanonciskola udvarán elhelyezett »Vasfá«-jukba verik be az emlékezés szögeit és ugyanekkor a következő fogadalmat teszik: »Ígérjük, hogy mindazt, ami hasznosat tanultunk, a gyakorlati és elméleti ismereteinket továbbfejlesztjük, embertársaink és a magyar haza javára hasznosítjuk és gyümölcsöztetjük. Becsületes munkások leszünk. Ígérjük, hogy családi életünkben erkölcsösek és hazafiasak leszünk.«

5. Szabó és Mátéffy villamosipari r.-t. iparostanonciskolája.

(X., Kőbányi-út 41.)

A cég, mint kifejezetten elektromosipari vállalat, erősen érezte az ilyen szakirányú tanonciskola hiányát. Ezért az 1924. évben, mikor a vállalat Miskolcra Budapestre költözött, elhatározta a saját tanonciskola felállítását, mégpedig abból a célból, hogy ott a vállalat különleges kívánalmainak megfelelő segédek képezze ki a tanulókat és így a megfelelő utánpótlást biztosítsa. Ezzel egyidejűleg tanoncinternátust is állítottak fel, ahol a tanulók ingyen, teljes ellátást kaptak.

E két intézmény szerves része lett a vállalatnak, mert az internátus felügyelői a gyár alkalmazottai közül kerültek ki, vezetője pedig a vállalat egyik igazgatója lett. A szaktárgyak tanításához szükséges készülékeket és műszereket a gyár bocsátotta az iskola rendelkezésére.

A gyár és az iskola együttműködésénél kiváló eredmények származtak. Sajnos, azonban a szépen dolgozó tanoncinternátust néhány év múlva fel kellett oszlatniok, mert a fenntartásával járó terheket a vállalat nem tudta tovább viselni. A tanonciskola azonban még ma is fennáll s ez iskolából kikerült segédek képezik a vállalat munkásainak többségét.

A tanonciskolát a m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztérium 1924. október 4-én kelt 53.886. sz. rendeletével engedélyezte és a tanítás Budapest székesfőváros kir. tanfelügyelősége által ellenőrzött tanterv alapján folyik. A tantárgyak ugyanazok, mint a főváros többi tanonciskoláiban. Kivételt képez az elektrotechnika, melyet a vállalat céljának megfelelően, igen részletesen, két részben — gyengeáramú és erősáramú részben — tanítanak.

Az elméleti kiképzés mellett rendszeres bemutató gyakorlatokat is tartanak a géptan, technológia, fizika, vegytan és elektrotechnika köréből, amit az üzemmel való együttműködés tesz lehetővé.

A vállalat az iskola részére a Kőbányai-úti gyártelepén egy 14×5 m méretű emeleti világos helyiséget bocsátott rendelkezésre.

Az iskola tanulóinak létszáma átlag 25—30, ami lehetővé teszi, hogy a tanulókkal egyénekenként foglalkozzanak. Így az 1933/34. évi létszám a beiratottak tekintetbevételével 28, az év végén pedig 23 volt. Évente átlag 10 tanuló szabadul fel, akiket a vállalat üzemében elhelyez. A meg nem felelő tanulókat már a szerződés lejárta előtt elbocsátják. A tanulók előképzettsége általában négy középiskola.

Az arra érdemes tanulók továbbképzéséről oly módon gondoskodnak, hogy a felsőipariskola és az elektromosipari szakiskola esti tanfolyamaira iratják be őket felszabadulásuk után.

V. Az iparostanonciskolai tanulók egészségügyi és szociális gondozása.

A) Az iskolaorvosi intézmény.

a) Az I. számú iparostanonciskola-orvosi körzet létesítése.

Az új, önálló iparostanonciskolákkal majdnem egyidőben született meg az iparostanonciskolai tanulóifjúság orvosi felügyelete és szociális gondozása.

A Népegészségügyi Egyesületek Világszövetségének az 1929. évben Genfben tartott III. biannuális kongresszusa részére készült tájékoztatóban dr. Csordás Elemér tiszti főorvos a következőket mondja:

»Az iskolaegészségügyi intézmény legsürgősebb programmpontjának kell tekintenünk működésének az iparostanonciskolákra való kiterjesztését. Az iparostanoncok orvosi ellátás, gyógykezelés szempontjából az Országos Társadalombiztosító Intézet kötelékébe tartoznak. De igen nagy érdekek fűződnek ahhoz, hogy a tanonciskolában töltött évek folyamán az iskolaorvosok állandó vizsgálata, felügyelete alatt legyenek és annak következtében fokozottan edzett, egészséges szervezettel és egyúttal az egészségi ismereteknek — az ipari ártalmak megismerésére és az ellenük való védekezés elsajátítására is kiterjedő — tárházával felszerelten léphessenek ki az iskolából hivatásuk teljesítésére.«

Az új, önálló tanonciskolákban a tanítás ideje az eddigi két délutáni tanítástól eltérőleg egy délelőtti és egy délutáni helyezetté lett át és így a tanulóknak legalább az egyik tanítási ideje olyan időre terelődött át, amikor pihenten, a műhelymunka előtt tisztán vehettek részt az iskolai oktatásban.

A szociális gondozás és az orvosi felügyelet a két első önálló iskolában az 1933. évi január havában kezdődött. A két iskola orvosi gondozását a székesfővárosi tiszti főorvosi hivatal dr. Maksay Ferenc iskolaorvosra bízta, aki lelkesedéssel látott hozzá nehéz, töretlen úton járó feladatának megoldásához.

A Szentkirályi-utcai iskolában az elektrotechnikusok, a finom és általános műszerészek, a Bajnok-utcai tanonciskolában pedig az autószerelők, órássok és látszerészek részesültek orvosi és szociális gondozásban.

Az alábbiakban adjuk dr. Maksay Ferenc iskolaorvos első félévi működéséről szóló jelentésének adatait. (Az iskolaorvosi jelentés, tekintve nagy

szociális jelentőségét, teljes szöveggel a Városi Szemle XX. évfolyamában jelent meg.)

A VI., Bajnok-utcai iskolában ebben az évben összesen 783 tanuló, a Szentkirályi-utcai iskolában pedig 951 tanuló iratkozott be. A megejtett vizsgálatok az előbbi iskolában 514, az utóbbiban pedig 582 tanulóra vonatkoznak.

Az iskolaorvos jelentése elején számot ad a két iskola osztályainak számáról. Ezek szerint a Szentkirályi-utcai iskolában 32 osztály van, a Bajnok-utcaiban 26 osztály, átlag 25 főnyi létszámmal és pedig :

	Szentkirályi-u. iskolában	Bajnok-u.	Összesen
I. osztály	3 osztály	3 osztály	6 osztály
II. «	10 «	7 «	17 «
III. «	10 «	9 «	19 «
IV. «	9 «	7 «	16 «
Összesen	32 osztály	26 osztály	58 osztály

A fentebb részletezett két iskola 1933. évi január hó 1-től kezdődően a többi fővárosi iskolák mintájára egy iskolaorvosi körzetté alakított. Ily módon megalakult az I. sz. iparostanonciskola-orvosi körzet, melyben az egészségvédelmi és szociális gondozási munkálatok valamint az ezzel járó adminisztrációs munkák egy iskolaorvosnak és két iskolanővérnek a feladatát képezik.

Mindegyik iskola szociális gondozási munkálataira tehát külön-külön iskolanővér áll rendelkezésre. A gondozó munka másképp nehezen is volna megoldható, mert míg a más típusú iskolákban a tanulók egy meghatározott kisebb körzetről kerülnek ki, addig az iparostanonciskolák tanulói nemcsak az egész város területéről gyűlnek össze, hanem közeli és távoli környékről is járnak iskolába. A tanulók szükség szerinti családlátogatása tehát rengeteg idővesztéssel jár. Ezenkívül az állandó létszámhullámzás szintén nagy munkatöbbletet jelent az egyéb típusú iskolákkal szemben. Az iskolák tanulói létszáma azért nem állandó, mert az év bármely napján felszabaduló, tehát inasból segéddé szabadított ifjú az iskolát felszabadulása után bármikor elhagyhatja, viszont az újonnan szerződött tanuló szerződésének megkötésekor az év bármely napján iskolakötelessé válik.

Ezen körülménynek megfelelően az évi statisztika feldolgozásánál módot kellett keresni arra, hogy csak azok kerüljenek statisztikai feldolgozásra, akik az egész tanévben ebből a szempontból az iskolaorvos rendelkezésére állottak. Ilyen elgondolás alapján az iskolák tanulóinak adatai a következőképp alakultak :

Iskola :	Beírt :	Évközben el hagyta az iskolát	Jelenlegi létszám	Megvizsg. száma	Statisztika készült
Szentkirályi-u.	951	229	Állandóan	653	582
Bajnok-u.	783	222	fluktuál	555	514
Összesen	1.734	451		1.208	1.096

Az iskolaorvos délelőttönként két óra hosszat az egyik, majd két óra hosszat a másik iskolában működik, ahol működése teljesen azonos a többi iskolák orvosának működésével. Nevezetesen az év folyamán részletesen végigvizsgálja az összes tanulókat s az esetleg talált testi elváltozásnak megfelelően szakorvoshoz vagy gyógykezelésre utalja őket, ami természetesen az Országos Társadalombiztosító Intézettel sokkal szorosabb együttműködést követel. Az iskola tanulói ugyanis, mint iparostanoncok, kivétel nélkül tagjai a Társadalombiztosító Intézetnek s így gyógykezelésre mindig oda utalhatók.

b) A tanulók orvosi vizsgálatának adatai.

A statisztikai adatok feldolgozása a továbbiakban két részre oszlik. Az első részben szerepelnek azok a tanulók, akiket az év folyamán az iskolaorvos megvizsgált és törzslapozott. E tanulók létszáma a következő volt:

a Szentkirályi-utcai iskolában	653
a Bajnok-utcai „	555
Összesen	1.208

A szociális és egyéb statisztikai adatok csak azokra vonatkoznak, akiket ebből a szempontból az iskolaorvos és a gondozónővér pontosan kivizsgált. E csoportba tartozik:

a Szentkirályi-utcai iskolában	582
a Bajnok-utcai „	514
összesen	1.096 tanuló.

Mint hogy úgy az orvosi, mint a szociális természetű kérdések a tanulók életkorának ismeretében bírálhatók el helyesen, ezért előre bocsátjuk a tanulók kormegoszlására vonatkozó adatokat:

Iskola	14	15	16	17	18	19	20	21	22	24	25	26	Ösz- szesen
	é v e s												
Szentkirályi-utcai	9	73	131	141	135	59	27	6	—	—	1	—	582
Bajnok-utcai	3	33	96	115	104	95	35	19	11	1	1	1	514
Összesen	12	106	227	256	239	154	62	25	11	1	2	1	1.096

Az év folyamán megvizsgált tanulók közül vizsgálatok céljából több tanulót iskolaszakorvoshoz kellett küldeni, hogy a szakorvos lelete és véleménye alapján a további intézkedéseket meg lehessen tenni.

Így szükségessé vált a következő iskolaszakorvosok igénybevétele:

Iskola	Belgyógy.	Tüdőgond.	Szem	Bőr	Ideg	Testgyen.	Röntgen	Vérvizsg.	Összesen
Szentkirályi-utcai	45	53	30	4	2	1	1	4	140
Bajnok-utcai	24	45	29	6	7	—	—	4	115
Összesen	69	98	59	10	9	1	1	8	255

A szakorvosi vizsgálatra szorultak nagy számát különösen indokolja az a tény, hogy az iparostanoncok igen nagy százaléka nem Budapesten végezte iskoláit s így iskolaorvosi vizsgálatra az idén került először, aminek következtében napfényre került sok olyan rejtett szervezeti elváltás, ami eddig orvosi vizsgálat híján nem volt megállapítható.

A megvizsgált tanulók közül első ízben került iskolaorvosi vizsgálatra :

a Szentkirályi-utcai iskolában	244	tanuló
a Bajnok-utcai «	255	«
összesen	499	tanuló.

Ennek a körülménynek tudható be az is, hogy a megállapított testi bajok száma meglehetősen nagy. A megvizsgált 1208 tanulón az év folyamán a következő bajok voltak megállapíthatók :

Betegség :	Szentkirályi-u. i s k o l a	Bajnok-u.	Összesen
Roszló táplált	32	27	59
Vérszegény	19	8	27
Szervi szívbaj	16	7	23
Ideg szívbaj	2	1	3
Szívmeagnagyobbodás	2	2	4
Aktív tüdőbaj	—	3	3
Inaktív tüdőbaj	22	19	41
Mirigy-tuberkulózis	—	2	2
Cukorbeteg	—	1	1
Vesebeteg	—	1	1
Epilepszia	—	1	1
Golyva	17	14	31
Heveny vakbélgyulladás	1	4	5
Régi vakbélműtét hege	19	13	32
Lúdtalpas	48	49	97
Lúdtalpbetétet hord	15	14	29
Lúdtalpbetétre szüksége volna ...	33	35	68
Régebben nemibeteg volt	2	4	6
Az év folyamán gyógyult nemibeteg	2	2	4
Jelenleg nemibeteg	2	2	4
Idegbaj	3	5	8
Szexuális neuraszténia	—	2	2
Beszédhibás	8	11	19
Sérv	12	7	19
Sérvműtét hege	9	4	13
Rejtett here	3	3	6
Fertőző trachoma	—	—	—
Nem fertőző trachoma	1	4	5
Órások idült kötőhártyalobja ...	—	4	4
Fejtetű	—	1	1
Ruhabetű	—	1	1
Fejlődési rendellenesség	4	3	7
Nyomorék	1	2	3
Ágybavizelő	1	—	1
Mirigyos	42	45	87
Szemüveget hord	36	28	64
Orr-nyálkahártya túltengés	1	—	1
Nagy mandulák	20	18	38
Nagyothall	9	12	21
Gerincoszlop elferdülés	23	7	30
Angolkór nyomai	87	64	151

Úgy az orvosi, mint a szakorvosi vizsgálatok eredményéről, ha azok a gyermek további életében valamilyen különösebb vagy gondosabb elbírálást tesznek szükségessé, valamint a további teendők felől a szülő vagy a mester, esetleg mind a kettő értesítést kap.

A fenti számokból különösen említésreméltó, hogy tüdőgondozói megvizsgálásra került mindenki, akinek a multjában vagy közvetlen környezetében tüdőbaj volt kimutatható. Így alakult azután, hogy a tüdőgondozóba utalt 98 tanuló közül hármat fertőző tüdőbetegnek találtak, 41-et pedig nem fertőző betegnek. A többinél jelenleg nem volt megállapítható a tüdőbaj.

Feltűnő a ludtálpások száma is, ami részben a gyermekkor mezitlábasságával vagy szandálviselésével, részben a foglalkozásukkal járó állandó lábfejmegeterheléssel magyarázható. Feltűnő az órák foglalkozásával járó idült kötőhártyahurut előfordulása (46 órastanonc közül 4).

Teljes megnyugvásra szolgálhatnak azok az adatok, amelyek a nemi betegségekre vonatkoznak, hiszen elenyészően csekély az ilyen betegek száma. Úgy látszik, hogy a sportélet, valamint a nehezebb kereseti lehetőségek következtében fennálló pénzühiány odébbtolta a szexuális vágyak ébredését s így a venereás betegek zöme a későbbi korban keresendő. Éppen ezért az iparostanonciskolának és a családnak is elsőrendű kötelessége a gyermekek felvilágosítása. Már ebből a szempontból is feltétlenül szükséges volna az iparostanonciskolákban az egészségtan tanításának bevezetése, különös tekintettel az egyes ipari foglalkozások különböző ártalmaira és a velük szemben való védekezésre.

A nemi betegek kicsiny száma mellett valamivel több az idegbajosok és a szexuális neuraszténiások száma.

Utoljára említi a jelentés a szívbetegség ijesztő nagy számát. Ez olyképp magyarázható, hogy ezen — rendszerint valamely fertőző betegséghez társult — szívbajosok nem okoznak most még észrevehető nehézségeket, tehát azok létezését maga a beteg sem tudhatja. Viszont a megvizsgált tanulóknak körülbelül felét most vette először az iskolaorvos vizsgálat alá és így az eddig ki nem mutatott szívbajok napfényre kerültek. Ennek lett a következménye az, hogy az iskolaorvosi intézménynek az iparostanonciskolákba való beköltözése óta a leventegyakorlatok alól való felmentések száma ugrásszerűen emelkedett.

Leventegyakorlatok alól felmentést nyert:

	Szentkirályi-u. iskolában	Bajnok-u.	Összesen
Iskolaorvosi vizsgálat előtt	9	—	9
„ „ „ után	16	14	30
Összesen	25	14	39

A felmentés okaira nézve az alábbi tábla ad felvilágosítást:

Iskola	szívbaj	tüdőbaj	vesebaj	A felmentés szükségessé vált gyermek- bénulás			mütét után	Összesen
				cukor- baj m i a t t	csont- baj	—		
Szentkirályi-u.	15	3	—	—	5	—	2	25
Bajnok-u.	6	3	1	1	1	1	1	14
Összesen	21	6	1	1	6	1	3	39

A fenti számok feltétlen bizonyítékai annak, hogy a leventekötelezettség megkezdése orvosi vizsgálat nélkül milyen mérhetetlen veszedelmeket rejt magában a következő generációra nézve.

A rendszeres vizsgálatokon kívül egészségügyi tanácsokért az iskolaorvos és a gondozónővér a hozzájuk fordulónak mindennap rendelkezésére állottak s őket megfelelő tanáccsal megfelelő helyre utasították, szükség szerint első segélyben is részesítették.

Az első segélynyújtások és a szaktanácsok száma a következő volt:

Iskola	Első segély	Tanács	Összesen
Szentkirályi-u.	5	58	63
Bajnok-u.	11	78	89
Összesen	16	136	152

c) A tanulók szociális helyzetére vonatkozó adatok.

Ami a tanulók lakásának és műhelyének egészségügyét illeti, erre vonatkozóan az alábbi statisztikai számok nyújtanak felvilágosítást.

Lakásviszonyok	Szentkirályi-u. iskolában	Bajnok-u.	Összesen
Szüleinél lakik	529	460	989
Rokonainál lakik	34	31	65
Albérletben lakik	8	15	23
Intézetben lakik	11	8	19
Összesen	582	514	1.096
Ebből különszobája van	47	5	52

Iskola	Máskokkal együtt lakik				1 szoba-konyhás lakásban			
	1-4 személy	1 helyiségben 6-8-10	összesen	1-4 személy	1-4 személy	6-8-10	összesen	
Szentkirályi-u.	13	3	16	178	116	17	311	
Bajnok-u.	20	7	28	154	129	35	318	
Összesen	33	10	44	332	245	52	629	

szoba-konyhás lakásban				Többszobás lakásban				Intézetben	Füüdőszobá- ban lakik
1-4 személy	6	8-10	összesen	1-4 személy	6	8-10	összesen		
91	84	29	204	16	14	10	40	11	81
62	51	17	130	9	17	4	30	8	32
153	135	46	334	25	31	14	70	19	113

	Szentkirályi-u. iskola	Bajnok-u.	Összesen
Külön ágyban alszik	496	422	918
Mással alszik	86	92	178
Összesen	582	514	1.096

Statisztikai Közlemények.

10

Műhelyviszonyok :

Iskola :	Pincében alagsorban	Földszinten d o l g o	Emeleten z i k	Nedves műhelyben	Nappal is mesterséges fényénél	Vízveze- ték	Hideg zuhany v a n	Meleg zuhany
Szentkirályi-u. ...	109	274	199	20	94	564	11	7
Bajnok-u.	28	430	56	6	60	455	25	34
Összesen ...	137	704	255	26	154	1.019	36	41

Ami a tanulók általános tisztaságát illeti, úgy megállapítható, hogy a külső csín és a ruházat tisztasága foglalkozási ágak szerint változik ugyan, de általában kielégítőnek mondható. Ezzel szemben a testi tisztaság nagy mértékben elhanyagolt, ami részben a zsúfolt lakásviszonyokkal, a gazdasági helyzettel és a mesterséggel járó szennyeződéssel, nagyrészt azonban nemtörődömséggel magyarázható. A kérdés megoldására oly módon tettek kísérletet, hogy az iskolanővéri központ által rendelkezésre bocsátott ingyenes fővárosi népfürdőjegyeket osztogattak azoknak a reászoruló tanulóknak, akiknél a testi ápoltság hiánya ezt szükségessé tette. Iskolánként körülbelül 60—60, tehát összesen 120 darab került kiosztásra ez iskolai évben.

A tanulók nyári szabadtéri fürdőzése a leventeuszodával van megoldva, melyet a leventeigazolvány felmutatása mellett 20 fillérért bármely levente igénybe vehet. Az uszoda a Ferenc József- és Erzsébet-híd között a budai Dunaparton fekszik s így mindenhol könnyen megközelíthető. Az otthoni tisztaságra való nevelést azonban az iskola ebben a korban már nem tudja pótolni, amit szomorúan bizonyít az a tény, hogy a tanulóknak 90%-a nem használ fogkefét.

A testi tisztaságra, valamint a műhely és lakás egészségügyi viszonyaira vonatkozó tapasztalatok eredményeképpen szükségesnek látszott, hogy ezekről a kérdésekről az iskolaorvos a szülők, illetőleg mesteri értekezleten helyzetképet adjon és felhívja úgy a szülők, mint a mesterek fokozottabb figyelmét az egészségvédelem ezen problémáira. Ugyancsak itt tette szóvá a szociális gondozás szükségesnek látszó kérdéseit. Bár a jelen voltak hozzájárulásaiból úgy a szülők, mint a mesterek részéről megértő felfogást tapasztalhatott, sajnos a megjelentek száma egyelőre azt mutatta, hogy az iparostanoncot, mint kenyérkeresőt már nem látják annyira támogandónak.

Igen nagy jelentőségűek szociális és pedagógiai szempontból a Kazinczy-utcai és Bajnok-utcai iskolában berendezett iparostanoncotthonok. Ezeknek célja: otthont nyújtani azoknak a magukra hagyott és magukat eltartani kényszerült tanoncoknak, akik részben szülők vagy gondozók hiánya, részben azok nyomorult anyagi helyzete miatt szülői támogatásban nem részesülnek. A tanulók önellátási lehetőségének megvilágítására szolgáljanak a következő adatok :

A tanulók keresete (hetibér):

Iskola	Nincs keresete	1 P alatt	1-2	2-3	3-4 p e n g ő	4-5 k ö z ö t t	5-6	6-7	7-8	8-10	Összesen
Szentkirályi-u.	34	10	86	120	110	72	64	43	26	17	582
Bajnok-u.	42	6	69	114	129	75	43	10	11	15	514
Összesen	76	16	155	234	239	147	107	53	37	32	1.096

A kereset felhasználása

Iskola	Saját fenn-tartá-sára fordítja	Szüleik-nek adja	Szüleik-nek és közle-kedésre	Csak közle-kedésre	Közle-kedésre és szóra-kozásra	Szóra-kozásra és ciga-rettára	Ruház-kodásra	Étke-zésre	Taka-rékba teszi
Szentkirályi-utcai	15	169	159	59	60	32	11	25	18
Bajnok-utcai	19	211	69	43	30	37	25	35	3
Összesen	34	380	228	102	90	69	36	60	21

Természetes, hogy a Szentkirályi-utcai iskola 34 és a Bajnok-utcai iskola 42 keresetnélküli tanulóit a szülők tartják el. Bár a fentebbi rovat általában megnyugtató, mert nagyon kevés aránylag azon tanulók száma, akik ingyen adják szolgálatukat, sőt ezek is részben a jövő elhelyezkedés reményében, részben a mester fizetésképtelensége miatt maradnak díjazatlanul, az alább következő és a munkaidőre vonatkozó adatok sokkal nyugtalanítóbbak. Igaz ugyan, hogy az erre vonatkozó adatok nagyrészt a tanuló bemondása alapján állították össze, mégis fel kell tételeznünk, hogy a bemondott adatok csak igen kis százalékában nem fedik a valóságot.

Ezek szerint a nyolc óránál többet dolgozó tanoncok száma a következő :

Iskola	9 órát	10 órát	11 órát dolgozik	12 órát naponta	13 órát	14 órát
Szentkirályi-u.	265	41	19	18	5	2
Bajnok-u.	41	124	72	58	7	8
Összesen	306	165	91	76	12	10

A fent jelzett és meglehetősen súlyos számokat mutató túlórázások közül a tanulók bemondása alapján aránylag csekély azoknak a száma, ahol a túlórázást díjaznak is. Tekintetbe veendő, hogy a műhely takarításával eltöltött idő az inasok természetszerű munkatöbblete. Ha még hozzávesszük az ebédelésre szánt idő szűkreszabottságát — mely átlagban $\frac{1}{4}$ és egy óra között változik — mégis a tanulók idejének túlzott igénybevételét állapíthatjuk meg. A rövid ebédidőnek megfelelően önként adódik, hogy a tanulók nem hagyhatván el munkahelyüket, az esetek túlnyomó részében kénytelenek a magukkal hozott hideg ebédet elfogyasztani. Ezek azonban az otthonban csaknem kivétel nélkül este meleg vacsorát kapnak. A hideget ebédlők

között igen nagy számmal vannak olyanok, akik Budapest székesfőváros heti 24 filléres ebédeltetési akcióját kész örömmel igénybevennék, sajnos azonban a rendelkezésükre álló csekély idő az ebédeltetési hely felkeresésére nem elegendő.

Az ebédviszonyokra vonatkozó statisztikai adatok a következők:

Iskola	Otthon ebédel	A műhelyben melegeget ebédel	Hideget ebédel	Fővárosi akciót vesz igénybe	Összesen
Szentkirályi-u.	51	100	420	11	582
Bajnok-u.	96	78	283	57	514
Összesen	147	178	703	68	1.096

Az iparostanonckérdés másik nehéz problémája a közlekedés kérdése. Igen ritka azon esetek száma, ahol az iparostanonc lakása és műhelye egymáshoz közel esik, még akkor is, ha a tanonc budapesti lakos, holott az alábbi számok mutatják, hogy igen sokan Budapest környékéről, sőt meglehetősen számban vidékről is járnak be Budapesten levő műhelyeikbe.

A tanulók állandó lakóhelyét, ahonnan műhelyeikbe járnak, a következő adatok mutatják be:

Iskola	Budapesten	Környéken lakók	Vidéken	Összesen
Szentkirályi-u.	366	146	70	582
Bajnok-u.	332	147	35	514
Összesen	698	293	105	1.096

Úgy a budapesti nagy távolság, de különösen a környékről és vidékről bejáró tanulók nagy száma szükségessé teszi a különböző közlekedési eszközök igénybevételét. Sajnálattal kell megállapítanunk, hogy a tanulók fele gazdasági okokból semmiféle közlekedési eszközt nem tud igénybevenni, s így a meglehetősen nagy távolságokat is (1—10 km-ig) gyalog kénytelen megtenni, ami a kora reggeli indulást és a késő esti hazaérkezést vonja maga után. Ehhez járul, hogy nem egyszer esős időben, rongyos cipővel, hiányos öltözkéssel kénytelenek az utat megtenni. A közlekedési viszonyokról az alábbi táblázat ad képet.

Megnevezés	Gyalog	Villamoson	Kerékpáron közlekedik	Autobuszon	Vonattal
Budapestről:					
Szentkirályi-u. isk. ..	239	90	37	—	—
Bajnok-u. isk.	223	54	51	3	1
Környékről és vidékről:					
Szentkirályi-u. isk. ..	8	113	27	—	68
Bajnok-u. isk.	16	72	50	4	40
Összesen	486	329	165	7	109

Olyan esetekben, amikor a tanuló egészségi állapota különleges szakorvosi vizsgálatot tett szükségessé és a szakrendelő a tanuló lakásától vagy műhelyétől oly nagy távolságra esett, hogy az út gyalogos megtételét nem lehetett megkívánni, az iskolanővéri központ útján rendelkezésre bocsátott ingyenes villamosjegyeket kaptak a tanulók. Az év folyamán a két iskolában összesen 150 darab villamosjegy került kiosztásra.

Az iskolanővéri intézmény az adminisztrációs munka elvégzésén felül a nyomorenyhítés és a szociális támogatást munkálja, olyan esetekben, ahol a rászorultság, akár erkölcsi, akár gazdasági téren pontos kivizsgálás (családlátogatás) alapján szükségessé vált.

Tekintettel arra, hogy az iparostanonciskolák tanulói már természet-szerűen állásban vannak, sőt kevés kivétellel bizonyos keresettel is rendelkeznek, a gondjaikra bízott két tanonciskola tanulóinak megélhetési szintje általánosságban nincsen olyan mélyponton, mint sok elemi iskola — túlnyomóan munkanélküli szülők — gyermekeié. Ennek megfelelően az anyagi támogatás alább felsorolt számai tanulóink támogatásra szorultságának pontosan megfelelnek.

Adomány neve	Szentkirályi-u. iskolában	Bajnok-u.	Összesen
Fehérneműt kapott	79	64	143
Cipőtalpalást	90	60	150
Cipőfejelést	27	41	68
Új cipőt	1	1	2
Munkaruhát	7	4	11
24 fillérért ebédet egy hétre kapott	27	83	110
Pénzsegélyt kapott	—	1	1
Összesen	231	254	485

A segélyek juttatásánál egyedül és kizáróan a rászorultság volt a mérvadó.

Ami a tanulók erkölcsi támogatását illeti, az részben a tanulók családi életében, részben munkáséletében felmerült egyensúlyzavarok rendezésében nyilvánult meg. Így családi perpatvarok elintézése, intézetekbe való bejut-tás, ügyes-bajos dolgokba való eljárások adtak több alkalommal munkát, mert minden egyes kapcsolatban család-, sőt műhelylátogatás is vált szükségessé.

Így az év folyamán

Szentkirályi-utcai iskolában	35
Bajnok-utcai «	29
Összesen	64

család-, illetve műhelylátogatás történt.

A vizsgálatnál talált diagnózisok:

A talált elváltozások	Bajnok-u.	Kazinczy-u.	Összesen
Roszsulfejlett	7	8	15
Vérszegény	6	7	13
Gerincoszlop elferdülés	12	7	19
Angolkór nyomai	6	7	13
Lúdtalp	5	4	9
Nyaki mirigyes	5	9	14
Golyvás	2	2	4
Roszsullátók	1	5	6
Összetérő kancsalság	1	1	2
Idült kötőhártya	3	4	7
Nagyothalló	1	3	4
Fogszű	18	14	32
Rendellenes fogsor	—	1	1
Gátolt orrlégzés	5	8	13
Gégehurut	4	3	7
Túltengett mandula	5	8	13
Tuberkulózis aktív	—	1	1
« inaktív	4	2	6
Tüdőcsúcshurut	—	1	1
Szervi szívbjaj	1	4	5
Ideges szívbjaj	5	2	7
Gyomorsavtúltengés	—	1	1
Gyomorfekély	—	3	3
Gyomorsüllyedés	3	—	3
Bélrenyheség	3	2	5
Köldöksérv	—	1	1
Fogcsont reflex	7	8	15
Vesegyulladás	—	1	1
Dernographia	7	8	15
Faggyúmirigy-túltengés	9	6	15
Bőrgomba	1	—	1
Izzadás	6	11	17
Benőtt lábköröm	1	—	1
Fitymagyulladás	—	3	3
Lágyfekély	—	3	3
Keményfekély	—	1	1
Szexuális neuraszténia	1	—	1

A tanoncok által kiállott fertőző betegségek.

Intéze	Megvizsgált létszám	Kanyaró	Bárányhimlő	Járványos fültőmirigy lob	Vörheny	Diftéria	Szamárhurut	Tífusz
Bajnok-u. 18. sz. . . .	41	8	12	1	5	6	12	2
Kazinczy-u. 23. sz. . . .	45	6	16	1	5	2	6	2
Összesen	86	14	28	2	10	8	18	4

A Bajnok-utcai iparostanoncotthon tanoncainál lezajlott súlyosabb betegségek.

Genyes középfülgyulladás	2	Hashártyagyulladás	1
Tüdőcsúcshurut	3	Felkarcsonttörés	1
Tüdőgyulladás	1	Combcsonttörés	1
Epilepszia	1	Lábszárcsonttörés	2
Melhártyagyulladás	3	Bokatörés	1
Spanyolnátha	1	Lábfejtörés	1

A Kazinczy-utcai iparostanoncotthon tanoncainál lezajlott súlyosabb betegségek.

Tuberkulózis	1	Melhártyagyulladás	1
Tüdőgyulladás	2	Aranyér	1
Sárgaság	1	Lágyéksérvi műtét	1
Szövődményes kankó	1	Gyomorfekély	1
Idült gyomorbad	1		

A leventeoktatás alól a Kazinczy-utcai tanoncotthonban három tanuló volt felmentve.

A fenti adatok élesen megvilágítják az iparostanoncotthonok felállításának és orvosi felügyelet alá való helyezésének szükségességét, mert az életbe kilépő iparostanoncok egészsége az ország jólétének és boldogulásának egyik hathatós biztosítója.

B) Az iskolanővéri intézmény tanonciskolai munkássága.

Az iskolanővéri intézménynek a mindennapi élettel való közvetlen kapcsolatánál fogva működési körébe kellett vennie annak a szociális nyomornak az enyhítését, amelyben a tanoncgyermekek-kontingens magára hagyatva vergődött. Az intenzívebben védett 14 éves korán már túl, a felnőttekhez még nem tartozva gazdátlanul maradt és a kisiparosság pusztulásával egyre rosszabb lett a helyzete.

Az első segítség, amit az iparostanoncoknak nyújtott, az 1928/1929. tanévben 75 leánytanonc nyaraltatása volt a »Magyar Nők Szentkorona Szövetsége« útján, amely Ráckeveén zajlott le. Itt volt látható és tapasztalható, hogy milyen hálával fogadnak ezek a gyermekek minden jó szót, minden adományt és ez tette nyilvánvalóvá, hogy a hatósági segélyezésbe bele kell kapcsolni az iparostanoncok minél szélesebb rétegeit is. A következő tanévben, 1929/1930-ban már 150 iparostanoncleányt nyaraltat a székesfőváros »nyaraltatási akciója«-nak keretében, 1930/1931-ben ugyanennyit.

Az 1931/1932. tanévben indul meg az iparostanoncok védelme terén az intenzívebb munka. Ebben az évben három iskolanővért osztott be a polgármester szociális munkára az iparostanonciskolák mellé és a IX. ügy-

osztály az étkeztetési, talpalási, felruházási akciót kiterjeszti az iparostanoncokra is. Ebben az évben nyílik meg az első fiúiparostanoncotthon, amelynek benépesítéséhez szükséges környezettanulmányokat az iparostanonciskolák mellé beosztott iskolanővérek végezték. Az 1932/1933. tanév második felében az iskolaorvosi intézmény is bekapcsolódik a tanoncvédelem munkájába és ekkor az iskolanővérek számát a polgármester négyre emeli fel. Az 1933/1934. tanév kezdetén nyílt meg a második tanoncotthon, az iskolaorvosi intézmény is három munkatérrel kezdi meg a tanévet és hat iskolanővér áll be a tanoncvédelem szolgálatába.

Az iskolaorvosi intézmény bekapcsolásával az iskolanővérek munkássága egyelőre csak az önálló tanonciskolák területére redukálódott, miután az orvos melletti munka természetesen kimerítette az iskolanővérek munkaidejének nagy részét.

A nem önálló tanonciskolákhoz csak alkalomadtán mentek ki, ha a tantestület hívta az iskolanővéreket. Az étkeztetésre szoruló tanoncokkal az étkeztetőhelyeken találkoztak, ezek a város minden iskolájából regrutálódtak, míg a többi szociális támogatást leginkább a tanoncotthonok és tanonciskolák növendékeinek nyújtották.

Az elmondottakból kitűnik, hogy a tanoncvédelem terén jelentékeny megmozdulások történtek ugyan az utóbbi időben, de távolról sem mondható a kérdés megoldottnak. Kívánatos volna, ha az iskolanővéri intézmény különösen az erkölcsvédelem terén minél intenzívebben kapcsolódhatnék be a tanonciskolák életébe.

Az intézmény eddigi munkásságáról az alábbi statisztika számol be :

a) Egészségügyi és erkölcsi támogatás.

	1928/29.	1929/30.	1930/31.	1931/32.	1932/33.	1933/34.
Iskolanővérek száma	—	—	—	3	4	6
Végzett környezettanulmányok száma	—	—	—	561	350	390
Családi gondozásban részesített tanoncok száma	—	—	—	12	17	13
Árvaszékiigénybevétel	—	—	—	2	2	—
Nevelési tanácsadó igénybevétele	—	—	—	5	4	—
Fiatalkorúak bíróságának igénybevétele	—	—	—	11	6	3
Tanoncotthonba helyezett tanoncok száma	—	—	1	55	22	61
Kórházba helyezett tanoncok száma ...	—	—	—	2	1	—
Munkába helyezett tanoncok száma ...	—	—	—	10	3	2
Kötött tanoncszerződések száma	—	—	—	5	1	1
Nyaraltatott tanoncok száma	75	150	150	100	100	—

b) A tanoncok segélyezése.

Segélyezés neve	Hatóság útján			Társadalom útján	
	1931/32.	1932/33.	1933/34.	1932/33.	1933/34.
Pénzsegély	3	4	5	—	4
Új cipő	10	44	6	2	8
Cipőtálpálás	116	480	426	—	30
Cipőfejelés	—	200	197	—	—
Ruha (fiú)	12	42	190	3	6
Fehérnemű (fiú)	82	1.536	220	—	6
Fehérnemű (leány)	11	92	100	—	—
Kabát	—	3	1	2	3
Bakancs	—	—	—	—	23
Meleg mellény	—	—	—	—	88
Flanelling v. munkaköpeny	7	5	2	4	100
Szeretetsomag	—	—	—	44	96
Ebéd	980	595	423	—	—
Villamosjegy	—	—	185	—	—
Fürdőjegy	—	50	314	—	—

VI. Tanoncotthonok.

A) A VII., Kazinczy-utca 23—25. szám alatti székesfővárosi községi tanoncotthon.

A tanoncoktatás és nevelés problémája a háború után fokozott mértékben foglalkoztatta az erre hivatottakat. A világháború pusztítása, az utána következő szörnyű gazdasági pangás, valamint a sok szülő és támasz nélkül maradt tanoncifjú lehetetlen szociális körülményei készítették a székesfőváros tanácsát arra, hogy az önhibájukon kívül siralmas sorsba jutott, a nélkülözésektől lesóványodott, kereset hiányában lerongyolódott iparostanoncoknak emberhez méltó otthont létesítsen.

A közoktatási ügyosztály vezetőjének előterjesztésére a tanács elhatározta iparostanoncotthonok létesítését. A VII. ker., Kazinczy-utcai iskolaépületben nyílt meg az első tanoncotthon 35 növendékkel, mely létszám csakhamar 60-ra emelkedett. A növendékek között az iparnak csaknem valamennyi ága képviselve van.

Az otthon rendeltetésének megfelelően a legszerényebben szereltetett fel négy teremben. A növendékek mindegyike külön fehérre mázolt katonai vaságglyal, éjjeli szekrénynek alkalmas ülökével és fehéreneműjének, ruhájának elrakására szolgáló, elzárható szekrényel rendelkezik.

Felvételre az otthonba a székesfőváros valamely iparostanonciskolájába járó, szerződött tanonc pályázhatik. A pályázati kérvény a székesfőváros polgármesteréhez címezve, az intézet igazgatójánál nyújtandó be.

A kérvény alapján a véleményt és a javaslatot az igazgató készíti a felügyelő tanárok és az iskolanővér közbenjöttével. A döntési jog a polgármesteré. A felvett tanuló mindaddig az otthon lakója marad, amíg fel nem szabadul. Súlyos erkölcsi büntetés az, ha őt a tanoncotthonból kizárják.

A tanoncotthon napi munkarendje a következő: ébresztő reggel 5 óra 45 perckor. Utána mosakodás, öltözködés, majd $3\frac{1}{3}$ dl forralt tejből és $\frac{1}{2}$ kg kenyérből álló reggeli, melynek el nem fogyasztott részét a növendék munkahelyére viszi. Távozás előtt a tanonc jelentkezik szobaparancsnokánál, aki a nyilvántartó ívre bejegyzzi a tanonc távozási idejét. Megvizsgálja ruházatát, hogy tisztán távozzék az otthonból. Vasár- és ünnepnapokon

az otthonban közös az ebéd. Hétköznapi ebédjüket a munkahelyükhöz legközelebb eső fővárosi konyhán, az otthon igazolványa alapján, 4 fillérért kapják a tanoncok.

A munkahelyeikről délután hazaérkező tanoncok részére az ebédlő-terem, mint társalgó áll rendelkezésre. Este 6 órától 8 óráig minden tanonc naponként meleg zuhanyfürdőben fürdeni tartozik, majd 8 órától 8 óra 30 percig vacsora, mely leves, főzelék feltéttel és kenyérből, vagy leves, tészta és kenyérből áll. Vacsora után hetenként kétszer karéneket, kétszer továbbképző tanfolyam, egyszer pedig leventeóra tölti ki az estét. A nyári hónapokban a tanfolyam helyett egyéniségüknek megfelelő sportot űznek.

Az otthon énekkara szép sikerrel szerepelt minden alkalommal a megrendezett hazafias, vallásos és családi jellegű ünnepélyeken.

Az otthonban lakó tanoncok képzésére tanfolyam létesült. A tanfolyam anyaga két csoportra oszlik: az alsóbb csoportban a magyar nyelv, helyesírás, számolás elemei, a felsőbb csoportban algebra, technika története, üzemi kalkulációk. Mindkét csoportban ismertetik még az otthonokat fenntartó Budapest székesfőváros történetét, földrajzát és a magyar irodalom történetét. Az ifjúság erkölcsi, vallásos és hazafias szellemben történő nevelése különös gonddal történik. A tanfolyam — melynek csak a neve tanfolyam — lényegében önképzőkör. Üléseit változatosabbá, érdekesebbé teszik a szavalóversenyek, valamint az ünnepélyek ifjúsági beszédeinek minden alkalommal kiírt és könyvjutalmakkal díjazott pályázatai is.

Vasár- és ünnepnapokon istentisztelet hallgatása, majd múzeumok s a főváros nevezetesebb épületeinek, szobrainak látogatása foglalják el a délelőttöt. Ebéd után a növendékek szüleiket, rokonaikat keresik fel.

A tanoncotthonhoz kiküldött iskolaorvos hetenként egyszer 10—12-es csoportokban megvizsgálja a növendékeket, így mindenki legalább hetenként egyszer alapos orvosi vizsgálat alá kerül. A betegnek talált növendékek gyógykezeléséről az OTI gondoskodik. Ugyancsak hetenként egyszer az otthonhoz beosztott iskolanővér a növendékek szociális gondozását végzi s az arra rászorulókat cipő-, ruha-, fehérneműsegélyben részesíti.

A felvett növendékek 50%-a ingyenes, 15%-a havi 12 pengő, 35%-a havi 6 pengő köztartásdíj hozzájárulást fizet. Sürgős szociális szükség esetén a fenti arányszámoktól el is térnek. A felvételnél elsősorban a hadiárvak és hadirokkantak gyermekei jönnek tekintetbe. A növendékek felszabadulásukig maradhatnak az otthonban. Kivételes esetben kifogástalan magaviseletet tanúsító növendékeknek 2—3 héttel meg is hosszabbítják a bent-tartózkodás idejét, hogy az első segédi fizetésükből jobban felruházkodva és néhány pengő készpénzzel léphessenek ki az életbe.

Az otthon vezetősége a lehetőségekhez képest igyekszik a fiatal segédet elhelyezni. Állandó érintkezést tart fenn az ipartestületekkel, kik ebben a törekvésében az igazgatót szívesen támogatják.

Heti fizetéséről minden tanonc a felügyelő tanárok útján az igazgatónak elszámolni tartozik. Fizetésének nélkülözhető részét takarékbba teszi. Nincs olyan növendékünk, kinek legalább néhány pengő megtakarított pénze ne lenne. A növendékek a takarékból betétjeiket csak a felügyelő tanárok hozzájárulásával és engedélyével vehetik ki, igazolt szükség esetén.

A tanoncotthon nem egészen kétéves fennállása alatt körülbelül 30 olyan emberi értéket mentett meg a főváros és a nemzet számára, akiknél kétséges, hogy a tanoncotthon áldásos működése nélkül nem váltak volna-e terhére a társadalomnak.

Az egyre fokozódó szükség és a felvételüket kérők nagy száma is igazolja, hogy a tanoncotthonra ma szükség van, a társadalomnak is kötelessége ezek további fejlesztését támogatni, hiszen a bűnözések prevenciójával voltaképpen saját magát védi meg.

B) A VI., Bajnok-utca 18. szám alatti székesfővárosi községi tanoncotthon.

Az 1932. évben létesített Kazinczy-utcai tanoncotthon gyors benépesülése és az ott tapasztalt egyéb körülmények mindinkább igazolták a közoktatási ügyosztály vezető tanácsnokát, hogy elgondolása helyes volt és az otthonok szaporítása szükséges. A VI., Bajnok-utcai iparostanonciskolai épületben megüresedett igazgatói lakás az otthon céljaira alkalmas lévén, a második tanoncotthon kevés átalakítással megoldható volt. A jelentkezések az otthon felállítását indokolták. A tanács elhatározta ennél fogva a második tanoncotthon létesítését és elrendelte az átalakítások végrehajtását.

A megfelelő átalakítások után az otthon elkészült s a következő helyiségek állottak rendelkezésre :

- 1 nagy hálóterem (12 m × 7·20 m),
- 1 kisebb hálóterem,
- 1 nappali és étkezőterem,
- 1 négyágyas betegszoba,
- 1 fürdőszoba és a szükséges mellékhelyiség.

Az otthon az iskolaépület Bajnok-utcai szárnyán a II. emeleten van, kivéve a betegszobát, mely az I. emeletre került. A tanoncotthont az iskola többi helyiségétől üvegfal választja el. A zárt folyosón vannak a tanulók szekrényei. Az utcafelőli részen a nagy hálóterem, az udvarfelőlin a kis hálóterem, az étkező- és fürdőhelyiség, a folyosó végén pedig — megfelelően elkülönítve — a mellékhelyiség.

A nagy hálóteremben 32, a kisebbben 12 hálóhely áll rendelkezésre. Az összes helyiségek 2·5 m magasságban olajfestékkel festettek, a fürdőszoba csempézett. A festés felett a falak és a mennyezet fehér. A padozat

a nagyteremben viaszolt, a kis hálóteremben és a betegszobában festett hajópadló, az étkezőben és a folyosón kőpadló, a fürdőszobában és a mellék-helyiségekben pedig cementből áll. Az étkezőben vízvezeték és 2 darab (egy kétlángú és egy Góliát) gázfűző van az ételek melegítésére. A fürdőszobában csempézett lábfürdő, 3 zuhanyrózsa és 6 darab mosdó van felszerelve. A melegvizet Boyler szolgáltatja, fűtésre pedig gázzradiátor szolgál.

A helyiségek fűtése 3 darab salgótarjáni töltőkályhával történik, melyek egyike a nagy háló és a folyosó falába vágott nyílásban áll s úgy a hálót, mint a folyosót fűti. Töltése a folyosó felől történik. A szellőztetésre 7 darab Pick-féle szellőztetőkészülék szolgál.

Az otthon helyiségei 1933. évi szeptember 18-án nyíltak meg. Az üzembe-helyezés előtt úgy az ügyosztály vezető tanácsnoka, mint a tisztí orvosi hivatal, a magasépítési ügyosztály és a tűzoltóság kiküldöttei felülvizsgálták.

A növendékek az otthonban szállást, naponta reggelit, vacsorát, vasárnap ebédet is kapnak. Fehérneműjük mosatását is az otthon végezteti.

A reggeli tejből és kenyérből, a vacsora leves, főzelék és húsból vagy hetenkint kétszerleves és tésztaból, vasárnap leves, főzelék, hús és tésztaból áll. A növendékek hetenkint kétszer vacsorapótlékot, kolbászt, szalonnát kapnak.

Az otthon növendékei köznapokon ebédelni nem járhatnak haza az otthonba, ebédeltetésük ezeken a napokon a fővárosi ínségakció keretében bonyolítottatik le.

A tanoncotthonban ingyenes, fél és egész köztartásos helyek vannak. Az egész köztartás havi 12 pengő, a fél köztartásos havi díja 6 pengő.

Jelenleg az otthonnak 42 növendéke van, kik közül:

ingyenes növendék 48%,

fél köztartásos növendék 36%,

egész köztartásos növendék 16%

A felvétel jelentkezés útján történik. Az elbírálásnál az egyedüli szempont a rászorultság. A hadiárvak, a hadirokkantak és a sokgyermekes családok fiai előnyben részesülnek.

A vagyoni állapotot hatósági bizonyítvánnyal kell igazolni. A rászorultságot az iskolánővér helyszíni nyomozás útján állapítja meg. A kéreéshez az iskola ajánlását, valamint a szülők és a mester beleegyező nyilatkozatát is csatolni kell. Az otthonba csak szerződött tanoncok vehetők fel, mégpedig elsősorban budapestiek. A felszabadulás után a tanonc két héten túl az otthonban nem tartózkodhatik. A felvett növendékek csak az otthon orvosának vizsgálatát után költözhetnek be az otthonba.

A felvétel nincs időhöz kötve s a megüresedett helyre a megfelelő jelentkező azonnal felvehető.

Az otthon növendéke mindenben tartozik engedelmeskedni az otthon szabályainak. Munkahelyéről a meghatározott időre hazatérni, esetleges

késését pedig igazolni tartozik. Megérkezése után ruháját és cipőjét kitakarítja, megmosdik és megfürdik. A fürdés (zuhanyozás) rövid fürdőruhában történik. A vacsora 7 $\frac{1}{2}$ —8-ig tart. Az indokoltan később érkezők részére a vacsorát kiadagolva félreteszik. A tej és ételek melegítését, az edények elmosását mosogatónő, az ételek kiosztását hetenkint beosztott más-más növendék végzi.

Este 9 órakor mindenki tartozik nyugovóra térni. Ébresztő reggel 6 órakor van. Minden növendék tartozik ágyát az előírás szerint rendbehozni. Mosdás és reggelizés után olyan időben elindulni, hogy műhelyébe pontosan beérkezzen. Vasárnap és ünnepen az ébresztő 7 órakor van. 8 órakor a növendékek templomba mennek s istentisztelet után, kivéve az ebéd idejét, idejükkel szabadon rendelkeznek, de eltávozásukat és érkezésüket be kell jelenteniök.

Szüleik, rokonaik és ismerőseik látogatására szabadidejükben hosszabb eltávozást is nyerhetnek, de kétnapos vagy ennél hosszabb eltávozást csak úgy, ha ezt szüleik előre szóval vagy levélben bejelentik és ott tartózkodásukat utólag igazolják.

Köznapon nappal az otthonban senki sem tartózkodhatik. Aki munkahiány miatt nem megy műhelybe, ezt az otthon vezetőjének jelenteni és az otthon vezetőjének intézkedéseit követni tartozik.

A növendékeket kéthetenként az otthon orvosa megvizsgálja, állapotukról nyilvántartást vezet s az esetleges szükséges gyógykezelésre utasítja. A növendékeket betegség esetén az OTI körzeti orvosa kezeli. A fekvőbetegek a betegszobában nyernek elhelyezést, ha kórházi ápolásra nem szorulnak.

Az otthon vezetősége a növendékek otthonon kívüli életét is figyelemmel kíséri. Időnkint és szükség szerint érdeklődik utánuk mesterüknél, érintkezik szüleikkel és iskolai tanulmányaikat ellenőrzi.

Részükre a Fővárosi Népművelési Bizottság munkásságának keretében előadásokat és tanfolyamokat rendez, továbbá cserkészcsapatot és énekkart állított fel. Gondoskodik szórakozásukról is. Takarékosagra neveli és buzdítja őket. A növendékek eddig megtakarított pénze 320 pengőt tesz ki, mely összeg a Kisipari Hitelintézetben van elhelyezve. Havonként egyszer elviszi őket a Nemzeti Színház előadására s vasárnapi kirándulásaikat is irányítja vagy vezeti. Alkalmi ünnepeket rendez s erre a szereplőket előkészíti. Általában gondosan örökdió vallásos és hazafias nevelésük felett.

1933. december 21-én az otthon karácsonyfaünnepet rendezett, melynek keretében a Főméltóságú Asszony kegyes ajándékaiban részesültek a növendékek.

Nevelési szempontból a jobb növendékek egyes feladatokat és tisztviselést is kapnak, melyekkel az otthon rendtartásában és a növendékek vezetésében résztvesznek. Azonkívül a növendékek felváltva és időnkint szolgálásokat teljesítenek (napos, ételkiosztó, beteggondozó stb.).

Az otthon zárt területi egysége a növendékek együttlakását sokkal családiasabbá teszi. Különösebb fegyelmi vétség, civódások, veszekedések alig fordulnak elő, pedig ennyi serdülő fiúnak zárt helyen való állandó együttlakásának ezek igen gyakori kísérői.

A tisztaság és rendszeret jelentkezik ruházkozásukban, megjelenésükben, munkájukban. Vallási kötelességeiket híven teljesítik, az intézkedéseket engedelmesen hajtják végre.

Az otthon felállítását mi sem indokolja jobban, mint az az eredmény, melyet az otthon rövid fennállása alatt elért.

VII. Az Iparos- és Kereskedőtanoncokat Nyilvántartó Iroda.

Az 1884. évi ipartörvény 77. §-ának és az 1897. évi szervezeti szabályzat III. fejezet 18. §-ának rendelkezése alapján a székesfőváros tanácsa 1891. évi március hó 26-án elhatározta, hogy a tanoncok iskoláztatásának ellenőrzése céljából 1891. évi szeptember hó 1-ével »Nyilvántartó Irodát« létesít.

Az 1909. évben a leánytanonciskolák megszervezésével a tanács intézkedett, hogy a leánytanoncok nyilvántartására külön »Leánynyilvántartó Iroda« állíttassék fel. Ez időtől kezdődően három nyilvántartó iroda működött, melyek egyike a fiúiparostanoncok, másika a leányok, a harmadik pedig a kereskedőtanoncok nyilvántartását vezette.

A székesfőváros tanácsa 1923. évi október 31-én a fiú- és leánytanoncnylvántartó irodát egyesítette. A kereskedőtanoncnylvántartó még egy évig külön működött, de 1924-ben a szanálásból kifolyólag a három tanoncnylvántartó irodát, mint rokonintézményt, az Iskolaköteleseket Nyilvántartó Központi Irodához csatolták.

A tanoncnylvántartó iroda célja és feladata a Budapesten szerződött tanoncok szigorú beiskoláztatása és ellenőrzése, ezért összeköttetésben áll az iparhatóságokkal és a tanonciskolákkal. Ezen intézményektől kéthetenként kapja a változásokról, a szerződéskötésekről, felszabadulásokról, szerződésbontásokról, műhelyváltozásokról, a tanoncvizony megváltoztatásáról, új mester bejelentéséről, az iskoláktól pedig a beírásokról és kimaradásokról szóló értesítéseket. A háborús esztendőök a tanoncnylvántartó irodák működésére is hatással voltak. Az iparostanonciskolák növendékeinek nagyrésze — a hadbavonulások miatt az egyes iparágakban mutatkozó munkáshiány és a hadimunkák folytán — fel volt mentve a tanítás alól. A felmentésen túl a tanoncok száma azzal is csökkent, hogy a hadbavonult munkásokat sok helyen tanulókkal helyettesítették, ami maga után vonta a tömeges beiskolázásra való felzótítást. Ez fokozta a nyilvántartó munkáját.

A rendkívüli viszonyok indokolták a műhelyekben és üzletekben nélkülözhetetlen tanoncok otthontartását. Ezért az amúgy is sokat szenvedett munkaadók érdekében a mulasztásokból eredő feljelentéseket a nyilvántartó hivatal méltánylást érdemlően bírálta el és kezelte.

Az Iparos- és Kereskedőtanoncokat Nyilvántartó Iroda működése. — 1913—1932.

Megnevezés	1913	1914	1915	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932
Szerződött tanoncok száma	23.586	24.945	20.988	30.473	30.337	30.882	32.121	36.492	37.692	38.830	38.013	36.720	35.892	31.462	26.918
Ezek közül:															
főv. iparostanonc-iskolába jár.....	20.455	20.641	17.118	24.907	24.869	24.746	25.603	28.339	30.659	31.928	32.095	30.990	30.124	26.781	23.285
Egyári iparostanonc-iskolába jár.....	1.055	1.168	988	1.276	1.150	1.347	1.588	1.872	1.199	1.110	1.031	816	594	510	284
Videki iparostanonc-iskolába jár.....	345	360	305	648	610	735	798	895	257	499	751	650	437	272	121
szerződést bontott..	1.731	2.776	2.577	3.642	3.708	4.054	4.132	5.386	5.577	5.293	4.136	4.264	4.737	3.899	3.228
Összesen...	23.586	24.945	20.988	30.473	30.337	30.882	32.121	36.492	37.692	38.830	38.013	36.720	35.892	31.462	26.918
Beírásra felhivatott ..	4.147	3.746	5.069	4.345	4.159	5.245	5.344	5.194	5.237	7.510	6.362	6.040	6.016	6.005	4.202
Feljelentett	1.199	1.451	1.140	1.215	1.343	1.874	1.913	2.095	1.606	1.680	1.544	815	801	584	403
Felszabadult	9.690	9.494	8.001	9.376	9.764	10.105	11.153	12.468	10.251	11.509	11.698	10.937	10.422	15.061	12.624
A pénzbírság { korona összege { pengő	4.581	4.851	294	345	18.644.000	19.154.000	20.464.000	28.144.000	32.240.000	827	9.259	7.156	5.628	4.371	2.260

A világháború után emelkedett a szerződött tanoncok száma, a munkaadók a tanoncok által olcsó munkaerőhöz jutottak s így nagy számban alkalmaztak tanoncokat.

Az utóbbi évek nyomasztó gazdasági viszonyai a tanoncoktatásra is visszahatottak. Oly iparosok, akik eddig 10—20 tanoncot foglalkoztattak s a megrendelések emelkedésénél a felszabadultakat új tanoncokkal pótolták, a munkahiány miatt a szerződések számát csökkentik s a már szerződötteket a szerződésben megállapított lejáratú idő előtt felszabadítják, hogy munkahiány miatt elbocsáthassák. Több munkaadó tanoncot egyáltalában nem alkalmaz s igyekszik a kevés megrendelést maga elintézni. E szomorú körülmény a nyilvántartó statisztikai kimutatásaiból is megállapítható.

A jövő iparától nagy nemzetgazdasági hatást várhatunk, ha sikerül fogékonylelkű, vallásos, hazáját szerető, szorgalmas, művelt iparososztályt felnevelni. Ezt a célt a nyilvántartás lelkiismeretes keresztülvitele nagyban elősegíti, mert ellenőrzésével ráneveli a mestereket a tanoncok beírására és a beírt tanoncokat az iskola szorgalmas látogatására.

A székesfőváros tanoncnyilvántartó irodája céltudatos és kitartó munkájával évről-évre fokozottabb eredményt ért el a tanoncok beiskolázása terén s működése szinte megszüntette az iskolakerülést.

A tanoncnyilvántartónak az 1913. év előtti működéséről rendszeres kimutatást nem nyújthatunk. Statisztikai adatokat a nyilvántartó működéséről csak az 1913—1915. és az 1921—1932. évekről mutathatunk be. A többi évre vonatkozólag az adatok nem állanak rendelkezésre.

A mellékelt kimutatás szemléltetőleg tünteti fel az iparostanoncnyilvántartó 15 évre terjedő munkájának eredményét.

VIII. A tanonciskolák tanítószemélyzete.

A) A jelenleg működő tanítótestület.

Az iparostanoncok oktatása, nevelése és a továbbképzés helyes megalapozása a tanítótestülettől sokoldalú szaktudást, készültséget és ügyességet kíván.

A tanító képességeinek alkalmazkodni kell a legminimálisabb tudással bíró tanonc szűk lelkivilágához épen úgy, mint az érettségizett tanonc sokszor szakismeretekben már elmélyedt eszmeköréhez. Amíg az előbbi esetben a tanító pedagógiai ügyességének minden mesterfogását sorompóba állítja, hogy képessé tegye a tanulót megfelelő tárgyi és szakismereti anyag megértésére, az utóbbi esetben a műszaki ismeretek és művészi készség minden eszközével kell a tanuló sok esetben nagyon szépen bontakozó szakismereteit, művészi ízlését, technikáját és tudását előre meghatározott irányba terelni.

A gyakorlati oktatás bevezetése előtt a tanonciskola tulajdonképeni rendeltetése nem bontakozhatott ki teljesen. A főfoglalkozású tanítótestület vezetésével és tanműhellyel felszerelt önálló iskola létesítésével azonban óriási lendületet nyert a tanoncképzés.

A pedagógus, a gyakorlati ember, a technikus és a művész szerepe az iparosnevelés terén szigorúan körül van határolva.

A pedagógus pótolja, kiegészíti a tanuló általános műveltségét, rendszerezíti azokat az alapismereteket, amelyek a szakismeretek felvételére nélkülözhetetlenül szükségesek és kifejleszti azokat a vallásos, erkölcsi és hazafias érzelmeket, amelyek a jó magyar, nemzethű iparosnemzedék nevelésénél döntő fontosságúak.

A gyakorlati műhelyoktató, a szaktanár, technikus, művész stb. a gyakorlati oktatással kapcsolatosan azokat az elméleti és gyakorlati alapismereteket fejleszti ki, amelyek a korszerű iparűzés nélkülözhetetlen előfeltételei.

A világháború kitörése előtt a tanoncoktatással majdnem kizárólag mellékfoglalkozásként foglalkozott a tanítószemélyzet. Az 1909. évben létesített leánytanonciskolák testületeit azonban már kizárólag főhivatású tanítónők képezték. A leánytanonciskolákkal kapcsolatosan szervezte meg az akkori tanács a főhivatású igazgatói állásokat, bár ezen állások végleges megszervezése, illetve betöltése csak 1927-ben történt meg.

Budapest székesfőváros férfitanítóságának működése a tanoncoktatással rendkívül szoros kapcsolatban állott. Voltak idők, amikor ezt a munkakört a férfitanítóságnak minden ellenérték nélkül kellett ellátnia, de ez csak nagyon rövid ideig tartott. A székesfőváros rövidesen rendszeres óradíjakat állapított meg részükre.

Tekintve azt a körülményt, hogy a tanonciskolák száma a székesfőváros fejlődésével párhuzamosan növekedett, alig volt a székesfőváros szolgálatában olyan férfitanító, aki megválasztása után nem nyert alkalmazást »ipari« órákra. Egy osztály heti óraszámában az időben 10 lévén, ez a megbízás évi 800—1000—1200 aranykorona rendszeres évi jövedelemtöbbletet jelentett, amely jövedelemtöbblet lehetővé tette a férfitanítónak, hogy az abban az időben általános szokásnak megfelelő korban (25—26. év) családot alapíthasson.

A világháború kitörése ennek is véget vetett. A háború, forradalmak és a pénzértéknek ezeket követő összeomlása két irányban voltak hatással az iparostanonciskolai tanítóság helyzetére. A pénzzel való spekuláció váratlanul a magasba lendítette az ipari termelést, aminek természetes következménye a tanonciskolai osztályok rohamos emelkedése. Ezzel szemben a pénzérték és az óradíjak egymáshoz való viszonya olyan nagy arányokban tolódott el egymástól, hogy némely esetben két-három villamosjegy ára felemésztette a tanító egy hónapi óradíját. Ezért különösen a harctérről és a hadifogságból visszatérő ipariskolai tanítók jórésze nem vállalta újból a neki fenntartott ipariskolai megbízásokat.

Ebből kifolyólag 1922-ben és az ezt követő években az iparostanonciskolákban oly nagy volt a tanítóhiány, hogy a székesfőváros kénytelen volt tanítási gyakorlattal nem bíró, főiskolai hallgatókkal kiegészíteni a tanítói gárdát.

Ennek az új, ifjú gárdának a tanonciskolai tanítótestületbe való bevonása fokozta azt a küzdelmet, amely a fő- és mellékfoglalkozású tanítói alkalmazás két ellentétes állásfoglalása között már régen kifejlődött.

A fejlődés és haladás kérlelhetetlen törvénye a főhivatásúaknak kedvezett, ezzel szemben a hosszú tapasztalattal bíró mellékfoglalkozású tanítóság pedagógiai, iparoktatási készsége és számbeli túlsúlya jó ideig nem engedte érvényesíteni a főhivatású tanítóság alkalmazására vonatkozó törekvéseket. A fő- és mellékfoglalkozású igazgatók működési lehetőségei között a különbség még szembetűnőbb. A fő- és mellékfoglalkozású igazgatók iparostanonciskolai képzettsége a tanfolyamok révén teljesen azonos volt, de az a helyzet, hogy a mellékfoglalkozású igazgatók az általuk vezetett iskola minden helyiségét és az iskola berendezését a tanonciskola rendelkezésére bocsáthatták, míg a főhivatású igazgatók — a legtöbb esetben — csak a legszűkebbre szabott területen, saját iskolai berendezések és tanfelszerelés nélkül tudták nehéz hivatásukat betölteni; az eredmények feltüntetése szempontjából is hátrányosan befolyásolta munkásságukat.

A fő- és mellék-hivatású testületek küzdelme 1927-ig csak kisebb elvi vitákban jelentkezett, míg utóbb a versengés már a tanítói közélet legkülönbözőbb területeire is kiterjedt.

A tanonclétszám rohamos csökkenése a kérdés megoldását a főhivatású testület javára billentette. A tanoncok száma ugyanis annyira leapadt, hogy a főhivatású tanítók minden nehézség nélkül elláthatták az összes fennmaradt osztályok óraszámát, a régi tanítóság tagjai pedig már nem kaphattak mellék-órabeosztást.

A tanoncoktatás törvényes megszervezésének félszázados évfordulója alkalmából először a főhivatású tanítótestületi tagok létszámáról, képzéséről, egyéb jellemző körülményeiről, továbbá iskolai és azonkívüli munkásságáról számolunk be.

Az itt közölt statisztikai adatok és a rendszeresített, ideiglenesített stb. állások számadatai között eltérések mutatkoznak, aminek az az oka, hogy egyesek ezidőszerint más munkakört töltenek be, így a kimutatásban nem szerepelnek.

Az egész testületben mindössze két férfitanító van, aki 60 évesnél idősebb. Ötven és ötvenöt év között van 21 férfi és 9 nő. Ötvenéves 17 férfi és 14 nő. 40 évesnél idősebb, de 50-nél fiatalabb 50 férfi és 28 nő. 30 évesnél idősebb, de 40-nél fiatalabb 105 férfi és 34 nő. 30 évesnél fiatalabb 5 férfi és 1 nő.

Feltűnő a férfiaknál a 30 és a 40 évesek nagy száma. Ebbe a korosztályba 105 fő, vagyis a férfitanítók összlétszámának több mint 50%-a tartozik, ez az a korosztály, amely a háború, illetve a forradalmak után jutott a tanoncoktatás szolgálatába.

A tanítói működés összes időtartamát a következő adatok mutatják be :

35—40 éves összes tanítói szolgálata van	4	tanítónak és	1	tanítónőnek
30—35 « « « « «	4	« «	1	«
20—30 « « « « «	25	« «	29	«
10—20 « « « « «	74	« «	21	«
10 évnél kevesebb « « « «	93	« «	34	«
Összesen . . .	200	tanítónak és	86	tanítónőnek

A tanítótestületi tagok székesfővárosi szolgálata a következőkép alakul :

10 és ennél kevesebb szolgálata van	90	férfitanítónak	12	tanítónőnek
10-nél több és 10-nél kevesebb	70	«	20	«
15-nél több, 20-nál kevesebb	4	«	18	«
20-nál több, 25-nél kevesebb	13	«	27	«
25-nél több, 30-nál kevesebb	8	«	3	«
30-nál több, 35-nél kevesebb	7	«	1	«
35-nél több	8	«	5	«
Összesen	200	férfitanítónak	86	tanítónőnek.

A tanítóttestületi tagok származási helyének kutatásánál kiderül, hogy :

Budapesten született	74	tanító	42	tanítónő
Mai Magyarország területén született	72	«	24	«
Elszakított területeken született	54	«	18	«
Külföldön	—	«	2	«
Összesen	200	tanító	86	tanítónő.

A tanítóttestületi tagok képesítéséről a következő adatok nyújtanak áttekintést. Megjegyzendő azonban, hogy az alábbi adatok nem összesíthetők, mert vannak testületi tagok, akiknek két-háromféle képesítésük is van.

Tanítói oklevele van	84	tanítónak	65	tanítónőnek
Polgári iskolai oklevele	21	«	9	«
Középiskolai	15	«	5	«
Műszaki (gépész és építés stb. mérnök)	26	«	—	«
Nem okleveles (szigorlómérnök)	10	«	—	«
Polg. isk. rajztanári okl.	1	«	8	«
Középiskolai rajztanári okl.	8	«	4	«
Tanítóképzőint. rajztanári okl.	1	«	1	«
Nem okl. rajztanár	9	tanító	—	tanítónő
Iparművész	21	«	3	«
Felsőiparisk. végzett	9	«	—	«

A működő férfi tantestületi tagok összesen 318 különféle tanfolyamot, a tanítónők pedig 188 tanfolyamot végeztek.

Az alapképesítésen kívül tudományegyetemet végzett 3 tanerő. Közgazdasági oklevele van 1 férfi és 3 női tanítónak. Tanítóképző intézeti tanári oklevéllel 1 férfitanító és 1 tanítónő rendelkezik. Ezekon kívül 11 férfitanítónak építő-, fodrázmesteri stb. 54 tanítónőnek legkülönbözőbb tanítói és ipari vonatkozású képesítése (gyors- és gépirás, népművészeti, kézimunka, gyógytorna, felső- és fehérművarró stb.) van.

A többféle képesítésűek kombinációi közül leggyakoribb az elemi és polgári iskolai képesítés, mely 14 esetben fordul elő. Ezenkívül az elemi iskolai tanítói képesítésűek közül hatnak gépészmérnöki oklevele, egynek gyógypedagógiai, egynek középiskolai testnevelési, egynek pedig zeneművészeti főiskolai oklevele van.

Háromféle képesítése van hét elemi iskolai alapképesítésű tanítónak. (Pl. elemi, polgári iskolai képesítés és közgazdasági egyetem).

Az itt felsorolt és fel nem sorolt képesítési változatok a legfényesebben igazolják, hogy a tanonciskola tanítószemélyzete rendelkezik mindazokkal a szellemi eszközökkel, amelyek a székesfőváros tanoncoktatásának fellendítéséhez szükségesek.

Az önálló tanonciskola egyes szakmáinak megvannak a hivatott irányítói, akiknek működése bizonyára nemcsak az iskolára, hanem az egyes ipari szakmáknak fejlődésére is üdvös hatást fog kifejteni.

A székesfővárosi tanonciskolai tanítótság nemcsak az iskola falai között végez hasznos kultúrmunkát, hanem a tudomány, irodalom, technika és művészet körében is.

Első helyen említjük meg azokat, akik iskolán kívüli munkásságuk során ugyan, de az iskolai étellel szoros kapcsolatban fejtenek ki úttörő munkát. Néhány évvel ezelőtt a borbély-fodrász és könyvkötőtanoncok rajz- és szakoktatása alárendelt szerepet töltött be a tanonciskolai oktatásban. A szakszerű borbély- és fodrászoktatásnak több művelője is akadt, de legkiválóbb és legszebb munkát e téren Bálint Géza rajztanár végzett, akinek ezirányú munkáját a vallás- és közoktatásügyi minisztérium külön elismerésben részesítette. Szép és úttörő munkát végzett dr. Kővári József tanár, aki magas iskolai végzettsége mellett könyvkötőtanoncnak szerződött és a székesfővárosi iparrajziskola továbbképző tanfolyamain nagyfokú gyakorlati és elméleti ismeretekre tett szert. Az általa készített rajz- és gyakorlati tanmenet, a tanmenetirodalom remeke. Nem maradhat említés nélkül Podhorszky Kornél díszítőipari tanmenete sem, amely a szakma minden ágazatát felöleli.

Major István és Fánecy Sándor ötvösipari rajztanmenete szintén kiváló alkotás. De az itt felsorolt tanmenetkészítők nemcsak elméleti emberek, hanem szakmájuk fanatikusai is, akik a rájuk bízott tanulóifjúságot magukkal tudják ragadni és olyan elméleti és technikai készséggel bocsátják ki az életbe, amely soha nem fogja velük elfelejtetni, kik voltak az első mestereik.

Igazágtalanság volna csak a fentiekéről megemlékezni. Elismerésre és dicséretre méltóak rajtuk kívül még igen sokan, de munkánk terjedelme lehetetlenné teszi, hogy minden részletre és mindenkire névszerint kiterjeszkedhessünk, azért azoknak az érdemeiről, akik már régebben megalapozott (géplakatos, fa, ruházat stb.) szakmákban fejtik ki munkásságukat, e helyen csak együttesen emlékezhetünk meg.

Mint tankönyvírókról megemlékezünk dr. Abonyi Sándornéről és dr. Áfra Nagy Jánosról, akik olvasó- és közismereti tankönyveket írtak, továbbá Árkosi Béláról, aki »Kárpitos technológia«-t írt, Bodó Sándor »Modern bútorok«, Homonnay Jenő »Szobrász és vésnök technológia«, Halász Aladárné és özv. László Gézáné »Női fodrász és kozmetikai anyagismeretek«, Kiss László »Fém- és műszerészipari technológia«, Kőhalmy László »Fémipari technológia«, Kovács Béla »Szabászati tankönyv«, Kuba Sándor és Tóth Árpád »Fodrászipari technológia«, dr. Nagy Sarolta »A kalapgyártás kézikönyve«, Papp Géza Gyula »Fogtechnikus szakkönyv«, Sevensik Jenő »Fényképezés kézikönyve«, Szilasy Alfonz 2 kötetes »Élelmiszerkémiai technológia«, Vályi Ödön »Órák szerkezetana« címmel írtak részben tanonciskolai használatra, részben pedig szakkörök számára kézi vezérkönyveket.

Barton Imre és Áfra Nagy János a »Magyar Iparosnevelés«-t szerkesztik. Bauer Henrik »A gépmester«, és Demjén Antal »Siketnémák közlönye« címen szerkesztenek szaklapokat.

Azok száma pedig, akik szaklapokba és folyóiratokba tanulmányokat tankönyvbírálatokat stb. írtak, olyan nagy, hogy még nevük felsorolására sem vállalkozhatunk.

Az iparostanonciskolai testületben vannak számosan, akik építészettel, illetve tervezéssel foglalkoznak s akik ezen munkásságuk révén nagyszámú pályadíjat, kitüntetést és oklevelet nyertek. Ezek közül első helyen említjük meg Vojtka József építészt, aki Pecz Samu műegyetemi tanár asszisztense volt és 35 díjat nyert, az építőművészeti világtalálkozáson pedig kitüntető oklevelet kapott.

Schubauer Ferenc a budapesti egységes lakatosipartestületi szék elnöke és a budapesti Iparkamara mester- és iparosvizsgáló bizottságának elnöke.

Macskássy Sándor hatósági felvonószakértő, »Pater Noster« modelljét a Közlekedésügyi Múzeum őrzi. Bereczky László, Kapotsy István, Klausz Gyula, Kollátor Henrik építészeti tervpályázatokon számos kitüntetést kaptak.

Kiss László, mint a m. kir. Állami Gépgyár volt szerkesztőmérnöke, szerkesztette a MÁV gépgyár sporttelepének tribúnvasszerkezetét. Az óbudai hidterv pályázaton 29 pályázó közül a hetedik lett és a bizottság hidtervét megvételre ajánlotta. Résztvett a már megépült dunaföldvári és a most épülő Boráros-téri híd tervezésében is.

Budapest székesfőváros tanonciskoláiban működik számos szobrász, festő és iparművész, akik közül legtöbben a budapesti Képzőművészeti és az Iparművészeti Főiskolában a legkitűnőbb mesterektől nyerték művészi kiképzésüket, de vannak számosan, akik Berlinben, Münchenben, Brüsszelben és Párizsban stb. folytatták, illetve fejezték be tanulmányaikat.

Alkotásaik Európaszerte a legelőkelőbb múzeumokban, városokban és magánosok képtáraiban foglalnak helyet. Alkotóik úgy európai, mint tengerentúli kiállításokon számos kitüntetésben, oklevélben és ösztöndíjban részesültek. A szobrászok alkotásai igen sok város főterét díszítik. A szépművészeti, képzőművészeti, hadtörténeti fővárosi múzeumok számos alkotásukat őrzik.

Művésztanáraink a legelőkelőbb művészi egyesületek tagjai, funkcionáriusai és kiállítások zsűritagjai.

A drogista iskola és továbbképző tanfolyam, valamint a kereskedőtanonc fiú- és leányiskolák tanítótestületéről az alábbiakban számolunk be.

Felsőkereskedelmi iskolai oklevele van	18	tanítónak,	2	tanítónőnek
Középiskolai	«	«	5	«
Orvosi	«	«	1	«
Gyógyszerész	«	«	2	«
Gyógyszerészmesteri	«	«	3	«

A tantestület kötelékébe három egyetemi nyilv. r. tanár, 1 egyetemi magántanár, 1 nyug. egyetemi nyilv. r. tanár és 9 bölcsész tudor foglal helyet.

Ezen iskolák tanítótestületi tagjainak tudományos munkássága közül kiemelendő: dr. Doby Géza biokémiai és talajkémiai kutatásai és munkássága, dr. Mérei Kálmán kémiai munkássága, valamint dr. Jakabházy Zsigmond és dr. Wéber Dezső gyógyszerismereti és dr. Száhlender Lajos vegyszerismereti tevékenysége. Dr. Szabó Zoltán botanikai kutatásokat végzett, több könyvet írt, két pályadíjat nyert, dr. Winkler Lajosnak hazai és külföldi szakfolyóiratokban számos értekezése jelent meg. Dr. Mudrinszky Rózsa és Száhlender Éva közgazdasági munkásságot fejtettek ki.

A tanítótestület képzésének iskolai és iskolán kívüli működésének ismertetése után nyugodt lélekkel megállapíthatjuk, hogy Budapest székesfőváros iparostanoncoktatási személyzete alkalmas a tanoncoktatás minden feladatának megoldására. A pedagógus teljes mértékben kifejti tanítói, nevelői és oktatói munkáját, a gyakorlati képzésű oktatórendszerbe foglalhatja a műhely gyakorlati ismereteit. A technikus ránevelheti az ifjúságot az elmélet és gyakorlat okszerű kapcsolataira. Végül a művész az iparművészet körét érintő iparokban kifejlesztheti a tanonc esztétikai érzését és megismerteti az ifjúsággal a technika korszerű ujtásait.

B) A mellékfoglalkozású igazgatók és tanítók kiválása a székesfővárosi iparostanonciskolákból.

Külön fejezetet kell szentelnünk azoknak az igazgatóknak és tanítóknak, akik 50 év óta az alapítás, az úttörés és az első kiépítés munkáiban hivatásszeretettel, lelkesedéssel és fáradságot nem ismerő szorgalommal a háború utáni összeomlásig, utána az újjáépítésben egészen az önálló iskola létesítéséig résztvettek.

A háború utáni válságos esztendőket rányomták bélyegüket kulturális intézményeikre is, közöttük az iskolákra és ezek között az ipari élet nagyarányú visszafejlődése következtében főleg az iparostanonciskolákra. Az utolsó 5—6 tanév alatt a felére esett vissza az iparostanonciskolák tanulói létszáma. Egyes iparágakban: a cipész-, szabó-, épület- és géplakatos-, valamint az asztalosiparban foglalkoztatott tanoncok száma még ennél is nagyobb mértékben csökkent. Ezeknek az iparágaknak tanonciskolái teljesen elnéptelenedtek, tanoncaik számára szakirányú iskola már csak úgy volt szervezhető, hogy a város egész területéről egy, legfeljebb két iskolába kellett csoportosítani a tanoncokat.

A székesfővárosi községi iparostanonciskolák tanulói létszámának az utolsó 6 tanévben tapasztalt állandó apadását táblázatunk mutatja be:

Iskolaévek	Iskolák száma		Osztályok száma		Beiratkozott tanulók létszáma	
	fiútanonciskola	leánytanonciskola	fiútanonciskola	leánytanonciskola	fiútanonciskola	leánytanonciskola
1928/29.	62	18	693	201	20.881	7.187
1929/30.	62	17	595	176	20.330	6.414
1930/31.	53	17	558	157	17.927	5.788
1931/32.	46	14	513	145	15.438	5.556
1932/33.	40	14	443	153	12.878	5.044
1933/34.	17	10	353	140	11.769	4.732

Amíg tehát az 1928/29. iskolai esztendőben még 20.881 fiú és 7187 leánytanonc iratkozott be a székesfőváros 62 fiú- és 18 leányiparostanonciskolájába, addig az 1933/34. tanévben csupán 11.769 fiú és 4732 leánytanonc jelentkezett felvételre. Ebben a tanévben a főváros már csak 17 fiú- és 10 leányiparostanonciskolát tart fenn és ha tekintetbe vesszük azt is, hogy a 17 fiúiskolából a különálló épületekben elhelyezett négy önálló iparostanonciskola nagyobb számú — azelőtt 3—4 iskolában oktatott — növendéket fogadhat magába, akkor is fennáll az a körülmény, hogy a tanoncok létszámának nagy visszaesése következtében a fiúiskoláknak több mint a felét, a leányiskoláknak pedig majdnem a felét az utolsó öt tanév alatt az elnéptelenedés miatt be kellett zárni.

Az osztályok száma hasonló visszaesést mutat, mint az iskolák száma. Az 1928/29. iskolaévben 693 fiú és 201 leányosztályt tartott fenn a főváros, az 1933/34. tanévben pedig a fiúosztályok száma 353, a leányosztályoké pedig csak 140 volt.

A történeti igazság kedvéért erről is be kell számolni, hogy a főváros az iskolák és osztályok számát nem csökkentette minden évben egyenlő arányban a tanulók rohamosan apadó létszámával, mert tekintettel volt az iparostanonciskolák régi, úgynevezett mellékfoglalkozású oktatóira. A tanítástól való felmentés fokozatos végrehajtását a pedagógiai érdekek mellett az érdekes mellékfoglalkozású igazgatói és tanítói kar nehéz anyagi helyzete is indokolta.

A székesfővárosi községi iparostanonciskolák igazgatását és azokban a tanítást ugyanis 40 éven át teljesen, az utolsó 10—12 évben pedig részben a főváros más iskoláinál alkalmazott és az iparostanonciskolákhoz mellékfoglalkozásként beosztott igazgatók, tanárok és tanítók látták el. A jelen 1933/34. tanév az első, melyben mellékfoglalkozásként már sem igazgató, sem tanár, sem tanító beosztást nem nyert, mert az időközben ideiglenesen, később (1927. óta) véglegesen alkalmazott és feltétlenül foglalkoztatandó főhivatású személyzet teljesen elégséges volt a 17 fiú és 10 leány iparostanonciskolában az igazgatás és tanítás munkájának ellátására. A következő táblázaton kimutatott 23 mellékfoglalkozású alkalmazott az úgynevezett

szakoktatók (iparosok stb.) közül kerül ki, akik főképen a tanműhelyi órák ellátására kapnak megbízást.

Az utolsó öt tanévben — a mellékfoglalkozású tanítói státusz tulajdonképeni leépítése idején — az iparostanonciskolákhoz mellékfoglalkozás-képen beosztott igazgatók, tanárok és tanítók elhelyezkedését, számát, elfoglaltságát és egyúttal az iparostanonciskolától való fokozatos kiválását alábbi kimutatásunk tünteti fel:

Iskolaévek	Iskolák száma		Igazgató				Tanító				Mellékfoglalkozású tanítók által ellátott órák	
	Fiútanonciskola	Leánytanonciskola	Főhivatású		Mellékfoglalkozású		Főhivatású		Mellékfoglalkozású		fiúiskolában	leányiskolában
			fiúiskolában	leányiskolában	fiúiskolában	leányiskolában	fiúiskolában	leányiskolában				
1928/29.	62	18	23	6	39	12	173	120	409	—	3.418	—
1929/30.	62	17	30	6	32	11	166	110	380	—	3.034	—
1930/31.	53	17	26	8	27	9	189	98	248	—	2.150	—
1931/32.	46	14	22	9	24	5	157	85	255	—	1.355	—
1932/33.	40	14	21	10	19	4	160	82	184	—	910	—
1933/34.	17	10	17	10	—	—	163	77	23	—	148	—

A mellékfoglalkozásképen alkalmazott oktatószemélyzet tulajdonképen az utolsó öt tanév alatt vált ki az iparostanonciskolákból. A kiválás fokozatosan történt. A mellékfoglalkozású igazgatók és tanítók közül évről-évre kevesebben nyertek beosztást, másrészt az egyes tanárok, tanítók, évről-évre kevesebb óra ellátásával bizattak meg. Amíg az 1928/29. tanévben 8—10 órát látott el egy-egy mellékfoglalkozású tanár vagy tanító és maguk az igazgatók is vállalhattak külön megfizetett órákat, addig az 1929/30. tanévben egy mellékfoglalkozásképen alkalmazott tanítóra vagy tanárra 7 óra, az 1930/31. tanévben 6—7 óra, az 1931/32. tanévben 5 óra és az 1932/33. tanévben már csak 4 óra jutott.

Az iparostanonciskolai oktatás elvesztése anyagilag súlyosan érintette a tanítás alól felmentett mellékfoglalkozású igazgatókat, tanárokat és tanítókat. Az 1928/29. iskolai esztendőben 51 igazgató (az elemi iskolai státusznak majdnem a fele) vezetett egyúttal iparostanonciskolát is, mely munkájukat a főváros mintegy 50.000 pengővel honorálta. Ugyanebben a tanévben tanítók, tanárok mellékfoglalkozásképen 3418 heti órát láttak el. Egy heti óra díját 8-50 pengőben számítva, a 3418 heti óra 350.000 pengő mellékkeresethez juttatja ebben az időben a főváros tanítóságának és tanárságának egy részét.

A tanulók létszámának állandó csökkenésével minden tanévben több iskolát és több osztályt kellett megszüntetni. Ennek következtében úgy az iskolák vezetésében, valamint az órák ellátásában fokozatosan nagyobb

szerephez jutott a főhivatású személyzet. A főhivatású személyzet túlsúlyra jutása tulajdonképpen nem jelentett további térhódítást, sőt a leányiskoláknál a főhivatású személyzet is állandóan csökkent. A fiútanonciskoláknál a visszafejlődés azonban nem öltött akkora arányokat, hogy a főfoglalkozású igazgatókat, tanítókat ne lehetett volna a megállapított órák száma mellett foglalkoztatni.

A legutolsó (1932/33.) tanévben már csak 23 igazgató és 184 tanár, tanító nyert mellékfoglalkozásként beosztást. Ezeknek igazgatói fizetése, illetőleg óradíjai együttesen 115—120.000 pengőt tettek ki. Az 1933/34. esztendőben mellékfoglalkozásként igazgató, tanár, tanító beosztást már nem nyert. A leánytanonciskolákból régebben kiszorultak a mellékfoglalkozású tanítónők, mivel főhivatású tanítónőt aránylag többet alkalmaztak, mint férfitanítót.

A mellékfoglalkozásként alkalmazott igazgatók, tanárok és tanítóknak az iparostanonciskolákból való kiválását ezek szerint elsősorban az iparostanonciskolák elnéptelenedése okozta. Az önálló iparostanonciskolák létesítése tulajdonképpen csak közrehatott ebben az irányban. Természetes azonban, hogy az iparostanonciskoláknak önálló irányban való fejlődését ezek az érdekek és szempontok nem gátolhatták meg. Minthogy pedig az önálló iparostanonciskolák időbeosztása és tanítási rendje teljesen elüt a régebbi, csak délután működő iparostanonciskolák munkarendjétől, az önálló iskolákhoz a már más iskoláknál elfoglalt igazgatókat, tanárokat, tanítókat vagy egyáltalában nem vagy csak nagy nehézségek mellett lehetett volna beosztani. Az önálló iskolák létesítésének természetes következménye volt tehát a mellékfoglalkozású alkalmazottaknak ezekből az iskolákból való kiesése.

A tanévenként ismétlődő leépítések során az utolsó öt esztendőben összesen 43 mellékfoglalkozású igazgatót és 409 tanárt és tanítót kellett felmenteni az iparostanonciskolai igazgatás, illetőleg tanítás alól s az időközben nyugalomba helyezett igazgató, tanár vagy tanító helyét és óráit újra már nem töltötték be.

A leépítés során a következő iparostanonciskolák szűntek meg:

- I., Fehérsas-tér 3. sz., cipész.
- I., Verpeléti-út 3. sz., faipari.
- I., Váli-út 1. sz., általános, géplakatos, műszerész.
- I., Attila-utca 103. sz., bádógos, fa- és építőipari.
- II., Szalag-utca 15. sz., cipész, kötő-szövő, szabó.
- II., Csalogány-utca 45. sz., díszítő, fodrász.
- II., Margit-körút 19. sz., lakatos, géplakatos.
- III., Ürömi-utca 64. sz., általános, faipari, csónakkészítő, cipész.
- III., Timár-utca 16. sz., általános, faipari, géplakatos, csónakkészítő.
- V., Sziget-utca 8. sz., faipari, autó, bútor, kocsifényező, műszerész.
- V., Pannonia-utca 81. sz., géplakatos.

- VI., Váci-út 57. sz., lakatos.
- IV., Lovag-utca 9. sz., könyvkötő, szobrász, vésnök.
- VI., Váci-út 89. sz., géplakatos.
- VI., Izabella-utca 61. sz., építőipari téli tanfolyam.
- VI., Nagymező-utca 1. sz., bádogos- és vízvezetékszerelő,
- VI., Szív-utca 9. sz., általános, lakatos, kovács.
- VI., Gömb-utca 53. sz., általános, pék, kovács, lakatos.
- VII., Wesselényi-utca 38. sz., borbély, fodrász.
- VII., Dohány-utca 65. sz., cipész.
- VII., Wesselényi-utca 52. sz., cipész, szabó.
- VII., Aréna-út 16. sz., általános, borbély, fodrász, lakatos.
- VII., Kertész-utca 30. sz., könyvkötő, szobrász, vésnök.
- VII., Dob-utca 85. sz., kárpitós.
- VII., Hernád-utca 3. sz., borbély, fodrász.
- VII., Elemér-utca 20. sz., sütő, pék, molnár.
- VIII., Szentkirályi-utca 12. sz., fogtechnikus, lakatos.
- VIII., Jázmin-utca 6. sz., bádogos.
- VIII., Mária Terézia-tér 8. sz., faipar.
- VIII., Csobánc-utca 9. sz., általános, villanszerelő.
- VIII., Bezerédi-utca 16. sz., bőrműves, bőröndös.
- VIII., Csobánc-utca 1. sz., faipar.
- VIII., Dugonics-utca 19. sz., géplakatos, kocs- és autókaroosszéria.
- IX., Mester-utca 46. sz., géplakatos, lakatos.
- IX., Tűzoltó-utca 85. sz., faipar.
- IX., Soroksári-út 75. sz., hús- és gépipar.
- IX., Tóth Kálmán-utca 35. sz., faipar.
- IX., Kén-utca 1. sz., gépipar.
- IX., Bakáts-tér 12. sz., általános, építő, kovács, lakatos.
- IX., Ipar-utca 8. sz., sütő, pék, molnár.
- X., Templom-tér 2. sz., általános és szabó.
- X., Kada-utca 27. sz., géplakatos.

Leányiparostanonciskolák :

- I., Váli-út 1. sz., általános, női szabó.
- I., Fehérsas-tér 3. sz., általános, női szabó.
- III., Kórház-utca 9. sz., általános, női szabó.
- VI., Váci-út 21. sz., női szabó.
- VII., Murányi-utca 10. sz., általános, női szabó.
- VIII., Röck Szilárd-utca 13. sz., általános.
- IX., Tóth Kálmán-utca 35. sz., női szabó.
- X., Kápolna-tér 4. sz., általános, női szabó.

A székesfőváros mindig a legnagyobb elismeréssel adózott a mellékfoglalkozású iparostanonciskolai igazgatók, tanárok és tanítók évtizedes, kiváló buzgósággal és szorgalommal teljesített munkája iránt. A közoktatási ügyosztály vezetője a székesfőváros nevében 111/1933.—VII. szám alatt a mellékhivatású tanszemélyzet kiválásakor a következő körlevelet adta ki.

Körlevél

a székesfővárosi községi fiú- és leányiparostanonciskolák igazgatóihoz és tanítótestületeihez.

Magyarország területének megcsonkítása és a világháborút követő sorozatos gazdasági válságok megbénították a székesfőváros egykor virágzó iparát is. Sokszáz gyár és sok ezer kisiparos bezárta műhelyét vagy elbocsátotta alkalmazottainak, munkásainak nagyobb részét. E körülményekben találjuk meg okát annak, hogy a községi iparostanonciskolák tanulóinak száma főleg az utóbbi években a régebbi tanulólétszámnak felére esett vissza. Még az első háborús, az 1914/15. tanévben a székesfőváros 66 fiú- és 21 leányiparostanonciskolát tartott fenn, a jelen iskolaesztendőben már csak 40 fiú- és 14 leányiparostanonciskola működik, ezekből is több iskola *csak igen kis tanulólétszámmal*. Hogy az iskolák leépítése nem történt mindenkor a tanulók létszámának csökkenésével teljesen egyenlő arányban, annak oka kizárólag az, hogy a székesfőváros ameddig áldozatok árán is tehette — tekintettel volt a *régi oktatói kar érdemeire* és nehéz anyagi helyzetére.

Minthogy azonban a székesfőváros súlyos gazdasági helyzete miatt ezúton tovább nem maradhatunk meg, egyrészt a kényszerítő körülmények következtében, másrészt az évek óta sürgetett önálló iparostanonciskolák felállítására miatt is, el kellett rendelni az iparostanonciskolák további összevonását.

Az újabb csoportosítás mellett a következő tanévben már csak 18 fiú- és 10 leányiparostanonciskolát nyit a főváros. Ennyi iskolában az oktatás munkájának ellátására teljesen elégséges lesz a *jeltétlenül foglalkoztatandó* főhivatású személyzet és ezekből a jövőben mellékfoglalkozásként sem igazgatót, sem tanárt, sem tanítót nem oszthatok be.

Az eddig mellékfoglalkozásként beosztott igazgatóknak, tanároknak és tanítóknak az iparostanonciskolái oktatásból való kiválása alkalmával a legnagyobb elismeréssel emlékezem meg azoknak rendkívül értékes, több évtizedes munkájáról, amit a székesfőváros iskoláiban, még a legnehezebb időkben is buzgón és odaadással végeztek és eredményes működésükért köszönetemet fejezem ki.

Szívesen megállapítom, hogy a községi iparostanonciskoláknak a mai magasabb színvonalra való felemelkedése és a további fejlődés lehetőségeinek megalapozása és biztosítása igen nagy részben a múltban mellékfoglalkozásként beosztott igazgatók, tanárok és tanítók kiváló munkájának eredménye.

Ez alkalommal, tekintve, hogy a jövő iskolaévtől kezdve kizárólag a főfoglalkozású tanítótestületre fog hárulni az a feladat, hogy a tanoncoktatás eddigi színvonalát megőrizze és azt továbbra is fejlessze, elvárom a főfoglalkozású tanítótestülettől, hogy a jövőben még fokozottabb munkával igyekezzen a mellékfoglalkozású tanítótestület kiválása folytán keletkezett űrt betölteni, a nehézségeket áthidalni és az iparostanoncoktatás további zavartalan ellátását biztosítani.

Budapest, 1933. május 23-án.

Szendy Károly s. k.,
tanácsnok.

A mellékfoglalkozásként alkalmazott oktatói kar szilárd alapokra fektetett és magas színvonalon álló örökséget hagyott az iparostanoncok oktatásával főhivatásban foglalkozó kartársaira. A főhivatású tanszemélyzet kötelessége, hogy ezt az értékes örökséget nemcsak megtartsa, de azt újabb értékekkel gyarapítsa és a réginel képzetesebb és versenyképesebb iparostanoncok nevelése és oktatása érdekében még magasabbra emelje és továbbfejlessze.

Amikor a tanoncoktatás 50 éves története során beszámoltunk a most működő tanítóságról és megemlékeztünk a legutóbbi létszámcsökkentések során az iparostanoncoktatás alól felmentett mellékhivatású igazgatókról és tanítókról, egyúttal méltó megemlékezni azokról is, akik ugyan már régebben visszavonultak, de működésük úttörő munkája segítette elő a tanonciskolák mai fejlettségét és akik a székesfővárosi iparostanonciskolai tanítóságot az »Iparoktatási Bizottság«-ban képviselték és akik az iparostanonciskolai szakkör elnökei voltak.

Az Iparoktatási Bizottság tagjai voltak: Ágotai Béla igazgató, Kindlovits Pál igazgató, Bíró János igazgató (elhúnyt), Emhő Gyula szakfelügyelő igazgató, Ölveczky Pál szakfelügyelő igazgató, Kelemen Konstancia igazgató, Ekamp Nándor szakfelügyelő igazgató, Illés Mihályné tanítónő.

Az ipariskolai érdekkörben elnöki tisztséget viseltek: Ágotai Béla igazgató, Bíró Samu igazgató, Kindlovits Pál szakfelügyelő igazgató, Jánosy Imre igazgató, Barton Imre igazgató, Ekamp Nándor szakfelügyelő igazgató.

Tankönyvírók: Az elsőt szerkesztették: Trajtler Károly szakfelügyelő igazgató, Mártonffy Márton iparoktatási főigazgató. A most használatban lévő: Ölveczky Pál szakfelügyelő igazgató és Szabó Ágoston f. igazgató (Munkatársak voltak: Burics János szakfelügyelő igazgató, Ekamp Nándor szakfelügyelő, dr. Böngérfy Kálmán kir. tanfelügyelő, Ősz Béla kir. tanfelügyelő, Rigó Ferenc középiskolai tanár).

Értékes munkásságukkal kitűntek: Sántha Lajos szakfelügyelő igazgató, Sretvizer Alajos szakfelügyelő igazgató, Albrecht István f. igazgató, Kelemen Antal igazgató, Tamás Antal igazgató, Visnyovszky János igazgató, Kelemen Konstancia igazgató, özv. Keleméri Béláné tanítónő, Móra József igazgató, Burics János szakfelügyelő igazgató, Abonyiné Keresztúry Margit igazgató, Horváth Béla igazgató, Kiss Ildebert igazgató, Koncsek Lajos igazgató, Czike Imre igazgató, Trajtler Károly igazgató, Szombathelyi (Sturcz) György igazgató, Nagy Lajos igazgató, Hajnal Adolf igazgató, Huszti József igazgató, Tass József igazgató, Emhő Gyula szakfelügyelő igazgató, Rácz József igazgató, Leviczky Aladár igazgató, dr. Jablonkay Géza igazgató, Háros Antal igazgató, Kun József tanító (elhúnyt).

Az új ipartörvény előkészítési munkáiban résztvettek: Jánosy Imre igazgató, Till Géza igazgató, Kindlovits Pál igazgató, Barton Imre igazgató.

IX.
TÁBLÁZATOK

1. A tanonciskolák általános adatai. — 1933/34.

Folyószám	Az iskola megnevezése, illetve szakiránya	Kerület, utca, házszám	Alapításának éve	Mely év óta van mai épületében elhelyezve	Tanteremek száma ¹⁾	Osztályok száma			Tanerők száma			
						férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	
I. Iparostanonciskolák.												
a) Állami iskolák.												
1	Vakok Országos Intézete	VII., Ajtósi Dürer-s. 39.	1826	1901	3	3	8	1	9			
2	Máv. észak-i főműhely	X., Kőbányai-út 30.	1894	1894	2	3	13	—	13			
3	M. kir. áll. gépgyár	X., Kőbányai-út 21.	1898	1898	4	4	22	—	22			
	Összesen				9	10	43	1	44			
b) Községi iskolák.												
1. Fiúiskolák.												
Önálló iskolák.												
4	Autószerelő, órás, látszerész és géplakatos	VI., Bajnok-u. 18. ...	1932	1932	14	45	27	—	27			
5	Építő, lakatos és bádogos	VII., Dohány-u. 65. ...	1933	1933	10	35	18	—	18			
6	Díszítő és sokszorosító	VII., Nyár-u. 9.	1933	1933	16	50	34	—	34			
7	Műszerész, elektromosipari és villanyszerelő	VIII., Szentkirályi-u. 12.	1932	1932	10	41	27	—	27			
	Együtt				50	171	106	—	106			
Nem önálló iskolák.												
8	Ált., sütő, pék, molnár és húsipari ..	II., Medve-u. 5—7. ...	1910	1912	6	9	6	—	6			
9	Bőrdíszműves, bőröndös, cipész, kesztyűs, könyvkötő	IV., Cukor-u. 6.	1869	1914	9	18	11	—	11			
10	Cukrász, pék, sütő, molnár	V., Honvéd-u. 27. ...	1911	1933	8	14	8	—	8			
11	Borbély és fodrász	V., Sziget-u. 8—10. ...	1913	1933	8	17	11	—	11			
12	Férfiszabó, női szabó és siketnéma ..	VI., Érsek-u. 4.	1886	1886	8	16	10	—	10			
13	Faipari	VII., Kazinczy-u. 23. ...	1902	1933	8	16	8	—	8			
14	Ált., géplakatos, lakatos és kovács ..	VII., Órnagy-u. 5—7. ...	1912	1912	5	8	4	—	4			
15	Ált., kötő-szövő, szabó, kalap. és sapk.	VII., Bezerédi-u. 16/a. ...	1925	1925	8	15	8	—	8			
16	Hentes és mészáros	VIII., Madách-u. 31. ...	1923	1925	6	11	12	—	12			
17	Építőipari (téli)	VIII., Német-u. 44. ...	1909	1924	7	7	10	—	10			
18	Szűcsipari (tavaszi)	VIII., Német-u. 44. ...	1909	1923	8	8	10	4	14			
19	Fogtechnikus, réz- és bronzműves ..	IX., Knézits-u. 17. ...	1897	1933	7	14	8	—	8			
20	Borbély és fodrász	IX., Ranolder-u. 22. ...	1886	1932	12	17	9	—	9			
21	Ált., faipari, géplakatos, lakatos és kovács	X., Szt László-tér 34.	1886	1886	5	12	7	—	7			
	Együtt				105	182	122	4	126			
	Községi fiúiskolák össz.				155	353	228	4	232			

1) Rajztermekkel és műhelyekkel együtt.

1. A tanonciskolák általános adatai. — 1933/34. (Vége.)

Folyószám	Az iskola megnevezése, illetve szakiránya	Kerület, utca, házszám	Alapításának éve	Mely év óta van mai épületében elhelyezve	Tantermek száma ¹⁾	Osztályok száma			Tanerők száma			
						férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	
<i>2. Leányiskolák.</i>												
22	Általános kötő-szövő és női szabó..	II., Iskola-u. 48.	1910	1910	9	14	—	9	9			
23	Női kalapos és kötő-szövő	IV., Cukor-u. 6.	1926	1926	8	13	—	7	7			
24	Női szabó	IV., Prohászka O.-u. 6.	1909	1910	8	15	—	10	10			
25	Női szabó és fűzőkészítő	IV., Váci-u. 43.	1923	1923	8	16	—	9	9			
26	Ált., kozmetikus és női fodrász ...	V., Szemere-u. 3. ...	1910	1910	7	13	—	8	8			
27	Női szabó	VI., Érsek-u. 4.	1916	1916	7	12	1	9	10			
28	Női szabó	VI., Szinyei Merse-u. 7.	1909	1922	7	15	1	7	8			
29	Női szabó	VII., Dembinski-u. 25.	1910	1931	8	14	1	7	8			
30	Női fodrász	VII., Dohány-u. 32. ..	1909	1924	7	11	1	6	7			
31	Általános és női szabó	VIII., Tisza Kálmán-t.4.	1909	1932	10	17	1	9	10			
	Összesen.....				79	140	5	81	86			
<i>c) Egyesületi iskolák.</i>												
32	Vas- és fémipari kis- és középgy. sz...	VI., Lehel-u. 16.	1921	1921	3	3	7	—	7			
33	Nyomorék Gyermek Orsz. Otthona	VII., Mexikói-út 63. ...	1916	1916	3	1	3	2	5			
34	Budapesti Kávésok Ipartestülete ...	VIII., József-körút 38. .	1912	1930	1	2	5	—	5			
35	Angol Misszió által fennt. leányisk. .	IX., Ecséri-út 4/a	1929	1929	3	3	1	5	6			
36	Budapesti Szállodás és Vendéglős Ipartestület	IX., Lónyay-u. 6.	1895	1923	5	6	8	—	8			
	Összesen.....				15	15	24	7	31			
<i>d) Magániskolák.</i>												
37	Süss Nándor r.-t.	I., Csörsz-u. 39.	1884	1930	2	2	3	—	3			
38	Ganz és társa r.-t. (lakatos)	II., Marcibányi-tér 1.	1894	1912	8	8	13	—	13			
39	Autotaxi bpesti automob. közl. r.-t. .	X., Kerepesi-út 15. .	1924	1924	1	3	11	—	11			
40	Ganz és társa r.-t. (fémipari)	X., Kőbányai-út 31. .	1894	1930	3	7	22	—	22			
41	Szabó és Mátéffy vill.-ipari r.-t. ...	X., Kőbányai-út 41. .	1924	1924	1	2	2	—	2			
	Összesen.....				15	22	51	—	51			
<i>II. Kereskedőtanonciskolák.</i>												
<i>Községi iskolák.</i>												
42	Önálló kereskedőtanonciskola.....	VII., Wesselényi-u. 38.	1933	1933	5	28	16	—	16			
43	Női kereskedőtanonciskola	XI., Horthy M.-út 27.	1930	1930	2	2	—	3	3			
44	Drogista tanonciskola	VIII., Vas-u. 9—11. ...	1910	1913	4	8	10	—	10			
	Összesen.....				11	38	26	3	29			
	Mindössze.....				284	578	377	96	473			

¹⁾ Rajztermekkel és műhelyekkel együtt.

2. A tanonciskolák tanulói osztályok szerint. — 1933/34.

Folyószám	Megnevezés	Az év folyamán beiratkozott tanulók száma			Tanulók száma az év végén ¹⁾			Az évvégi tanulólétszám osztályok szerint					
		fiú	leány	együtt	fiú	leány	együtt	elő-készítő	I.	II.	III.	IV.	be nem osztható
I. Iparostanonciskolák.													
a) Állami iskolák.													
1	Vakok Országos Intézete	22	23	45	22	23	45	—	18	15	12	—	—
2	Máv. északi főműhely	55	—	55	53	—	53	—	—	19	18	16	—
3	M. kir. áll. gépgyár	81	—	81	75	—	75	—	6	24	25	20	—
	Összesen { absz. ...	158	23	181	150	23	173	—	24	58	55	36	—
	{ %	87.3	12.7	100.0	86.7	13.3	100.0	—	13.9	33.5	31.8	20.8	—
b) Községi iskolák.													
1. Fiúiskolák.													
Önálló iskolák.													
4	VI., Bajnok-u. 18	1.630	—	1.630	1.236	—	1.236	—	279	498	291	168	—
5	VII., Dohány-u. 65.	1.333	—	1.333	969	—	969	—	307	325	203	134	—
6	VII., Nyár-u. 9.	1.389	61	1.450	991	50	1.041	—	183	337	264	196	61
7	VIII., Szentkirályi-u. 12.	1.353	—	1.353	997	—	997	—	152	347	303	186	9
	Együtt.....	5.705	61	5.766	4.193	50	4.243	—	921	1.507	1.061	684	70
Nem önálló iskolák.													
8	II., Medve-u. 5—7.	290	—	290	167	—	167	—	71	58	31	7	—
9	IV., Cukor-u. 6.	714	—	714	539	—	539	—	170	186	91	92	—
10	V., Honvéd-u. 27.	489	—	489	351	—	351	—	103	132	75	41	—
11	V., Sziget-u. 8—10.	651	—	651	459	—	459	—	149	172	99	39	—
12	VI., Érsek-u. 4.	456	5	461	333	2	335	—	120	118	71	26	—
13	VII., Kazinczy-u. 23.	441	—	441	311	—	311	—	100	101	90	20	—
14	VII., Órnagy-u. 5—7.	258	—	258	190	—	190	—	44	72	47	27	—
15	VIII., Bezerédi-u. 16/a.	600	—	600	396	—	396	—	113	133	82	68	—
16	VIII., Madách-u. 31.	425	—	425	303	—	303	—	61	134	69	39	—
17	VIII., Német-u. 44.	174	—	174	135	—	135	—	16	52	43	24	—
18	VIII., Német-u. 44.	129	51	180	82	37	119	—	32	47	23	17	—
19	IX., Knézits-u. 17.	409	21	430	318	12	330	—	53	147	79	51	—
20	IX., Ranolder-u. 22.	524	—	524	411	—	411	—	113	117	106	75	—
21	X., Szent László-tér 34.	356	—	356	252	—	252	—	82	79	71	20	—
	Együtt.....	5.916	77	5.993	4.247	51	4.298	—	1.227	1.548	977	546	—
	Községi fiúiskolák { absz. ...	11.621	138	11.759	8.440	101	8.541	—	2.148	3.055	2.038	1.230	70
	összesen { %	98.8	1.2	100.0	98.8	1.2	100.0	—	25.1	35.8	23.9	14.4	0.8

¹⁾ A következő táblázatok az évvégi tanulólétszámot részletezik.

2. A tanonciskolák tanulói osztályok szerint. — 1933/34. (Vége.)

Folyószám	Megnevezés	Az év folyamán beiratkozott tanulók száma			Tanulók száma az év végén ¹⁾			Az évvégi tanulólétszám osztályok szerint					
		fiú	leány	együtt	fiú	leány	együtt	elő-készítő	I.	II.	III.	IV.	be nem osztható
2. Leányiskolák.													
22	II., Iskola-u. 48.	—	328	328	—	205	205	—	64	92	44	5	—
23	IV., Cukor-u. 6.	—	491	491	—	258	258	—	96	127	24	11	—
24	IV., Prohászka Ottokár-u. 6. .	—	866	866	—	557	557	—	184	222	122	29	—
25	IV., Váci-u. 43.	—	571	571	—	348	348	—	130	162	42	14	—
26	V., Szemere-u. 3.	—	475	475	—	243	243	15	53	103	54	18	—
27	VI., Érsek-u. 4.	—	446	446	—	306	306	—	101	146	52	7	—
28	VI., Szinyei Merse-u. 7.	—	458	458	—	302	302	—	119	134	34	15	—
29	VII., Dembinski-u. 25.	—	346	346	—	223	223	—	119	80	24	—	—
30	VII., Dohány-u. 32.	—	332	332	—	239	239	—	54	91	70	24	—
31	VIII., Tisza Kálmán-tér 4.	—	419	419	—	258	258	6	89	116	41	6	—
	Összesen { absz. ...	—	4.732	4.732	—	2.939	2.939	21	1.009	1.273	507	129	—
	{ %.....	—	100-0	100-0	—	100-0	100-0	0-7	34-3	43-3	17-3	4-4	—
c) Egyesületi iskolák.													
32	Vas- és fémp. kis- és középgy. sz.	51	—	51	42	—	42	—	15	13	14	—	—
33	Nyomorék Gyermekek Orsz. Otth.	69	10	79	55	8	63	—	14	18	10	11	10
34	Budapesti Kávások Ipartestülete	45	2	47	34	2	36	—	10	7	9	10	—
35	Angol Misszió ált. fennt. leányisk.	—	100	100	—	74	74	—	41	23	10	—	—
36	Budapesti Szállodás és Vendéglős Ipartestület	173	—	173	144	—	144	—	19	41	61	23	—
	Összesen { absz. ...	388	112	450	275	84	359	—	99	102	104	44	10
	{ %.....	75-1	24-9	100-0	76-6	23-4	100-0	—	27-6	28-4	29-0	12-2	2-8
d) Magániskolák.													
37	Süss Nándor r.-t.	24	—	24	22	—	22	—	5	8	4	5	—
38	Ganz és társa r.-t. (lakatos) ...	238	—	238	184	—	184	—	32	91	37	24	—
39	Autotaxi bpesti aut.-közl. r.-t. ...	72	—	72	66	—	66	—	30	15	21	—	—
40	Ganz és társa r.-t. (fémpari) ...	201	—	201	186	—	186	—	22	108	27	29	—
41	Szabó és Mátéffy vill.-ipari r.-t.	28	—	28	23	—	23	—	—	10	13	—	—
	Összesen { absz. ...	563	—	563	481	—	481	—	89	232	102	58	—
	{ %.....	100-0	—	100-0	100-0	—	100-0	—	18-5	48-2	21-2	12-1	—
II. Kereskedőtanonciskolák.													
<i>Közsegi iskolák.</i>													
42	VII., Wesselényi-u. 38.	1.155	—	1.155	878	—	878	46	245	360	156	71	—
43	XI., Horthy Miklós-út 27.	—	53	53	—	41	41	—	—	21	11	9	—
44	VIII., Vas-u. 9—11.	159	20	179	132	18	150	—	47	54	39	—	²⁾ 10
	Összesen { absz. ...	1.314	73	1.387	1.010	59	1.069	46	292	435	206	80	10
	{ %.....	94-7	5-3	100-0	94-5	5-5	100-0	4-3	27-3	40-7	19-3	8-4	—
	Mindössze { absz. ...	13.994	5.078	19.072	10.356	3.206	13.562	67	3.861	5.155	3.012	1.577	90
	{ %.....	73-4	26-6	100-0	76-4	23-6	100-0	0-5	27-0	38-0	22-2	11-6	0-7

¹⁾ A következő táblázatok az évvégi tanulólétszámot részletezik. — ²⁾ A drogistaikola IV. osztálya külön egyéves évfolyamot képez az érettségivel rendelkező drogistanoncok számára.

3. A tanonciskolák tanulói életkor szerint. — 1933/34.

Folyószám	Megnevezés	1921.	1920.	1919.	1918.	1917.	1916.	1915.	1914.	1913.	1912—1910.	1909—1903.	1902—	Összesen
		évben született												
		12	13	14	15	16	17	18	19	20	21—23	24—30	31—	
éves ¹⁾ tanulók száma														
I. Iparostanonciskolák.														
a) Állami iskolák.														
1	Vakok Országos Intézete	1	9	13	6	10	2	2	1	1	—	—	—	45
2	Máv. északi főműhely	—	—	5	14	11	15	5	3	—	—	—	—	53
3	M. kir. áll. gépgyár	—	—	6	19	20	13	14	3	—	—	—	—	75
	Összesen { absz. ...	1	9	24	39	41	30	21	7	1	—	—	—	173
	{ %.....	0.6	5.2	13.9	22.6	23.7	17.3	12.1	4.0	0.6	—	—	—	100.0
b) Községi iskolák.														
1. Fiúiskolák.														
Önálló iskolák.														
4	VI., Bajnok-u. 18.	1	11	148	199	285	211	176	122	38	33	10	2	1.236
5	VII., Dohány-u. 65.	—	6	92	143	166	154	135	102	42	39	58	32	969
6	VII., Nyár-u. 9.	—	9	85	120	157	194	161	139	66	62	32	16	1.041
7	VIII., Szentkirályi-u. 12.	—	5	102	175	223	209	147	83	24	17	3	9	997
	Együtt.....	1	31	427	637	831	768	619	446	170	151	103	59	4.243
Nem önálló iskolák.														
8	II., Medve-u. 5—7.	—	1	7	14	28	36	25	27	19	9	1	—	167
9	IV., Cukor-u. 6.	2	8	78	91	116	92	56	51	18	18	9	—	539
10	V., Honvéd-u. 27.	—	—	19	27	49	56	74	48	37	28	11	2	351
11	V., Sziget-u. 8—10.	—	9	85	82	100	76	46	38	13	10	—	—	459
12	VI., Érsek-u. 4.	1	9	60	67	62	57	54	14	9	—	1	1	335
13	VII., Kazinczy-u. 23.	—	4	30	54	57	68	47	28	14	8	1	—	311
14	VII., Órnagy-u. 5—7.	—	5	27	28	36	35	24	19	6	5	3	2	190
15	VIII., Bezerédi-u. 16/a.	1	9	52	60	82	64	43	34	15	18	13	5	396
16	VIII., Madách-u. 31.	—	—	31	46	75	58	30	25	22	12	3	1	303
17	VIII., Német-u. 44.	—	—	3	4	6	14	22	20	26	37	3	—	135
18	VIII., Német-u. 44.	—	1	16	18	33	20	17	10	2	2	—	—	119
19	IX. Knézits-u. 17.	—	1	43	49	66	71	55	28	11	6	—	—	330
20	IX., Ranolder-u. 22.	—	4	49	73	82	73	52	47	16	12	3	—	411
21	X., Szent László-tér 34.	—	1	25	30	65	51	34	29	7	9	1	—	252
	Együtt.....	4	52	525	643	857	771	579	418	215	174	49	11	4.298
	Községi fiúiskolák { absz. ...	5	83	952	1.280	1.688	1.539	1.198	864	385	325	152	70	8.541
	összesen { %.....	0.1	1.0	11.1	15.0	19.8	18.0	14.0	10.1	4.5	3.8	1.8	0.8	100.0

¹⁾ A statisztikai adatgyűjtés csak a születési évre terjeszkedik ki, míg a születés hónapját és napját nem tudakolja. A tanulók által a tanév végén betöltött korévek ennél fogva nem számíthatók ki. Az életkorra vonatkozó adatok azért tulajdonképpen az 1933. december 31-én betöltött koréveket jelzik.

3. A tanonciskolák tanulói életkor szerint. — 1933/34. (Vége.)

Folyószám	Megnevezés	1921.	1920.	1919.	1918.	1917.	1916.	1915.	1914.	1913.	1912—1910.	1909—1903.	1902—	Összesen
		éves ¹⁾ tanulóinak száma												
		éven született												
		12	13	14	15	16	17	18	19	20	21—23	24—30	31—	
2. Leányiskolák.														
22	II., Iskola-u. 48.	—	10	42	58	36	26	10	11	2	4	4	2	205
23	IV., Cukor-u. 6.	—	13	66	60	49	39	14	6	2	9	—	—	258
24	IV., Prohászka Ottokár-u. 6.	—	10	169	166	102	54	28	16	5	5	2	—	557
25	IV., Váci-u. 43.	5	25	68	89	63	37	15	17	11	18	—	—	348
26	V., Szemere-u. 3.	—	11	58	55	45	25	15	13	7	14	—	—	243
27	VI., Érsek-u. 4.	—	7	80	84	57	29	25	7	10	7	—	—	306
28	VI., Szinyei Merse-u. 7.	—	7	78	81	58	28	20	12	3	6	4	5	302
29	VII., Dembinski-u. 25.	—	5	69	50	46	22	12	9	6	4	—	—	223
30	VII., Dohány-u. 32.	1	3	15	61	56	34	26	25	11	5	2	—	239
31	VIII., Tisza Kálmán-tér 4.	—	6	61	56	57	33	21	12	4	8	—	—	258
	Összesen { absz. ...	6	97	706	760	569	327	186	128	61	80	12	7	2.939
	{ %.....	0.2	3.3	24.0	25.9	19.4	11.1	6.3	4.4	2.1	2.7	0.4	0.2	100.0
c) Egyesületi iskolák.														
32	Vas- és fémip. kis- és középgy. sz.	—	—	4	6	9	11	8	3	1	—	—	—	42
33	Nyomorék Gyermek Orsz. Otth.	—	—	6	8	9	11	8	8	7	4	2	—	63
34	Budapesti Kávésok Ipartestülete	—	—	2	6	4	5	4	4	3	2	3	3	36
35	Angol Misszió által fenntartott leányiskola.	—	14	33	19	7	—	1	—	—	—	—	—	74
36	Budapesti Szállodás és Vendéglős Ipartestület.	—	1	11	15	24	30	23	13	17	10	—	—	144
	Összesen { absz. ...	—	15	56	54	53	57	44	28	28	16	5	3	359
	{ %.....	—	4.2	15.6	15.0	14.7	15.9	12.3	7.8	7.8	4.5	1.4	0.8	100.0
d) Magániskolák.														
37	Süss Nándor r.-t.	—	—	2	2	6	5	1	4	2	—	—	—	22
38	Ganz és társa r.-t. (lakatos) ...	—	—	23	36	52	41	20	12	—	—	—	—	184
39	Autotaxi bpesti aut.-közl. r.-t. ...	—	—	4	16	18	17	10	1	—	—	—	—	66
40	Ganz és társa r.-t. (fémipari) ...	—	—	28	71	47	27	9	4	—	—	—	—	186
41	Szabó és Mátéffy vill.-ipari r.-t.	—	—	2	3	5	6	6	—	1	—	—	—	23
	Összesen { absz. ...	—	—	59	128	128	96	46	21	3	—	—	—	481
	{ %.....	—	—	12.3	26.6	26.6	19.9	9.6	4.4	0.6	—	—	—	100.0
II. Kereskedőtanonciskolák.														
<i>Községi iskolák.</i>														
42	VII., Wesselényi-u. 38.	—	10	133	180	203	157	89	55	31	17	3	—	878
43	XI., Horthy Miklós-út 27.	—	—	9	2	15	8	5	1	1	—	—	—	41
44	VIII., Vas-u. 9—11.	—	1	11	13	14	33	27	25	10	11	3	2	150
	Összesen { absz. ...	—	11	153	195	232	198	121	81	42	28	6	2	1.069
	{ %.....	—	1.0	14.3	18.3	21.7	18.5	11.3	7.6	3.9	2.6	0.6	0.2	100.0
	Mindössze { absz. ...	12	215	1.950	2.456	2.711	2.247	1.616	1.129	520	449	175	82	13.562
	{ %.....	0.1	1.6	14.4	18.1	20.0	16.6	11.9	8.3	3.8	3.3	1.3	0.6	100.0

¹⁾ A statisztikai adatgyűjtés csak a születési évre terjed ki, míg a születés hónapját és napját nem tudakolja. A tanulók által a tanév végén betöltött korévek ennélfogva nem számíthatók ki. Az életkorra vonatkozó adatok azért tulajdonképpen az 1933. december 31-én betöltött koréveket jelzik.

4. A tanonciskolák tanulói hitfelekezet szerint. — 1933/34.

Folyószám	Megnevezés	Róm. kat.	Gör. kat.	Gör. kel.	Ag. evang.	Református	Unitárius	Izraelita	Egyéb	Összesen
I. Iparostanonciskolák.										
a) Állami iskolák.										
1	Vakok Országos Intézete	30	4	—	4	7	—	—	—	45
2	Máv. északi főműhely	39	1	—	6	7	—	—	—	53
3	M. kir. állami gépgyár	57	—	2	5	11	—	—	—	75
	Összesen .... { absz. %	126 72.8	5 2.9	2 1.1	15 8.7	25 14.5	—	—	—	173 100.0
b) Községi iskolák.										
1. Fiúiskolák.										
Önálló iskolák.										
4	VI., Bajnok-u. 18.	920	11	3	42	173	4	82	1	1.236
5	VII., Dohány-u. 65.	681	13	3	50	170	2	50	—	969
6	VII., Nyár-u. 9.	636	8	3	48	114	6	223	3	1.041
7	VIII., Szentkirályi-u. 12.	712	10	1	41	125	10	98	—	997
	Együtt	2.949	42	10	181	582	22	453	4	4.243
Nem önálló iskolák.										
8	II., Medve-u. 5—7.	135	2	1	8	17	—	4	—	167
9	IV., Cukor-u. 6.	337	6	1	19	78	—	98	—	539
10	V., Honvéd-u. 27.	238	7	1	16	61	—	28	—	351
11	V., Sziget-u. 8—10.	323	5	1	28	64	1	37	—	459
12	VI., Érsek-u. 4.	205	2	1	13	46	—	66	2	335
13	VII., Kazinczy-u. 23.	240	7	—	13	40	—	11	—	311
14	VII., Órnagy-u. 5—7.	145	3	—	12	18	2	10	—	190
15	VIII., Bezerédi-u. 16/a.	262	5	—	9	56	2	62	—	396
16	VIII., Madách-u. 31.	217	5	3	6	52	2	18	—	303
17	VIII., Német-u. 44.	117	1	—	7	6	—	4	—	135
18	VIII., Német-u. 44.	63	3	—	5	9	1	37	1	119
19	IX., Knézits-u. 17.	205	4	1	20	38	3	58	1	330
20	IX., Ranolder-u. 22.	303	6	3	31	47	—	20	1	411
21	X., Szent László-tér 34.	202	5	1	15	24	—	5	—	252
	Együtt	2.992	61	13	202	556	11	458	5	4.298
	Községi fiúiskolák összesen { absz. %	5.941 69.5	103 1.2	23 0.3	383 4.5	1.138 13.3	33 0.4	911 10.7	9 0.1	8.541 100.0

4. A tanonciskolák tanulói hitfelekezet szerint. — 1933/34. (Vége.)

Folyószám	Megnevezés	Róm. kat.	Cör. kat.	Cör. kel.	Ag. evang.	Református	Unitárius	Izraelita	Egyéb	Összesen
2. Leányiskolák.										
22	II., Iskola-u. 48.	163	1	—	4	25	—	12	—	205
23	IV., Cukor-u. 6.	149	1	—	13	35	1	59	—	258
24	IV., Prohászka Ottokár-u. 6. ...	377	6	4	19	81	2	68	—	557
25	IV., Váci-u. 43.	221	2	1	26	51	—	47	—	348
26	V., Szemere-u. 3.	159	1	—	21	22	1	39	—	243
27	VI., Érsek-u. 4.	197	5	3	20	37	—	44	—	306
28	VI., Szinyei Merse-u. 7.	188	2	—	11	43	—	58	—	302
29	VII., Dembinski-u. 25.	135	3	1	8	34	—	42	—	223
30	VII., Dohány-u. 32.	160	2	1	15	31	—	30	—	239
31	VIII., Tisza Kálmán-tér 4.	176	1	—	19	36	1	24	1	258
	Összesen .... { absz. %	1.925 65.5	24 0.8	10 0.3	156 5.3	395 13.5	5 0.2	423 14.4	1 0.0	2.939 100.0
c) Egyesületi iskolák.										
32	Vas- és fémipari kis és középgyárak szöv.	33	—	—	—	6	—	3	—	42
33	Nyomorék Gyerm. Orsz. Otthona	40	—	—	1	14	—	8	—	63
34	Budapesti Kávésok Ipartestülete ..	24	—	—	—	7	—	5	—	36
35	Angol Misszió által fenntartott leányiskola	57	—	—	5	11	—	1	—	74
36	Budapesti Szállodás és Vendéglős Ipartestület	120	1	—	9	12	—	2	—	144
	Összesen .... { absz. %	274 76.3	1 0.3	—	15 4.2	50 13.9	—	19 5.3	—	359 100.0
d) Magániskolák.										
37	Süss Nándor rt.	20	—	—	—	1	—	1	—	22
38	Ganz és társa rt. (lakatos)	144	—	—	7	25	1	7	—	184
39	Autotaxi bpesti automobilköz. rt.	51	—	—	3	12	—	—	—	66
40	Ganz és társa rt. (fémipari)	132	2	—	15	34	—	3	—	186
41	Szabó és Mátéffy vill. ipari rt. ...	12	—	—	—	11	—	—	—	23
	Összesen .... { absz. %	359 74.6	2 0.4	—	25 5.2	83 17.3	1 0.2	11 2.3	—	481 100.0
II. Kereskedőtanonciskolák.										
<i>Községi iskolák.</i>										
42	VII., Wesselényi-u. 38.	452	6	—	30	93	3	294	—	878
43	XI., Horthy Miklós-út 27.	17	—	—	6	3	—	15	—	41
44	VIII., Vas-u. 9—11.	83	3	—	5	16	1	42	—	150
	Összesen .... { absz. %	552 51.6	9 0.8	—	41 3.8	112 10.5	4 0.4	351 32.9	—	1.069 100.0
	Mindössze .. { absz. %	9.177 67.6	144 1.7	35 0.3	635 4.7	1.803 13.3	43 0.3	1.715 12.6	10 0.7	13.562 100.0

5. A tanonciskolák tanulói anyanyelv szerint. — 1933/34.

Folyószám	Megnevezés	Magyar	Német	Tót	Oláh	Horvát	Szerb	Egyéb	Összesen
I. Iparostanonciskolák.									
a) Állami iskolák.									
1	Vakok Országos Intézete	43	2	—	—	—	—	—	45
2	Máv. északi főműhely	53	—	—	—	—	—	—	53
3	M. kir. állami gépgyár	75	—	—	—	—	—	—	75
	Összesen .... { absz. %	171 98·8	2 1·2	—	—	—	—	—	173 100·0
b) Községi iskolák.									
1. Fiúiskolák.									
Önálló iskolák.									
4	VI., Bajnok-u. 18.	1.229	4	3	—	—	—	—	1.236
5	VII., Dohány-u. 65.	949	16	1	—	—	1	2	969
6	VII., Nyár-u. 9.	1.039	2	—	—	—	—	—	1.041
7	VIII., Szentkirályi-u. 12.	994	3	—	—	—	—	—	997
	Együtt	4.211	25	4	—	—	1	2	4.243
Nem önálló iskolák.									
8	II., Medve-u. 5—7.	148	18	1	—	—	—	—	167
9	IV., Cukor-u. 6.	538	1	—	—	—	—	—	539
10	V., Honvéd-u. 27.	350	1	—	—	—	—	—	351
11	V., Sziget-u. 8—10.	459	—	—	—	—	—	—	459
12	VI., Érsek-u. 4.	329	6	—	—	—	—	—	335
13	VII., Kazinczy-u. 23.	307	4	—	—	—	—	—	311
14	VII., Örnagy-u. 5—7.	189	1	—	—	—	—	—	190
15	VIII., Bezerédi-u. 16/a.	394	—	—	1	—	—	1	396
16	VIII., Madách-u. 31.	298	4	—	—	—	1	—	303
17	VIII., Német-u. 44.	135	—	—	—	—	—	—	135
18	VIII., Német-u. 44.	118	—	—	—	—	—	1	119
19	IX., Knézits-u. 17.	326	4	—	—	—	—	—	330
20	IX., Ranolder-u. 22.	411	—	—	—	—	—	—	411
21	X., Szent László-tér 34.	252	—	—	—	—	—	—	252
	Együtt	4.254	39	1	1	—	1	2	4.298
	Községi fiúiskolák összesen { absz. %	8.465 99·7	64 0·7	5 0·7	1 0·0	—	2 0·0	4 0·7	8.541 100·0

5. A tanonciskolák tanulói anyanyelv szerint. — 1933/34. (Vége.)¹

Folyószám	Megnevezés	Magyar	Német	Tót	Oláh	Horvát	Szerb	Egyéb	Összesen
2. Leányiskolák.									
22	II., Iskola-u. 48.	205	—	—	—	—	—	—	205
23	IV., Cukor-u. 6.	257	1	—	—	—	—	—	258
24	IV., Prohászka Ottokár-u. 6. ..	552	4	—	—	—	—	1	557
25	IV., Váci-u. 43.	348	—	—	—	—	—	—	348
26	V., Szemere-u. 3.	242	1	—	—	—	—	—	243
27	VI., Érsek-u. 4.	306	—	—	—	—	—	—	306
28	VI., Szinyei Merse-u. 7.	302	—	—	—	—	—	—	302
29	VII., Dembinski-u. 25.	222	1	—	—	—	—	—	223
30	VII., Dohány-u. 32.	239	—	—	—	—	—	—	239
31	VIII., Tisza Kálmán-tér 4.	258	—	—	—	—	—	—	258
	Összesen .... { absz. %	2.931 99·8	7 0·2	—	—	—	—	1 0·0	2.939 100·0
c) Egyesületi iskolák.									
32	Vas- és fémipari kis és középgyárak szöv.	42	—	—	—	—	—	—	42
33	Nyomorék Gyerm. Orsz. Otthona	63	—	—	—	—	—	—	63
34	Budapesti Kávésok Ipartestülete ..	36	—	—	—	—	—	—	36
35	Angol Misszió által fenntartott leányiskola	74	—	—	—	—	—	—	74
36	Budapesti Szállodás és Vendéglős Ipartestület	141	3	—	—	—	—	—	144
	Összesen .... { absz. %	356 99·2	3 0·8	—	—	—	—	—	359 100·0
d) Magániskolák.									
37	Süss Nándor rt.	21	1	—	—	—	—	—	22
38	Ganz és társa rt. (lakatos)	179	4	—	—	1	—	—	184
39	Autotaxi bpesti automobilköz. rt.	66	—	—	—	—	—	—	66
40	Ganz és társa rt. (fémipari)	186	—	—	—	—	—	—	186
41	Szabó és Mátéffy vill. ipari rt. ...	23	—	—	—	—	—	—	23
	Összesen .... { absz. %	475 98·8	5 1·0	—	—	1 0·2	—	—	481 100·0
II. Kereskedőtanonciskolák.									
Községi iskolák.									
42	VII., Wesselényi-u. 38.	874	4	—	—	—	—	—	878
43	XI., Horthy Miklós-út 27.	40	1	—	—	—	—	—	41
44	VIII., Vas-u. 9—11.	150	—	—	—	—	—	—	150
	Összesen .... absz. %	1.064 99·5	5 0·5	—	—	—	—	—	1.069 100·0
	Mindössze .. { absz. %	13.462 99·3	86 0·6	5 0·1	1 0·0	1 0·0	2 0·0	5 0·0	13.562 100·0

6. A tanonciskolák tanulói a szülők társadalmi

Folyószám	Az iskola megnevezése, illetve szakiránya	Kerület, utca, házszám	Köztisztviselő és szabadfoglalkozású	Magántisztviselő	Ön-	
					őstermelő	iparos
I. Iparos-						
a) Állami						
1	Vakok Országos Intézete	VII., Ajtósi Dürer-sor 39.	1	—	8	2
2	Máv. északi főműhely	X., Kőbányai-út 30...	8	—	1	1
3	M. kir. áll. gépgyár	X., Kőbányai-út 21. .	1	4	1	—
Összesen .... { absz.			10	4	10	3
{ %...			5·8	2·3	5·8	1·7
b) Községi						
1. Fiú-						
Ön álló						
4	Autószerelő, óras, látszerész és géplakatos	VI., Bajnok-u. 18.	31	24	11	122
5	Építő, lakatos és bádogos	VII., Dohány-u. 65. ...	28	22	30	77
6	Diszító és sokszorosító	VII., Nyár-u. 9.	46	30	50	175
7	Műszerész, elektromosipari és villanyszerelő	VIII., Szentkirályi-u. 12.	73	33	8	106
Együtt			178	109	99	480
Nem ön álló						
8	Általános, sütő, pék, molnár és húsipari	II., Medve-u. 5—7. . .	4	—	24	32
9	Bőrdíszműves, bőrdöngős, cipész, kesztyűs, könyvkötő	IV., Cukor-u. 6.	11	13	16	79
10	Cukrász, pék, sütő, molnár	V., Honvéd-u. 27. ...	8	11	43	44
11	Borbély és fodrász	V., Sziget-u. 8—10. .	8	7	1	86
12	Férfiszabó, női szabó és siketnéma.	VI., Érsek-u. 4.	6	2	21	85
13	Faipari	VII., Kazinczy-u. 23. .	5	3	6	29
14	Általános, géplakatos, lakatos és kovács	VII., Őrnagy-u. 5—7. .	3	1	3	12
15	Általános, kötő-szövő, szabó, kalapos és sapkás	VII., Bezerédi-u. 16/a. .	10	—	—	59
16	Hentes és mészáros	VIII., Madách-u. 31. ...	6	2	27	40
17	Építőipari (téli)	VIII., Német-u. 44.	2	4	5	30
18	Szűcsipari (tavaszi)	VIII., Német-u. 44.	4	4	2	19
19	Fogtechnikus, réz- és bronzműves .	IX., Knézits-u. 17. ...	26	18	3	51
20	Borbély és fodrász	IX., Ranolder-u. 22. .	5	6	3	52
21	Általános, faipari, géplakatos, lakatos és kovács	X., Szt. László-tér 34.	2	—	3	26
Együtt			100	71	157	644
Községi fiúiskolák { absz.			278	180	256	1.124
összesen ... { %...			3·3	2·1	3·0	13·2

állása (ill. foglalkozása) szerint. — 1933/34.

116		Ipari munkás v. napszám	Kereskedelmi segédszemélyzet	Közlekedési segédszemélyzet	Köznevelési áltiszti	Egyéb segédsze- mélyzet, munkás és napszám	Házicséfé	Nyugdíjas, vagyonából élő	Egyéb foglal- kozási	Összesen	Folyószám
kereskedő	közlekedési vállalkozó										
<i>tanonciskolák.</i>											
<i>iskolák.</i>											
—	—	3	—	1	2	18	—	2	8	45	1
—	—	19	—	7	1	—	—	16	—	53	2
—	—	46	—	2	11	2	—	5	3	75	3
—	—	68	—	10	14	20	—	23	11	173	
—	—	39.3	—	5.8	8.7	77.5	—	13.3	6.4	100.0	
<i>iskolák.</i>											
<i>iskolák.</i>											
<i>iskolák.</i>											
48	2	445	37	141	70	55	39	76	135	1.236	4
26	3	328	54	98	58	62	38	48	97	969	5
37	—	305	44	59	56	40	37	47	115	1.041	6
40	4	289	58	126	60	23	41	41	95	997	7
151	9	1.367	193	424	244	180	155	212	442	4.243	
<i>iskolák.</i>											
8	—	45	2	4	9	18	7	2	12	167	8
25	1	201	22	28	27	38	17	24	37	539	9
9	—	130	9	8	6	17	11	11	44	351	10
14	—	140	24	39	42	22	20	15	41	459	11
20	1	70	14	23	14	19	12	10	38	335	12
1	—	133	22	23	24	27	13	5	20	311	13
8	1	66	3	29	9	26	8	13	8	190	14
32	—	210	25	20	15	8	4	13	—	396	15
9	—	98	15	16	13	54	10	9	4	303	16
2	1	32	11	4	8	12	5	1	18	135	17
10	—	32	9	6	3	5	2	1	22	119	18
13	—	81	24	24	20	11	14	17	28	330	19
20	2	103	50	26	27	20	26	15	56	411	20
—	—	84	6	45	18	26	4	6	32	252	21
171	6	1.425	236	295	235	303	153	142	360	4.298	
322	15	2.792	429	719	479	483	308	354	802	8.541	
3.8	0.2	32.7	5.0	8.4	5.6	5.6	3.6	4.1	9.4	100.0	

6. A tanonciskolák tanulói a szülők társadalmi

Folyószám	Az iskola megnevezése, illetve szakiránya	Kerület, utca, házszám	Köztestviselő és szabadfoglalkozású	Magántestviselő	Ön -	
					őstermelő	iparos
2. Leány-						
22	Általános, kötő-szövő és női szabó ..	II., Iskola-u. 48.	6	8	6	13
23	Női kalapos és kötő-szövő	IV., Cukor-u. 6.	22	5	2	32
24	Női szabó	IV., Prohászka O.-u. 6.	33	12	7	94
25	Női szabó és fűzőkészítő	IV., Váci-u. 43.	23	—	12	88
26	Ált., kozmetikus és női fodrász ..	V., Szemere-u. 3. ...	6	11	2	57
27	Női szabó	VI., Érsek-u. 4.	19	5	2	64
28	Női szabó	VI., Szinyei-Merse-u. 7.	22	16	1	33
29	Női szabó	VII., Dembinski-u. 25.	4	7	1	29
30	Női fodrász	VII., Dohány-u. 32. ...	16	4	1	49
31	Általános és női szabó	VIII., Tisza Kálmán-t. 4.	14	5	—	25
	Összesen ..	{ absz. %	165 5-6	73 2-5	34 1-2	484 16-5
c) Egyesületi						
32	Vas- és fémipari kis- és középgyárak szöv.	VI., Lehel-u. 16.	1	—	—	1
33	Nyomorék Gyermek Otthona	VII., Mexikói-út 63. ...	—	1	6	8
34	Budapesti Kávésok Ipartestülete ..	VIII., József-körút 38. ...	1	2	2	8
35	Angol Misszió által fenntartott leányiskola	IX., Ecséri-út 4/a	—	—	3	—
36	Budapesti Szállodás és Vendéglős Ipartestület	IX., Lónyay-u. 6.	13	1	1	38
	Összesen ..	{ absz. %	15 4-2	4 1-1	12 3-3	55 15-3
d) Magán-						
37	Süss Nándor rt.	I., Csörsz-u. 39.	—	1	—	5
38	Ganz és társa rt. (lakatos)	II., Marcibányi-tér 1.	6	—	—	26
39	Autotaxi bpesti automobilköz. rt.	X., Kerepesi-út 15. ...	—	—	—	2
40	Ganz és társa rt. (fémipari)	X., Kőbányai-út 31. ...	1	4	1	2
41	Szabó és Mátéffy vill. ipari rt.	X., Kőbányai-út 41. ...	2	2	—	3
	Összesen ..	{ absz. %	9 1-9	7 1-5	1 0-2	38 7-9
II. Kereskedő- Községi						
42	Önálló kereskedőtanonciskola	VII., Wesselényi-u. 38. ..	41	62	20	159
43	Női kereskedőtanonciskola	XI., Horthy M.-út 27. ...	1	3	—	9
44	Drogista tanonciskola	VIII., Vas-u. 9—11. ...	29	18	—	9
	Összesen ..	{ absz. %	71 6-6	83 7-8	20 1-9	177 16-5
	Mindössze ..	{ absz. %	548 4-0	351 2-6	333 2-4	1.881 13-9

állása (ill. foglalkozása) szerint. — 1933/34. (Vége.)

á 116		Ipari munkás v. napszámos	Kereskedelmi segédszemélyzet	Közlekedési segédszemélyzet	Közhivatali altiszt	Egyéb segédsze- mélyzet, munkás és napszámos	Háztscekd	Nyugdíjas, vagyonából élő	Egyéb foglal- kozású	Összesen	Folyószám
Kereskedő	Közlekedési vállalkozó										
<i>iskolák.</i>											
9	—	42	5	18	18	28	9	6	37	205	22
26	4	63	13	25	8	13	8	7	30	258	23
30	3	128	15	53	55	17	8	25	77	557	24
34	—	54	44	23	32	3	—	21	14	348	25
28	—	62	12	20	4	14	2	15	10	243	26
8	—	66	21	41	26	8	7	13	26	306	27
17	1	72	22	54	1	6	9	17	31	302	28
10	—	59	9	28	16	12	7	7	34	223	29
3	1	48	28	16	15	11	21	10	16	239	30
15	—	71	11	34	12	19	4	11	37	258	31
180	9	665	180	312	187	131	75	132	312	2.939	
6-7	0-3	22-6	6-7	10-6	6-4	4-4	2-6	4-5	10-6	100-0	
<i>iskolák.</i>											
—	—	25	—	6	3	—	—	4	2	42	32
—	—	17	1	3	—	8	5	3	11	63	33
3	—	11	—	2	—	—	—	3	4	36	34
—	—	8	7	8	2	9	5	3	29	74	35
—	1	44	1	11	2	16	6	4	6	144	36
3	1	105	9	30	7	33	16	17	52	359	
0-8	0-3	29-3	2-5	8-4	1-9	9-2	4-5	4-7	14-5	100-0	
<i>iskolák.</i>											
1	—	4	1	—	7	—	—	3	—	22	37
—	—	75	—	4	39	16	8	3	7	184	38
—	—	30	3	12	4	1	—	5	9	66	39
3	—	100	6	34	11	6	—	17	1	186	40
—	—	4	—	—	10	—	—	2	—	23	41
4	—	213	10	50	71	23	8	30	17	481	
0-8	—	44-3	2-7	10-4	14-7	4-8	1-7	6-2	3-5	100-0	
<i>tanonciskolák.</i>											
<i>iskolák.</i>											
74	3	138	58	64	52	24	21	61	101	878	42
7	—	9	—	—	1	—	5	6	—	41	43
30	—	16	9	3	8	4	1	10	13	150	44
111	3	163	67	67	61	28	27	77	114	1.069	
10-4	0-3	15-2	6-3	6-3	5-7	2-6	2-5	7-2	10-7	100-0	
620	28	4.006	695	1.188	819	718	434	633	1.308	13.562	
4-6	0-3	29-5	5-7	8-8	6-0	5-3	3-2	4-7	9-6	100-0	

7. A tanonciskolák tanulóinak előmenetele és mulasztásai. — 1933/34.

Folyószám	Megnevezés	Előmenetel				Mulasztott órák száma		Igazolatlannul mulasztott órák száma
		kielégítő	ki, nem elégtő	nem osztályozott	összesen	összesen	egy tanulóra ¹⁾	
I. Iparostanonciskolák.								
a) Állami iskolák.								
1	Vakok Országos Intézete	45	—	—	45	1.501	33	—
2	Máv. északi főműhely	53	—	—	53	897	17	—
3	M. kir. állami gépgyár	55	19	1	75	2.905	39	—
	Összesen .... { absz. %	153	19	1	173	5.303	31	—
		88-1	11-0	0-6	100-0			—
b) Községi iskolák.								
1. Fiúiskolák.								
Önálló iskolák.								
4	VI., Bajnok-u. 18.	1.035	79	122	1.236	21.220	17	6.061
5	VII., Dohány-u. 65.	816	68	85	969	26.899	28	9.694
6	VII., Nyár-u. 9.	773	192	76	1.041	23.401	22	8.911
7	VIII., Szentkirályi-u. 12.	930	41	26	997	24.332	24	6.884
	Együtt	3.554	380	309	4.243	95.852	23	31.550
Nem önálló iskolák.								
8	II., Medve-u. 5—7.	125	25	17	167	5.851	35	2.798
9	IV., Cukor-u. 6.	469	32	38	539	13.088	24	2.713
10	V., Honvéd-u. 27.	314	37	—	351	13.373	38	3.839
11	V., Sziget-u. 8—10.	396	39	24	459	9.022	20	1.555
12	VI., Érsek-u. 4.	271	37	27	335	11.715	35	5.336
13	VII., Kazinczy-u. 23.	259	37	15	311	8.051	26	2.060
14	VII., Órnagy-u. 5—7.	146	29	15	190	2.241	12	408
15	VII., Bezerédi-u. 16/a.	372	24	—	396	6.564	17	1.784
16	VIII., Madách-u. 31.	269	22	12	303	7.567	25	3.095
17	VIII., Német-u. 44.	121	6	8	135	3.536	26	724
18	VIII., Német-u. 44.	106	5	8	119	2.786	23	567
19	IX., Knézits-u. 17.	244	63	23	330	13.390	41	6.307
20	IX., Ranolder-u. 22.	284	91	36	411	20.247	49	13.529
21	X., Szent László-tér 34.	237	15	—	252	4.695	19	1.563
	Együtt	3.613	462	223	4.298	122.126	28	46.278
	Községi fiúiskolák összesen { absz. %	7.167	842	532	8.541	217.978	26	77.828
		83-9	9-9	6-2	100-0			35-7

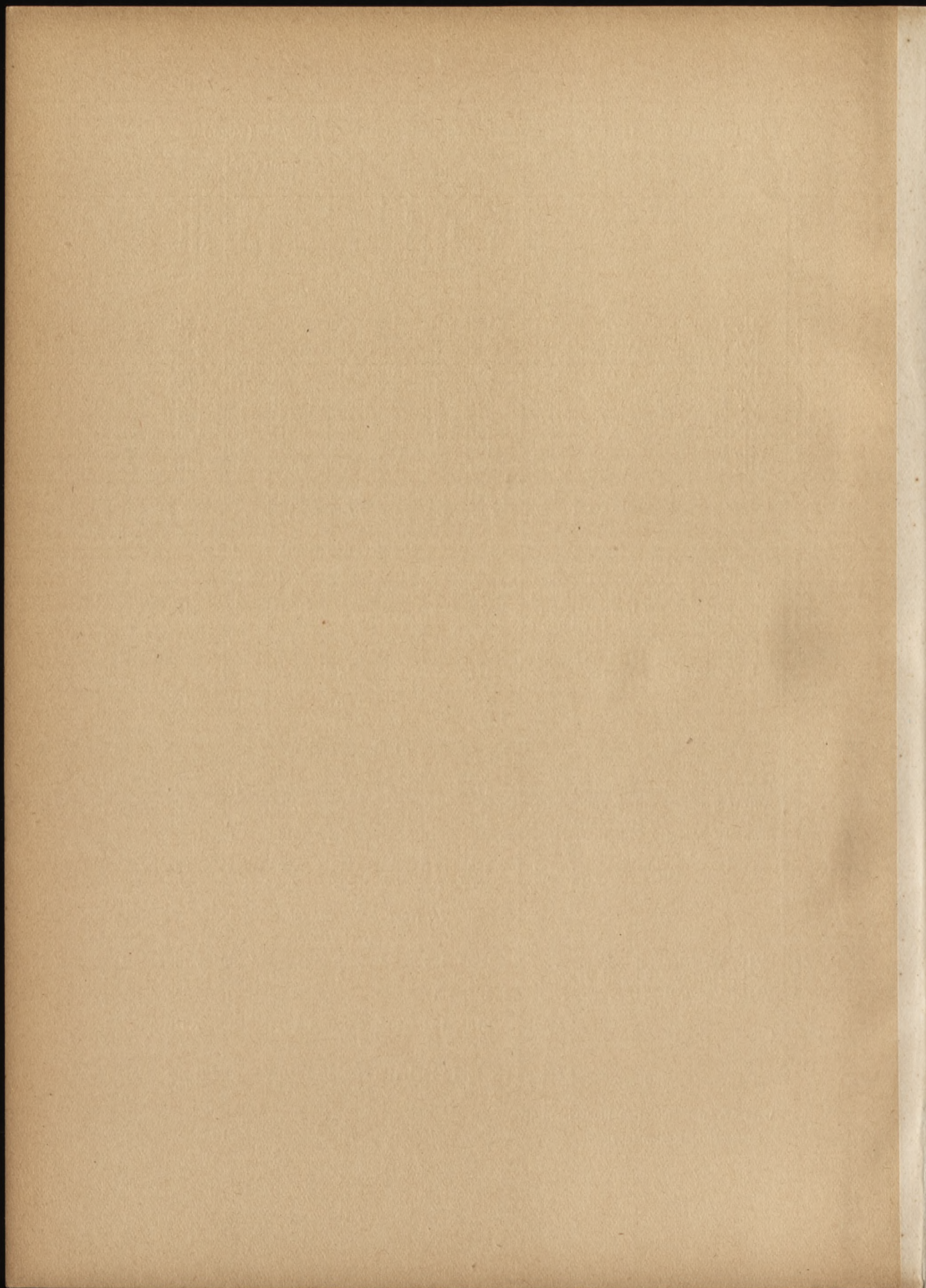
¹⁾ Az évvégi tanulólétszámhoz viszonyítva.

7. A tanonciskolák tanulóinak előmenetele és mulasztásai. — 1933/34. (Vége.)

Folyószám	Megnevezés	Előmenetel				Mulasztott órák száma		Igazolatlannul mulasztott órák száma
		kielegítő	ki nem elegendő	nem osztályozott	összesen	összesen	egy tanulóra ¹⁾	
2. Leányiskolák.								
22	II., Iskola-u. 48.	184	5	16	205	6.703	33	1.315
23	IV., Cukor-u. 6.	202	16	40	258	9.258	36	2.136
24	IV., Prohászka Ottokár-u. 6. ..	466	18	73	557	20.477	37	2.957
25	IV., Váci-u. 43.	235	43	70	348	7.747	22	1.923
26	V., Szemere-u. 3.	206	11	26	243	2.763	11	853
27	VI., Érsek-u. 4.	237	26	43	306	11.931	39	1.827
28	VI., Szinyei Merse-u. 7.	246	34	22	302	9.130	30	1.328
29	VII., Dembinski-u. 25.	161	19	43	223	6.717	30	1.597
30	VII., Dohány-u. 32.	193	16	30	239	6.569	27	605
31	VIII., Tisza Kálmán-tér 4.	224	4	30	258	4.558	18	1.115
	Összesen .... { absz. %	2.354 80.7	192 6.5	393 13.4	2.939 100.0	85.853	29	15.656 18.2
c) Egyesületi iskolák.								
32	Vas- és fémpari kis- és középgyárak szöv.	42	—	—	42	1.327	32	—
33	Nyomorék Gyerm. Orsz. Otthona	51	7	5	63	936	15	—
34	Budapesti Kávésok Ipartestülete ..	32	—	4	36	1.512	42	112
35	Angol Misszió által fenntartott leányiskola	74	—	—	74	520	7	—
36	Budapesti Szállodás és Vendéglős Ipartestület	111	26	7	144	.	.	.
	Összesen .... { absz. %	310 86.3	33 9.2	16 4.5	359 100.0	4.295	12	112 2.6
d) Magániskolák.								
37	Süss Nándor rt.	22	—	—	22	584	27	—
38	Ganz és társa rt. (lakatos)	177	7	—	184	2.336	13	205
39	Autotaxi bpesti automobilközl. rt.	63	3	—	66	1.405	21	96
40	Ganz és társa rt. (fémpari)	181	1	4	186	4.562	25	91
41	Szabó és Mátéffy vill. ipari rt. ..	23	—	—	23	146	6	—
	Összesen .... { absz. %	466 98.0	11 1.2	4 0.8	481 100.0	9.033	19	392 4.3
II. Kereskedőtanonciskolák.								
<i>Községi iskolák.</i>								
42	VII., Wesselényi-u. 38.	649	135	94	878	25.486	29	7.133
43	XI., Horthy Miklós-út 27.	41	—	—	41	1.341	33	—
44	VIII., Vas-u. 9—11.	125	17	8	150	4.084	27	383
	Összesen .... { absz. %	815 76.3	152 14.2	102 9.5	1.069 100.0	30.911	29	7.516 24.3
	Mindössze .. { absz. %	11.265 83.7	1.249 9.2	1.048 7.7	13.562 100.0	353.373	26	101.504 28.7

¹⁾ Az évvégi tanulólétszámhoz viszonyítva.

Statisztikai Közlemények.

TARTALOMJEGYZÉK.

***

	Oldal
Bevezetés	3
I. Székesfevárosi önálló iparostanonciskolák	5
A) Autószerelő, órász, látszerész és géplakatos iparostanonciskola (VI., Bajnok- utca 18.)	5
a) Az iskola létesítése	5
b) Épület és felszerelés	6
c) A tanulók statisztikája	8
d) Tanítótötestület, tanterv és tananyag	9
e) Tanműhelyek	10
f) A tanulók szellemi, erkölcsi és testi nevelése	12
g) A leventeegyesület	13
B) Műszerész, elektromosipari és villanyszerelő iparostanonciskola (VIII., Szentkirályi-utca 12.)	14
a) Az iskola létesítése	14
b) Épület és felszerelés	15
c) A tanulók statisztikája	16
d) Tanítótötestület, tanterv és tananyag	18
e) Tanműhelyek	19
1. Műszerész- és elektromosipari tanműhely	19
2. Elektromos ipari ismeretek tanítása	25
3. Villanyszerelő tanműhely	27
f) A tanulók szellemi, erkölcsi és testi nevelése	29
g) A leventeegyesület	29
C) Díszítő- és sokszorosítóipari iparostanonciskola (VII., Nyár-utca 9.)	33
a) Az iskola létesítése	33
b) Épület és felszerelés	35
c) A tanulók statisztikája	38
d) Tanítótötestület, tanterv és tananyag	42
e) Tanműhelyek	44
1. Az ötvöstanoncok gyakorlati oktatása	44
2. A nyomdásziparostanoncok műhelyoktatása	47
3. A szobrásztanoncok gyakorlati oktatása	49
4. A díszítő- és festőtanoncok gyakorlati oktatása	49
5. A kárpítostononcok gyakorlati oktatása	51
6. A fényképésztanoncok gyakorlati oktatása	52
f) A tanulók szellemi, erkölcsi és testi nevelése	53
g) A leventeegyesület	54

	Oldal
D) <i>Építő, lakatos és bádogos iparostanonciskola (VII., Dohány-u 65.)</i>	56
a) Az iskola létesítése	56
b) Épület és felszerelés	57
c) A tanulók statisztikája	58
d) Tanítótestület, tanterv és tananyag	60
e) A tanulók szellemi, erkölcsi és testi nevelése	61
f) A levanteegyesület	61
II. A nem önálló székesfővárosi iparostanonciskolák	64
A) <i>A nem önálló fiúiparostanonciskolák</i>	64
a) Az iskolák megoszlása szakirány szerint	64
b) A nem önálló fiúiparostanonciskolák általános adatai	66
c) A nem önálló fiúiparostanonciskolák egyenkinti ismertetése.....	70
1. Általános, sütő-, pék-, molnár- és húsipari szakirányú iparostanonciskola (II., Medve-utca 5—7.)	70
2. Bőrdíszműves, bőrdöngős, cipész, kesztyűs és könyvkötő szakirányú iparostanonciskola (IV., Cukor-utca 6.)	71
3. Cukrász, pék, sütő és molnár szakirányú iparostanonciskola (V., Honvéd-utca 27.)	73
4. Borbély és fodrász szakirányú iparostanonciskola (V., Sziget-u. 8—10.)	74
5. Férfiszabó, női szabó szakirányú és süketnéma iparostanonciskola (VI., Érsek-utca 4.)	75
6. Faipari szakirányú iparostanonciskola (VII., Kazinczy-utca 23.)	77
7. Általános, géplakatos, lakatos, faipari és kovács szakirányú iparostanonciskola (VII., Órnagy-utca 5—7.)	78
8. Általános, kötő-szövő, szabó, kalapos és sapkás szakirányú iparostanonciskola (VIII., Bezerédi-utca 16/a.)	79
9. Héntes és mészáros szakirányú iparostanonciskola (VIII., Madách-u 31.)	80
10. Építőipari (téli) szakirányú iparostanonciskola (VIII., Német-u. 44.)	81
11. Szűcsipari (tavaszi) szakirányú iparostanonciskola (VIII., Német-u. 44.)	82
12. Fogtechnikus, réz- és bronzműves szakirányú iparostanonciskola (IX., Knézits-utca 17.)	84
13. Borbély és fodrász szakirányú iparostanonciskola (IX., Ranolder-u. 22.)	85
14. Általános, faipari, géplakatos, lakatos és kovács szakirányú iparostanonciskola (X., Szent László-tér 34.)	86
B) <i>A nem önálló leányiparostanonciskolák</i>	87
a) A leányiparostanonciskolák általános adatai	87
b) A leányiparostanonciskolák egyenkinti ismertetése	90
1. Általános, kötő-szövő és női szabó szakirányú leányiparostanonciskola (II., Iskola-utca 48.)	90
2. Női kalapos és kötő-szövő szakirányú leányiparostanonciskola (IV., Cukor-utca 6.)	92
3. Női szabó szakirányú leányiparostanonciskola (IV., Prohászka Ottokár-utca 6.)	93
4. Női szabó és fűzőkészítő szakirányú leányiparostanonciskola (IV., Váci-utca 43.)	94
5. Általános, kozmetikus, női fodrász szakirányú leányiparostanonciskola (V., Szemere-utca 3.)	95

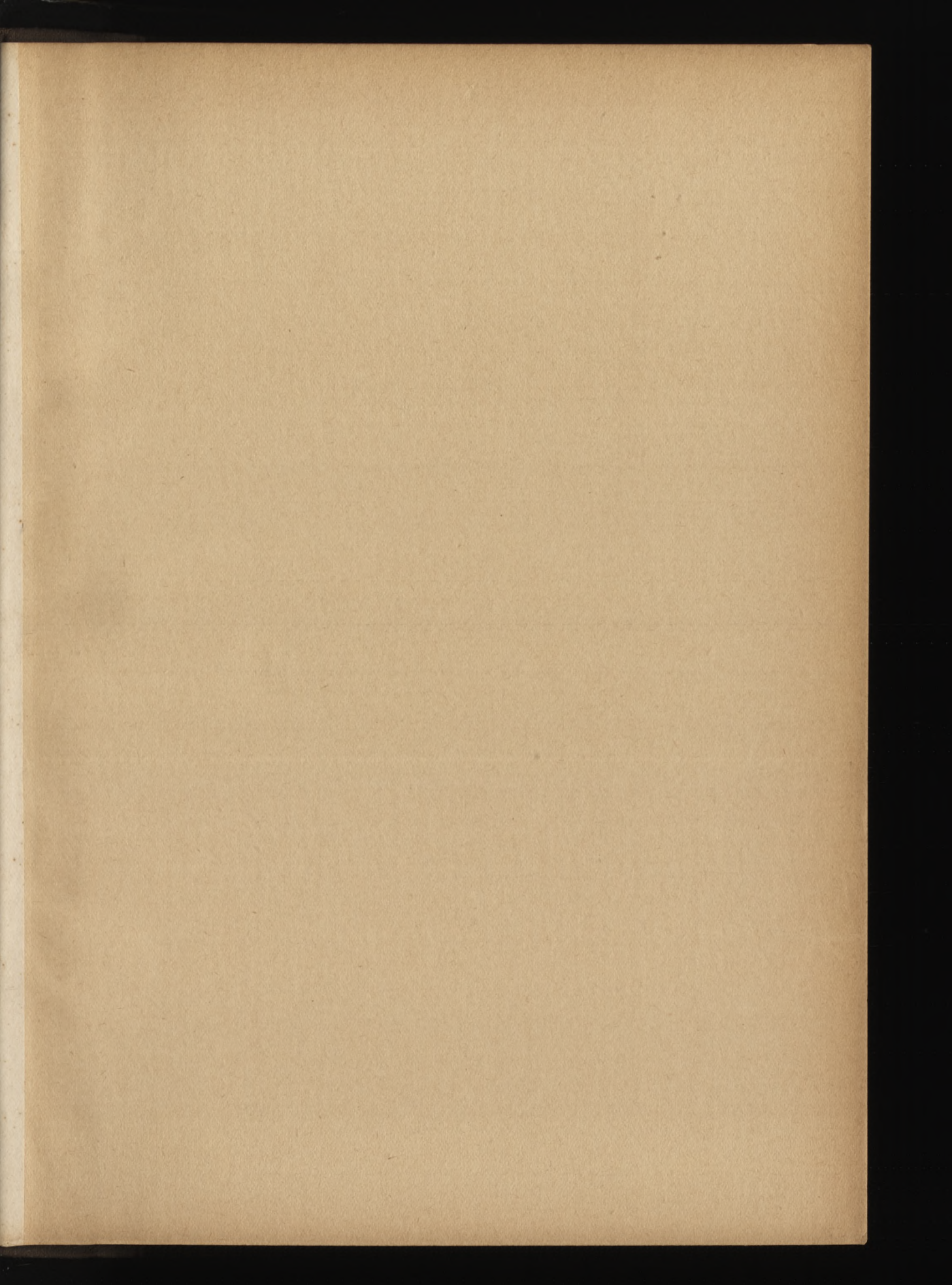
	Oldal
6. Női szabó szakirányú leányiparostanonciskola (VI., Érsek-utca 4.)	96
7. Női szabó szakirányú leányiparostanonciskola (VI., Szinyei Merse- utca 7.)	97
8. Női szabó szakirányú leányiparostanonciskola (VII., Dembinski- utca 25.)	98
9. Női fodrász szakirányú leányiparostanonciskola (VII., Dohány-utca 32.)	99
10. Általános és női szabó szakirányú leányiparostanonciskola (VIII., Tisza Kálmán-tér 4.)	99
III. A székesfővárosi kereskedőtanonciskolák	101
A) <i>Önálló kereskedőtanonciskola (VII., Wesselényi-utca 38.)</i>	101
a) Az iskola létesítése	101
b) Épület és felszerelés	104
c) A tanulók statisztikája	104
d) Tanítótestület, tanterv és tananyag	106
e) A tanulók szellemi, erkölcsi és testi nevelése	107
B) <i>A nem önálló kereskedőtanonciskolák</i>	108
a) Női kereskedőtanonciskola (XI., Horthy Miklós-út 27.)	108
b) Drogista tanonciskola (VIII., Vas-utca 9—11.)	110
IV. Magánjellegű iparostanonciskolák	113
A) <i>A magánjellegű iparostanonciskolák áttekintése</i>	113
B) <i>A magánjellegű iparostanonciskolák egyenkinti ismertetése</i>	114
a) Állami iskolák	114
1. Vakok Országos Intézete tanonciskolája (VII., Ajtósi Dürer-sor 39.)	114
2. MÁV északi főműhely iparostanonciskolája (X., Kőbányai-út 30.)	115
3. M. kir. Állami Gépgyár iparostanonciskolája (X., Kőbányai-út 21.)	117
b) Egyesületi iskolák	118
1. Vas- és fémipari kis- és középgyárak szövetségének a Magyar vas- művek és gépgyárak országos egyesülete által támogatott szakirányú iparostanonciskolája (VI., Lehel-utca 16.)	118
2. Nyomorék gyermekek országos otthona és tanonciskolája (VII., Mexikói-út 63.)	120
3. Budapesti kávésök ipartestületének tanonciskolája (VIII., József- körút 38.)	123
4. Az angol misszió által fenntartott leányiparostanonciskola (VIII., Ecséri-út 4/a)	125
5. Budapesti szállodás és vendéglős szakirányú tanonciskola (IX., Lónyay- utca 6.)	126
c) Vállalati (magán-) iskolák	128
1. Süss Nándor precíziós mechanikai és optikai intézet rt. tanonc- iskolája (I., Csörsz-utca 39.)	128
2. Ganz és társa villamossági, gép-, vagon- és hajógyár rt. lakatos szakirányú iparostanonciskolája (II., Marcibányi-tér 1.)	131
3. Autotaxi budapesti automobil közlekedési rt. iparostanonciskolája (X., Kerepesi-út 15.)	132
4. Ganz és társa villamossági, gép-, vagon- és hajógyár rt. fémipari szakirányú iparostanonciskolája (X., Kőbányai-út 31.)	134
5. Szabó és Mátéffy villamosipari rt. (X., Kőbányai-út 41.)	139

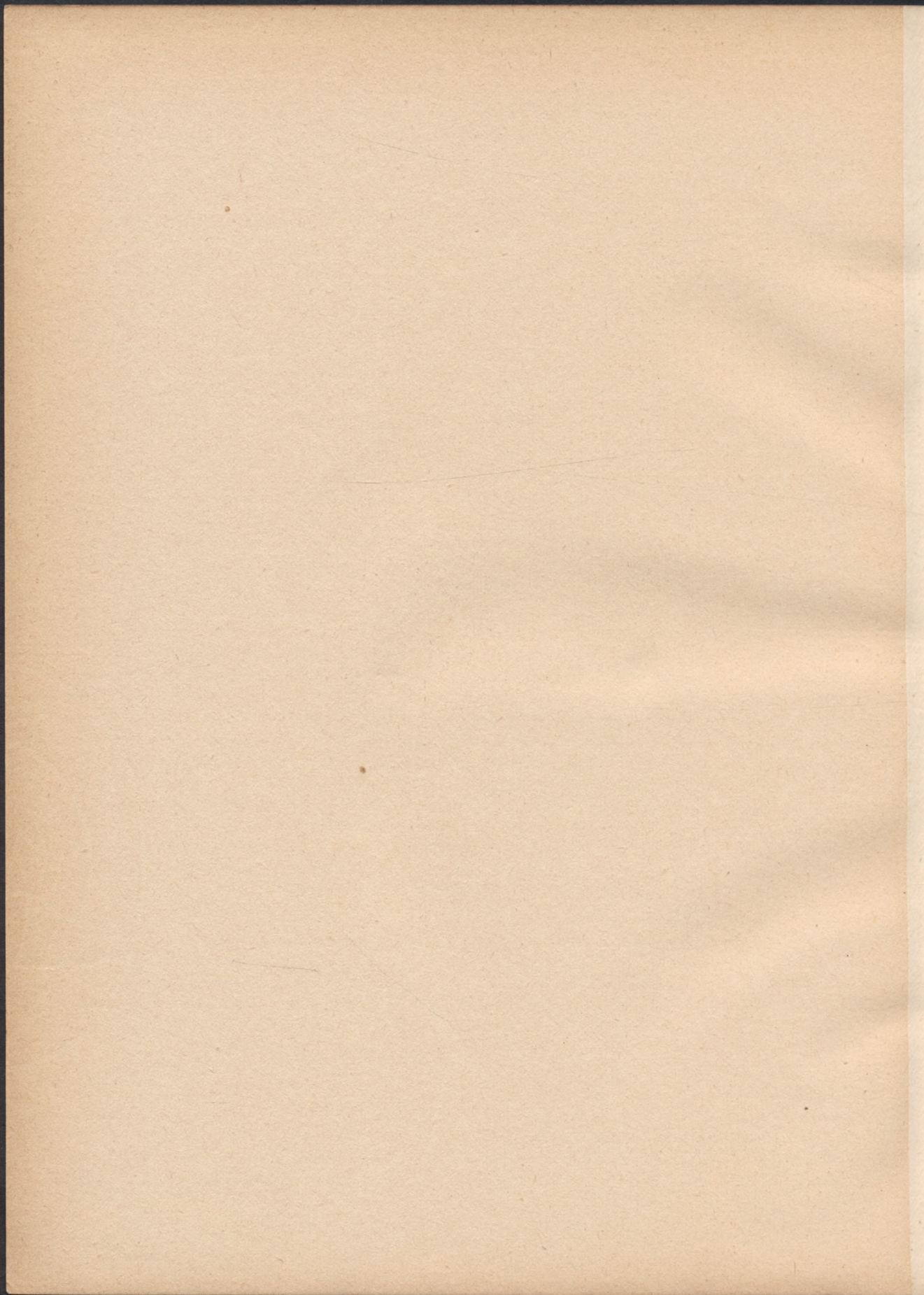
	Oldal
V. Az iparostanonciskolai tanulók egészségügyi és szociális gondozása.....	140
A) <i>Az iskolaorvosi intézmény .....</i>	<i>140</i>
a) Az I. számú iparostanonciskola-orvosi körzet létesítése	140
b) A tanulók orvosi vizsgálatának adatai.....	142
c) A tanulók szociális helyzetére vonatkozó adatok.....	145
d) Az orvosi vizsgálat eredménye a tanoncotthonok növendékeiről.....	150
B) <i>Az iskolánővéri intézmény tanonciskolai munkássága.....</i>	<i>152</i>
VI. Tanoncotthonok.....	155
A) <i>A VII., Kazinczy-utca 23—25. szám alatti székesfővárosi községi tanoncotthon</i>	<i>155</i>
B) <i>A VI., Bajnok-utca 18. szám alatti székesfővárosi községi tanoncotthon....</i>	<i>157</i>
VII. Az Iparos- és Kereskedőtanoncokat Nyilvántartó Iroda.....	161
VIII. A tanonciskolák tanítószemélyzete	164
A) <i>A jelenleg működő tanítóttestület.....</i>	<i>164</i>
B) <i>A mellékfoglalkozású igazgatók és tanítók kiválása a székesfővárosi iparos-tanonciskolákból.....</i>	<i>170</i>

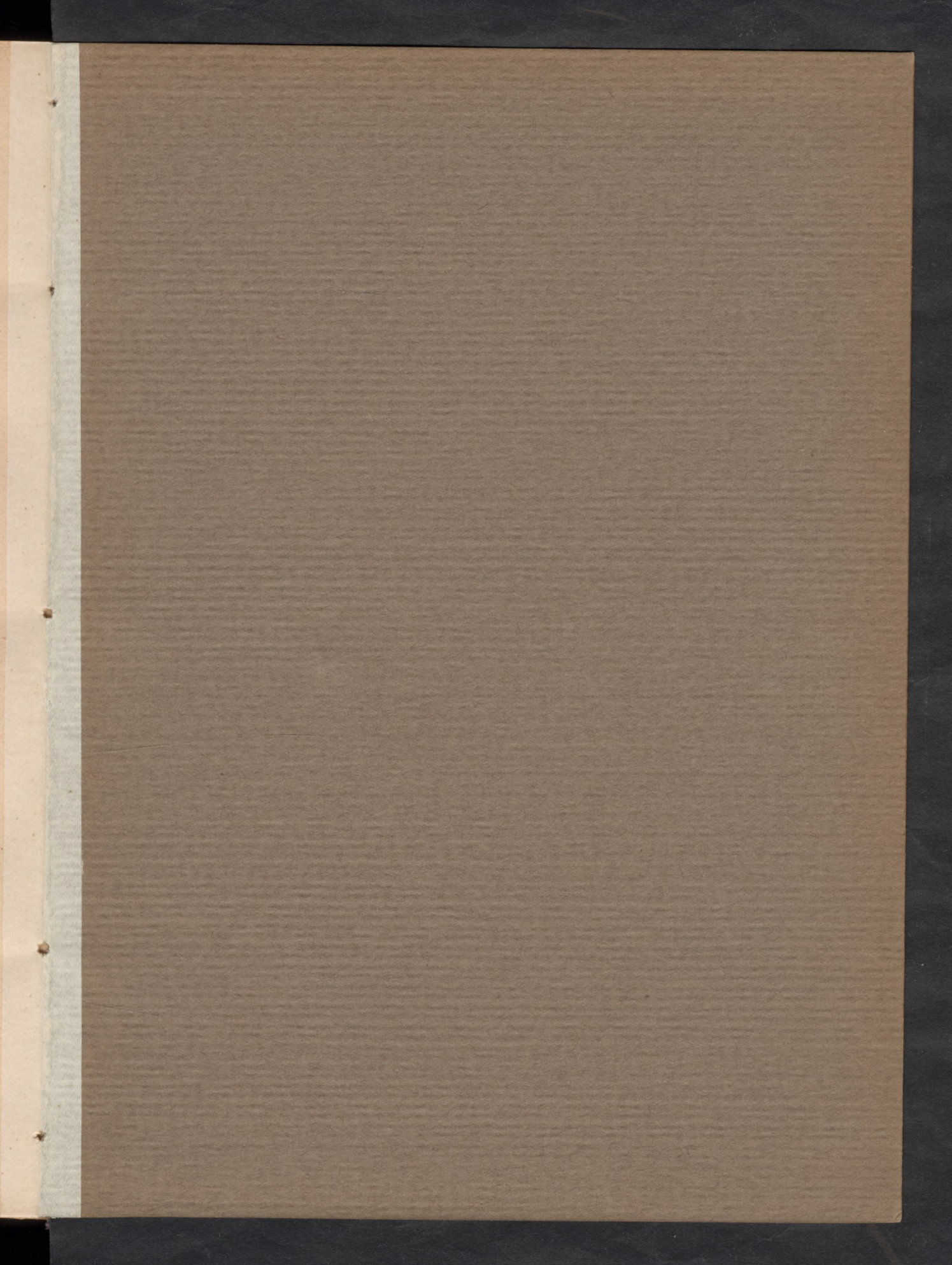
IX. Táblázatok.

1. tábla. A tanonciskolák általános adatai. — 1933/34.	178
2. tábla. A tanonciskolák tanulói osztályok szerint. — 1933/34.	180
3. tábla. A tanonciskolák tanulói életkor szerint. — 1933/34.	182
4. tábla. A tanonciskolák tanulói hitfelekezet szerint. — 1933/34.	184
5. tábla. A tanonciskolák tanulói anyanyelv szerint. — 1933/34.	186
6. tábla. A tanonciskolák tanulói a szülők társadalmi állása (III. foglalkozása) szerint. — 1933/34.	188
7. tábla. A tanonciskolák tanulóinak előmenetele és mulasztásai — 1933/34.	192

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS
HÁZINYONDÁJA — 1934 — 2612